ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

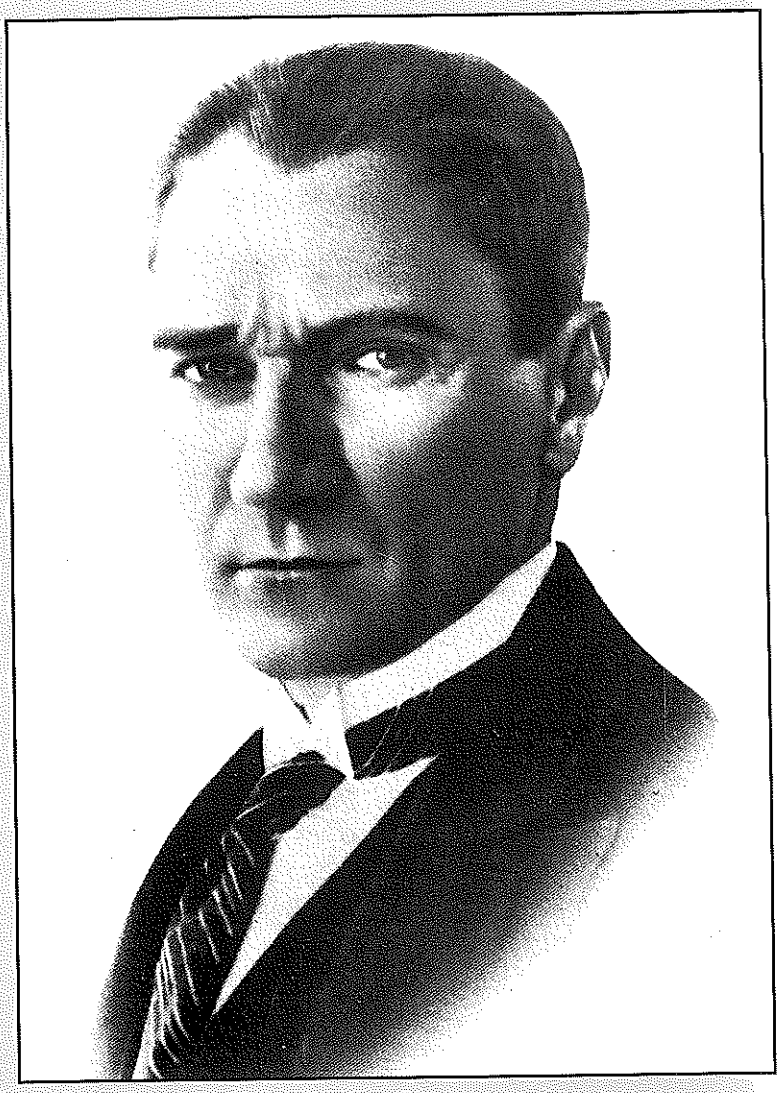

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

Cilt: IX Mart 1993 Sayı: 26

Levent Sahverdi Arşivi

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

Cilt: IX Mart 1993 Sayı: 26

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer	Atatürk ve Çağdaşlaşmada İnsan Prototipi	281
Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı	Atatürk And The Religion Of Islam	289
Prof. Dr. Emel Doğramacı	Atatürk Düşüncesi İle Türk Kadınının Çağdaşlaşması	303
E. Kur. Alb. Nusret Baycan	Büyük Taarruz'da Komuta Kademelerinde Görev Alanlarla Üst Düzeydeki Karargah Subayları	311
Mevlüt Çelebi	Millî Mücadele'de İtalyan İşgalleri	395
Arş. Gör. Adnan Sofuoğlu	Akbaş Baskını (Olayı) Ve Yankıları	417
Büyükelçi Selçuk Korkud	Roma'da Canonica Müzesi'nde Atatürk	443
Merkez Araştırma Ekibi	Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi (1-25. Sayılar) Dizini	449

Levent Şahverdi Arşivi

T Ü R K T A R İ H K U R U M U B A S I M E V İ — A N K A R A
1 9 9 3

Levent Sahverdi Arşivi

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

CİLT : IX MART 1993 SAYI : 26

ATATÜRK VE ÇAĞDAŞLAŞMADA İNSAN PROTOTİPİ

Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER

Çağdaşlaşma Kavramı

1. *"Çağdaşlaşmak"*, kavramın anlamı itibariyle yeni bir sözcük değildir. 19. yüzyılın ikinci yarısından ve özellikle 1908 Meşrutiyetinden itibaren bu kavramı ifade amacı ile *"asrîleşmek"* sözcüğü kullanılmıştır. Sonradan bu sözcük bir kısım zümrelerde Türk, İslâm örf ve âdetlerinden, kültüründen kopmuş, yabancı (gavur) taklitçiliği yapmış bulunmayı çağrıştıran ek bir anlam ifade etmeye başlamış ve bazı sosyal grupları belirlemek amacıyla ve çok kere istihza maksadıyla kullanılmıştır; bundan sonra da batılı toplum biçimine uygun tarzda başka bir medeniyet dünyasına yollama yapmak amacıyla *"medenîleşmek"* terimi kullanılmaya başlanmıştır. Atatürk'ün *"Muasır medeniyet seviyesi"* olarak ifade ettiği hedef medenî batı toplumları düzeyidir.

Günümüzde, yukarda belirlediğimiz kavramla yani çağdaşlaşma ile çok sıkı bir ilişki içinde söz konusu edilen bilimsel kavram ise, *"sivil toplum"* (La société civile-civil society) dur. Sivil toplum, hemen açıklayalım ki, askerî toplum teriminin karşılığı değildir. Fransızca ve İngilizce karşılığındaki *"civil"* kelimesi şehirleşmiş toplum, medenî toplum anlamındadır. Bilindiği gibi medenî kelimesi medine yani şehir kelimesinden gelmektedir. *"Türk Medenî Kanunu"* ibaresinde geçen medenî kelimesinde olduğu gibi; zira şehirleşmek ile medenîleşmek arasında çok sıkı bir ilgi vardır.

Çağdaş sosyal bilimde böylece sivil toplum, henüz tam şehirleşmemiş, bir bakıma ortak uygarlık ölçülerine ulaşamamış, gelenekçi, ekonomisi tarıma dayalı, hatta bazen ümmî, soyutlanmış toplumlar karşılığı olarak kullanılmaktadır. Ancak sivil toplumun, toplum bilim bakımından taşıması gerekli vasıflar hususunda sosyal bilimciler arasında da tam bir uzlaşma

Levent Sahverdi Arşivi

bulunduğunu, bugün bile söylemek mümkün değildir. Ancak ortak birtakım özellikleri ifadede büyük zorluk yoktur.

Sivil toplumun özellikleri

2. Sivil toplumun ekonomisi tarımdan çok fazla olarak sanayie yani gelişmiş çağdaş teknolojiye dayalıdır; bu nedenle sivil toplumun bir sanayi toplumu hatta bazen sanayi ötesi bir toplum olduğunu söylemek gerekecektir. Sivil toplumu belirleyen temel özelliklerden en önemlisi ise siyasî düzeninin hukuka dayalı olması ve temel insan hak ve hürriyetlerinin bu hukuk düzeni içerisinde hem hukuken ve hem de fiilen egemen bulunmasıdır yani sivil toplumun siyasî düzeni demokrasidir.

Bir toplum içerisinde yer alan insanların ırk, cinsiyet, din, dil, etnik köken ve diğer özellikleri itibariyle ayırıma tâbi tutulmaksızın hukuken ve fiilen eşit olmaları sivil toplum düzeninin temelidir. İnsan kişiliğine saygı, insan haysiyetinin mutlak biçimde korunması sivil toplumun temel şartıdır. Bu şart sivil toplumun aynı zamanda bir refah toplumu olmasını da ifade eder. Bu itibarla gelir dağılımı çok bozuk olan toplumlara sivil toplum denilemez. Sivil toplum insanının prototipi bilime tam inanç taşır. Bu prototip için *"en hakikî mürşit ilimdir"*.

İnsanlar 18. yüzyıldan itibaren böyle bir sivil toplum idealini kovalamaya başlamışlardır. Belirlediğimiz model, gerçekte tam olarak hiçbir topluma uymayabilir. Bizim görüşümüz şudur ki, dünya toplumlarının belki de hiçbirisi halen ideal ölçüde yani tam olarak belirttiğimiz modele uygun sivil toplum yapısına ulaşabilmiş değildir; ancak modele, ideal ölçüye çok yaklaşanlar vardır.

Atatürk İnkılâplarının Hedefi

3. Atatürk inkılâplarının tümünün ortak temel hedefi Türk toplumunu yukarda açıkladığımız tarzda bir sivil toplum yapısına, düzeyine ulaştırmak olmuştur. Sivil toplum idealine en ziyade yaklaşan toplumlar halen batı Avrupa ve Amerikan toplumları olduğu için Türk inkılâplarının temel hedefleri arasında *"batılılaşmak"* önemle yer almıştır. Batılılaşmak çabalarının bu ülkede daha 19. yüzyıldan başladığını bilmekteyiz.

Çağdaşlaşmanın Şartları

4. Yukarda belirttiğimiz girişten sonra çağdaşlaşma kavramına dönebiliriz: Çağdaşlaşmayı Türkçe sözlük "çağın tutumuna, anlayışına, gereklerine uymak, muasırlaşmak" olarak tanımlıyor. Tarif yerindedir; çağdaşlaş-

Levent Sahverdi Arşivi

mak, çağa uymak, çağın gereklerine uyum sağlamak, geçmişte, tarihte yaşamamak, mazinin getirdiği *"afonksiyonel"* hâle gelmiş yani işlevsel değeri kalmamış, şekil olarak sürüp giden yapı unsurlarını, disfonksiyonel yani toplumsal sistemin varlığını sürdürmesini sağlamak şöyle dursun ters etki yapan toplumsal unsurları, uygulamaları bertaraf etmek, inançları, değerleri gerektiğinde sürekli yenilemek ve herşeyden önce bütün şartlarıyla yeni teknolojiye uyum sağlamaktır. Dikkat edilsin ki, bu tarif esasta sivil toplumu belirlemektedir. Kaldı ki, aslında sivil toplum ile çağdaşlaşmış toplum kavramları birbirine eşittir.

Hemen açıklayalım ki, bir toplum için çağın teknolojik gereklerine uymak bakımından güçlük çok fazla değildir; yeni teknolojileri uygulamaya koymak nispeten kolaydır. Ancak "çağın tutumuna, tutumlarına, anlayışına, zihniyetine uyum yapmak" denildiğinde durum çetrefilleşmektedir. Çünkü burada çağdaşlaşmak durumunda olan toplumun ve toplum deyince insanların yüzyıllardan beri gelip yerleşmiş, sosyalleşme süreci içerisinde içlerine geçirdikleri bir kısım sosyal değerler, sosyal normlar, benimsenmiş tutumlar, inançlar yerine yenilerini elde etmeleri, toplumsal tutumların değişmesi, egemen standartların, düşünce örneklerinin yerini başkalarının alması gerekecektir. Bu değişmeler olmadan gerçek anlamda çağdaş toplum biçimine yani sivil topluma geçilemez ve dolayısiyle çağdaşlaşılamaz.

Yeni bir insan prototipi

5. Demek oluyor ki, bilimsel ifadesiyle sivil, çağdaş toplumun insan tipinin, prototipinin ortaya çıkıp egemen olması çağdaşlaşmanın şartıdır. Çağdaşlaşmayı böyle anlamalıdır. Sivil çağdaş toplum yapısının unsurlarını oluşturan bir kısım normları meselâ hukuk normlarını, kanunları, teknolojik normları inşa edip meydana getirebiliriz; yürürlüğe koyabiliriz. Demokrasinin zorunlu şartını oluşturan hukuk düzenini anayasadan kanunlara ve mevzuatın diğer kısımlarına kadar ortaya koyup şekillendirebiliriz. Fakat sosyolojik anlamda çağdaşlaşmış toplumun insan prototipini ortaya koyup yaygınlaştırmadıkça çağdaşlaşma tam anlamıyla gerçekleştirilmiş olamaz. O hâlde çağdaşlaşmak için toplumda geçerli, bir anlamda egemen insan prototipini ortaya koymak, bunu yaygınlaştırmak mecburiyeti vardır. Çağdaşlaşmış toplum modelinin insan prototipini benimsemek lâzımdır.

Rekabet, Ayıklanma

6. Toplumbilim, belirli bir toplumda hangi insan tipinin, hangi standartların, hangi düşünce örneklerinin egemen olacağını, aynı toplumun

Levent Sahverdi Arşivi

sosyal sistemi içinde işleyen *"rekabet ve ayıklanma"* (Istıfa-Selection) süreçlerinin belirleyeceğini açıklıyor.

Toplumsal hayatın en önemli sosyal güç ve süreçlerinden başta geleni *"rekabet"*dir. Rekabet barış içinde sürdürülen bir mücadele şeklidir; rekabet aynı hedeflere ulaşmak, aynı hedefleri gerçekleştirmek üzere çok sayıda kişi ve grupların barışçı çabaları olarak da tanımlanabilir. Toplum hayatında hangi alanda ve nitelikte olursa olsun bir yarış söz konusu ise rekabet süreci faaliyete geçer. Rekabet sosyal sistemin içerdiği sosyal mevkilere gelinmesini sağlar ve böylece ayıklanma fonksiyonunu da yerine getirmiş olur; prototipi ortaya koyar. Türkiye'de iş adamı prototipinin meselâ Vehbi Koç, Nejat Eczacıbaşı, Sakıp Sabancı olması gibi.

İçinde rekabetin cereyan etmediği toplum yoktur. Ancak rekabetin yoğunluğu bakımından toplumlar birbirlerinden ayrılmaktadırlar:

Dinamik toplumlarda rekabet en yoğun tarzda cereyan etmektedir. Önemli olan husus şudur ki, rekabet edenler elde edilmesi mümkün olan en iyi sonuçları sağlamaya çalışırlarken toplumsal şartlara uyum yapmak ve hareketlerinde toplumun tercih ettiği zihniyetleri yansıtmak mecburiyetindedirler. Rekabet, kendisine özgü kurallarına, oyunun kurallarına uygun biçimde işlediği takdirde en iyilerin ayıklanmasına imkân verir; rekabetin belirli şartları altında, varlığı sürdürebilmek için zorunlu olan yetenek ve becerilere sahip bulunanlar, genel olarak ayıklanacak ve böylece toplumsal prototip de belirlenecektir. Böylece ayıklanma süreci zaman içinde toplumun şartlarına göre ideal tipin, prototipin çeşitli yetenek ve özellikleriyle ortaya çıkmasına sebebiyet verecek ve bu tip egemen olacaktır. Ancak rekabetin kurallarına uygun surette işlememesi halinde negatif bir ayıklanma süreci işlemeye başlayacaktır.

Çağdaşlaşmış toplumun insan prototipi

7. Çağdaşlaşmış toplumun da böylece kendi şartlarına göre ortaya çıkardığı örnek tip vardır. Söz konusu örnek tip, çağdaşlaşmış toplumun kendi şartları içerisinde bir sistem olarak işlemesini sağlayacaktır. Aynı suretle çağdaşlaşmamış, gelenekçi toplum sistemi de gene kendi varlığını sürdürecek, kendisine özgü insan prototipini ortaya çıkarmakta ve tip vasıtasıyla işlemesini sağlamaktadır.

Tarihî evrim süreci içerisinde gelenekçi toplumdan çağdaş sivil toplum biçimine geçmiş bulunan toplumlar, bu yeni biçime özgü prototipi aynı evrim süreci içerisinde meydana getirmişler ve böylece sistem ve insan birlikte, beraberce, dengeli olarak ve birbirine uyum sağlayarak şekillenmiştir. Bu insan neticede sivil toplumun güvencesi olmuştur.

Levent Sahverdi Arşivi

Ancak inkılâp veya devrim yoluyla çağdaşlaşmak durumunda olan toplumlar için durum farklıdır. Toplumsal sistem inkılâp ve devrim hareketleriyle ve çok kere güç ve kuvvet kullanılarak çağdaşlaştırılırken henüz çağdaş, sivil toplumun insan prototipi egemen olabilmiş değildir. O hâlde çağdaş toplum biçimine devrim yoluyla geçmek için, insan prototipinin hızla ve tabir yerinde ise yapay araçları da kullanarak meydana getirilmesi inkılâpların yani yenileşmenin sürekli olması için şarttır.

Bu itibarla toplumun çağdaşlaşması hedefini güden reformcuların herşeyden önce o sırada egemen olan prototipi değiştirmeleri için çaba göstermeleri ve çağdaşlaşmış toplum prototipinin egemen olmasını sağlamak üzere gereken şeyleri yapmaları, bu hususiaki araçları kullanmaları şarttır. Atatürk'ün tekke ve zaviyeleri kapatma, toplumda yerleşmiş birtakım unvanları yasaklama hususunda giriştiği çabaların temel sebebi budur. Gelenekçi toplumda egemen prototip ortadan kaldırılmak ve böylece çağdaş toplum insan prototipinin yolunu açmak istenmektedir.

Eğitimin Rolü

8. İdare ettikleri toplumları inkılâplar yoluyla değiştirmek isteyen bütün reformcu liderler, bu büyük problemle karşı karşıya kalmışlardır. İnkılâpçı, herşeyden önce toplumda zihniyet değişikliğini yapmak, idare ettiği sosyal grupta yer almış insanların zihniyetlerini değiştirmek mecburiyetindedir. Büyük Petro'dan Atatürk'e, Lenin'e kadar bütün ihtilâlci ve inkılâpçı liderlerin başta yapmak istedikleri şey de bu olmuştur. Ancak prototipin teşkili yani aslında insanlarda zihniyet değişikliğinin gerçekleştirilmesi kolay ve süratle meydana getirilebilecek bir olgu değildir.

İnkılâpçı veya devrimci liderlerin çabalarıyla toplumsal sistemin normal rekabet ve ayıklanma sürecine rağmen ortaya çıkması istenilen prototiplerin her zaman toplumda örnek olacak zihniyeti temsil ettikleri söylenemez. Bu konuda Almanya'da nasyonal sosyalizmin yerleştiği dönem çok dikkat çekici bir örnek oluşturmaktadır.

Nasyonal Sosyalizm Örneği

9. Almanya'da nasyonal sosyalizmin zaferinden sonra çok kısa bir süre içinde Almanların bu kadar çabuk zihniyetlerini değiştirebilmiş olmaları karşısında dünya kamuoyu hayretler içerisinde kalmıştı. *Mannheim* bir eserinde uygun bir sosyolojik analiz yapıldığında aslında Almanların sanıldığı gibi zihniyetlerini değiştirmediklerini açıklıyor ve durumu özetle şöyle izah

Levent Sahverdi Arşivi

ediyor: 1930-1933 döneminde Almanların hepsi zihniyetlerini değiştirmiş değillerdi. Ancak Alman toplumunda rekabetin içerdiği mücadelenin ortaya koyduğu farklı sosyal ayıklanma metodları değişik tipte insanları ortaya çıkarmıştı. Bir toplumdaki tabakalaşmanın alt basamaklarında bulunanlar, doruğa çıktıklarında onların evvelce önemsiz sayılmış düşünce ve davranış tarzları yeni davranış prototipi yerine geçebilir. Bundan sonra da propaganda ve sosyal taklit süreçleri bu yeni davranış tipinin ve zihnî örneğin yayılması hususunda yardım etmeye başlar. İşte bu yolladır ki, yeni Almanlar kısa bir süre içerisinde şekillenmişlerdir. Aynı Almanlar aslında değişmiş değillerdi ve fakat ayıklanma yeni bir tipin oluşmasını tercih ediyordu ve bu tip eski tipe karşı cephe alıyordu. İşte zihnî örneklerde ve tutumlarda değişiklik getiren de aynı mekanizma idi. Birbirleriyle rekabet eden fikir ve düşünce örnekleri değil ve fakat bireylerdir. Yeni bir birey tipinin yükselmesi ile birlikte yeni birtakım fikirler de zirveye çıkar.

Eğitim İhtiyacı ve Atatürk

10. Görülüyor ki, yeni bir toplum biçimi yeni zihniyetleri taşıyan birey tipleri sayesinde oluşup varlığını sürdürebilmektedir. Yeni birey tipleri ise yukarda açıklandığı üzere toplum içinde işleyen rekabet ve ayıklanma süreçleri sonunda ortaya çıkacaklardır. Ancak bu oluşum yıllar süreceğinden çabuk sonuçlara ulaşmak isteyen reformcu liderin başka birtakım metodlara ihtiyacı vardır. Bu bakımdan eldeki başlıca araç ise geniş anlamda eğitimdir.

Atatürk, gerçekleştirdiği inkılâplarla ulaşmak istediği yeni toplumsal sistemin, düzenin gerektirdiği zihniyeti taşıyan insan prototipini ortaya çıkarıp yaygınlaştırmadan, toplumda bu tipin örnek bireyi oluşturmasını sağlamadan yeni sistemin varlığının güvence altına alınıp sürekli kılınmasının mümkün olmayacağını biliyordu. Bu sebepledir ki, özellikle iki hususa önem vermiştir:

Birincisi yeni sistemin güvencesi olarak gençliği ve gençleri sürekli vurgulamaktır. Gençlerde, eski sistemin tortuları güçlü biçimde henüz yerleşmemiş bulunduğundan, onlarda yeni toplum düzeninin gerektirdiği zihniyeti oluşturmanın çok daha kolay olacağını biliyordu.

İkinci olarak eğitim alanındaki inkılâplara büyük önem vermiş ve bunlara hiç vakit geçirilmeden girişilmesini öngörmüştür. Atatürk devrimleri böylece millî eğitim sisteminin başta gelen etkileyicisi olmuştur. Bu

Levent Sahverdi Arşivi

suretle üç büyük inkılâp kanunundan birisini oluşturan *"Tevhid-i Tedrisat Kanunu"* 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilmiştir.

Bu kanunla bütün eğitim ve kültür kurumları Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanıyor, bütün eğitim faaliyetleri bakanlığın gözetimi altına alınıyor. Eğitim lâikleştiriliyor; din eğitimi ve din adamlarının yetiştirilmeleri de bakanlığın görevleri içinde yer alıyor. Eğitimin, çağdaşlaşacak bir toplumun güvencesi olan insan prototipini yerleştirme ve yetiştirme aracı olarak büyük önemi Atatürk tarafından her vesileyle vurgulanmıştır: "Yeni bir nesil yetişecek ve bu öğretmenlerin eseri olacaktır." Yeni nesiller akılcı olacaklardır; fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller çağdaşlaşan Türkiye'yi tesis ve idame ettireceklerdir. Bu suretle yetiştirilen nesiller, çağdaşlaşan toplumun, sivil toplumun güvenceleri olacaklardır. Bağnazlıktan uzak, özgür düşünceli insan sivil toplumun vazgeçilmez şartıdır. Medreselerin, mahalle mekteplerinin kapatılması hep bu amacın gerçekleşmesi doğrultusundadır.

Bugün çağdaş toplumun Türk insanı profili yani prototipi Millî Eğitim temel kanununda 14 madde hâlinde belirtilmiştir.

Sonuç

11. Çağdaş topluma geçiş, çağdaşlaşma ülküsü bugün de Türk toplumu bakımından geçerlidir; hayatî değerdedir ve günceldir. Atatürk'ün ölümünden bu yana geçen yıllarda toplum, sosyal sistem, düzen 1938'lerdeki yerinde kalmamıştır; kalamazdı. Elbette ki, düşüncelerde, uygulamalarda, zihniyetlerde, toplumu oluşturan değişik zümrelerde bir kısım farklılıklar meydana gelmiştir. Hatta bunlardan bazıları Atatürk ideallerine nazaran negatif nitelikte olmuştur; olacaktır. Özellikle demokratikleşme, eğitimde de inkılâp yıllarındaki devrimci ve zorlayıcı metodların kullanılmasına engeldir. Ama hiç kuşkusuz çağdaş sivil topluma ulaşmak hususundaki Atatürkçü azimden ciddî oranda birşeyler kaybetmiş değiliz. Evet; insan prototipinde zamanlara, olaylara göre değişmeler ortaya çıkabilir; bu toplumbilimin verilerine göre kaçınılmazdır. Ama önemli olan cihet yukarıda açıklandığı gibi Atatürkçü çağdaş topluma ulaşma azminin bütün gücüyle devam etmesidir.

Bu yazımızda daha çok ilkelerden ve sosyolojik gerçeklerden söz ettik. Atatürkçü çağdaş toplumun insan prototipinin taşıması lâzım gelen somut içeriklere başka bir yazımızda değinelim.

Levent Sahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

ATATÜRK AND THE RELIGION OF ISLAM

Prof. Dr. ETHEM RUHİ FIĞLALI

In my point of view, among Atatürk's thoughts and reforms the most frequently perverted ones of their content and the most commonly misinterpreted ones are those which concern the religion of Islam and secularism.

On one side, the materialists and the atheists who have never cared for religion a tall have gone so far as to claim on purpose and without any base that Atatürk was a leader either hostile to the religion of Islam or one who simply ignored it. Such people have taken this position to hide their intentions behind Atatürk's reforms.

On the other side, some small groups who were mislead by this insidious propaganda and whose interests fell into danger, worked hand in hand with those who had no accurate knowledge about secularism at all and who preferred to remain ignorant of Atatürk's thoughts and his real attitude towards the religion of Islam.

Instead, such people were expected to explore his positive and reforming approaches to religion, to evaluate them critically and to develop them.

As a result of these unfortunate developments there appeared two opposing sects concerning Atatürk and his reforms: One exploiting him, the other rejecting. In consequence, both have given harm to Atatürk and the country.

It is impossible to judge a person apart from his views and thoughts.

The full understanding of Atatürk and his principles can be acquired by exploring the main thoughts and views held and put by him.

But before examining Atatürk's thoughts about Islam we had better clarify some important points. First of all, there is a close relation between one's religious experience and his social background, i.e., environment, education etc. From this point of view, Atatürk's life gives us a notably critical material to understand him. First, he was born to Muslim parents who were considerably religious. He took his early religious training from

Levent Sahverdi Arşivi

them, particularly from his mother who brought him up. His mother Zübeydah Khanim, sent him to the local school in a traditional way in which hymns were sung by Amen Band (Amin Alayı). Both Shinasi Effendi School and Mülkiye Junior High School where he took his primary and secondary education were educational institutions offering authorized religious instruction in that time. Later he went to military schools in Selanik and Manastır, both of which offered a good deal of religious instruction. In fact it will be satisfactory to remember here that he has studied critically, *the History of Islam by* Ceatani and *the History of Islamic Civilization* by Georgi Zaidan. These books speak to the specialists of the field. His perception of the field was so deep that the authored the chapter in "Islamic History" himself when he wanted history books for high schools prepared. In addition, he knew Arabic Language well enough to understand and interprete *the Holy Koran*[1]. As it is clear by now, Atatürk's religious knowledge was considerably high in its nature and level.

On the other hand, in addition to his profound knowledge about Islamic culture, one an clearly conclude on the basis of his speeches and attitudes that he was a sincere believer. Actually we find his seeking his mother's and sister's prayers prior to his departation to Samsun to start the struggle for freedom and independence of the Nation. We see him closing his address at the Ardhurum Congress with the following remark: *"And finally, may Allah the Creator of all deeds help our noble nation for the sake of our most beloved and most generous prophet Mohammad. Amen."*[2] Following the prayers at Khaji Bairam Mosque and Khaji Bairam Tomb hands were lifted up again for prayers at the opening of the Grand National Assembly. Atatürk spoke on the occasion of the formation of the first Turkish government saying: *"God's help and care are with us."* These words themselves demonstrate his sincere faith. His aide-de-camp Muzaffer Kılıch describes his temper at Kojatapah as follows: When our army launched its attacks at Kojatapah on August, 26, I saw him praying: *"O my Lord! Let Turkish army be victorious. Do not allow Turkish Nation and Islam fall under the feet of the enemy as slaves! At the moment I saw drops of tear flowing down his cheecks."* When the victory was won he sent a nation-wide report on September 1, 1922 with the title *"The Great and Noble Turkish Nation"* saying: *"The courage and swiftness of the armies of the Great National*

[1] Sadi Borak, *Atatürk ve Din,* Istanbul, 1962, pp. 6, 68-9, 72-3.

[2] Neda Armaner, "Atatürk ve Din", A paper read at The Faculty of Divinity of Ankara University on November, 11, 1971, p. 2.

Levent Sahverdi Arşivi

Assembly was crowned by the help and favour of God. The future of our Nation is safe and we are sure that our armies will realize the victory promised."[3] In these words he expressed his strength in his faith.

This is quite natural, for all the leaders and heroes who deserved the title *"great"* in the history of nations discovered the mystery of integration with the physical and spiritual values of their nations and practiced those in their own lives. And because Atatürk occupies a prominent place among those great leaders of the world who are ever known to history, no doubt that he also identified himself with all of the values of the noble Turkish Nation. As a person who was always proud of being a Turk he has also unified himself particularly with the religion which is one of the most important part of spiritual values which has become past and parcel of the Turkish nation throughout centuries and has given it a spirit and shape. Furthermore, he maintained his sincere belief in it as the highest entity in every moment of his life.

In fact when we carefully and diligently examine Atatürk's thoughts and ideas concerning religion, we do not even meet a single word or attitude in him connoting hostility or even indifference toward it. On the contrary, we find in all his words and behaviours signs of support for Islam in which he sincerely believed. Let us take his remarks at the historical session of the Great National Assembly on the October 1, 1922, for the realization of the National Sovereignity, the very words of which are as follows: *"O friends! God is one and Supreme... Allah has written that one of the prerequisities of His Divine Revelations is to envolve in His servants' affairs and problems till they reach the maturity and perfection necessary even if this be actualized by means of those chosen ones. So he sent to them almost countless prophets, messengers and apostles, some known others unknown, beginning from Adam, peace be upon him. But after he has revealed the last message which consists of religious as well as secular facts he saw no need to come into direct contact with mankind anymore. Instead, he accepted that the human beings have reached the level of understanding, enlightenment and perfection to a degree that each one of his servants can get into touch with the source of Divine inspirations. And for this reason Muhammad Mustafa, peace be upon him, has become the seal of the prophets and his book is the most perfect. The last prophet Muhammad Mustafa, peace be upon him, was born on the night of 12 nd of April (Rabi'u'l-Awwal) before dawn while the horizon was just getting white... His face was luminous, his*

[3] *Atatürk*, 1000 Temel Eser: İstanbul, 1970, pp. 162-3.

Levent Sahverdi Arşivi

words were spiritual. He was unlike any other in his straight forwardness and keen observation, never broke his oath, tender in his attitude, above others in manliness and virtues... and with these personal and distinguished attributes peculier to him, he had his repute as Muhammad al-Amin, the trust worthy among his tribesmen... Our master Muhammad, the object of pride for all of the world has gone to all lengths twenty years in ceaseless threats and endless hardships and incessant casualties. And after he has successfully carried out his mission of prophethood related to Islam, he transcended to the highest point of heavens."[4]

On the other hand we see him opening his famous discourse he delivered in Turkish on February 7, 1923 at Balıkathir Pasha Mosque: "*O Nation! Allah is one. His fame is great. May His peace, mercy and blessings be upon you. Our excellent Master and Great Prophet has been appointed by God as a messenger to disseminate religious truth and realities and to promulgate them to human beings. And the basic laws he has preached are as you all know very well, the very facts which are taught by the Holy Kuran itself. Our religion which has poured down favor and spirit to human beings is the last and the most perfect religion; because its principles go in complete line with reason, logic and reality. If it were something against reason, logic and reality, there must have arisen a contradiction between it and the other divine and natural laws; for he who makes all the universal laws is God Himself, the Most High...*"[5]

Atatürk once spoke up of a book which portrays Muhammad, peace be upon him, as an ordinary darwish in rapture: "*Such ignorant people like this man could never comprehend his great genius and accomplishment. They also seem to be far from understanding this fact...*"[6], "*He is Allah's unequalled and the greatest servant. Today, millions of man are following his way. My name and your name fade some day from people's mind but he abides forever* (1926)".[7]

Because of his sincere belief in Islam and its prophet, as indicated above, he started an incessant campaign against those representatives of the mentality which blackens the pure and clear essence of the religion for the sake of supersititions and earthly interests - a mentality which kills the lively, creative, constructive and pioneering spirit of Islam with useless and futile talks and more important than which aims to use religion as

[4] Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul, 1961, vol. III, p. 1241.

[5] S. Borak, *op. cit.*, p. 29.

[6] Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara, 1971, p. 206.

[7] U. Kocatürk, *op. cit.*, p. 208.

Levent Sahverdi Arsivi

a worthless item for political and worldly profits. In fact, this behaviour of Atatürk is the natural result of his realistic approach to the objects and the outcome of his accurate knowledge about the historical past of the religion of Islam. For two hundred years, they have appeared same sort of people who preferred to cling to some tedious and fruitless repetitions as to judge Islam and religiousness of men by looking merely at their outward appearance, colour, tarboosh, length of rosary, beard and robes instead of carrying out serious and reforming studies on religion by interpreting it according to the light of the basic principles. And because such people present religion as something composed of simply meaningless outward behaviours and actions; and because they term this materialistic approach with *"shari'a"* these men committed sin by accusing or at least by considering those who do not believe like them as disbelievers[8]. But what was needed by the religion itself and by those masses who believe in it is to give religion its lively and active identity of its early ages and to substantialize it with authentic information and true understanding in order to make it capable of meeting the needs of modern society. I suppose that Atatürk was a man who understood this reality very deeply. His following words support this outlook:

"Religion is a necessary, unavoidable institution. Without it, nations can not survive. But to mention that religion is a matter of relationship and communication between Allah and his servant. We should not give way to those prejudiced confessors of religion nor tolerate them to lenter between god and believer. Those who misuse religion for their earthly gains are parasitical, disgusting people. We oppose such men and do not tolerate them... (1930)"[9].

"Religion is existent and inevitable. We have a religion with sound basis. Its elements are wholesome but its structure has been neglected for centuries. Although it has fallen short of new plasters and mortars, no one felt the need to restore it. On the contrary, several foreign elements -wrong comments, superstions- put the structure into a rather worse situation and damaged it. Today we can neither touch this structure nor we can restore it. But by the time these splits and cracks got bigger and deeper, the necessity to build a fresh and new coustruction on a sound foundation will arise again..."[10]

[8] Emin Işık, *Devleti Kuran İrade,* İstanbul, 1971, pp. 73 ff., 97 ff.

[9] Kılıç Ali, *Atatürk'ün Hususiyetleri,* Ankara, 1930, p. 116.

[10] U. Kocatürk, *op. cit.,* p. 206.

Levent Şahverdi Arşivi

"Ours is the most reasonable and the most natural religion. Therefore, it has become the last religion. A natural religion must be in conformity with reasoning, science and logic. Our religion is in complete harmony with them."[11]

"Turkish nation must be more religious than ever in the sense that it must be religious with all its purity and simplicity. I put faith in this fact as I belive in my religion and in the reality itself. Our religion does not embody any element which is contradictory to common sense and holds up progress... (1923)."[12]

"Our nation has two strong merits, namely, religion and language. No power could ever deprive it from these merits and cannot (1923)"[13].

"Although those unsound traditions of old times, were not effective, at least for a certain period of time during the golden ages of Islam, people later began to mix their old traditions and beliefs with pure religion instead of following its truthful principles and living in terms of its fundamentals. As a result of this wrong course of actions some Islamic communities, though they profess Islam as their religion, were bound today to regression, miserliness and inferiority. Because they mixed Islam with their corrupted ancestral traditions and beliefs, they have at last become alienated to the Islamic truth and were slaves of their enemies"[14].

"As was the case in the past because of the existence, of some people even today both in and outside of the country who use religion as an ordinary worthless utensil for their personal and political interests by taking advantage of men's illeteracy and prejudice we regret to say that we can not keep ourselves from dealing with this subject. But we should not forget that we will always meet such false prophets among mankind and everywhere till religion is isolated from all sorts of supersititions and till religious knowledge is enlightened by the fruits of sciences (1927)"[15].

"Our religion never teaches our nation inferiority, miserliness and to be despised. On the contrary, both Allah and His Prophet order individuals and nations to maintain their dignity and glory (1923)"[16].

After having quoted only a few of Atatürk's utterances with regard to Islamic religion and his faith in it briefly, I think it is time to review and

[11] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,* Ankara 1959 - 2nd. ed., vol. II, p. 90.

[12] *Op. cit.,* vol. III, p. 70.

[13] *Op. cit.,* vol. II, p. 66-7.

[14] S. Borak, *op. cit.,* pp. 36-7.

[15] *Nutuk,* vol. II, p. 708.

[16] *Atatürk Diyor Ki,* M.E.B.– İstanbul, 1980, p. 62.

Levent Sahverdi Arşivi

reconsider his practices dealt with his afore stated desire to give the religion its pure and original character. As it may have been lucid so far, one of the most important issues he has concerned with and sensitive about was this observation of the deprivation of the religion of its glory by those who use it for their capricious intentions and the captivity and enslavement of the Islamic countries from the east to the west by the enemies due to Muslims' ignorance and indifference of the Islamic truth[17]. *"During the time just prior to our Independence War, all of the Islamic countries including Istanbul, which was the center of that time of the Islamic caliphate were under the invasion and governance of the enemies. This situation was quite shameful and blameworthy for both a religion which was full of enthusiasm and freedom and for those who follow it. To welcome and to submit this humiliating inferior status was after all disobeyance to the essentials of the religion itself.*

Therefore, the War of Independence that is started by the national forces was not but the evident result of both religious and national awakening. At that period the caliphate had fallen into a helpless situation and was unable to move as if it accepted its predestination and was convinced that it completed its historical mission. As a matter of fact, the value of caliphate as a ruling body which has throughout centuries been a matter of controversy and very many different opinions have been put forward about its legality and validity has recently come mean no more than a symbolical post. The fact was that "the caliphate" was regarded as a fundamental of the religion only by Shiites but for the Najadites, one of the Kharijite sects, it was an unnecessary office while for the Sunnites it was merely an organization having nothing to do with the essence of the religion itself. In addition to the aforegoing facts, Muslim scholars stated so many conditions necessary to be a legal caliph and it was impossible from the religious standpoint to find many of those conditions on the present caliphs. So, the caliphate looked to be a political figure in the symbolical sense. And it would be quite a useless, unnecessary effort to insist on an institution which completed its mission historically especially at a time when the concept of "the National Sovereignty" was prevaling. And the persistence on the caliphate on the other hand would necessarily bring several responsibilities for the young Turkish Republic which has newly come out of the Independence War and this would necessarily lead the state to the point that it would be inevitable for it to take all the necessary measures and to make all the decisions as was the case in the past to liberate the captivated Islamic countries and to give an end to the foreign invasion. It would also be foolishness for a young Nation to

[17] S. Borak, *op. cit.*, p. 35.

Levent Sahverdi Arsivi

consider itself as "the Suzerain of the world" which has sacrificed millions of its children wherever it had gone and offered thousands of Anatolian Turks generously for the defence of the deserts of Yaman, Syria, Iraq and Egypt and such foolishness should not continue any more"[18].

On the other hand, Atatürk said on the first of March, 1924, while he opened the first meeting of the second term sessions of the Grand National Assembly: *"We see it necessary that the religion of Islam with which we are pleased and satisfied, must be set apart from and held above political struggle unlike what had been the case for centuries. It is an urgent necessity for the bliss of our nation both in this and the world to come to deliver our sacred and celestial consciences as quick as possible and forever from all kinds of politics which is vague and incongruous in nature and which may easily turn out to be an arena for all caprices and ambitions. We can only by this way materialize the sanctity of the Islamic religion."*

Some measures had to be taken to actualize this goal. And eventually, on March, 3, 1924, having submitted three acts one after another, the Caliphate was abrogated (Act. No: 431); the Ministry of Religious Affairs, the Ministry of Foundations and the Ministry of Warfare (Act. No: 429) was abolished. And the right of acting laws concerning civil rights and obligations in the Republic of Türkiye and to execute them were vested to the Grand National Assembly of Türkiye and to the governments it forms. And to make all necessary decisions dealing with religious affairs regarding beliefs and rituals of the upright Islamic religion and to sway all the religious institutions a Directorate of Religious Affairs was established[19], and finally, all the institutions of education and training in Türkiye ... and all the madrasas were transformed and attached to the Ministry of Education[20], the integration in education was thus achieved (Act. No: 430).

When all these codes of law are considered together we will observe that they are aiming to prevent misuse of religion for politics and trying to give religion its due value and respect and to approach it with veneration. The main point the Revolution was emphasizing "was to create an atmosphere full of respect and veneration to religious thoughts and be-

[18] *Nutuk*, vol. 11, p. 712.

[19] *Zabıt Ceridesi*, vol. VII, pp. 23-26; *Nutuk*, vol. 11, pp. 849-50.

[20] *Nutuk*, vol. 11, p. 850.

Levent Sahverdi Arşivi

liefs"[21]. And the first step to realize this demand was to acquire the freedom of opinion, conscience and religion. Exactly, the 70th paragraph of the Constitution of 1924 which conveys freedom of opinion and conscience was accepted and liberty of religion and worshipping has been guaranteed by the Act No: 75 and it was ascertained by the Act No:80: *"All kinds of education are regarded as to be free so long as they are under government control and within the boundaries of the law."* As it is known, this constitution continued on to be valid till the Constitution of 1961 passed.

Let's turn to Atatürk's own remarks. He says: *"Religion is a matter of conscience. Everybody is free to obey what his or her conscience enjoins him or her. We respect religion. We are not against the freedom of thought and meditation..."*[22].

"Religion and sect concern the individual's own conscience. No one can force another to accept any religion or a sect. It is prohibited to use religion as an item for politics"[23].

"Every individual is vested with the right and freedom of what he wants to believe in and is tolerated to have his own way of political tendency. He is also free to perform of neglect, if he so wishes, obligations of any religion he chooses. No one is allowed to interfere with other's ideas and consicience. Freedom of conscience is absolute, impartible and can not be touched. It must be considered as one of the most important natural rights achieved by individual so far... Every individual in Turkey is free to choose his own religion as well as he is allowed to perform ceremonies and rituals of that religion. In other words, the freedom to observe rituals is guaranteed by the Constitution. But without doubt that the rituals can not be harmful to the state of peace and the general codes of ethics. Neither it can be exerted as a political demonstration or a parade. Unlike many examples witnessed in the past, Turkish Republic can no more tolerate such instances"[24].

"In the Turkish Republic, everybody is free to worship Allah as he wishes. None can be questioned on account of his religious ideas. Turkish Republic has no official religion..."[25].

[21] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,* vol. III, p. 78.

[22] S. Borak, *op. cit.,* p. 82.

[23] Kılıç Ali, *op. cit.,* p. 57.

[24] A. Afet İnan, *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım,* İstanbul, 1971, pp. 85-6.

[25] *Op. cit.,* p. 98.

Levent Sahverdi Arşivi

"First of all, we should make certain as the basic religious reality that there is not a priviliged class in our religion. Our religion which refuses to ascribe religious authority of any sort to some persons does not preach inclusiveness either..."[26].

"Particularly it is true for our religion that each believer has his own criteria in his hand. You can easily judge by means of these criteria what is harmonious with this religion and what is not. Whatever is unacceptable to reason, logic and beneficiary to the advantages of the people, be sure that it is also inconformity with our religion. If something is in accord with reason, logic and not harmful to the advantages of the nation then stop asking whether it is Islamic or not. It is Islamic. If our religion was not a religion of reason and logic, it would not have been perfect. It would not have been the last religion either..."[27].

In fact, the liberty of religion and conscience is one of the most inevitable fundamentals of Islam. It is commanded in the Holy Kuran: *"None is subject to force in the religion"*[28]. It is also enjoined in the Kuran: *"O Muhammad! If your Lord so wished, all on earth would have believed. While it is so, are you the one who will coerce human beings to believe?"*[29]. And in many other verses of the Kuran it is cited: *"Upon prophet is but to communicate what he is revealed..."*[30].

Actually, after the nullification of the dictum *"The religion of the Turkish state is Islam"* which appeared both in the Constitution of 1924 and in the second paragraph of the Constitution issued on April, 19, 1928, a proparal was submitted which reads: *"The principle of separation between religion and state should never implicate ungodliness of the State and the Government. The separation between the affairs of state and religion is a security to protect religion from being a toy in the hands of the statesmen of today and of those to come for this reason, the practice has been in accordance with the premise that religion which promises mankind bliss and tranquility should maintain its untouchable, lofty position over the conscience as a sacred tie between Allah and person..."*[31].

[26] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, vol. 11, p. 144.

[27] U. Kocatürk, *op. cit.*, pp. 209-210.

[28] *Kur'an* — Baqara, Ch. 11, verse: 256.

[29] *Kur'an* — Yunus, Ch. X, verse: 99.

[30] *Kur'an* — Mâidah, Ch. V, verse— 99, Also see: Al-î Imrân, Ch. III, verse: 20; Nahl, Ch. XVI, verses: 35, 82; Nûr, Ch. XXIV, verse: 54; Ankebût, Ch. XXIX, verse: 18; Ghashiyah, Ch. LXXXVIII, verses: 21-22.

[31] Çetin Özek, *Türkiye'de Laiklik*, İstanbul, 1962, p. 40 quoted from *Zabıt Cerîdesi*, Devre: 111, p. 3.

Levent Sahverdi Arşivi

On the other hand, after the disestablishment of Madrasas Atatürk saw the necessity to prevent religious culture from being misused by some ignorant, religious minded men and wanted to locate religion in its proper place. To realize this he thought there must have been a serious, healthy education. He said:

"We have not a priviliged religious class. We are all equal. We are equally bound to learn the rules of our religion. Every individual needs a source to learn his religious credo and catechism. This place will no doubt be the school.."[32].

"All sources of knowledge and wisdom in our country must be the same. All the children of this country, men and women, must be trained equally in those institutions. But we should likewise establish well equipped institutions of higher education which will train authorities and experts well equipped with scientific habits and talents who are able to do studies on the philosophy of the religious facts and those who are capable of conveying them in addition to experts and specialists in every field"[33].

In 1925, two years after these words of Atatürk affirming the necessity to reconsider religious education most seriously, İnönü, the Prime Minister of the day, spoke in response to those critisized secular system and the integration of education and to those who regarded them as godlessness, he said: *"To picture our operations as being contrary to religion is a non-observance of the task.*

We are of the opinion that the task has nothing to do with ungodliness. If we become successful in this system and follow the new route patiently, all the people in the world and even those who are opposing us today or those who are doubtful about the new policy in the name of religion will see ten years later that Islam realized in its purest and most perfect form in our country..."[34].

But this kind of approach to the issue has strengthened the strict secular policy that maintained the liberation of state and politics from the influence of religion with the aid of such factors as the political circumstances of the time, activities of some prejudiced religious-minded men who stimulated people to revolt against the régime, Saikh Said's rebellion,

[32] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,* vol. 11, p. 90.

[33] *Op. cit.,* vol. 11, p. 90.

[34] Beyza Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi,* Ankara, 1980, p. 45 quoted from *Muallimler Birliği Mecmuası,* Year: 1, No: 4.

Levent Sahverdi Arsivi

the Manaman event, activities of the Republican Progressive Party which began propagating slogans like *"the Party is respectful to opinions and religious beliefs"* among the masses who have neither opportunity nor capability to pursue after the truth, and finally the disestablishment of takkas and zaviyahs and the growing complaints of some followers of the tariqas who took their places beside discontented groups.

It seems to me, if such ignorant and prejudiced activities as these had not occured, it could have been possible for the state to continue religious education seriously and without interruption. In fact, a faculty of Divinity within the body of Dar al-Funun of Istanbul was established in the light and realization of the 4th paragraph of the Law ordering integrity of educaiton which read: *"The Ministry of Education will open a faculty of Divinity within the framework of Dar al-Funun to train religious authorities of high standard, and in addition it will open schools to train officials who will be in charge of leading religious performances and giving sermons at mosques."*

Because of the aforementioned reasons however, this institution had to seal its doors in 1933 and from that moment on there have been no religious education in Türkiye till the opening of the present faculty of Divinity of Ankara University in 1949. This was so in spite of the fact that the unity of education had been guaranteed by the constitution. A religious education carried on an academic level could make the reconstruction of an up-to-date Islamic reality in its purest form, an Islam which is able to meet the recent needs of the day by referring to its original sources. It could also accomplish the task of giving religion its own original unifying character and most important of all it could realize the unification of the people for the modernization of Türkiye. It could contribute easily to make the innovations understood to the people and the negative incidents which we encounter now and then would not occur.

The discontinuity of the training of sophisticated religious men officially was not approved by religious compatriots in the country who believed in the Reform either[35]. And worst of all an irresponsible, unorganized and illegal religious training started. It is a commonly shared fact that falsity prevails where genuinness is lacking. And exactly this was the case at that time. The government, feeling the necessity of returning to the principles put by Atatürk very realistically, and that was upon his ob-

[35] Fehmi Yavuz, *Din Eğitimi ve Toplumumuz*, Ankara, 1969, pp. 45, 46.

Levent Sahverdi Arsivi

servance of the seriousness of the situation, opened religious classes in the primary schools beginning from 1947. After three days from this pleasing event, we see Mr. Tahsin Banguoğlu, the Minister of Education explaining the reason of interruption in religious education till that time in the following words:

"Religious education has never been prohibited. Atatürk has never acted against religion. But we did not want to tolerate some prejudiced religious - minded men to cheat and deceive people using courses of religion. For the advantage and necessity of reform, religious lessons and vocational religious education has been neglected by the state on purpose. This does not implicate the denial of the existence and necessity of the institution of religion for our country"[36].

Eventually, the religious education has entered a new era by the opening of the Faculty of Divinity in 1949 and later by the establishment of both religious high schools and divinity faculties. These intitutions have not reached the level of maturity yet as we expect them to be but we are sure they form a healthy, serious basis for a bright hopeful future and are trying as they appear in Atatürk's own words to be *"the high standard institutions capable of training real distinguished scholars equipped with scientific research abilities to do studies on the philosophical reality of our religion and to teach them efficiently."*

[36] B. Bilgin, *op. cit.*, p. 57 quoted from *Vatan Gazetesi*, 22 Şubat (February) 1948.

Levent Sahverdi Arşivi

Levent Sahverdi Arsivi

ATATÜRK DÜŞÜNCESİ İLE TÜRK KADININ ÇAĞDAŞLAŞMASI

Prof. Dr. Emel DOĞRAMACI

Türkiye'nin bağımsız bir ülke olarak belirmesi, 1919 yılında başlayan Millî Mücadele sonucunda görülür. Bu mücadeleyi başarıyla yönlendiren Ulu Önder Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni sadece savaşarak kurtarmamış, bunun yanısıra gerçekleştirdiği reformlarla da Türkiye'nin yeni düzenini oluşturmuştur. Bu açıdan konuşmamıza vesile olan çağdaşlaşma kavramı, Türkiye'nin iktisadî ve sosyo-kültürel gelişmişliğini ifade eder.

Günümüzde ülkeler genelde gelişme biçimleri ve düzeylerine göre sınıflandırılır. Gelişmekte olan ülkeler, batılılaşmak, kalkınma aşamasında da batıyı örnek almak istemektedirler. Bu gelişme süreci, çağdaşlığı yakalama olarak değenlendirilebilir.

Bu düşünceler ışığında çağdaşlıktan söz edebilmek için, önemli koşullar gereklidir. Örneğin, ülkenin eğitim durumu, yani halkının okur-yazarlığı, lâik hukuk düzeninin olması ve gelirin tabana eşit dağılımının sağlanması gibi.

Çağdaşlaşmanın önemli unsurlarından olan lâik düzenin sağlanması, çağdaş devlet düzeninin temel taşıdır. Lâik devlette kişiler din ve vicdan hürriyetine sahiptir. Bu düzende kişi özgürlüğü söz konusudur. Eğitim kurumları lâik ilkelere göre düzenlenir. Lâik devlette, hukukî işlemler, akıl, mantık, ihtiyaç ve hayatın gereklerine göre düzenlenir. Bunun sonucu olarak da zaten kadın-erkek eşitliği ortaya çıkar.

Çağdaşlığın diğer bir göstergesi, ülke düzeyindeki okur-yazar oranının yüksekliğidir. Cumhuriyet Türkiyesi'nden önceki Türk toplumunda eğitim, iki yönlü bir sistem içermektedir. Birincisi dini kurallara göre yapılan eğitim yani medrese eğitimi, diğeri ilmi esaslara göre yapılan eğitimdir. Bu eğitim sisteminde Türk kadınına layıkıyla yer verilmemiştir. Bu eğitim sistemi Osmanlı Türk kadını için kayıp yıllar olarak tarih sayfalarında yer almıştır. Her ne kadar, Tanzimat döneminde, dönemin aydın kitlesi ve bazı düşünürlerce, Türk kadınının eğitiminde ve toplumsal yaşamında, fırsat eşitliği verilmesi yönünde girişimler görülmüşse de bu çabalar yeterli

Levent Sahverdi Arşivi

olmamıştır. Bu dönemde, Osmanlı kadın mücadelesi, kadının toplumsal ve çalışma hayatına katılması yönünde belirginleşmiştir. Dönemin yazarlarından Celâl Nuri "Kadınlarımız" isimli eserinde; "Erkekler ne denli gelişirse gelişsinler, kadınlar da onlara koşut olarak ilerlemezlerse iş yarıda kalır. Tam olarak uygarlaşılamaz. Yeryüzünde erkekleri ilerleyip de kadınları aşağılık durumda kalan bir ulus yoktur. Kadın başka erkek başka bir ulus olamaz. Bir ulusun erkek yarısı dişi yarısından bağımsız yaşayamaz. Kadın erkeği erkek kadını olgunlaştırıp tamamlar." demektedir[1]. Bu düşünceler 1913 yıllarında söylenmiştir.

Atatürkçü düşüncede çağdaşlaşmayı incelemeden önce Atatürkçülüğün ne olduğunu ve Atatürk dönemini kısaca ele alalım.

Atatürkçülük, Türk devletinin ve Türk ulusunun siyasi ve toplumsal konulardaki düşünce temelini oluşturan, uygulamalarla güçlendirilmiş bir kuramlar bütünü şeklinde düşünülmektedir[2]. Tarifdeki "Türk ulusu" ifadesi; cinsiyet ayırımı gözetilmeksizin, siyasi ve toplumsal meselelerin, hem düşünce ve hem de eylem bazında güçlendirilmesi anlamını taşır. Bu düşünce temeli 20. yüzyılın ortalarında, II. Dünya Savaşı sonunda Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nı meydana getiren fikrin de oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu vesileyle de insan hakları düşünceleri ortaya çıkmıştır.

Atatürkçülüğün mimarı Mustafa Kemal'in çağdaşlık kavramına bakışı incelendiğinde, Atatürkçülükte ilke ve inkılâplar, bir zincirin halkaları gibi, birbirini tamamlayan unsurlardan oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Bu halkalardan birinin kopması, zincirin tamanının dağılmasına neden olacaktır. Türk kadınının çağdaşlığı da bu zincirin en önemli halkalarından birisidir.

Atatürk'ün kişi olarak çağdaş düşünce yapısını kazanması, gençlik yıllarından itibaren başlar. Gençliğindeki davranışlarında çağdaş çizgiler görülür. Millî mücadelesini tamamladıktan sonra Mustafa Kemal Atatürk, yakın arkadaşlarına "Vatan işgalden kurtarıldığında vazifemiz bitmeyecektir. Ülkemiz medeni milletler arasında yer alacaktır"[3]. demektedir. Bu yenilikçi düşünce ile Atatürk, eğitim sisteminin lâik hale getirilmesi, kadın hakları ve hukukun çağdaş düzeyde ele alınması, yani yeni bir Türk Dev-

[1] Celâl Nuri, *Kadınlarımız*, Der: Özer Ozankaya, (Yayınlanmamış eser), Ankara, 1993.

[2] Utkan Kocatürk, "Atatürkçü Düşünce Işığında Çağdaşlaşma", *Atatürkçü Düşünce*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1992.

[3] Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Turhan Kitapevi, Ankara, 1984.

Levent Sahverdi Arşivi

leti'nin oluşturulmasını gerçekleştirebilmiştir. Yeniliğe açık olan Türk milleti de Atatürk'ün bu çağdaş düşüncesinden güç almıştır.

Atatürk, Türk milletine çağdaş uygarlık seviyesine erişmeyi, hatta bu seviyeyi aşmayı amaç olarak göstermiştir. Çünkü Atatürk Türk toplumunda çağdaşlaşmayı her şeyden önce bir yaşam davası, bir var olma mücadelesi olarak kabul eder. Dikkat edilirse Atatürk'ün bütün konuşmaları uygarlık ve çağdaşlaşma kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Atatürk'ün "Memleketler muhteliftir, fakat uygarlık birdir ve bir milletin ilerlemesi için de bu yegane uygarlığa iştirak etmesi lazımdır."[4] sözü de bunun bir göstergesidir. Atatürk düşüncesindeki uygarlık, bir milletin devlet hayatında, fikir hayatında ve ekonomik hayatta gösterdiği ilerlemeyi tarif eder ve burada da Türk milletinin uygarlığı kastedilir. Bu çağdaş düşüncede hedef Türkiye'yi kalkındırmak, Türk milletini uygar düzeye ulaştırmaktır.

Çağdaş milletler, çağdaş niteliklerini her türlü dogmatik unsurları değil, bilim ve teknoloji kurallarını kendilerine rehber ederek kazanmışlardır. Türk milletini de çağdaş uygarlık seviyesine ulaştıracak tek rehber, bilim ve tekniktir[5]. Bu bakımdan ilim ve fennin dışında rehber aramak Atatürk'e göre de yanılgıdır. İşte Atatürk'ün çağdaşlaşma hedefi temelde bu esasa dayanır.

Atatürk çağdaşlaşma hareketini başlattığı, büyük inkılâplarına giriştiği zaman Türk toplumu asırların ihmali olarak batıdan çok geridedir. Ülke, baştan sona kadar bakımsız ve harebe içerisinde, ulaşım imkanları yetersiz, yol ve araç kısıtlı, özellikle ekonomik hayatımız çağdaş ölçülerden çok uzaktadır. Şeriat esasları ve mecelleye dayanan hukuk düzenimizde de günün gereklerine uygun, lâik bir düzen getirmek, bu amaçla yeni kanunlar yapmak ve uygulamak gerekmektedir. Yine bu yıllarda eğitimimiz ve kültür hayatımız esaslı bir inkılâba ihtiyaç gösterir. Geniş kitle okuldan, eğitimden nasibini almamıştır. Okuma-yazma bilenlerin sayısı yok denecek kadar azdır. Genç kuşakları asrın gereklerine göre yetiştirebilmek için ilmin ve teknolojinin ışığında lâik ve millî bir eğitim sistemine ihtiyaç vardır. Çağdaş Türk biliminin temellerini atacak olan üniversitelerimize de batılı anlamda görevler düşmektedir. Türk kadını yine asırlar süren ihmalin sonucu olarak toplum hayatının dışında bırakılmıştır. Kadın, siyasi hakları şöyle dursun, sosyal ve hukuksal haklarından da mahrumdur. Oy-

[4] a.g.e.

[5] Utkan Kocatürk, "Atatürkçü Düşünce Işığında Çağdaşlaşma", *Atatürkçü Düşünce*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1992.

Levent Sahverdi Arşivi

saki uygarlık yolunda yükselme adımlarının kadın ve erkek her iki cins tarafından beraber atılması kaçınılmazdır.

Atatürk düşüncesinde, kadın haklarına dönük dikkati çeken en belirgin özellik, kadın-erkek ayırımı gözetilmeksizin, hepsini 'insan' kelimesi içine almış olmasıdır. Atatürk'ün yaşamı incelendiğinde, O'nun Türk kadınını, çağının ilerisinde bir statüde değerlendirdiğini kolayca görürüz. Atatürk, 1923'te Konya'da yaptığı bir konuşmada; "Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir milletinde Anadolu köylü kadınının fevkinde mesaisi zikretmek imkanı yoktur ve dünyada hiçbir kadın, ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi, kurtuluş ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar hizmet gösterdim diyemez."[6] demektedir. Görüldüğü gibi, Atatürk'ün kendine özgü çağdaş bir kadın anlayışı bulunmaktadır.

Türk kadınının çağdaş düzeye erişebilmesinde üç reformun çok önemli payı vardır. Bu reformlar şunlardır: 1924 yılında eğitimin birleştirilmesini sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu ve 1924'de Türk kadınına siyasal hakların verilmesini sağlayan kanundur.

Türk kadınının eğitiminde Tanzimat dönemiyle birlikte bazı adımlar atılır. İlk devlet okulları 1847 yılında kurulur. 1869 yılında kabul edilen bir yasa ile (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi) okuma-yazma çağındaki tüm çocuklara kız ve erkek ayrımı yapılmaksızın ilk öğretim zorunluluğu getirilir. Bu arada kız çocukları için 1858'de kız rüştiyesi (ortaokul), 1869'da da kız sanayi okulu, 1870'de kız öğretmen okulu ve 1911'lerde de kız liseleri açılır. 1926 yılında Medeni Kanunun kabulü sonrası Harp Okulları dışında tüm eğitim kurumları kız çocuklarına da hizmet sunmak üzere programlanır. Harp Okullarına kız çocuklarının katılımı ise 1965 yılındaki Türk Silahlı Kuvvetleri Yasası ile sağlanır. Böylece 1927 yılından itibaren Türkiye'de karma eğitime geçilir, Türk toplumu içerisinde kadın-erkek ayrımı yasal olarak ortadan kaldırılır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, Türk kadınının eğitim durumu incelendiğinde, 1935 yılındaki ilk nüfus sayımında kadın nüfusun % 90.19'unun okur-yazar olmadığı görülmektedir. Bu oran erkeklerde de % 70.65'tir. 1935'ten günümüze kadar yapılan eğitim reformları ile bu oranlar 1985 yılı itibariyle kadınlarda % 31.77'ye erkeklerde ise % 13.45'e düşürülmüştür. Diğer bir ifadeyle 1985'te kadınların % 68.23'ü, 1989'da

[6] Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Turhan Kitapevi, Ankara, 1984.

Levent Sahverdi Arşivi

ise % 72.83'ü okur-yazardır[7]. Ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören kız çocuklarının oranları ise (1985 verilerine göre) ilkokulda % 44.74, ortaokulda % 34.15 lisede ise % 37.20 dir. Son yıllarda eğitim sistemimizde ilkokul ile ortaokulun birleştirilmesi çalışmaları yaygınlaştırılmakta olup, bu süreç, kız öğrencilerin öğrenim görme düzeyini yükseltecektir. Yükseköğrenimdeki kız öğrenci oranı ise % 25.22 dir. 1991 verilerine göre ise bu oran % 33.60'a yükselmiştir. 1985 ile 1991 yılları arasındaki 6 yılda yükseköğrenimdeki kız öğrenci oranı 8.38 puan artış gösterdiği görülmektedir. Bu oran Türk kadınının uygar seviyeyi yakalaması yönünden önemli gelişmedir. Yükseköğretimdeki kız öğrencilerin bilim dallarına göre durumları ise şöyledir: Dil ve edebiyatta % 60.04, sanatta % 54.80, matematik ve fen kolunda % 46.31, sağlık bilimlerinde % 40.17, sosyal bilimlerde % 37.34, uygulamalı sosyal bilimlerde % 38.36, teknik bilimlerde 22.52, ziraat ve ormancılıkta % 35.78 dir[8]. Buna göre Türkiye'de yükseköğrenimde her 100 erkek öğrenciye ancak 50 kız öğrenci düşmektedir. Halbuki gelişmiş ülkelerde bu oran daha yüksek çıkmaktadır. Örneğin, Kanada'da 113, Danimarka'da 97, Fransa'da 79, İtalya'da 88 ve Almanya'da ise 93 kız öğrenci, her 100 erkek öğrenciye düşen rakamdır[9].

Türk üniversitelerinde öğretim veren Türk kadını oranında önemli bir artış vardır. Bu kurumlarda kadın öğretim üye ve yardımcılarının oranları % 35'lerdedir. Yönetim kademesinin de % 20'sini kadınlar oluşturmaktadır. İlk ve ortaöğretimde görevli öğretmenlerin, ki Türk kadını için çalışmada birinci derecede önemli olan öğretmenliğe yönelen Türk kadını % 42.31 [10] oranındadır. Yani öğretmenlerin yarıya yakını kadındır.

Eğitilmiş ve yetiştirilmiş insan gücünün, ülkenin ihtiyaçlarına büyük ölçüde yararlı olacağı bilinen bir gerçektir. Bu açıdan ekonomik göstergelerdeki kadının rolünü de incelememizde yarar vardır. Buna göre Türkiye'de toplam kadın nüfusun % 34.9'u işgücüne katılmaktadır. Bu kesimde yapılan işe göre dağılım şöyledir: (1985 verileri)

Tarımcı, hayvancı, ormancı	% 80.64
Hizmet işleri	% 2.28

[7] DİE İstatistik Yıllığı 1987, *DİE Matbaası*, No: 1250, Ankara, 1988.

[8] ÖSYM İstatistikleri, Ankara 1990.

[9] Nail Güreli, "21. Yüzyıla Doğru Kadınlarımız, Dünyanın Neresinde", *Milliyet* Dizi Yayınları, 5.3.1993.

[10] a.g.e.

Levent Sahverdi Arşivi

Ticaret ve satış elemanı	% 1.58
İdari personel	% 4.40
Tarım dışı üretim ve ulaşım	% 5.78
İlmi teknik eleman	% 4.79
Müteşebbis	% 0.22

Görülüyor ki ekonomik yönden aktif nüfusun en yüksek oranını % 80.64 ile tarım sektöründe görüyoruz. Bunun da % 73.96'sını ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın kesimi oluşturmaktadır. Bu oran 1927 yılında % 96.16'dır [11]. Bu rakamları çeşitli açılardan ele almak mümkündür. Bununla birlikte günümüzde önemli mevkilerdeki kadın oranlarına değinmek de gerekmektedir. Örneğin, işgücünde 1992'de idari personel olarak görev alan kesimin % 30.5'ini, yargıç ve savcıların da % 14.82'sini kadınlar oluşturmaktadır [12]. Buradan gerek eğitim, gerekse çalışma ve işgücü yönlerinden toplumumuzda kadınların fırsat eşitliğini layıkıyla kullanamadığını söyleyebiliriz.

Türk kadını nasıl ki eğitim alanında gelişmelerini Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan reformlar ile sağladı ise, hukuk açısından da, 1926 yılında çıkarılan Türk Medeni Kanunu ile yasal haklarını elde etmiştir. Türk Medeni Kanunu, kadının insanca ve uygarca yaşamasına yönelik eşitlik kurallarını içermektedir. Erkeğin çok kadınla evliliğini yasaklamaktadır. Türk kadınının genç yaştaki evlilikleri de yasal düzenlemeye alınmıştır. Evlilikte önemli kurallar getirilmiş, resmileştirilmiştir. 1926 Medeni Kanunu'nun bazı maddeleri ise zaman içerisinde günümüz koşullarına uygun olarak değişikliklere uğramıştır. 1991 yılı göstergeleri, Türk kadınının medeni durumunu, yasaların gerektirdiği biçimde kullandığını ispatlamaktadır. Örneğin, Türkiye'de evli kadınların % 98.4 tek eşlidir. Kadınların evliliği modern çağa uygun olarak gerçekleşmektedir. Evli kadınların % 80.4'ü hem resmi hem de dini nikahlıdır. Dini nikahlı evlilik yapmış kadın oranı ülke düzeyinde sadece % 8.8 dir. Sadece resmi nikah yapan kadın oranı ise % 10.7 dir. Türk kadınının ilk evlilik yaş ortalamasının da, zaman itibariyle yükseldiğini görüyoruz. Buna göre 1983'de ilk evlilik yaş ortalaması 17.6 iken, 1988'de 18.2'ye yükselmiştir. Bu yaş sınırının yükselmesi kadın nüfusunun bilinçlenmesiyle doğru orantılıdır. Bu bilinçlenme sonucu, akraba evliliği yapmayan kadın nüfus oranı da % 78.9 gibi

[11] DİE İstatistik Yıllığı 1987, *DİE Matbaası*, No: 1250, Ankara, 1988.

[12] Nail Güreli, "21. Yüzyıla Doğru Kadınlarımız, Dünyanın Neresinde", *Milliyet* dizi Yayınları, 9.3.1993.

Levent Sahverdi Arşivi

bir orana çıkmıştır[13]. Daha önceki yıllarda akraba evliliğinin fazlaca görüldüğü Türkiye'de akraba evliliği oranının düşmesi, yine kadın bilinci ve iletişim olanaklarının gelişmişliği ile doğru orantılı olarak değerlendirilmesi gerekir.

1926 Türk Medeni Kanunu, Türk kadınına büyük ölçüde yenilik ve toplumsal hakların yerleşmesine neden olmasının yanı sıra bu Kanun'un bir sonucu olarak; ceza kanunu, iş kanunu ve sosyal güvenlik kanunlarında da kadına değer veren, kadın lehine bir çok kararlar da Türk yasalarına girmiştir.

1965 tarihli 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun bazı maddeleri kadının kamu sektörü istihdamında cinsiyet yönünden bir ayrıcalığın olmaması gerektiğini ifade eder. Esasen bu husus son 1982 anayasasının 70. maddesinde "Her Türk'ün kamu hizmetine girme hakkına sahip olduğu, hizmete alınmada görevin gerektirdiği niteliklerden başka bir ayırımın gözetilemeyeceği"[14] hükmü yer alır.

Yine 1965 yıl 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetler Personel Kanunu hükümleri çerçevesinde de kadın ve erkek ayrıcalığı ortadan kaldırılmıştır. Bu yasa ile subay temel hizmetlerinde ve yardımcı sınıflarda kadınların görev alabileceği hükmü vardır.

İş Kanununda ise 1981 tarih ve 1475 sayılı yasa ile ücret konusunda "eşit işe eşit ücret" prensibi getirilmiştir. Bu kanun ile kadının maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında ve su altında çalışmayı gerektirir işlerde her yaş kadını ile 18 yaşını tamamlamamış erkeklerin çalışmaları yasaklanmaktadır.

İşçi kesimi sosyal güvenliği ile ilgili; 1949 tarih, 54354 sayılı Emekli Sandığı, 1965 tarih, 506 sayılı SSK ve 1983 tarih, 2925 sayılı, tarım kesimini kapsayan kanunlarda da, kadın ve erkek çalışanların sosyal güvenlikleri üzerinde çağa uygun düzenlemeler yer alır.

Politikada da Türk kadını yerini almıştır. 1934'te siyasal haklarını alan Türk kadını ilk seçimde 18 kadın parlamenter çıkarmıştır. Bugün 20 Ekim 1991 seçimleri itibariyle Mecliste 6 kadın parlamenter bulunmaktadır. Bu sayı Meclisin ; 1.7'sine tekabul etmektedir. Birçok batılı ülke kadınından daha önce kazanılan siyasal haklar Türk kadını tarafından yeterince kullanılamamaktadır.

[13] Emel Doğramacı, *Atatürk'ten Günümüze, Sosyal Değişmede Türk Kadını,* (yayına hazırlanan eser), Ankara, 1993.

[14] TC. Anayasası, *TİSK Yayını,* No: 69, Ankara, 1983.

Levent Şahverdi Arşivi

Sonuç

Toplumun yarısını oluşturan Türk kadın kesiminin bugün yasal olarak hiçbir problemi bulunmamaktadır. Bu haklarını da Yüce Atatürk sayesinde kazanmışlardır. Türk kadını için bugünkü problem uygulamadaki aksaklıklardan kaynaklanmaktadır. Çünkü bugün Türk kadını ekonomik yönden ailesine bağımlıdır, ekonomik yönden bağımsız olsa bile duygusal yönden yine ailesine bağımlıdır[15]. Bu nedenle Türk kadını bazı girişimlerde bulunmak zorundadır. Kendi ayakları üzerinde durabilmelidir. 1992 yılında gerçekleştirilen anketlere göre, bugün halâ Türk kadınının % 89'u sinemaya, % 87'si tiyatroya gitmiyorsa, 20 yaş üstü kadının % 79'u üç ayda bir kitap okumuyorsa, yine % 63'ü gazete okumuyorsa, % 98'i son bir yılda yurt dışına, % 66'sı kent dışına çıkmamış ise ve % 31'inin evine bir misafir geldiğinde aileler kadın-erkek birarada oturmuyorsa,[16] Türk kadınının çağını yakalayabilmesi için dünya kadınınından daha fazla çaba sarfetmesi gerekecektir. Dolayısıyla Türk kadınının sosyal, siyasal ve kültürel her alana doğrudan katılması kaçınılmaz olmaktadır. Bunun için Cumhuriyet Türkiyesinde herşey mevcuttur. Türk kadını, çağdaş düşünmeli, çağdaş hareket etmelidir. Türk kadını, yaşam mücadelesinde erkekle birlikte ve beraberce ülke kalkınması için, çağı yaşabilmesi için mücadele etmelidir. Bu doğrultuda bugüne kadar oldukça önemli adımlar atılmıştır. Son on yıl içerisindeki gelişmeler bunun en güzel örneğidir. Bu gelişme ve ilerlemeye Türk kadınının elbirliği ile destek vermesi gerekmektedir. Yüce Atatürk de bunu istiyordur, eminim.

[15] Meryem Koray, "Kadın ve Politika", *Milliyet* Dizi Yazısı, 8.12.1992.

[16] Nail Güreli, "21. Yüzyıla Doğru Kadınlarımız, Dünyanın Neresinde", *Milliyet* Dizi Yayınları, 5.3.1993.

Levent Sahverdi Arşivi

BÜYÜK TAARRUZ'DA KOMUTA KADEMELERİNDE GÖREV ALANLARLA ÜST DÜZEYDEKİ KARARGAH SUBAYLARI

E. Kur. Alb. NUSRET BAYCAN

Türk Harp Tarihinde "Büyük Taarruz" olarak yer alan Afyon Dumlupınar Meydan Muharebesi Türk İstiklâl Harbi'nin odak noktası ve aynı zamanda düşmanın Türk vatanının harim-i ismetinde yokedildiği büyük bir askerî zaferdir. Bu meydan muharebesinde Türk Silahlı Kuvvetleri, inisiyatifi düşmandan alarak elinde bulundurmuş; köylüsü, kentlisi ile Türk milletinin desteğinde, büyük mücadeleyi bu tarihi olayla çözümlemiştir. Bu çalışmamda Büyük Taarruz'da Başkomutanı'ndan başlayarak büyük küçük komuta kademesinde görev alanları, üst düzeydeki karargah subaylarını kısa biyografileriyle genç kuşaklara tanıtma görevini yerine getirmeye çalıştım.

BAŞKOMUTAN MAREŞAL GAZİ MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)

10 Şubat 1902'de Harp Okulu'nu Piyade Teğmeni olarak bitirdi ve başarı derecesi yüksek olup kurmay sınıfına ayrılarak Harp Akademisi'ne geçti. 11 Ocak 1905'de de Kurmay Yüzbaşı olarak orduya katıldı.

20 Haziran 1907'de Kolağası (Kıdemli Yüzbaşı) oldu. 13 Nisan 1909'da, 31 Mart olayını bastıran "Hareket Ordusu"nun birinci kademesinde Kurmay Başkanlığı; Selanik'e dönüşünde 3 ncü Ordu Subay Talimgahı ve 38 nci Piyade Alay Komutanlığı yaptı.

27 Kasım 1911'de Binbaşı oldu. Tobruk Taarruzu'nu başarıyla yönetti ve Derne Komutanı olarak karşısındaki dört katı İtalyan birliğini durdurdu. Balkan Harbi nedeniyle yurda döndü ve Bolayır Kolordusu Kurmay Başkanı olarak 20 Temmuz 1913'de Öncü Tugay'ın başında Edirne'ye girdi.

1 Mart 1914'de Yarbay oldu. Bulgaristan'da Askeri Ataşe olan ve Bükreş, Çetine, Belgrad Askeri Ataşelik görevlerini de yürüten Mustafa

Levent Sahverdi Arşivi

Kemal, Birinci Dünya Harbi'ne katılmamız nedeniyle kıtaya çıkarılmasını istedi. 20 Ocak 1915'de 19 ncu Tümen Komutanlığına atandı ve 25 Nisan 1915 Arıburnu'na çıkan ANZAK Kolordusunu durdurdu. Sonrada çekilmesini sağlayarak kendisini Dünya'ya tanıttı.

1 Haziran 1915'de Albaylığa yükseltildi ve Anafartalar Grubu Komutanı olarak 9 ncu İngiliz Kolordusu'nu püskürttü. 16 ncı Kolordu Komutanlığına atandı.

1 Nisan 1916'da Mirliva (Tümgeneral) oldu. Bitlis ve Muş'u Ruslardan geri aldı. 2 nci ve 7 nci Ordu Komutanı olarak başarılı görevler yaptı. Ordusunu zamanında çekerek imhadan kurtarması nedeniyle 23 Eylül 1918'de kendisine Fahri Yaverlik rütbesi verildi. 31 Ekim 1918'de Yıldırım Ordular Grubu Komutanlığına atandı. Mustafa Kemal bu birliğin lağvedilmesi üzerine 13 Kasım 1918'de İstanbul'a geldi ve Padişah Vahdettin ile görüştü.

19 Mayıs 1919'da 9 ncu Ordu Kıtaatı (15 Haziran 1919'dan sonraki adı 3 ncü Ordu) Müfettişi olarak Samsun'a çıkan Mustafa Kemal 8/9 Temmuz 1919'da askerlikten istifa etti. Kongreleri yaptı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açtı. 5 Ağustos 1921 tarihine kadar, önce Heyeti Temsiliye, sonra Meclis Başkanı olarak siyasi ve askeri olayları idare etti. Orduyu Sakarya Nehri doğusuna çekmesi üzerine, bu tarihte TBMM'ce Başkomutanlığa getirildi. Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılmasından sonra 19 Eylül 1921'de kendisine Gazilik sanı ve Mareşallik rütbesi verildi. 30 Haziran 1927'de askerlikten emekliye ayrıldı ve Cumhurbaşkanlığı görevine devam etti. 10 Kasım 1938'de de aramızdan ayrıldı. Fakat Dünya durdukça kalbimizde yaşıyacaktır.

Katıldığı Harpler:

1911 — 1912 Osmanlı — İtalyan Harbinde, Derne Komutanı
1912 — 1913 Balkan Harbinde, Kolordu Kurmay Başkanı
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde, Tümen, Kolordu, Ordu ve Ordular Grubu K.
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde, Başkomutan

Atatürk'ün Nişan ve Madalyaları :

Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı	(25 Aralık 1906)
İkinci Rütbeden Mecidi Nişanı	(12 Aralık 1916)

Levent Sahverdi Arşivi

Birinci Rütbeden Mecidi Nişanı	(16 Aralık 1917)
Dördüncü Rütbeden Osmani Nişanı	(6 Kasım 1912)
Üçüncü Rütbeden Osmani Nişanı	(1 Şubat 1915)
İkinci Rütbeden Osmani Nişanı	(1 Şubat 1916)
Gümüş İmtiyaz Madalyası	(30 Nisan 1915)
Altın İmtiyaz Madalyası	(23 Eylül 1917)
Gümüş Liyakat Madalyası	(1 Eylül 1915)
Altın Liyakat Madalyası	(17 Ocak 1916)
Harp Madalyası	(11 Mayıs 1918)
İstiklâl Madalyası	(21 Kasım 1923)

Şövalye Rütbesinde Legion d'honneur (Lejiyon Donör) Nişanı (11 Mart 1913)
Bulgar Sen Aleksandr Nişanı'nın Komandör Rütbesi (23 Mart 1915)

Alman Demir Salip Nişanı	(28 Aralık 1915)
Alman İkinci Demir Salip Nişanı	(9 Eylül 1917)
Alman Birinci Demir Salip Nişanı	(9 Eylül 1917)
Alman — Macaristan Üçüncü Rütbeden Muharebe Liyakat Madalyası	(27 Temmuz 1916)
Avusturya — Macaristan İkinci Rütbeden Harp Alametli Askeri Liyakat Madalyası	(9 Eylül 1917)
Alman Birinci Rütbeden Kılıçlı Kuron dö Prus Nişanı	(19 Şubat 1918)
Afgan Limeri Ala (Aleyül-ala) Nişanı	(27 Mart 1923)
Alman "Sadakat" Gümüş Hizmet Salibi	(12 Kasım 1931)
Türk Tayyare Cemiyeti Murassa Nişanı	(20 Mayıs 1925)

Yazdığı Eserler :

Takımın Muharebe Talimi (1908 Almanca'dan Çeviri)
Bölüğün Muharebe Talimi (1910, Almanca'dan Çeviri)
Cumalı Ordugâhı (1909)
Zabit ve Kumandan ile Hasbıhal (1913)

NUTUK (15-20 Ekim 1927'de Büyük Millet Meclisinde söyledi. Sonra NUTUK ve BÜYÜK SÖYLEV adları ile yayınlandı.)
Fransızca, Almanca bilirdi.

Levent Sahverdi Arşivi

GENELKURMAY BAŞKANI MAREŞAL FEVZİ ÇAKMAK (1311-c-P. 7) (Muharebeler sırasında Orgeneral)

28 Ocak 1896'da Harp Okulu'nu Piyade Teğmeni olarak bitirdi ve başarı derecesi nedeniyle kurmay sınıfına ayrılarak Harp Akademisi'ne geçti. 25 Aralık 1898'de Kurmay Yüzbaşı olarak orduya katıldı.

20 Nisan 1900'de Kolağası (Kıdemli Yüzbaşı),

20 Nisan 1902'de Binbaşı (1906'da Yarbay ve 1907'de Albay olmuş iken 19.8.1909'da Tasfiye-i Rüteb Kanunu gereğince binbaşılığa indirildi.)

29 Eylül 1910'da Yarbay,

24 Kasım 1913'de Albay,

2 Mart 1915'de Mirliva (Tümgeneral)

28 Temmuz 1918'de Ferik (Korgeneral)liğe yükseltildi ve 24 Aralık 1918'de Genelkurmay Başkanı oldu. 3 Kasım 1919'da Bakanlar Kurulu kararıyla Anadolu'daki komutan ve subayların durumunu incelemek için gönderilecek nasihat kurulunda görevlendirildi.

3 Şubat 1920'de Harbiye Nazırı (M.S.B.) oldu. Bu görevlerde iken Anadolu'daki harekâtı destekledi. 27 Nisan'da Ankara'ya gelerek, 3 Mayıs 1920'de Kozan Milletvekili sıfatıyla Milli Savunma Bakanlığı'na seçildi ve Bakanlar Kurulu Başkan Vekilliği yaptı. 9 Kasım 1920'de Genelkurmay Başkan Vekilliği görevini de üstlendi.

3 Nisan 1921'de Birinci Ferik (Orgeneral) oldu.

5 Ağustos 1921'de Milli Savunma Bakanlığı görevinden çekilip asaleten Genelkurmay Başkanlığına atandı. 12 Temmuz 1922'de Bakanlar Kurulu Başkanlığından ayrılarak Büyük Taarruz'un hazırlıklarıyla ilgilendi.

31 Ağustos 1922'de Müşir (Mareşal) oldu.

31 Ekim 1924'de milletvekilliğinden istifa ederek 12 Ocak 1944'e kadar Genelkurmay Başkanlığı yaptı. Bu tarihte yaş haddinden emekliye ayrılan Mareşal Fevzi Çakmak, 1946 yılında bağımsız İstanbul Milletvekili olarak parlementoya girdi ve 10 Nisan 1950'de öldü.

Mareşal Fevzi Çakmak, Atatürk'ün güvendiği askerlerdendi. Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz'a katkısı anılmaya değer. Atatürk

Levent Sahverdi Arşivi

ordu yönetim ve komutasının rastgele bir kimseye verilemiyeceğini söyleyerek kendisini Genelkurmay Başkanı yapmış, O da Silahlı Kuvvetlerin en yüce katında, orduyu daima politikadan uzak tutarak, Atatürk İnkılâp ve İlkelerine bağlı genç askerler yetiştirerek büyük önderin güvenini hep yaşatmıştır.

Katıldığı Harpler :

1911 — Osmanlı — İtalyan Harbinde, Kolordu Kurmay Başkanı
1912 — 1913 Balkan Harbinde, Tümen Komutanı
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde, Kolordu ve Ordu Komutanı
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde, çeşitli icrayi görevlerle Genelkurmay Başkanı.

Nişan ve Madalyaları :

Gümüş İmtiyaz Nişanı	(23 Ocak 1900)
Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı	(22 Ağustos 1900)
Dördüncü Rütbeden Osmani Nişanı	(17 Temmuz 1906)
Harp Madalyası	(2 Ekim 1915)
Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyası	(18 Kasım 1915)
Alman İkinci Sınıf Demir Salip Nişanı	(26 Aralık 1915)
Altın Muharebe Liyakat Madalyası	(17 Ocak 1916)
Alman Harp Madalyası	(21 Ekim 1916)
Altın Muharebe İmtiyaz Madalyası	(11 Kasım 1916)
Avusturya-Macaristan İkinci Rütbeden Harp Alametli Askeri Liyakat Madalyası	(3 Nisan 1917)
İkinci Rütbeden Kılıçlı Osmani Nişanı	(23 Eylül 1917)
Birinci Rütbeden Kılıçlı Mecidi Nişanı	(7 Ocak 1918)
Alman Birinci Rütbeden Kron dö Prus Nişanı	(19 Haziran 1918)
İstiklâl Madalyası	(21 Kasım 1923) ve Takdirname

Yazdığı Eserler :

Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri
Garbi Rumeli'nin Sureti Ziyaı ve Balkan Harbinde Garp Cephesi

Fransızca, Almanca, İngilizce, Rusça, Farsça, Arapça, Arnavutça ve Sırpça biliyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

MİLLÎ SAVUNMA BAKANI KORGENERAL KÂZIM (ORGENERAL KÂZIM ÖZALP) (1318-P. 29)

1882 yılında Köprülü'de doğan Kazım Özalp, 1902'de Harp Okulunu, 1905'te Harp Akademisi'ni bitirerek, 5 nci Ordu emrine atanmıştır. Çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş, 1914'te Binbaşı, 1915'te Yarbay olmuştur. 5 Nisan 1915'te Seyyar Jandarma Tümen Komutanlığına, 15 Ağustos 1915'te 36 ncı Tümen Komutanlığına atanmış, bu görevde iken 1917 yılında Albaylığa yükselmiş, 11 Ocak 1918'de 37 nci Kafkas Tümen Komutanlığına, 31 Aralık 1918'de 60 ncı, 2 Ağustos 1919'da 61 nci Tümen Komutanlıklarına atanmış, 27 Ağustos 1919'dan itibaren 14 ncü Kolordu Komutan Vekilliğinde bulunmuştur. 6 Nisan 1920'de Kocaeli Bölge Komutanı olmuş, 21 Ocak 1921 Mrt. Kolordu Komutanı iken Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılmış ve Generalliğe yükseltilmiştir. 13 Eylül 1921-14 Ocak 1922 tarihleri arasında 3 ncü Kolordu Komutanlığı yapan Kâzım Paşa, bu tarihte Milli Savunma Bakanı olmuş ve rütbesi Korgeneralliğe yükseltilmiştir. 26 Kasım 1924'te Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na seçilmiş, 1926'da Orgeneral olmuş, 6 Temmuz 1927'de isteği ile askerlikten emekliye ayrılmış, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı görevi 1935 yılına kadar sürmüştür.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde, çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde,
1914 — 1916 Birinci Dünya Harbinde, Tümen Komutanlıklarında bulunmuş,
1919 — 1923 İstiklâl Harbinde, Tümen ve Kolordu Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :

Üçüncü Rütbeden Kılıçlı Mecidi Nişanı,
Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyası,
Altın Muharebe Liyakat Madalyası,
Alman İkinci Sınıf Demir Salip Nişanı,
İstiklâl Madalyası,

Yazdığı Eserler :

Hatıralarım

Levent Sahverdi Arşivi

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI VE MSB. KARARGAHLARI

(Üst düzeydeki karargah subayları) (Gnkur ATASE Bşk.lığı Arşivindeki Sınıf Dosyaları)

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
Top. 372	Bnb. İbrahim Şükrü (Kur. Bnb. SÖKMENSÜER) (1308-C. Top. 3)	*Gnkur. Bşk. Başyaveri. 1924'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1927'de isteği ile emekli oldu. Hatay Cumhurbaşkanlığı yaptı.*
P. 791	Kur. Yb. Salih (Org. OMURTAK) (1321-P. 1)	*Genelkurmay 2 nci Başkan V. Büyük Taarruzda 61 nci Tümen K. 1950'de Gnkur. Başkanlığından emekli oldu. 1954'te öldü.*
	Kur. Yb. Sedat (Korg. DOĞRUER) (1317-P. 30)	*Ekim 1920-Temmuz 1921'de Gnkur. 2 nci Başkanı, 1942'de emekli oldu.*
Sv. 225	Kur. Bnb. Şemsettin (Korg. TANER) (1325-Sv. 2)	*1 nci Şube (Harekât Şubesi) Müdürü*
P. 3123	Yüzbaşı Yümmü (Korg. ÜRESİN) (1330-C. P. 5)	*1 nci Şube'de görevli. 1925'te Harp Akademisi'ni bitirdi.*
Top. 461	Yüzbaşı Şahap (Org. GÜRLER) (1330-C. Top. 1)	*1 nci Şube'de görevli. 1925'te Harp Akademisi'ni bitirdi.*
Top. 515	Yüzbaşı Muzaffer (Org. TUĞSAVUL) (1330-C. Top. 19)	*1 nci Şube'de görevli. 1925'te Harp Akademisi'ni bitirdi.*
P. 3132	Yüzbaşı Cevdet Kerim (Bnb. İNCEDAYI) (L 330-b-P. 24)	*1 nci Şube'de görevli. 1925'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1927'de emekli oldu. Ulaştırma Bakanlığı da yaptı.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
P. 799	Kur.Yb. Reşat(Alb. ATAKAN) (1317-P. 73)	*2 nci Şube İstihbarat ve Harp Tarihi Şubesi Müdürü. 1932'de emekli oldu.*
P. 2417	Kur. Bnb. Şükrü (Alb. ÖGE) (1325-P. 28)	*İstihbarat Şube Müdür Yardımcısı sonra şube müdürü oldu. 1937'de emekliye ayrıldı.*
P.	Yb. Nazım (1308-P. 13)	*İstihbarat Şubesinde görevli. 1926'da emekli oldu.*
P. 1166	Bnb. İsmail Hakkı (1319-P. 569)	*İstihbarat Şubesinde görevli. 1924'te emekli oldu.*
P. 1705	Bnb. Yakup (Yb.) (1320-P. 112)	*İstihbarat Şubesinde görevli. 1932'de emekli oldu.*
P. 1707	Bnb. Seyfettin (Tümg. AKKOÇ) (1320-P. 122)	*İstihbarat Şubesinde görevli. 1938'de emekli oldu.*
P. 2684	Bnb. Ömer İskender (Tümg ERDENER) (1327-P.44)	*İstihbarat Şubesinde görevli. Sonra Batı Cephesine atandı, 1943'te emekli oldu.*
P. 843	Bnb. Ahmet Bedri (1317-P. 241)	*Harp Tarihi Encümeni Üyesi. 1931'de emekli oldu.*
P. 1034	Yzb. Şefik (1315-P. 48)	*İstihbarat Şubesinde ve Sansür Heyetinde görev yaptı. 1930'da emekli oldu.*
P. 418	Kur. Bnb. Ahmet Fatin (Alb. ŞİMŞEK) (1321-P. 3)	*3 ncü Şube (Menzil ve İkmal Şb.) Müdürü. 1937'de emekli oldu.*
P. 2250	Kur. Bnb. Ali Rıza (Yb. EREN) (1324-P. 1)	*3 ncü Şube Müdür Yardımcısı sonra Şube Müdürü oldu. 1927'de emekliye ayrıldı.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
Top. 368	Bnb. İsmail Hakkı (Tümg. ULUĞ)(1328b-Top. 2)	*3 ncü Şube'de görevli. 1949'da emekli oldu.*
İs.	Yzb. Fevzi (Org. MENGÜÇ) (1330-C. İs. 29)	*3 ncü Şube'de görevli. 1925'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1959'da emekli oldu. 1966'da öldü.*
P. 1016	Bnb. Yb. Kemal (Tuğg. ERGÜDEN) (1320 P. 25)	*Gnkur. 3 ncü Şube Müdürü olarak Sakarya M.M. ve Büyük Taarruz'a katıldı. 1938'de sağlık durumundan emekli oldu.*
P. 1936	Kur. Yb. Rasim (1322-P. 10)	*4 ncü Şube (Personel) Müdürü. 1928'de emekli oldu.*
P. 295	Bnb. İzzet (Yb.)(1313-P. 63)	*4 ncü Şube'de görevli. 1924'te öldü.*
P. 2558	Bnb. M. Fazıl (Tümg. AYKUT) (1326-P. 10)	*5 nci Şube'de (Demiryolları Şubesi) görevli 1924'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1949'da emekli oldu.*
	Vet. Alb. Vefik (Tuğg.) (1311-C. Vet. 3)	*6 ncı Şube (Umuru Baytariye Daire Başkanı). 1932'de emekli oldu.* *7 nci Şube (Levazım) Cephe komutanlıkları ve daha ast karargahlarda)* *8 nci Şb. (Muhabere ve Muvasala) (Rastlanamadı)*
Top. 33	Alb. Mehmet Emin (Tuğg.) (1312-Sh. Top. 10)	*9 ncu Şube (Topçu Müfettişi) Batı Cephesi Topçu Komutanı. Sonra Gnkur Topçu Müfettişi. 1932'de sağlık durumundan emekli oldu.*
P. 864	Bnb. Mehmet Asım (1317-P. 350)	*Karargah Komutanı ve şifre subayı. 1931'de emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI PERSONELİ

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
P. 407	Kur. Alb. Şefik (Tuğg. İNAN) (1314-P. 20)	*Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı. 1927'de emekli oldu. 1959'da öldü.*
P. 409	Kur. Alb. Osman Şevket (Tümg. ESKİN)(1314-P. 27)	*Milli Savunma Bakanlığı Personel Dairesi Başkanı. 1931'de emekli oldu.*
P. 468	Yb. İsmail Rahmi (Alb.) (1314-P. 264)	*M.S.B. Personel Dairesi Grup Amiri. 1931'de emekli oldu.*
	Yzb. Mehmet Şinasi (Ulş. 1325-Top. 12)	*M.S.B. Personel Dairesinde görevli. 1927'de emekli oldu.*
Top. 530	Yzb. Behçet (OKTAR) (1330-C. Sh. Top. 25)	*Başkomutanlık ve M.S.B.lığı özel kaleminde. 1928'de istifa etti.*
İs. 125	Yzb. Celalettin (Tümg. SORGUÇ) (1330-B. İs. 39)	*M.S.B.lığı Müllakı. 16 ncı Tümen İstihkâm Bölük Komutanı olarak Yunan Başkomutanı'nın esir alınmasında bulundu. 1950'de emekli oldu.*
Tbp. 4	Alb. İbrahim Ethem (1309-Tbp. 17)	*Milli Savunma Bakanlığı Sağlık Daire Başkanı. Varşova Elçisi iken 1926'da askerlikten emekli oldu.*
Tbp. 81	Alb. Ali Tevfik (Tuğg. SAĞLAM) (1319-Tbp. 3)	*M.S.B. Sağlık Daire Başkanı. Gülhane Şeriiyat Dahiliye Öğretmeni, sonra Gülhane Tatbikat Okulu Müdür ve Baştabibi. 1927'de emekli oldu.*
	Ecz. Yzb. Mustafa Seyfettin (Bnb.) (1325-Ecz. 41)	*M.S.B. Sağlık Dairesi'nde görevli.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
	Tümg. Mehmet Şevki (Korg.) (Hrt. 1302-P. 4)	*Harita Dairesi Başkanı, Coğrafya Encümeni Genel Sekreteri. 1926'da emekli oldu.*

Not : Büyük Millet Meclisince, 5 Ağustos 1927'de Mustafa Kemal Paşa Başkomutanlığa atanınca, Genelkurmay ve Milli Savunma Bakanlığı karargahları Başkomutanlığa bağlandı.

BATI CEPHESİ KOMUTANLIĞI'NIN 25 AĞUSTOS 1922 KURULUŞU

BATI CEPHESİ KUMANDANI

TÜMGENERAL İSMET (ORGENERAL İSMET İNÖNÜ) (1319-Top. 1)

1 Eylül 1903'de Mühendishane-i Berri-i Hümayun'u (Topçu Okulu) Topçu Teğmeni olarak bitirdi ve başarı derecesi nedeniyle kurmay sınıfına ayrılarak Harp Akademisi'ne geçti. 26 Eylül 1906'da Kurmay Yüzbaşı olarak orduya katıldı. 1908'de Kolağası oldu. 13 Nisan 1909'da, 31 Mart olayını bastıran "Harekat Ordusu" 2 nci Süvari Tümeni Kurmayı olarak İstanbul'a geldi. Sonra Yemen Kuvayı Umumiye Komutanlığı Kurmay Başkanlığı yaptı.

26 Nisan 1912'de Binbaşı oldu. Çatalca Ordusu Sağ Cenah Komutanlığı Kurmaylığında bulundu. Savaştan sonra İstanbul Antlaşması görüşmelerini yapan kurulda askeri danışman olarak görevlendirildi.

29 Kasım 1914'de Yarbay oldu. Genel Karargah 1 nci Şube Müdürlüğü ve 2 nci Ordu Kurmay Başkanlığı yaptı.

14 Aralık 1915'de Albay oldu ve 12 Ocak 1917'ye kadar 2 nci Ordu Kurmay Başkanlığında kaldı. Bu tarihten sonra 4, 20 ve 3 ncü Kolordu Komutanı olarak başarılı görevler yaptı. 24 Ekim 1918'de Harbiye Nezareti (Milli Savunma Bakanlığı) Müsteşarlığına getirildi ve barış esaslarının askeri maddelerini görüşmek üzere kurulan komisyona da başkanlık etti.

Levent Sahverdi Arşivi

1920 yılı başında İstanbul'dan izinli olarak Ankara'ya geldi ve Mustafa Kemal ile görüştü. 3 Şubatta Harbiye Nazırı Fevzi (ÇAKMAK) Paşa'nın çağırması üzerine İstanbul'a döndü.

19 Mart 1920'de İstanbul'dan gizlice ayrılarak 9 Nisan'da tekrar Ankara'ya geldi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması hazırlıklarına katıldı.

23 Nisan 1920'de Edirne Milletvekili, 3 Mayıs 1920'de Genelkurmay Başkanı, 10 Kasım 1920-4 Mayıs 1921'de Genelkurmay Başkanlığı görevi saklı kalmak ve fakat kendilerine Milli Savunma Bakanı Fevzi Paşa vekâlet etmek üzere ordu komutanı yetkisiyle Batı Cephesi Kuzey Kesimi Komutanı oldu. Kuzey ve Güney kesimlerin tek komuta altında birleştirilmesi üzerine 12 Ekim 1922'ye kadar Batı Cephesi Komutanı olarak görev yaptı (5 Ağustos 1921'de Genelkurmay Başkanlığına asaleten Fevzi Paşa atandı).

İsmet Paşa'yı, 4-11 Ekim 1922 Mudanya Konferansında Türk Heyeti Başkanı, Lozan Barış Konferansında Dışişleri Bakanı ve Türkiye Başdelegesi olarak görüyoruz. Bu yetenekli insan cephe komutanı olarak kazandığı başarıyı konferans masalarında da sürdürüyor ve ATATÜRK'le birlikte Türkiye Cumhuriyeti'ni kuruyor.

İsmet Paşa için, Atatürk şöyle diyor: "İsmet Paşanın, gerek Genelkurmay Başkanlığında gerekse daha sonraki cephe komutanlığında gösterdiği varlık ve üstün çaba, kendisine görev verişteki yanılmazlığını edimli olarak ortaya koymuş bulunduğu için millet karşısında, ordu karşısında ve tarih karşısında içim adamakıllı rahattır."

İkinci İnönü Zaferi üzerine Atatürk'le İnönü'nün birbirlerine gönderdikleri kutlama ve teşekkür telgraflarında, bu güvenin ve karşılığı olan gönül borcunun içtenlikle dile getirildiği görülür.

Yukarda görüldüğü gibi, İsmet İNÖNÜ İstiklal Harbi'ne Albay olarak katılmış 1 Mart 1921'de General, 31 Ağustos 1922'de Korgeneral, 30 Ağustos 1926'da Orgeneral olmuş ve 30 Haziran 1927'de askerlikten emekliye ayrılmıştır.

İsmet İNÖNÜ, ATATÜRK döneminde 30 Ekim 1923-30 Kasım 1924 ve 3 Mart 1925-25 Ekim 1937 tarihleri arasında Başbakanlık yapmış, ATATÜRK'ün ölümünden sonra da Cumhurbaşkanı olmuştur. 25 Aralık 1973'de öldü.

Levent Sahverdi Arşivi

Katıldığı Harpler :

1910 — 1911 Yemen Ayaklanmasında, Ahmet İzzet Paşa'nın Kur. Bşk.
1912 — 1913 Balkan Harbi, çeşitli karargahlarda kurmay görevi,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde, Ordu Kurmay Başkanlığı ve Kolordu Komutanlığı
1919 — 1920 İstiklâl Harbinde, Genelkurmay Başkanlığı ve Batı Cephesi Komutanlığı

Nişan ve Madalyaları : Altın Maarif Madalyası
Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı (1911)
Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyası (16 Ağustos 1915)
Alman İkinci Demir Salip Nişanı (26 Aralık 1915)
Avusturya-Macaristan Harp ve Üçüncü Rütbeden Kron dö Merit Nişanları (1916)
Harp Madalyası (1916)
Gümüş ve Altın Muharebe Liyakat Madalyası (12 Aralık 1916)
Alman Birinci Demir Salip Nişanı (20 Eylül 1917)
İkinci Rütbeden Kılıçlı Mecidi Nişanı (1917)
İkinci Rütbeden Kılıçlı Osmani Nişanı (1918)
Alman İkinci Rütbeden Kılıçlı Kartal Nişanı (1918)
Altın Muharebe İmtiyaz Madalyası (1921)
İstiklâl Madalyası (21 Kasım 1923), TBMM Takdirnamesi

Yazdığı Eserler :
"Hatıralarım"
Fransızca, Almanca ve İngilizce bilirdi.

BATI CEPHESİ ÜST DÜZEY KARARGAH SUBAYLARI

(Gnkur. ATASE Bşk.lığı No. 4/4481, Kls. 1857, Dos. 492, F. 5, 5-1, Sınıf Dosyaları)

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
Sv. 300	Yzb. Bnb. Mehmet Sabri (Alb. ARTUÇ) (1327-sv. 30)	*Batı Cephesi Komutanlığı Başyaveri.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
Sv. 299	Yzb., Bnb. Şahabettin (Alb.KIYAN) (1327-Sv. 26)	*Batı Cephesi Komutanlığı Emir Subayı.*
Sv. 305	Yzb. Saim (Tümg. ÖNHON) (1328-C-Sv. 4)	*Batı Cephesi Komutanlığı Emir Subayı.*
	Kur. Yb. Naci (Korg. TINAZ) (1320-P.3)	*Batı Cephesi Kurmay Başkanı. 15 Eylül 1921'de 15 nci Tümen Komutanlığına atandı. 1938'de emekli oldu. 1964'te öldü.*
	Kur. Alb. Asım (Org. GÜNDÜZ) (1316-P.2)	*18 Ağustos 1921'de Batı Cephesi Kurmay Başkanlığına vekâleten atandı. Bir ay sonra asil oldu, 1945'te emekli oldu.*
Top. 264	Kur. Bnb. Tevfik (Alb. BIYIKLIOĞLU) (1324-Top. 2)	*1 nci Şube (Harekât Şubesi) Md. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri iken 1932'de emekli oldu. 2 nci Dünya Harbi'nde 101 nci Top.A.K. Mv. iken Alb. oldu. 1945'te 2 nci defa emekli oldu.*
P. 2417	Kur. Bnb. Mehmet ŞÜKRÜ (1325-P. 28)	*1 nci Şube Müdür Yardımcısı. 1937'de emekli oldu.*
P. 897	Bnb. Hidayet (Kur.Yb) (1318-P. 10)	*1 nci Şube'de görevli. 1923'te emekli oldu.*
P. 2255	Bnb. Recep Ferdi (Tümg.) (1324-P. 10)	*1 nci Şube'de görevli. 1947'de emekli oldu.*
P. 3132	Yzb. Cevdet Kerim (Kur. Bnb. İNCEDAYI)	*Harp Akademisi'ni bitirdi. 1927'de de emekli oldu (Genelkurmay'da da çalıştı.)*
Dos. 492	Yzb. Mehmet NURİ (Org. BERKÖZ) (1328-b-P. 19)	*1 nci Şube'de görevli. 1950'de emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
P. 2768	Yzb. Mustafa Cevat (Tümg. YALIM) (1328-P. 10)	*1 nci Şube'de görevli. 1949'da emekli oldu.*
P. 2769	Üstğm. Ahmet HÜSEYİN (Tümg. ERSÜ) (1328-P.12)	*1 nci Şube'de görevli (Harp Ceridesi subayı).*
P. 427	Kur. Bnb. Tahsin (Yb. ALAĞÖZ)(1321-P. 26)	*2 nci Şube (İstihbarat Şubesi) Müdürü. 1933'te emekli oldu.*
P. 1942	Bnb. Y. Ziya (Kur. Alb.) (1322-P. 21)	*2 nci Şube'de görevli. 1941'de emekli oldu.*
P. 2108	Kur. Bnb. Saffet (Alb. ARIKAN) (1323-P. 2)	*2 nci Şube'de görevli. 1 Mart 1926'da emekli oldu. Cumhuriyet dönemi Milli Savunma Bakanlarından. 1939'da intihar etti.*
P. 2506	Kur. Bnb. Mustafa Kemal (Tümg. GÖKÇE) (1325-P. 354)	*2 nci Şube'de görevli. 1940'da 4 ncü Tümen Komutanı iken öldü.*
P. 2430	Bnb. Kemal (Tümg. BALIKESİRLİ) (1325-P. 57	*3 ncü Şube (Menzil ve İkmal) Müdürü. 1925'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1945'te emekli oldu.*
P. 2684	Bnb. Ömer İSKENDER (Tümg. ERDENER) (1327-P. 44)	*3 ncü Şube'de görevli. 1943'te emekli oldu (Genelkurmay'da da çalıştı).*

BATI CEPHESİ MENZİL MÜFETTİŞLİĞİ ÜST DÜZEY GÖREVLİLERİ

P. 905	Kur. Bnb. Fikri (1328-P. 26)	*Menzil Müfettişliği Kur. Bşk. 1922'de emekli oldu.*

Levent Şahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
P. 910	Mümtaz Bnb. Halit (Alb. GÖKTÜRK) (1318-P. 34)	*Menzil Müfettişliği'nde görevli. 1936'da emekli oldu.*
P. 1020	Kur. Bnb. Ahmet HAMDİ (1319-P. 4)	*Menzil Müfettişliğinde Kurmay Başkanı. 1923'te emekli oldu.*
P. 1937	Kur. Bnb. İsmail Hakkı (Yb)(Alb. KARATAYU) (1322-P. 11)	*Menzil Müfettişliği İkmal Şube Müdürü. 1922'de harp malulü olarak emekliye ayrıldı.*
P. II.431	Kur. Bnb. Şemsettin (Yb. ŞENER) (1321-P. 34)	*Menzil Bölge Müfettişi, 1923'te emekli oldu.*
P. 1707	Bnb. Ahmet Seyfettin (Tümg. AKKOÇ) (1320-P. 122)	*4 ncü Şube (Personel Şb.) Müdürü. 1938'de emekli oldu.*
Tbp. 79	Yb. Ahmet KEMAL (1318-Tbp-46)	*5 nci Şube (Sağlık Şubesi) Müdürü. 1932'de emekli oldu.*
	Ecz. Alb. Ali (1306-Ecz. 1)	*Eczacı Müfettişi. 1927'de emekli oldu.*
	Ecz. Yb. Nazım (Alb.) (1313-Ecz. 1)	*Baş Eczacı. 1931'de emekli oldu.*
	Dşç. Bnb. Hüsamettin FİKRET (Yb.) (Dşç. 1320-Ecz. 6)	*Diş Tabibi. 1931'de emekli oldu.*
	Vet. Alb. Ahmet VEFİK (Tuğg.) (1311-C. Vet.3)	*6 ncı Şube (Veteriner Şubesi) Müdürü. 1932'de emekli oldu.*
	Lv. Alb. Bahattin (1311-P. 98)	*7 nci Şube (Levazım Şubesi) Müdürü. 1922'de emekli oldu.*
P. 530	Alb. Mehmet Adil (Tümg.) (1315-P. 13)	*Bir süre Batı Cephesi Levazım Başkanlığında bulundu, Sahra 11 nci Piyade Alay Komutanlığına atandı. 1935'te emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
P. 1960	Yzb. Galip (1322-P. 99)	*7 nci Şube Mülhakı. 1936'da emekli oldu.*
P. 1701	Bnb. Osman (Alb. AKDOĞAN) (1320-P. 78)	*7 nci Şube'de Kısım Amiri. 1942'de emekli oldu.*
P. 1949	Yüzbaşı İsmail Hakkı (1322-P. 42)	*7 nci Şube'de. (İstifa etti 1920'de tekrar göreve çağrıldı. 1922'de terhis edildi)*
P. 1838	Yzb. Hasan Tahsin (1321-P. 423)	*7 nci Şube'de görevli. 1925'te istifa etti.*
P. 1074	Yzb. Osman (1319-P. 207)	*7 nci Şube'de görevli. 1924'te sağlık durumundan emekli oldu.*
P. 918	Bnb. Mehmet Nuri (1318-P. 77)	*Menzil Levazım Başkanı. 1934'te öldü.*
Mu. 11	Bnb. Ali Nazmi (1323-Mu. 22)	*8 nci Şube (Muhabere ve Muvasala Şubesi) Müdürü. 1927'de öldü.*
	Yb. M. Muhittin (Ulş. 1312-Sv. 5)	*Batı Cephesi Ulaştırma Müfettişi.*
	Yzb. Hasan Fehmi (Org. ATAKAN) (1328-b-P. 9)	*Muhabere ve Muvasala Şubesi'nde görevli.*
Top. 24	Alb. Halit GALİP (Tuğ. TEKAK) (1311-b-Sh. Top. 9)	*9 ncu Şube Müdürü (Topçu Müfettişi). 1931'de emekli oldu.*
Top. 582	Yzb. Hüseyin Hüsnü (1330-C. Top. 54)	*9 ncu Şube Mülhakı. 1924'te öldü.*
İs. 1	Alb. Ahmet ŞÜKRÜ (Tuğg.) (1310-is. 2)	*10 ncu Şube (İstihkâm Şubesi). 1930'da öldü.*
Top. 375	Bnb. Mehmet KENAN (Tümg. ESENKUT) (1328-C. Top. 5)	*10 ncu Şube'de görevli. 1950'de emekli oldu.*

Levent Şahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
İs. 151	Yzb. Cemal (Alb.) (1330-C. İs. 78)	*10 ncu Şube'de görevli. 1951'de emekli oldu.*
P. 1697	Yarbay Ahmet Tevfik (Tümg. ÖĞE) (1320-P.67)	*11 nci Şube Müdürü (Makineli Tüfek Müfettişi). 1944'te emekli oldu.*
	Hakim Albay Hüseyin Cudi	*12 nci Şube Müdürü (Adli işler).*
	Tğm. Mustafa Fazıl	*12 nci Şube'de görevli.*
P. 1132	Bnb. Hasan Kemal (KARAKAYA) (1319-P. 428)	*Genel Evrak ve Şifre Şube Müdürü. 1923'te istifa etti.*
P. 885	Yzb. Hasan Eşref (Bnb.) (1327-P. 502)	*Sansür Subayı. 1930'da emekli oldu.*
P. 867	Bnb. Hüseyin Hüsnü (1317-P. 365)	*Karargah Komutanı. 1931'de emekli oldu.*

ÖNCE BATI CEPHESİ GÜNEY KESİMİ KARAGAHINDA GÖREV YAPIP (REFET BELE KARARGAHI) 4 MAYIS 1921'DE BU KESİMİN DE İSMET İNÖNÜ KOMUTASINA VERİLMESİYLE BİR KOMUTA ALTINDA TOPLANAN KARARGAH SUBAYLARI

Sıra No	
İs. 19	Kur. Yb. Salih Zeki (1314-İs. 1) 26 Ağustos 1921'de Türbetepe'de şehit düştü (Kur. Başkanı). Kur. Bnb. İsmail Hakkı (Tuğg. BERKUK) (1323-P. 6) (Kur. Başkanı) Kur. Bnb. Ahmet Zeki (Tümg. SOYDEMİR) (Kur. Başkanı) Kur. Bnb. Muharrem Mazlum (Org. ISKORA) (1324-P. 53) (Harekât) Kur. Nedim (1308-P. 55) 1923'te emekli oldu. (İs. İnş) Bnb. Mehmet Hilmi (1317-P. 258) 1925'te emekli oldu (İkmal)
P. 339	Bnb. Yusuf İzzettin (Yb.) (1320-P. 222) (1934'te öldü) (Personel)

Levent Sahverdi Arsivi

Sıra No

Mu. 12 Bnb. Bekir Sıtkı (Yb.) (1324-Mu. 4) 1932'de emekli oldu (Muhabere).

Yzb. İzzet (Org. AKSALUR) (1330-c.P.1) 3 ncü Ordu Komutanlığı Gnkur. 2 nci Başkanlığı yaptı. 1952'de emekli oldu ve Tokyo Büyükelçiliği'ne atandı. İlaveten Taype Büyükelçiliği, sonra Tahran Büyükelçiliği yaptı (Harekât)

Yzb., Bnb. Münir (Korg. KOCAÇITAK) (1331-Hak. 1) (12 nci Kor. Güney Cephesi Batı Anadolu Menzili, 5 nci Süvari Kor. Adli Müşaviri) 1951'de emekli oldu.

Sv. 244 Ütğm. Yzb. Lütfi (Alb. ÖRGÜN) (1325-Sv. 52) Karargâh Komutanı. 1947'de emekli oldu.

BATI CEPHESİ KOMUTANLIĞI KURMAY BAŞKANI KURMAY ALBAY ASIM (ORGENERAL ASIM GÜNDÜZ) (1316-P. 2)

1901'de Harp Okulu'nu, 11 Ocak 1905'de Harp Akademisi'ni bitirmiş ve Kurmay Yüzbaşı olarak orduya katılmıştır.

27 Kasım 1911'de Bnb., 14 Eylül 1915'de Yzb., 12 Mayıs 1918'de Alb. olmuş çeşitli kurmay görevlerinde bulunduktan sonra 2 Ekim 1918'de Şam dolaylarında İngilizlere esir düşmüştür. 22 Temmuz 1919'da esaretten İstanbul'a dönmüş Harp Akademisi Tabya Öğretmenliği ve aynı zamanda Şehzade Öğretmenliği yapmıştır. 3 Ağustos 1921'de Anadolu'ya geçmiş, 18 Ağustos 1921'de Batı Cephesi Komutanlığı Kurmay Başkanlığına vekaleten ve bir ay sonrada (Kolordu Komutanı yetkisiyle) asaleten atanarak, İstiklâl Harbi'nin sonuna kadar bu görevde kalmıştır.

31 Ağustos 1922'de Tümgeneralliğe yükseltilmiş, 2 Eylül 1923'de Genelkurmay İkinci Başkanlığına atanmıştır. 8 ve 9 ncu Kolordu Komutanlıklarında bulunduktan sonra 30 Ağustos 1926'da Korgeneral olmuş, 5 nci Kolordu Komutanı iken 5 Ocak 1929'da tekrar Genelkurmay İkinci Başkanlığına atanmış, bu görevdeyken 30 Ağustos 1937'de Orgeneral olmuştur. 1 Aralık 1943'de Yüksek Askeri Şura Üyeliğine atanmış, 3 Ağustos 1945'de yaş haddinden emekliye ayrılmıştır.

Katıldığı Savaşlar

1912 — 1913 Balkan Harbi, Genel Karargah Harekat Şube Müdür Yardımcısı,

Levent Sahverdi Arşivi

1914 — 1918 Birinci Dünya Harbi, Kolordu Kurmay Başkanı, Sina Cephesi Kurmay Başkanı, Tümen Komutanı (48 inci Tümen)
1919 — 1922 Batı Cephesi Kurmay Başkanı (İstiklâl Harbinde)

Nişan ve Madalyaları:
Beşinci ve Üçüncü Rütbelerden Mecidi Nişanları
Dördüncü Rütbeden Osmani Nişanı, Harp Madalyası
Gümüş Muharebe Liyakat, Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyaları
Alman Üçüncü Rütbeden Muharebe Kırmızı Kartal ve İkinci Sınıf Demir Salip Nişanları
Avusturya - Macaristan Üçüncü Rütbeden Harp Alametli Liyakat Salibi, Bavyara Üçüncü Rütbeden Kılıçlı Meziyet Nişanları
Afgan, Yugoslavya ve Yunan Nişanları
İstiklâl Madalyası ve Takdirname

Yazdığı Eserler:
On yedi eseri olup; Sahra Tahkimatı, Mevzi İnşası, Yakın Muharebe Araçları, Lağım Muharebeleri, Şeria Muharebeleri, İstihkam Kıtaları, ve Kaleler başlıcalarıdır.

1909 — 1911'de Alman ordusunda eğitim gördü, Almanca ve Fransızca biliyordu.

BİRİNCİ ORDU

1 NCİ ORDU KOMUTANI
TÜMGENERAL NURETTİN (KORGENERAL NURETTİN) (1309-P. 31)

1893'de Harp Okulu'nu bitirmiş ve Teğmen rütbesiyle orduya katılmıştır.

31 Ocak 1895'te Üsteğmen, 22 Temmuz 1895'te Yüzbaşı, 1901'de Bnb., 1907'de Yb., 1908'de Alb. olmuşsa da; 1909'da Tasfiye-i Rüteb Kanunuyla rütbesi tekrar Bnb.lığa indirilmiştir. 1911'de tekrar Yrb., 1914'te Alb. olmuş çeşitli kıta karargah görevlerinde bulunmuş padişah yaverliği yapmıştır. 4 ncü Tümen, Irak ve Havalisi Komutanlıklarında da bulunduktan sonra Ocak 1916'da 9 ncu Kolordu Komutanlığına atanmıştır.

1918'de Tümgenerallige yükseltilmiş, 17 nci ve 25 nci Kolordu Komutanlığı ve İzmir Valiliği yapmış, Temmuz 1920'de Anadolu'ya geçerek

Levent Sahverdi Arşivi

İstiklâl Savaşı'na katılmıştır. Aralık 1920'de Merkez Ordusu Komutanlığına, Haziran 1922'de de Birinci Ordu Komutanlığına atanan Nurettin Paşa Büyük Taarruz'a katılmış ve Ağustos 1923'te Birinci Ordu Karargahı'nın lağvı üzerine izinli sayılmış ve Ocak 1925'te isteğiyle emekliye ayrılmıştır (31 Ağustos 1922'de Korgeneral oldu).

Nurettin Paşa'nın, yüksek düzeydeki görevleri Atatürk'ün sert eleştirilerine hedef olmuştur. Bağımsız olarak Bursa'dan seçimlere giren ve kazanan Paşa'nın abartmalı yaşam öyküsü kitabı, Nutuk'ta geniş biçimde eleştirilmektedir. Büyük Taarruz'da gözü pek davranmadığı, uygulanması olanaksız emirler verdiği, karar vermede görevi aksatacak kadar geciktiği ve tedbirsiz hareketlere giriştiğine de değinilir.

Katıldığı Savaşlar:

1897 Osmanlı — Yunan Harbinde Başkomutan Ethem Paşa'nın Yaveri
1911 — 1912 Osmanlı — İtalyan Harbinde, Yemen'de görevli
1912 — 1913 Balkan Harbinde 9 ncu Piyade Alay Komutanı
1914 — 1918 Tümen, ve Kolordu Komutanı
1919 — 1922 İstiklâl Harbi'nde Ordu Komutanı

Nişan ve Madalyaları :
Beşinci Rütbeden Mecidi, İkinci Rütbeden Kılıçlı Mecidi Nişanları
Üçüncü Rütbeden Osmani Nişanı, Altın Liyakat Madalyası
Fransız Lejyondönör ve Alman Demir Salip Nişanları.
İstiklâl Madalyası ve Takdirname.

Almanca, Fransızca ve Rusça ve Arapça biliyordu.

BATI CEPHESİ 1 NCİ ORDU KARARGAHI
(Büyük Taarruz'da Üst Düzeydeki Karargah Subayları)

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
	Kur. Alb. Emin (Korg. KORAL) (1318-ağ. Top. 1)	*Ordu Kurmay Başkanı*
P. 897	Kur. Yb. Hidayet (1318-P. 10)	*1 nci Ordu Kurmay Başkanı Yrd. 1923'te emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
	Kur. Yb. Sabit (Korg. NOYAN) (1321-P.)	*1 nci Ordu Kur. Bşk. Yrd.*
P. 928	Bnb. Fehmi (Yb.) (1318-P. 128)	*Ordu Personel Şube Müdürü. 1924'te emekli oldu.*
	Kur. Bnb. Faruk (1328-C.P. 3)	*Ordu İstihbarat Şube Müdürü*
P. 2425	Kur. Bnb. Cemil Tahir (Tümg. TANER) (1325-P. 42)	*Ordu Harekât Şube Müdürü. 1939'da emekli oldu.*
Sv. 258	Bnb. Ali Fuat (Kur. Alb. ALPSOY) (1326-Sv. 6)	*Harekât Şubesi Kısım Amiri. 1938'de emekli oldu.*
P. 2814	Bnb. Nurettin (Org. BARANSEL) (1328-b.P. 84)	*Harekât Şubesi Kısım Amiri. 1960'da emekli oldu. 1967'de öldü. (1925'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1954-1955 bir yıl Genelkurmay Başkanlığı yaptı.*
P. 2255	Kur. Bnb. Recep FERDİ (Tümg. SÜALP) (1324-P. 10)	*Ordu İkmal Şube Müdürü. 1947'de emekli oldu.*
Mu. 25.	Yzb. Faiz (Yb. DEMİROĞLU) (1328-B. Mu. 25)	*Ordu Muhabere Şube Müdürü. 1934'te emekli oldu.*
Mu. 35	Yzb. Abdülkerim Nadir (Yb. ÖZBAY) (1330-b-Mu. 17)	*Muhabere Şube Müdür Yardımcısı 1945'te emekli oldu.*
İs.	Kur. Yb. Keramettin (Korg. KOCAMAN)	*1 nci Ordu İstihkâm K.*
İs. 41	Bnb. Mustafa (Yb. AYDAŞ) (1319-İs. 3)	*Ordu İstihkâm Müfettişi. 1927'de emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
Tbp. 1.	Albay Mehmet ASAF (1305-Tbp. 4)	*Ordu Sağlık Başkanı. 1923'te emekli oldu.*
Tbp. 50	Alb. Bahri (1317-Tbp. 21)	*Ordu Baştabibi. 1930'da emekli oldu.*
Ecz.	Yb. Hasan Tahsin (1311-Ecz. 2)	*Ordu Baş Eczacısı. 1925'te emekli oldu.*
Vet.	Alb. Ali Rıza (1303-Vet. 2)	*Ordu Başveterineri. 1925'te emekli oldu.*
Vet.	Yzb. İsmail Burhanettin (Tuğg. ULUÇ) (1337-Vet. 20)	*Cephe Komutanlığı Veterineri olup 1 nci Ordu bölgesinde görev yaptı. (27 Mayıs 1960 Harekâtına Veteriner Okulu Komutanı olarak katıldı) 16 Ağustos 1960'da emekli oldu.*
	Lv. Bnb. Ahmet HULUSİ (Lv. 1316-Top. 111)	*Ordu Levazım Müdür V. 1930'da emekli oldu.*
Sv. 299	Yzb. Bnb. Şahabettin (Alb. KIYAN) (1327-Sv. 26)	*Ordu Komutanı Emir Subayı. 1948'de emekli oldu.*

1 NCİ ORDU KOMUTANLIĞI KURMAY BAŞKANI KURMAY ALBAY EMİN (KORGENERAL MEHMET EMİN KORAL) (1318-Ağ.-Top. 1)

1902'de Mühendishane-i Berri-i Hümayun'u, 1905'de Harp Akademisi'ni bitirmiş Kurmay Yzb. olarak orduya katılmıştır.

1912'de Bnb., 1915'de Yarbay, 1916'da Alb. olmuş çeşitli kıta ve karargah görevlerinde bulunduktan sonra 11 Nisan 1916'da, 17 nci Tümen Komutanı, 12 Haziran 1916'da 10 ncu Kafkas Tümen Komutanı, 29 Haziran 1917'de 49 ncu Tümen Komutanı, 19 Temmuz 1917'de 59 ncu Tümen Komutanı, 25 Eylül 1918'de 61 nci Tümen Komutanı, 21 Mart 1919'da Karadeniz Boğazı Müstahkem Mevki Komutanı, 9 Aralık 1920'de Mürettep Tümen Komutanı olmuş 11 Ocak 1922'de İstanbul'da Genelkurmay Başkanlığı İkinci Şube Müdürü iken İstiklâl Harbi'ne katılmak üzere Anadolu'ya geçmiş ve 23 Ocak — 23 Kasım 1922 tarihleri arasında

Levent Sahverdi Arşivi

Birinci Ordu Kurmay Başkanlığı Büyük Taarruz'dan sonrada 18 nci Tümen Komutanlığı, İzmir Müstahkem Mevki Komutanlığı yapmıştır.

1922'de Tümgeneral olmuş 4 ncü Kolordu Komutanı iken 1926'da Korgenerallege yükseltilmiş, 26 Ağustos 1929'da da malulen emekli olmuştur.

Katıldığı Savaşlar :

1911 — 1912 Osmanlı — İtalyan Harbi, Kurmay görevlerinde
1912 — 1913 Balkan Harbi, Yanya Kalesi Komutanlığı emrinde
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbi, Tümen Komutanlıklarında
1919 — 1922 İstiklâl Harbi, Birinci Ordu Kurmay Başkanlığında

Nişan ve Madalyaları :

Dürdüncü Rütbeden Osmani ve Üçüncü Rütbeden Kılıçlı Osmani Nişanları
Harp ve Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyaları
Alman İkinci Sınıf Demir Salip Nişanı
Avusturya — Macaristan Üçüncü Sınıf Askeri Meziyet ve Şövalye Nişanları
İstiklâl Madalyası

1 NCİ KOLORDU KOMUTANI KURMAY ALBAY İZZETTİN (ORGENERAL İZZETTİN ÇALIŞLAR) (1319-Top. 2)

1882 Yılında Yanya'da doğan İzzettin Çalışlar, 1903'de Mühendishane-i Berri-i Hünayun'u, 1906'da Harp Akademisi'ni bitirerek Kurmay Yüzbaşı Rütbesiyle 3 ncü Ordu emrine atanmış, çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuştur. 31 Mart Ayaklanması'nı bastıran Hareket Ordusu 1 nci Mürettep Tümen Kurmay Başkanı olarak İstanbul'a gelmiştir. 12 Nisan 1914'de Binbaşı, 14 Eylül 1916'da Yarbaylığa yükselmiştir (Albay Mustafa Kemal'in komuta ettiği 19 uncu Tümen ve Anafartalar Grubunun Kurmay Başkanlığını yapmıştır.

15 Temmuz 1916'da 2 nci Ordu Kurmay Başkanlığına, 26 Kasım 1918'de Genelkurmay 4 ncü Şube Müdürlüğüne atanmıştır.

1 Temmuz 1920'de Anadolu'ya geçen İzzettin Bey iki ay kadar 23 ncü Tümen Komutanlığında, 20 nci Kolordu Komutan Vekilliğinde bu-

Levent Sahverdi Arşivi

lunduktan sonra Eylül 1920'de 61 nci Tümen Komutanlığına atanmış ve bu görevdeyken, Çerkez Ethem ve kardeşlerinin Yunan birlikleriyle birlikte Kütahya'ya yaptıkları saldırının karşılanmasında başarı göstermiştir. Nutuk'ta Atatürk, kendisinden şöyle söz etmektedir. "İzzettin Paşa'nın sağlam karekteri, bilgilice komutası ve buyruğu altandaki Türk subay ve erlerinin üstün yiğitlikleri Ethem ve kardeşleriyle birlikte saldıran hain kuvvetleri yendi. Ve kaçmak zorunda bıraktı.

İzzettin Paşa 11, 12, 13 Ocak 1921 günlerinde yalnız başına düşmanla savaştıktan sonra, akşam güneş batarken yaptığı bir karşı saldırıyla Ethem kuvvetlerini yendi ve kaçmak zorunda bıraktı".

11 Ocak 1921'de Albaylığa yükselmiş, Mayıs 1921'de 1 nci Grup, 13 Eylül 1921'de 1 nci Kolordu Komutanı olarak, Sakarya Meydan Muharebesi'nde ve Büyük Taarruz'da yararlı hizmetler görmüştü.

31 Ağustos 1922'de Tümgeneral, 30 Ağustos 1926'da Korgeneral, 30 Ağustos 1930'da Orgeneral olmuş 2 nci ve 3 ncü Ordu K.da bulunmuş, 20 Aralık 1939'da isteğiyle emekliye ayrılmıştır. 20 Ağustos 1951'de ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde, Kurmay görevlerinde bulunmuş,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde, büyük karargahlarda Kurmay Başkanlığı ve o düzeyde görevler yapmış,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde, Tümen ve Kolordu Komutanlıklarında bulunmuştur.

Nişan ve Madalyaları :

Dördüncü Rütbeden Mecidi ve Üçüncü Rütbeden Kılıçlı Mecidi Nişanları ve Harp Madalyası

Gümüş Muharebe Liyakat, Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyaları

Altın Muharebe Liyakat Madalyası, Alman İkinci Demir Salip Nişanı

Avusturya — Macaristan Üçüncü Rütbeden Kron Dö Merit Nişanı, İstiklâl Madalyası ve Takdirname.

15 NCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY YARBAY NACİ (KORGENERAL NACİ TINAZ) (1320-P. 3)

1882 Yılında Serfice'de doğmuş, 1904'te Harp Okulu'nu, 1907'de Harp Akademisi'ni Kurmay Yzb. olarak bitirmiş ve 3 ncü Ordu emrine

Levent Sahverdi Arşivi

atanmıştır. Çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş 10 Ocak 1921'de İstiklal Savaşı'na katılmak üzere İstanbul'dan kaçarak İnebolu'ya çıkmış ve 27 Ocak 1921'de Batı Cephesi Komutanlığı Kurmay Başkanlığına, 15 Eylül 1921'de 15 nci Tümen Komutanlığına atanarak, tümeniyle Büyük Taarruz ve Takip Harekatı'na katılmıştır.

1916'da Binbaşı, 1921'de Yarbay, 1922'de Albaylığa yükselmiş 1926'da General, 1930'da Korgeneral olmuş, 4 ve 6 ncı Kolordu Komutanlıklarında, Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığında ve Jandarma Genel Komutanlığında bulunmuştur. 29 Aralık 1938'de kendi isteğiyle emekliye ayrılan Naci Tınaz Milli Savunma Bakanlığı da yapmış ve 25 Kasım 1964'te ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1911 — 1912 Osmanlı — İtalyan Harbinde,
1912 — 1913 Balkan Harbinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Batı Cephesi Komutanlığı Kurmay Başkanlığı ve Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :

Dördüncü Rütbeden Osmani Nişanı
Harp Madalyası
Gümüş Muharebe Liyakat Madalyası
Alman Birinci ve İkinci Demir Salip Nişanları
İstiklâl Madalyası

3 NCÜ PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY YARBAY ÖMER HALİS (KORGENERAL ÖMER HALİS BIYIKTAY) (1321-P. 44)

1883 Yılında Erzincan'da doğmuş, 1905'te Harp Okulu'nu, 1914'te Harp Akademisi'ni bitirmiş, çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuştur.

20 Ekim 1920-1924'te 23 ncü Tümen Komutanı olarak tüm muharebelere katılmıştır.

1908'de Üsteğmen, 1914'te Yüzbaşı, 1918'de Binbaşı, 1921'de Yarbay, 1922'de Albay olmuş, 1927'de Generalliğe yükselmiştir. 3 ncü Tümen Komutanlığı, M.S.B. Kara Müsteşarlığı ve Gnkur. Eğitim Dairesi Başkanlığı

Levent Sahverdi Arşivi

yapan Halis Bıyıktay, 1934'te Korgeneral olmuş ve 27 Mayıs 1934-25 Aralık 1939'da İstanbul Komutanlığı yapmış ve görevde iken ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1911 — 1912 Osmanlı — İtalyan Harbi,
1912 — 1913 Balkan Harbi,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş.
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :

Harp Madalyası,
Gümüş Muharebe Liyakat Madalyası,
Afgan İstiklâl Nişanı,
İstiklâl Madalyası ve Takdirname.

Almanca, Rusça ve Fransızca biliyordu.

57 NCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI PİYADE ALBAY REŞAT (ALBAY REŞAT ÇİĞİLTEPE) (1311-c-P. 80)

1879 Yılında İstanbul'da doğmuş 1896'da Harp Okulu'nu bitirmiş çeşitli birlik komutanlıklarında bulunduktan sonra 1918'de 53 ncü Tümen Komutanlığı'na atanmıştır.

1899'da Üsteğmen 1966'da Yüzbaşı 1914'de Binbaşı, 1916'da Yarbay olmuş, 22 Eylül 1918'de Karargahıyla birlikte İngilizlere esir düşmüş, 23 Kasım 1919'da esaretten dönmüştür. Milli Mücadele'ye katılmak üzere hemen Anadolu'ya geçen Reşat Çiğiltepe 6 Ocak 1920'de 20 nci Kolordu emrine verilmiş, 1921-1922'de Doğu Cephesinde Mürettep Tümen ve daha sonra 11 nci Kafkas Tümen Komutanlığı yapmış, 1922'de Albaylığa yükseltilmiş, Haziran 1922-27 Ağustos 1922'de 57 nci Tümen Komutanı iken Çiğiltepe muharebesinde, birliğinin emredilen saatte hedefine varamaması nedeniyle intihar etmiştir.

Katıldığı Harpler :

1911 — 1912 Osmanlı İtalyan Harbinde Bölük Komutanı,
1912 — 1913 Balkan Harbinde Tabur Komutanı,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde Alay ve Tümen Komutanı,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanı olarak görev yapmıştır.

Levent Sahverdi Arşivi

Nişan ve Madalyaları :
Beşinci ve Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanları
Gümüş Muharebe Liyakat ve Tahlisiye Madalyaları
Alman ve Avusturya - Macaristan Harp Madalyaları
Alman İkinci Sınıf Demir Salip Nişanı
İstiklâl Madalyası

57 NCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY YARBAY SABİT (ORGENERAL SABİT NOYAN)

(1321-P. 30) (Alb. Çiğiltepe'nin İntiharından Sonra)

1887 yılında İstanbul'da doğmuş, 1905'te Harp Okulu'nu, 1908'de Mümtaz Yüzbaşı olarak Harp Akademisi'ni bitirmiş (1910'da kurmaylığı onanmıştır) çeşitli birlik komutanlıkları, kurmay görevleri ve öğretmenlik yaptıktan sonra Aralık 1920'de Ankara Subay Adayları Talimgâh Komutanlığına atanmış, 190 ncı Alay Komutanı olarak Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılmıştır.

1914'te Binbaşı, 1921'de Yarbay olmuş, Askeri Okullar Müfettiş Yardımcılığında, 6 ncı Tümen Piyade Tugay Komutanlığında bulunmuş, Ağustos 1922'de 1 nci Ordu İkmal Kurmaylığına, Albay Reşat Çiğiltepe'nin intiharından sonra da 4 Eylül 1922'de 57 nci Tümen Komutanlığına atanarak Takip Harekâtında bu Tümene komuta etmiş ve Albay olmuştur. Kasım 1924'te Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanlığına atanmış, Mayıs 1924'te özel görevle Almanya'ya gönderilmiş, 1927'de Generalliğe yükselmiş ve Kasım 1927'de 5 nci Tümen Komutanlığına atanmış, çeşitli üst görevlerde bulunmuş, 1935'te Korgeneral, 1945'te Orgeneral olmuş ve 3 ncü Ordu Komutanlığına atanmıştır. Şubat 1946'da Yüksek Askeri Şura Üyeliğine getirilmiş, bu görevdeyken 18 Haziran 1948'de emekliye ayrılmış ve 1967'de de ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde ve
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde kurmay görevlerinde bulunmuş Temmuz 1916'da Taif'te esir düşmüş, Aralık 1920'de Mısır'dan İstanbul'a dönmüştür.
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Alay, Tugay, Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Levent Sahverdi Arşivi

Nişan ve Madalyaları :
Harp Madalyası
Liyakat Madalyaları
İstiklâl Madalyası ve iki Takdirname

2 NCİ KOLORDU KOMUTANI KURMAY ALBAY ALİ HİKMET
(KORGENERAL ALİ HİKMET AYERDEM)
(1314-P. 16)

1877 yılında Bursa'da doğmuş, Ocak 1899'da Harp Okulu'nu, 9 Ocak 1902'de Harp Akademisi'ni bitirerek Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle 3 ncü Ordu emrine atanmıştır. Çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunan Ali Hikmet Ayerdem 31 Mart Ayaklanmasını bastıran "Hareket Ordusu" Kurmay Heyetiyle İstanbul'a gelmiştir.

1907'de Binbaşı, 1914'te Yarbay, 1918'de Albay olmuş, 1915-1918'de 49 ncu Tümen Komutanlığı yapmıştır. 28 Ocak 1921'de Anadolu'ya geçmiş ve 12 nci Tümen Komutanlığına atanmıştır. Bir yıl kadar Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığında bulunan Ayerdem, Mayıs 1922'de 2 nci Kolordu Kumandanlığına, 1933'de 6 ncı Kolordu Komutanlığına atanmıştı. 26 Mayıs 1935'de isteği üzerine emekliye ayrılarak Gaziantep Milletvekilliğine seçilmiş, 21 Mart 1939'da ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde, Kurmay görevlerinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde, Tümen Komutanlığında bulunmuş
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Kolordu Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :
Gümüş Liyakat ve Harp Madalyaları
Avusturya — Macaristan Fransuva Josef Madalyası
Afgan İstiklâl Madalyası
İstiklâl Madalyası

3 NCÜ KAFKAS PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY ALBAY KÂZIM
(ORGENERAL KÂZIM ORBAY)
(1320-Sah. Top. 1)

1887 yılında İzmir'de doğmuş. 1904'de Mühendishane-i Berri-i Hümayun'u, 1907'de Harp Akademisi'ni bitirmiştir. Çeşitli kıta ve kurmay

Levent Sahverdi Arşivi

görevlerinde bulunmuş, 29 Kasım 1914'de Binbaşı, 14 Aralık 1916'da Yarbay, 28 Temmuz 1918'de Albay olmuştur. Hareket Ordusu ile İstanbul'a gelenlerdendir.

1920'de İstiklal Savaşı'na katılmak üzere Anadolu'ya geçmiş ve 2 Mayıs 1920'de Doğu Cephesi Kurmay Başkanlığına atanmıştır. 16 Ağustos 1921'de M.S.B.lığı Ordu D.Bşk.lığına, 23 Mart 1922'de 3 ncü Kafkas Tümen Komutanlığına atanmış ve tümeniyle Büyük Taarruz ve Takip Harekâtı'na katılmıştır. 31 Ağustos 1922'de Generalliğe yükseltilmiş ve 1924 yılında Gnkur. II nci Bşk.lığına getirilmiştir. 30 Ağustos 1926'da Korg., 30 Ağustos 1935'te Orgeneral olan Kâzım Orbay, Kolordu, Ordu K.lıklarında, Jandarma Genel Komutanlığı'nda bulunmuş ve 12 Ocak 1944'de Maraşal Fevzi Çakmak'tan Genelkurmay Başkanlığını devralmıştır. 6 Temmuz 1950'de emekliye ayrılmış ve 9 Ocak — 28 Ekim 1961 tarihleri arasında Kurucu Meclis Başkanlığı yapmıştır. 3 Haziran 1964'de öldü.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulundu.
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Doğu Cephesi Kurmay Başkanlığı ve Tümen Komutanlığı yaptı.

Nişan ve Madalyaları :

Dördüncü Rütbeden Mecidi ve Osmani Nişanları ve Harp Madalyası,
Gümüş Muharebe Liyakat ve İmtiyaz Madalyaları,
Altın Muharebe Liyakat Madalyası,
Tahlisiye Madalyaları,

Alman İkinci ve Birinci Demir Salip, Kırmızı Kartal, Kron dö Merit, Dördüncü Rütbeden Sulh; Vurtumserg Kılıçlı Wilhelm, Kılıçlı Krom Şövalye; Saksonya Albireht Nişanları,

Avusturya-Macaristan Leofolo, Kılıçlı Taç, Bulgar Sen Aleksandr Nişanları.
İstiklâl Madalyası.

Fransızca, Almanca İngilizce ve İtalyanca biliyordu.

Levent Sahverdi Arşivi

4 NCÜ PİYADE TÜMEN KOMUTANI TOPÇU YARBAY SABRİ (TÜMGENERAL SABRİ ERÇETİN) (1313-Top-17)

1876 yılında Bursa'da doğmuş, 31 Ocak 1898'de Mühendishane-i Berri-i Hümayun'u Üsteğmen rütbesiyle bitirmiştir. Çeşitli kıta ve kurumlarda görev yapmış, 20 Eylül 1918'de Cenin'de (Filistin'de) İngilizlere esir düşmüştür.

1906'da Yüzbaşı, 1914'de Binbaşı, 1917'de Yarbay olmuş, 1 Şubat 1920'de Anadolu'ya geçerek 41 nci Topçu Alayı ve Konya Merkez Komutanlığına atanmıştır. 14 Haziran 1920'de Konya Mevki Komutanı, 1 Ağustos 1920'de Uşak Cephesi Sol Cenah Müfrezesi Komutanı, 1 Ekim 1920'de 12 nci Kolordu Mürettep Tümen (sonra 8 nci Tümen oldu) Komutanı olmuş, 7 Ağustos 1921'de 4 ncü Tümen Komutanlığına atanarak tümeniyle Sakarya Meydan Muharebesi'ne ve Büyük Taarruz'a katılmıştır. 1921'de Albay, 1922'de General olmuş, harpten sonra da çeşitli tümen ve müstahkem mevki komutanlıklarıyla, askeri mahkeme ve yargıtay üyeliklerinde bulunan Tümgeneral Sabri Erçetin 19 Aralık 1933'te emekli olmuş ve 1956 yılında ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbi,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli kıta komutanlıklarında,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlıklarında bulunmuştur.

Nişan ve Madalyaları :

Harp ve Gümüş Muharebe Liyakat Madalyaları, Alman Demir Salip Nişanları
Avusturya-Macaristan Üçüncü Rütbeden Askeri Liyakat Madalyası,
Afgan İstiklâl Nişanı
İstiklâl Madalyası ve Takdirname.

7 İNCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY ALBAY NACİ (KORGENERAL NACİ İLDENİZ) (1309-P. 17)

1875 yılında Manastır'da doğdu. 1893'te Harp Okulu'nu bitirdi. 1893-1895'te Alman Harp Akademisi'nde öğrenim gördü. Çeşitli okul komutanlıklarında ve kurmay görevlerinde bulundu.

Levent Sahverdi Arşivi

1895'te Üsteğmen, 1897'de Yüzbaşı, 1902'de Binbaşı, (1907'de Yarbay, 1908'de Albay oldu ise de; 1909'da Tasfiyei Rüteb Kanunuyla rütbesi tekrar Binbaşılığa indirildi) 1914'te Yarbay 1917'de Albay oldu.

1918-1920'de şehzadelerin askerlik öğretmeni ve aynı zamanda Padişah Başyaveri idi.

1920-1921'de, Konaklar, Askeri Okullar Müfettişliği yaptı ve 25 Ağustos 1921'de Kurtuluş Savaşı'na katılmak üzere Ankara'ya geçti. Bir süre burada da Askeri okullar Müfettişliği yaptıktan sonra 8 Mayıs 1922'de 7 nci Tümen Komutanlığına atanarak Büyük Taarruz'a katıldı ve 1922'de General oldu. 13 Aralık 1922'de tekrar Askeri Okullar Müfettişi oldu. 31 Ekim 1924'te 5 nci Kolordu Komutanlığına atandı. 1927'de Korgeneralliğe yükseldi ve 26 Aralık 1927'de Generaller Askeri Mahkemesi Üyeliğine atandı. 24 Ağustos 1928'de isteği ile emekliye ayrılan Korg. Naci İldeniz Cebelibereket ve Seyhan Milletvekilliği yaptı. 1948 yılında öldü.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde, Piyade Atış Okulu Komutanlığında,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde tümen komutanı yetkisiyle çeşitli eğitim ve öğretim kurul başkanlıklarında bulundu.
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlığı yaptı.

Nişan ve Madalyaları :

İkinci Rütbeden Mecidi Nişanı
Gümüş İmtiyaz Madalyası
Avusturya-Macaristan Liyakat Madalyası
Alman İkinci Rütbeden Kartal ve Kron dö Prus Nişanları
İstiklâl Madalyası ve Takdirname

Almanca ve Fransızcayı çok iyi biliyordu.

4 NCÜ KOLORDU KOMUTANI KURMAY ALBAY KEMALETTİN SAMİ (KORGENERAL KEMALETTİN SAMİ GÖKÇEN) (1321-İs. 1)

1884 yılında Sinop'ta doğmuş, 1905'te Mühendishane-i Berri-i Hümayun'u, 1908'de Harp Akademisi'ni bitirmiş ve Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle 4 ncü Ordu emrine atanmıştır. Çeşitli kurmay görevlerinde bulunan ve Yanya Kolordusu Birinci Şube Müdürüyken kolundan yaralanan Kema-

Levent Sahverdi Arşivi

lettin Sami Bey (bu nedenle Çolak Kemal olarak anılır.) 1 Mart 1914'de Binbaşı 20 Ekim 1917'de Yarbay olmuş, 27 Ekim 1919'da 10 ncu Kafkas Tümen Komutanlığına atanmıştı. 22 Kasım 1920'de Ankara'ya gelmiş 10 Aralık 1920'de 1 nci Tümen Komutanlığına atanmış, 31 Mart 1921'de Albaylığa yükselmiş ve 4 Mayıs 1921'de 4 ncü Grup Komutanı, 13 Eylül 1921'de 4 ncü Kolordu Komutanı olmuştur. Büyük Taarruz'daki başarıları nedeniyle 31 Ağustos 1922'de Generalliğe yükseltilmiş, 20 Ağustos 1924'de Berlin Büyük Elçiliğine atanmıştır. 30 Ağustos 1926'da Korgeneral olan Kemalettin Sami Paşa 24 Eylül 1928'de askerlikten emekliye ayrılmış, 15 Nisan 1934'te ölmüştür.

Almanca ve Fransızca biliyordu.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde, çeşitli kurmay görvlerinde bulunmuş,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde, Tümen ve Kolordu Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :

Dördüncü Rütbeden Osmani Nişanı
Gümüş Muharebe Liyakat ve Gümüş Muharrebe İmtiyaz Madalyaları
Alman Demir Salip Nişanı
Afgan Serdarlık Nişanı
İstiklâl Madalyası ve Takdirname

5 NCİ KAFKAS PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY YARBAY HALİT (ALBAY HALİT AKMANSU) (1322-Top 2)

1884 yılında Kastamonu'da doğmuş, 1906'da Mühendishane-i Berri-i Hümayun-u, 1909'da Harp Akademisi'ni bitirmiş ve 5 nci Ordu emrine verilmiştir. 1916'da Binbaşı, 1921'de Yarbay olmuş, çeşitli kurmay görevlerinde bulunduktan sonra, 1921'de 3 ncü Kafkas Tümen Komutanlığına atanmış ve bu tümenle Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılmıştır. 1922-1924 yıllarında 5 nci Kafkas Tümen Komutanlığında bulunmuş ve 1922'de Albay olmuştur. Kasım 1924'te Kastamonu Milletvekilliği görevine devam etmek istediğinden ordu kadrosunda açığa alınmıştır.

Levent Sahverdi Arşivi

16 Ocak 1929'da isteğiyle emekliye ayrılmış 10 Şubat 1953'te ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli kurmay görevlerinde bulunmuştur.
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :

Harp, Gümüş İftihar, Kılıçlı Gümüş Liyakat, Gümüş İmtiyaz Madalyaları
Alman İkinci Demir Salip Nişanı
İstiklâl Madalyası

11 NCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY YARBAY AHMET (KORGENERAL AHMET DERVİŞ) (1322-P. 26)

1884 yılında Selanik'te doğmuş, 1906'da Harp Okulu'nu, 1909'da Harp Akademisi'ni Mümtaz Yüzbaşı olarak bitirmiş, kurmaylığı Binbaşı iken onanmıştır. Çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş Şubat 1920'de Anadolu'ya geçmiş, 61 nci Tümen Kurmay Başkanlığı, 1 nci Süvari Grup Komutanlığı yapmış, 8 Ağustos 1921'de atandığı 7 nci Tümenle Sakarya Meydan Muharebesi'ne, 22 Ekim 1921 ve 1 Ağustos 1922'de de atandığı 11 nci Tümenle (Komutanı olarak) Büyük Taarruz'a katılmıştır.

1914'te Binbaşı, 1921'de Yarbay, 1922'de Albaylığa yükselen Ahmet Derviş, 1926'da General ve 1930'da Korgeneral olmuş, 1 nci Kolordu Komutanlığında ve Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığında bulunmuştur. 7 Ocak 1932'de görevde iken ölmüştür.

Atatürk, Nutuk'ta "Derviş Paşa, geceleri de yürüyerek, Afşar'da özellikle Gediz'de Ethem Kuvvetlerinin gerilerine doğru yönelttiği korkunç vuruşlarla Ethem, Tevfik ve Reşit kardeşleri bocalattı. Kuvvetlerinin toplanmasına zaman bırakmadı" demektedir.

Katıldığı Harpler :

1911 — 1912 Osmanlı-İtalyan Harbinde,
1912 — 1913 Balkan Harbinde

Levent Sahverdi Arşivi

1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :
Gümüş İftihar Madalyası
Harp Madalyası
Afgan İstiklâl Nişanı
İstiklâl Madalyası ve Takdirname

Almanca ve Fransızca biliyordu.

12 NCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI PİYADE ALBAY OSMAN NURİ (TÜMGENERAL OSMAN NURİ KOPTAGEL) (1311-b-P. 17)

1874 yılında Erzincan'da doğmuş, 1895'te Harp Okulu'nu bitirmiş çeşitli birlik komutanlıklarında ve askeri okullarda öğretmenliklerde bulunmuş, Ekim 1916'da 7 nci Tümen Komutanlığına atanmıştır.

1898'de Üsteğmen, 1902'de Yüzbaşı, 1912'de Binbaşı, 1915'de Yarbay olmuş, 3 Haziran 1917'de 43 ncü Tümen Komutanlığına, 12 Ekim 1917'de 27 nci Tümen Komutanlığına atanmış 18 Ekim 1919'da 12 nci Tümen Komutanı olarak Kars'ın Ermenilerden kurtarılmasında büyük rol oynamıştır. 1920'de Albaylığa yükseltilmiş, 1921'de Tümeniyle Batı Cephesi emrine girmiştir. Büyük Taarruzdaki başarıları nedeniyle 1922'de Tümgeneral olmuş 23 Şubat 1923'den itibaren çeşitli askeri mahkemelerde üyelik ve başkanlık yapmıştır. 8 Mayıs 1934'de emekliye ayrılmış Kasım 1942'de Ankara'da ölmüştür.

Katıldığı Harpler :
1912 — 1913 Balkan Harbinde Tabur Komutanlığı,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde Tümen Komutanlığı,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde yine Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :
Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı
Gümüş Liyakat ve Gümüş İmtiyaz Madalyaları
Alman Demir Salip Nişanı
İstiklâl Madalyası

Fransızca bilirdi.

Levent Sahverdi Arşivi

6 NCI PİYADE TÜMEN KOMUTANI PİYADE YARBAY NAZMİ (KORGENERAL NAZMİ SOLOK) (1314-P. 44)

1876 yılında Balıkesir'de doğmuş, 1899'da Harp Okulu'nu bitirerek çeşitli kıta ve karargahlarda görev yapmıştır. 2 Haziran 1920'de Anadolu'ya geçerek 56 ncı Tümen Komutanlığına atanmış, 1 Temmuz 1920'de 57 nci Tümen Komutanı ve Denizli Mutasarrıfı, 7 Aralık 1920'de 1 nci Süvari Tümen Komutanı ve Konya Vali Vekili olmuştur.

19 Şubat 1921'de atandığı 2 nci Süvari Tümeniyle İkinci İnönü Muharebesi'ne, 15 Haziran 1921'de atandığı 6 ncı Tümen ile Kütahya-Eskişehir, Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz'a katılmıştır.

1903'te Üsteğmenliğe, 1907'de Yüzbaşılığa, 1915'te Binbaşılığa, 1916'da Yarbaylığa, 1921'de Albaylığa yükselen Nazmi Solok 1924'te General, 1930'da Korgeneral olmuş 1, 4, 5 ve 7 nci Kolordu Komutanlıklarında bulunmuştur. Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı iken 3 Ekim 1939'da emekli olmuş ve 1956 yılında İstanbul'da ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli kıta ve karargahlarda bulunmuş,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :

Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı
Harp Madalyası
Gümüş Liyakat ve İmtiyaz Madalyaları
Alman Demir Salip Nişanı
Afgan İstiklâl Nişanı
İstiklâl Madalyası ve Takdirname

8 NCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI PİYADE ALBAY KAZIM (TÜMGENERAL KÂZIM SEVÜKTEKİN) (1311-b-P. 5)

1877 yılında İstanbul'da doğmuş, 1895'te Harp Okulu'nu bitirmiş, çeşitli birlik komutanlıklarında bulunduktan sonra 1916'da 13 ncü Tümen Komutanlığına atanmıştır.

Levent Sahverdi Arşivi

1896'da Üsteğmen, 1898'de Yüzbaşı, 1906'da Binbaşı, 1914'de Yarbay, 1918'de Albay olmuş, 11 nci Tümen Komutanlığı ve 20 nci Kolordu Komutan vekilliklerinde bulunduktan sonra 30 Haziran 1921'de Anadolu'ya geçmiş, Sivrihisar ve Havalisi Komutanlığı yapmıştır. 2 Ağustos 1921'de 8 nci Tümen, 1923'te 5 nci Kafkas Tümen Komutanlıklarına atanmıştır. 1922'de Tümgeneral olan Kâzım Sevüktekin 27 Aralık 1927'de isteği ile emekli olmuş ve 1949 yılında ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1897 Osmanlı-Yunan Harbinde Takım ve Bölük Komutanlığı,
1912 — 1913 Balkan Harbinde Tabur Komutanlığı
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde Alay ve Tümen Komutanlığı,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :

Yunan Muharebe ve Gümüş İmtiyaz Madalyaları
Gümüş ve Altın Muharebe Liyakat Madalyaları
Kızılay Madalyası
Alman Birinci ve İkinci Demir Salip Nişanları
İstiklâl Madalyası ve Takdirname

Diyarbakır ve Mardin Milletvekilliği yapan Tümgeneral Kâzım Sevüktekin Almanca ve Fransızca biliyordu.

14 NCÜ PİYADE TÜMEN KOMUTANI PİYADE YARBAY ETHEM NECDET (ÇALLI) (ALBAY ETHEM NECDET (ÇALLI) KARABUDAK) (1317-P. 31)

1882 yılında Aydın-Çal'da doğmuş, 1902'de Harp Okulu'nu, 1905'te Mümtaz Yüzbaşı olarak Harp Akademisi'ni bitirmiş, birlik komutanlıklarında ve askeri lise matematik öğretmenliklerinde bulunmuş, 18 Kasım 1919'da Milli Mücadele'ye katılmak üzere İnebolu'ya gelmiş önce Güney sonra Batı Cephesinde görevlendirilmiştir.

1903'te Üsteğmen, 1905'te Yüzbaşı, 1915'te Binbaşı, 1921'de Yarbay olmuş, 1922'de 14 ncü Tümen Komutanı olarak Büyük Taarruz ve Takip Harekâtına katılmış ve Albaylığa yükselmiştir. Daha sonra, bazı nedenlerle hakkında kanuni kavuşturma yapılarak açığa çıkarılmış, 28 Ocak 1925'te emekli edilmiş ve 13 Temmuz 1946'da ölmüştür.

Levent Sahverdi Arşivi

Katıldığı Harpler :
1912 — 1913 Balkan Harbinde, öğretmenlikte,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde Bölük, Tabur, Alay Komutanlıklarında,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlığında bulunmuştur.

Nişan ve Madalyaları :
Harp ve Gümüş Liyakat Madalyaları,
İstiklâl Madalyası.

3 NCÜ SÜVARİ TÜMEN KOMUTANI PİYADE BİNBAŞI İBRAHİM (ALBAY İBRAHİM ÇOLAK) (1316-P. 157)

1881 yılında Bursa'da doğmuş, 1901'de Harp Okulu'nu bitirmiş, çeşitli birlik komutanlıklarında bulunmuştur. Balkan Harbinde sağ elinden yara alarak çolak kalmış ve 1917 yılında isteğiyle emekli olarak, ticaretle uğraşmıştır.

1920'de kendi arzusuyla Milli Mücadele'ye katılmış, 2 nci Kuvveyi Seyyare adı verilen bir süvari müfrezesi kurarak, bununla Bolu, Düzce ve Yozgat ayaklanmalarının bastırılmasında önemli başarılar kazanmış, 1904'te Üsteğmen, 1908'de Yüzbaşı, 1916'da Binbaşı, 1921'de Yarbay olmuştur.

1921 başında emrindeki müfreze, 3 ncü Süvari Tümeni adını alarak Batı Cephesi Komutanlığı emrine verildi, kendisi de bu Tümen'in Komutanlığına atanarak birliğiyle 1 nci, 2 nci İnönü ve Sakarya Muharebeleri ile Büyük Taarruz'a katıldı. 1922'de Albay oldu. 14 Aralık 1922'de Tümeninin lağv edilmesi üzerine, tekrar(isteğiyle) emekliye ayrıldı. Üç dönem Bursa Milletvekilliği yapan Albay İbrahim Çolak 1944'te ölmüştür.

Katıldığı Harpler :
1912 — 1913 Balkan Harbinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde Bölük ve Müfreze Komutanlığı,
1919 — 1922 İstiklal Harbinde Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :
Beşinci ve Dördüncü Rütbelerden Mecidi Nişanları,
Harp Madalyası,
İstiklâl Madalyası.

Levent Sahverdi Arşivi

İKİNCİ ORDU

2 NCİ ORDU KOMUTANI TÜMGENERAL YAKUP ŞEVKİ (ORGENERAL YAKUP ŞEVKİ SUBAŞI) (1312-P. 5)

1896'da Harp Okulu'nu, 17 Ocak 1900'de Harp Akademisi'ni bitirmiş, Kurmay Yüzbaşı olarak orduya katılmıştır.

3 Mayıs 1907'de Binbaşı, 26 Nisan 1912'de Yarbay, 29 Kasım 1914'de Albay olmuş, çeşitli kıta, karargahlarla, Erzincan ve İstanbul Harp Okulları Ders Nazırlığı ve Tabiye Öğretmenliklerinde bulunduktan sonra, Karadeniz Bağazı Müstahkem Mevki Komutanlığı, 19 ncu Tümen Komutanlığı ve Galiçya'da 15 nci Kolordu Komutanlığı yapmış, 5 Ekim 1916'da Tümgeneralliğe yükselmiştir. 10 Ağustos 1917'de 2 nci Kafkas Kolordusu Komutanlığına, 8 Haziran 1918'de de 9 ncu Ordu Komutanlığına atanmıştır. 16 Mart 1920'de Yüksek Askeri Şura Üyesi iken İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürülmüş, dönüşünde Anadolu'ya geçmiş ve 18 Kasım 1921'de 2 nci Ordu Komutanlığına atanmıştır.

Sert mizaçlı, çok dürüst ve üstün karakterli bir komutan olan Yakup Şevki Paşa, geniş askeri bilgisi ve yetenekleriyle birliklerini kısa sürede Büyük Taarruz'a hazırlamış, Afyonkarahisar-Dumlupınar Meydan Muharebesinde ve Takip Harekâtında Ordusunu fedakârlık örnekleri vererek sevk ve idare etmiştir.

31 Ağustos 1922'de Korgeneralliğe yükseltilmiş, gözlerinden rahatsız olmasına karşın, Yüksek Askeri Şura Üyeliğine atandığı 20 Nisan 1924 tarihine kadar Ordusunun başında kalmıştır (2 Aralık 1922'de Atatürk, kendisini gözlerinden ameliyat edilmek üzere Viyana'ya göndermişti. Dönüşte kendisine verilen ödeneğin yarısından fazlasını "Bu parada saçı bitmemiş yetimlerin hakkı var" diyerek iade etmiştir).

30 Ağustos 1926'da Orgeneral olmuş ve 20 Aralık 1939'da görevde iken ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbi, Lüleburgaz ve Çatalca Muharebelerinde, 2 nci Kolordu'da vb. birliklerde kurmay görevlerinde,

1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde, 1915'de Çanakkale'de Tümen ve Kolordu Komutanlıklarında, 1915-1916 yıllarında Galiçya'da 15 nci Kolordu Komutanı, 1917-1918 yıllarında

Levent Sahverdi Arşivi

Ermenilere karşı girişilen harekâtta Erzurum, Kars, Gümrü Muharebelerinde Kafkas Kolordusu ve Ordu K.

1919 — 1922 İstiklâl Harbinde, 2 nci Ordu Komutanı.

Nişan ve Madalyaları :

Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı (11 Şubat 1901),
Üçüncü Rütbeden Osmani Nişanı (18 Temmuz 1914)
Gümüş Muharebe İmtiyaz ve Muharebe Altın Liyakat Madalyası (1916)
Alman, İkinci Sınıf Demir Salip Nişanı, Harp Madalyası
Avusturya-Macaristan, İkinci Sınıf Muharebe Liyakat Madalyası
İkinci Rütbeden Mecidi Nişanı (23 Eylül 1917) de Kılıçlıya çevrildi
İkinci Rütbeden Kılıçlı Osmani Nişanı (11 Ekim 1917)
Muharebe Altın İmtiyaz Madalyası (11 Ekim 1917)
Afgan, Serdar-ı Âli Nişanı (27 Mart 1923)
İstiklâl Madalyası ve Takdirname
Barış ve Sefer kıdem zamları.

BATI CEPHESİ 2 NCİ ORDU KARARGAHI

(Büyük Taarruz'da Üst Düzeydeki Karargah Subayları)

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
	Kur. Yb. Hüseyin Hüsnü Emir (Tümg. ERKİLET) (1320-P. 5)	*Kur. Bşk.*
	Kur.Yb. Ali Rıza (Korg. ARTUNKAL) (1320-P. 15)	*2 nci Ordu Kurmay Başkan Yardımcısı. M.S.B.lığı yaptı. 1959'da öldü.*
	Kur. Bnb. İshak Avni (Orğ. AKDAĞ) (1323-P. 11)	*Ordu Personel Şube Müdürü. 1965'te öldü.*
P. 2112	Kur.Bnb. Sabri (Tümg. BEŞE) (1323-P. 17)	*Ordu İstiharat Şube Müdürü. 1941'de emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
Top. 238	Kur.Yb. Yusuf Ziya (Tümg. EKİNCİ) (1322-Top. 3)	*Ordu Harekât Şube Müdürü. 1941'de emekli oldu.*
P. 1946	Kur.Bnb. M. Kemalettin (Alb. GÜNGÖR) (1322-P. 31)	*Harekât Şube Müdür Yardımcısı. 1942'de emekli oldu.*
P.	Kur. Bnb. Şevket (1323-P. 15)	*Ordu İkmal Şube Müdürü*
Mu. 7	Yzb. Mehmet Nazmi (1322-Mu. 7)	*Ordu Muhabere Şube Müdürü. 1931'de emekli oldu.*
Mu. 14	Yzb. Mehmet Hayri (Yb. VURAL) (1325-Mu. 8)	*Muhabere Şube Müdür Yrd. Büyük Taarruz'da Şube Müdürü. 1938'de emekli oldu.*
İs. 30	Yb. Hüseyin Nazım (Alb. DÜŞLÜOĞLU) (1317-İs. 6)	*Ordu İstihkâm Müfettişi. 1931'de emekli oldu.*
Tbp. 29	Alb. Cemil (1313-C. Tbp. 56)	*Ordu Sağlık Başkanı. 1928'de emekli oldu.*
Tbp. 47	Yb. M. Fahrettin (1317-Tbp. 6)	*Ordu Baştabip V. 1924'te öldü.*
Ecz.	Yb. Eyüp Sabri (Tuğg. BİLGİN) (1317-Ecz. 26)	*Ordu Başeczacı V. 1943'te emekli oldu.*
Lv.	Alb. Ahmet FAİK (1311-b.P. 107)	*Ordu Levazım Müdürü. 1931'de emekli oldu.*

2 NCİ ORDU KOMUTANLIĞI KURMAY BAŞKANI KURMAY YARBAY HÜSEYİN HÜSNÜ (TÜMGENERAL HÜSEYİN HÜSNÜ EMİR ERKİLET) (1320-P. 5)

1904'de Harp Okulu'nu 1907'de Harp Akademisi'ni bitirmiş Kurmay Yzb. olarak orduya katılmıştır.

Levent Sahverdi Arşivi

1915'de Bnb. 1917 Yb. olmuş çeşitli kurmay görevlerinde bulunduktan sonra 1918-1919'da 4, 8, 9 ncu Ordu Kurmay Başkanlıkları ve 46 ncı Tümen Komutanlığı yapmış, 15 Eylül 1921'de İstiklâl Harbi'ne katılmak üzere Anadolu'ya geçmiştir. Önce 7 nci Tümen Komutanlığına atanmış 19 Kasım 1921-8 Kasım 1922 tarihleri arasında 2 nci Ordu Kurmay Başkanlığı yapmıştır. Büyük Taarruz'dan sonra Birinci Tümen Komutanlığına atanmış ve rütbesi Albaylığa yükseltilmiştir. 1924-1926 yılları arasında Genelkurmay Harekat Dairesi Başkanlığı yapmış, 1926 yılında Tümgeneral olmuş ve 7 nci Tümen, İzmir Müstahkem Mevki Komutanlıklarında bulunduktan sonra 1932 yılında emekliye ayrılmıştır.

Katıldığı Savaşlar :

1912 — 1913 Balkan Harbi, Şark Ordusu Harekat Şubesinde Kurmay görevinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbi, Kolordu Kurmay Başkanı
1919 — 1922 İstiklâl Harbi, İkinci Ordu Kurmay Başkanı

Nişan ve Madalyaları :

Üçüncü ve Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanları
Dördüncü Rütbeden Osmani Nişanı ve Harp Madalyası
Gümüş Liyakat ve Gümüş İmtiyaz Madalyaları
Alman Birinci ve İkinci Demir Salip Nişanları
Avusturya-Macaristan Demir Taç Nişanı
İstiklâl Madalyası ve Takdirname

Yazdığı Eserler :

Yıldırım, Büyük Harpte Tank Muharebeleri, Seferi Karargâhlarda Kurmay Görevleri, adlı kitaplarıyla bir çok çeviri tefrika ve makaleleri vardır.

Almanca ve Fransızca biliyordu.

3 NCÜ KOLORDU KOMUTANI KURMAY ALBAY ŞÜKRÜ NAİLİ (KORGENERAL ŞÜKRÜ NAİLİ GÖKBERK) (1314-P. 13)

1876 yılında Selanik'te doğmuş Ocak 1899'da Harp Okulu'nu, 9 Ocak 1902'de Harp Akademisi'ni bitirerek Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle 3 ncü Ordu emrine atanmıştı. Çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunan Şükrü Naili Gökberk, 1907'de Binbaşı, 1915'de Yarbay 1918'de Albay olmuştur. 7 Ekim 1915'de 50 nci Tümen, 8 Haziran 1918'de 49 ncu

Levent Sahverdi Arşivi

Tümen Komutanlığına atanmış ve 25 Nisan 1921'de Anadolu'ya geçmiştir. 15 nci Tümen Komutanı olarak Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılmış, Ankara Komutanlığı, Adana ve Mersin Bölge Komutanlıklarında bulunmuştur. Temmuz 1922'de 3 ncü Kolordu Komutanlığına atanarak Büyük Taarruz'a katılmış ve 31 Ağustos 1922'de General olmuştur. 6 Ekim 1923'de Kolordusuyla İstanbul'a girmiş, 1926'da Korgeneral olmuş, 8 Ekim 1934'de 3 ncü Kolordu Komutanı iken emekliye ayrılmıştır. 26 Ekim 1936'da da ölmüştür.

Almanca, Fransızca ve İngilizce biliyordu.
Atatürk'ün, seçkin olarak nitelendirdiği komutanlardandır.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde, çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde Tümen Komutanlığı yapmış,
1919 — 1922 İstiklal Harbinde, Tümen ve Kolordu Komutanlıklarında bulunmuştur.

Nişan ve Madalyaları :

Beşinci Rütbeden Mecidi ve Dördüncü Rütbeden Osmani Nişanı
Harp Madalyası
Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyası
Alman Demir Salip Nişanı
Sen Aleksandır Nişanı
İstiklâl Madalyası ve Takdirname.

1 NCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY YARBAY ABDURRAHMAN NAFİZ (ORGENERAL ABDURRAHMAN NAFİZ GÜRMAN) (1319-P. 5)

1882 yılında Bodrum'da doğmuş, 1903'de Harp Okulu'nu, 1906'da Harp Akademisi'ni Mümtaz Yüzbaşı olarak bitirmiştir.

Çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş, Aralık 1913'te Binbaşı olmuş, 1915'te Kurmaylığı onanmış, ve 1 Eylül 1917'de Yarbay olmuştur. Nisan-Eylül 1919 tarihleri arasında İtalyanların elinde tutsak kalmıştır.

2 Mart 1921'de Milli Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya geldi. Bir süre Batı Cephesi Komutanlığı emrinde kaldıktan sonra 4 Mayıs 1921'de 1 nci Tümen Komutanlığına atandı. 12 Eylül 1931'de Albay ol-

Levent Sahverdi Arşivi

du. 8 Ekim 1922'de Trakya Komutanlığı Kurmay Başkanlığına, 23 Eylül 1923'te 2 nci Ordu Kurmay Başkanlığına atandı. 30 Ağustos 1926'da Tümgeneral, 30 Ağustos 1930'da Korgeneral, 30 Ağustos 1940'da Orgeneral oldu. 6 ve 9 ncu Kolordu Komutanlıklarında, 2 nci Ordu Müfettişliğinde bulundu. 19 Haziran 1949'da Genelkurmay Başkanı oldu. 6 Temmuz 1950'de emekliye ayrıldı. 6 Şubat 1966'da öldü.

Katıldığı Harpler :

1911 — 1912 Osmanlı İtalyan Harbinde,
1912 — 1913 Balkan Harbinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulundu.
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlığı yaptı.

Nişan ve Madalyaları :

Harp Madalyası,
Gümüş Muharebe Liyakat Madalyası,
Avusturya-Macaristan Harp Madalyası,
İstiklâl Madalyası.

Yazdığı Eserler :

Manga, Takım ve Bölüğün Muharebe İçin Yetiştirilmesi
1912 — 1913 Balkan Savaşında İşkodra Müdafaası,
Büyük Harpte Kuzey Afrika'da Türkler
İstiklâl Harbinde 1 nci Piyade Tümeni

41 NCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY ALBAY ALÂATTİN (TÜMGENERAL ALÂADDİN KOVAL) (1319-P. 8)

1882 yılında İstanbul'da doğmuş, 1903'te Harp Okulu'nu, 1906'da Harp Akademisi'ni bitirmiş çeşitli kurmay görevlerinde bulunduktan sonra 1916'da 55 nci Tümen Komutan Vekilliğine, 1918'de bu Tümenin komutanlığına atanmıştır.

1914'te Binbaşı, 1916'da Yarbay olmuş, 25 Temmuz 1920'de Trakya'nın boşaltılması sırasında, bağlı bulunduğu 1 nci Kolordunun diğer birlikleriyle beraber 55 nci Tümenle Bulgaristan'a sığınmıştır.

5 Şubat 1921'de Antakya'dan Anadolu'ya çıkmış ve Elcezire Cephesi Kurmay Başkanlığına atanmıştır.

Levent Sahverdi Arşivi

Nisan 1922'de 41 nci Tümen Komutanlığına getirilmiş ve tümeniyle Büyük Taarruz ve Takip Harekâtı'na katılarak Albay olmuştur.

19 Eylül 1923'te 1 nci Ordu Kurmay Başkanlığına, 23 Aralık 1926'da 1 nci Tümen Komutanlığına atanmış ve bu görevde iken Generalliğe yükseltilmiş, 8 Ağustos 1930'da 2 Nolu Askeri Mahkeme Üyesi iken ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1911 — 1912 Osmanlı — İtalyan Harbinde ve,
1912 — 1913 Balkan Harbinde kurmay görevlerinde bulunmuştur.
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde Tümen ve Kolordu Kur.Bşk.lığı ve Tümen Komutanlığı,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde de Elcezire Cephesi Kurmay Başkanlığı ve Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :

Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı ve Harp Madalyası
Gümüş Liyakat ve Gümüş İmtiyaz Madalyaları
İstiklâl Madalyası ve Takdirname
Fransızca biliyordu.

61 NCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY YARBAY SALİH (ORGENERAL SALİH OMURTAK) (1323-P. 1)

1889 yılında İstanbul'da doğmuş, 1907'de Harp Okulu'nu, 1910'da Harp Akademisi'ni bitirmiş, çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuştur.

Harbiye Nezareti Baş Yaveri iken 1 Ocak 1920'de göreve Ankara'ya gelmiş ve geri dönmeyip Milli Ordu'ya katılmıştır. Önce Heyeti Temsiliyenin askeri işlerinde çalışmış, 23 Nisan 1920'den sonra Gnkur. Harekât Şubesi Müdürlüğü ve II nci Başkan Vekilliği yapmıştır. 2 Ekim 1921-12 Ekim 1924'te 61 nci Tümen Komutanlığı yapmış ve tümeniyle Büyük Taarruz ve Takip Harekatı'na katılmıştır.

14 Aralık 1916'da Binbaşı, 1 Eylül 1921'de Yarbay, 31 Ağustos 1922'de Albay olmuş, 8 nci Kolordu Komutanıyken 30 Ağustos 1926'da rütbesi Generalliğe yükseltilmiştir. Erzurum'da 9 ncu Kolordu Komutanı bulunduğu sırada 30 Ağustos 1930'da Korgeneral olmuş, 3 ncü Kolordu Komutanlığının sonunda 30 Ağustos 1940'ta Orgeneral olan Salih Omur-

Levent Sahverdi Arşivi

tak Yüksek Askeri Şura Üyeliği, Gnkur. II nci Başkanlığı, 1 nci Ordu Müfettişliği yapmış 1 Ağustos 1946'da Genelkurmay Başkanlığına atanmıştır. 6 Temmuz 1950'de isteğiyle emekli olmuş, 23 Haziran 1954'te ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1911 — 1912 Osmanlı-İtalyan Harbi,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :

Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı
Harp Madalyası
Gümüş Muharebe Liyakat Madalyası
Alman İkinci Demir Salip Nişanı
Avusturya-Macaristan Üçüncü Rütbeden Muharebe Liyakat Madalyası
İstiklâl Madalyası
Almanca, Fransızca biliyordu.

6 NCI KOLORDU KOMUTANI KURMAY ALBAY KÂZIM (KORGENERAL KÂZIM İNANÇ) (1315-P. 29)

1880 Yılında Diyarbakır'da doğan Kâzım İnanç, 1900'da Harp Okulu'nu, 1902'de Harp Akademisi'ni bitirerek Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle 5 nci Ordu emrine atanmış, çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuştur.

1909'da Binbaşı, Mart 1915'te Yarbay, Aralık 1915'te Albay, 1 Mart 1918'de General olan Kâzım İnanç, 26 Haziran 1920'de İstiklâl Savaşı'na katılmak üzere Ankara'ya gelmiş, bir süre Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı ve Başkomutanlık Kalem Başkanlığı yaptıktan sonra, 21 Mart 1922'de 6 ncı Kolordu Komutanı olarak Büyük Taarruz'a katılmıştır. 4 Ekim 1924'te Korgeneral olmuş, 7 Ekim 1924'te 9 ncu Kor. Komutanlığına, 31 Ekim 1924'te 3 ncü Ordu Komutanlığına atanmıştır. 20 Haziran 1925'te özür bildirerek istifa etmiştir. 22 Ağustos 1926-1928 tarihleri arasında Samsun Valiliğinde bulunmuş, 21 Aralık 1928'de emekli olmuştur.

Katıldığı Harpler :

1911 — 1912 Osmanlı — İtalyan Harbinde,
1912 — 1913 Balkan Harbinde,

Levent Sahverdi Arşivi

1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli kurmay görevlerinde bulunmuştur.
1919 — 1922 İstiklal Harbinde, Kolordu Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :

Üçüncü ve İkinci Rütbeden Kılıçlı Osmani ve İkinci Rütbeden Kılıçlı Mecidi Nişanları,
Gümüş İmtiyaz Madalyası,
Altın Liyakat Madalyası,
Romen, Kron dö Romani Nişanı Komandör Rütbesi,
Alman İkinci ve Birinci Demir Salip, İkinci Kılıçlı Kartal Nişanları,
Avusturya — Macaristan Şövalye Rütbesinden Leopolt Nişanı,
Saksonya Dükalığı Şeref Salibi,
İstiklâl Madalyası ve Takdirname.

16 NCI PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY ALBAY AŞİR (TÜMGENERAL AŞİR ATLI) (1319-P. 23)

1881'de Kilis'te doğmuş, 1903'te Harp Okulu'nu, 1906'da Harp Akademisi'ni Mümtaz Yüzbaşı olarak bitirmiş 1911'de Kurmaylığı onanmıştır. Çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş, Süleymaniye Mutasarrıflığı da yapmıştır.

27 Haziran 1918'de 2 nci Tümen, 14 Aralık 1919'da 23 ncü Tümen, Ağustos 1921'de 16 ncı Tümen Komutanlıklarına atanmıştır. 23 ncü Tümen Komutanlığı sırasında İzmir Doğu Cephesi Kuvvayı Milliye Komutanlığı, Kasım 1920 Ağustos 1921'de Antalya Valiliği ve Bölge komutanlığı yapmıştır.

1914'de Binbaşı, 1916'da Yarbay, 1921'de Albay olmuş 19 Eylül 1923'ten sonra 2 nci ve 3 ncü Ordu Kurmay Başkanlıklarında bulunmuş ve 1925'te Generalliğe yükselmiştir.

28 Eylül 1931'de isteği üzerine emekliye ayrılan Aşir Atlı 23 Ekim 1957'de ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1911 — 1912 Osmanlı-İtalyan Harbi,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli birlik komutanlıklarında ve kurmay görevlerinde bulunmuş,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Levent Sahverdi Arşivi

Nişan ve Madalyaları :
İkinci Rütbeden Kılıçlı Mecidi Nişanı
Harp Madalyası
Gümüş liyakat ve İmtiyaz Madalyaları
Avusturya-Macaristan Harp Madalyası
Alman Demir Salip Nişanı
İstiklâl Madalyası ve Takdirname

17 NCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI PİYADE ALBAY NURETTİN (TÜMGENERAL NURETTİN ÖZSU) (1313-P. 256)

1879 yılında İstanbul'da doğmuş, 1898'de Harp Okulu'nu bitirmiş ve çeşitli birlik komutanlıklarında bulunmuş Eylül 1917'de 3 ncü Tümen, 1918'de Mürettep Tümen Komutanlıklarına atanmıştı. 14 Ocak 1921'de Anadolu'ya geçmiş ve 7 nci Tümen Komutanlığına atanmıştır. 8 Şubat 1921'de Mürettep Tümen K., 17 Nisan 1921'de 17 nci Tümen Komutanı olmuş 1927 yılına kadar bu görevde kalmıştır.

1901'de Yüzbaşı (üsteğmenliği atlamak suretiyle), 1911'de Binbaşı, 1914'te Yarbay, 1917'de Albay olmuş, 1922'de Generalliğe yükselmiştir. Generaller Mahkemesi Üyeliği, 41 nci Tümen Komutanlığı, Askeri Yargıtay Üyeliği yapan Nurettin Özsu 22 Ocak 1932'de emekli olmuş, 9 Haziran 1937'de ölmüştür.

Katıldığı Harpler :
1911 — 1912 Osmanlı — İtalyan Harbinde,
1912 — 1913 Balkan Harbinde çeşitli birlik komutanlıklarında,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlıklarında bulunmuştur.

Nişan ve Madalyaları :
Gümüş Liyakat ve İmtiyaz Madalyaları
Altın Liyakat Madalyası
Alman Demir Salip Nişanı
Avusturya-Macaristan Harp Madalyası
İstiklâl Madalyası ve Takdirname.

Levent Sahverdi Arşivi

5 NCİ SÜVARİ KOLORDUSU

5 NCİ SÜVARİ KOLORDU KOMUTANI TÜMGENERAL FAHRETTİN (ORGENERAL FAHRETTİN ALTAY) (1315-P. 1)

1880 yılında İşkodra'da doğmuş, 1900'de Harp Okulu'nu, 5 Aralık 1902'de Harp Akademisi'ni Kurmay Yüzbaşı olarak bitirmiş ve 4 ncü Ordu emrine verilmiştir. Çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunan Fahrettin Altay, 4 Nisan 1909'da Binbaşı, 29 Kasım 1914'de Yarbay, 14 Aralık 1915'te Albay olmuştur. 25 Şubat 1917'de 6 ncı Tümen, 3 Haziran 1917'de 26 ncı Tümen, 7 Mayıs 1918'de 12 nci Kolordu, 12 Nisan 1919'da 3 ncü Kolordu Komutanlıklarına atanmıştır.

İkinci defa atandığı 12 nci Kolordu ile İnönü Muharebelerine, Temmuz 1921'de atandığı 5 nci süvari Grubu ile Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılmış ve 12 Eylül 1921'de General olmuştur. 13 Eylül 1921'de atandığı 5 nci Kolordu ile Büyük Taarruz'a katılmış, 12 Eylül 1922'de rütbesi Korgeneralliğe yükseltilmiştir.

1924'te 2 nci Ordu, Komutanlığına atanan Fahrettin Paşa 30 Ağustos 1926'da Orgeneral olmuştur. 1934'te 1 nci Ordu Komutanlığına atanmış, 15 Temmuz 1945'te Yüksek Askeri Şura Üyesi iken yaş haddinden emekliye ayrılmıştır. 26 Ekim 1974'de ölen Fahrettin Altay Fransızca ve Almanca biliyordu.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde, çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde, Tümen ve Kolordu Komutanlığı, ğı,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Kolordu Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :
Üçüncü Rütbeden Osmani Nişanı
Harp Madalyası,
Gümüş İmtiyaz Madalyası,
Gümüş ve Altın Liyakat Madalyası,
Alman, İkinci ve Birinci Demir Salip Nişanları,
Alman, İkinci Rütbeden Kran dö Prus Nişanı,

Levent Sahverdi Arsivi

Bavyera Kilisesi Haçı,
Avusturya-Macaristan Üçüncü Rütbeden Muharebe Liyakat ve İkinci Rütbeden Harp Alametli Askeri Liyakat Madalaları,
İstiklâl Madalyası ve Takdirname.

1 NCİ SÜVARİ TÜMEN KOMUTANI SÜVARİ ALBAY MÜRSEL (TÜMGENERAL MÜRSEL BAKÜ) (1316-Sv. 7)

1881 yılında Erzurum'da doğmuş, 1901'de Harp Okulu'nu 1904'te Harp Akademisi'ni Mümtaz Yüzbaşı olarak bitirmiştir. Çeşitli kıta ve kurmay görevlerinde bulunmuş 20 Ocak 1914'te 11 nci Süvari Tugay Komutanı, 7 Ocak 1915'te 2 nci Süvari Tümen Komutanı, 21 Nisan 1916'da 32 nci Piyade Tümen Komutanı, 23 Aralık 1916'da 12 nci Piyade Tümen Komutanı, Temmuz 1918'te 5 nci Kafkas Tümen Komutanı olmuş, 20 Nisan 1919'da İngilizler tarafından tutuklanarak hapsedilmiş ve sonra Malta'ya sürülmüştür.

3 Kasım 1921'de esaretten dönen Mürsel Bakü, İstiklâl Savaşı'na katıldı ve Mayıs 1922'de 1 nci Süvari Tümen Komutanı olarak Tümeniyle Büyük Taarruz ve Takip Harekâtı'na katıldı.

1911'de Binbaşı, 1914'te Yarbay, 1918'de Albay oldu. 1922'de de Generalliğe yükseltildi. Daha sonraları, 2 nci Süvari, 23 ncü Piyade Tümen Komutanlığı, 7 nci Kolordu Komutan Vekilliği, Süvari Müfettişliği yaptı. 23 Ağustos 1938'te Askeri Yargıtay Üyeliğinden emekliye ayrıldı ve 2 Şubat 1945'te de öldü.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde kıta ve kurmay görevlerinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Tümen Komutanlıklarında bulundu.

Nişan ve Madalyaları :
Dördüncü ve Üçüncü Rütbeden Mecidi Nişanları
Harp Madalyası,
Gümüş Muharebe Liyakat ve İmtiyaz Madalyaları
Altın Muharebe Liyakat Madalyası

Levent Sahverdi Arşivi

Avusturya Macaristan Leopold Şövalye Nişanı
İstiklâl Madalyası ve Takdirname

Almanca, İngilizce ve Fransızca biliyordu.

2 NCİ SÜVARİ TÜMEN KOMUTANI KURMAY YARBAY AHMET ZEKİ (TÜMGENERAL AHMET ZEKİ SOYDEMİR) (1321-P. 15)

1883 yılında Selânik'te doğmuş, 1905'te Harp Okulu'nu, 1908'de Mümtaz Yüzbaşı olarak Harp Akademisi'ni bitirmiş (1915'te kurmaylığı onanmıştır), çeşitli birlik komutanlıklarında ve kurmay görevlerinde bulunmuş, 1919'da 7 nci Atlı Piyade Tümen Komutan Vekilliğine atanmış ve bir süre de Güney Cephesi Komutanlığı Kurmay Başkanlığı yapmıştır.

1915'te Binbaşı olmuş, Mart — 17 Eylül 1921'de 6 ncı Tümen Komutanı, sonra Mürettep Tümen Komutanı olarak Sakarya Meydan Muharebesine katılmış ve Yarbay olmuştur.

17 Eylül 1921-1924'te 2 nci Süvari Tümen Komutanı olarak Büyük Taarruz ve Takip Harekâtı'na katılmış, 1922'de Albaylığa yükseltilmiştir. 1924'te Jandarma Genel Komutanı (1927'de General olmuş), 1930'da 15 nci Tümen Komutanı, 1931'de 57 nci Tümen Komutanlığına atanmış, 1 nci Süvari Tümen Komutanlığında ve 1 nci Ordu Müfettişliği Kurmay Başkanlığında da bulunduktan sonra 17 Aralık 1934'te emekliye ayrılmış ve Erzurum Milletvekili iken 4 Eylül 1954'te ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde Makinalı Tüfek Bölük Komutanlığında ve Kurmay görevlerinde bulunmuş,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde Tabur ve Alay Komutanlığı, Tümen ve Kolordu Kurmay Başkanlığı,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Piyade ve Süvari Tümen Komutanlığı, Cephe Kurmay Başkanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :
Dördüncü Rütbeden Osmani Nişanı
Harp Madalyası
Gümüş Muharebe Liyakat Madalyası
İstiklâl Madalyası ve Takdirname.

Levent Sahverdi Arşivi

14 NCÜ SÜVARİ TÜMEN KOMUTANI SÜVARİ YARBAY SUPHİ (TÜMGENERAL MEHMET SUPHİ KULA) (1316-Sv. 57)

1881 yılında Manastır'da doğmuş, 1901'de Harp Okulu'nu bitirmiş, çeşitli süvari birlik komutanlıklarında bulunduktan sonra Mart 1920'de Anadolu'ya geçmiş ve Eskişehir Süvari Birlikleri Komutanlığına atanmıştır.

1909'da Üsteğmen, 1911'de Yüzbaşı, 1916'da Binbaşı, 1921'de Yarbay olmuş, süvari alay ve tugay komutanı olarak görev yapmış, Şubat 1921'de Merkez Ordusu emrindeki Süvari Tümeni (6 ncı Süvari Tümeni) Komutanlığına atanmış, daha sonra 14 ncü Süvari Tümen Komutanlığına getirilerek, tümeniyle Büyük Taarruz ve Takip Harekatı'na katılmıştır. 1922'de Albay 1927'de General olan Suphi Kula, 1931 yılında emekliye ayrılmış, 19 Ekim 1948'de ölmüştür.

Katıldığı Harpler :
1912 — 1913 Balkan Harbinde ve
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde Süvari Bölük Komutanlığı
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Süvari Alay, Tugay ve Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Nişan ve Madalyaları :
Beşinci ve Dördüncü Rütbelerden Mecidi Nişanları
Dördüncü Rütbeden Osmani Nişanı, Harp Madalyası
Gümüş Liyakat Madalyası
İstiklâl Madalyası ve Takdirname

KOCAELİ GRUBU

KOCAELİ GRUP KOMUTANI PİYADE ALBAY HALİT (TÜMGENERAL HALİT KARSIALAN) (1319-P. 257)

1883 yılında İstanbul'da doğan Halit Karsıalan, 1903'de Harp Okulunu bitirmiş, 3 ncü Ordu 1 nci Alay Takım Komutanlığına atanmıştır. Çeşitli kıta komutanlıklarında bulunduktan sonra, 1917-1919'da Batı Dersim Mıntıka Komutanlığına, Erzurum Harekâtında Sağ Cenah Müfreze Komutanlığına, 3 ncü Kafkas Tümen Komutanlığına atanmıştır. 1908'de Üsteğmen, 1911'de Yüzbaşı, 1915'te Binbaşı, 1916'da Yarbay olmuştur. 27

Levent Sahverdi Arşivi

Kasım 1919'da 9 ncu Kafkas Tümen Komutanlığına atanmış, Trabzon ve yöresinde millî örgütü kurmuştur. Bayburt'un Hart köyünde ayaklanan sahte Mehdi (Şeyh Eşref) hareketini bastırmış ve Atatürk, kendisini şu telgrafla kutlamıştır "Hart olayında siz kardeşimin elde ettiği başarıyı kutlar ve milletvekillerinin Ankara'ya gelmeleri yolundaki çalışmalarınıza teşekkür ederim".

6 Aralık 1919'da Kars'ın alınmasında önemli rol oynamış 1920 yılında Albay olmuştur. 21 Ocak 1921'de Tümen Komutanı yetkisiyle Kocaeli Grup Komutanı, 4 Mayıs 1921'de 12 nci Grup Komutanı, 13 Eylül 1921'de Kolordu Komutanı yetkisiyle Kocaeli Grup Komutanı olmuş, 1922'de Generalliğe yükselmiştir. Kars Milletvekili iken 14 Şubat 1925'te B.M.M'de tabanca ile vurularak öldürüldü.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde çeşitli birlik komutanlıklarında
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde, Tümen ve Kolordu yetkisindeki birlik komutanlıklarında bulunmuştur.

Nişan ve Madalyaları :
İkinci Rütbeden Mecidî Nişanı,
Gümüş ve Altın Liyakat Madalyaları
Avusturya-Macaristan Muharebe Liyakat Madalyası,
Alman İkinci Demir Salip Nişanı
İstiklâl Madalyası.

18 NCİ PİYADE TÜMEN KOMUTANI KURMAY YARBAY (ALBAY MEHMET HULUSİ CONK) (1318-P. 24)

1881 yılında İzmir'de doğmuş, 1902'de Harp Okulu'nu, 1905'te Mümtaz Yüzbaşı olarak Harp Akademisi'ni bitirmiş (kurmaylığı 1911'de onanmış) çeşitli birlik ve kurmay görevlerinde bulunduktan sonra 1917-1919 yılları arasında 60 ncı ve 61 nci Tümen Komutanlıklarına atanmıştır.

1913'te Binbaşı, 1918'de Yarbay olmuş, 1919'da 20 nci Kolordu Kurmay Başkanlığına, 1920'de Milli Savunma Bakanlığı Harbiye Dairesi Başkanlığına, 1921'de 24 ncü Tümen Komutanlığına atanmış, bu tümenle İkinci İnönü ve Kütahya-Eskişehir Muharebelerine katılmıştır.

Levent Sahverdi Arşivi

Mart 1922'de 18 nci Tümen Komutanlığına getirilmiş, bu tümenle de Büyük Taarruz'a katılmıştır. Zaferden sonra Albaylığa yükselmiştir.

3 Ocak 1923'te sağlık durumu nedeniyle isteği ile emekliye ayrılmış, 10 Ocak 1950'de ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1912 — 1913 Balkan Harbinde Gümülcüne Redif Tümeni Kurmay Başkanı iken Bulgarlara esir düşmüş, barıştan sonra esaretten dönmüştür.
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde, alay komutanlığında ve kolordu kurmay başkanlıklarında,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde tümen komutanlıklarında bulunmuştur,

Nişan ve Madalyaları :
Gümüş Liyakat ve Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyaları,
Alman Demir Salip Nişanı
İstiklâl Madalyası.

MÜRETTEP SÜVARİ TÜMEN KOMUTANI SÜVARİ ALBAY MEHMET ARİF (ALBAY MEHMET ARİF ÖRGÜÇ) (1311-c-Sv. 69)

1876 yılında İstanbul'da doğmuş, 1896'da Harp Okulu'nu bitirmiş, çeşitli süvari birliklerinde bulunduktan sonra 25 Ağustos 1921'de 1 nci Süvari Tümen Komutanlığına atanmıştır.

1900'de Üsteğmen, 1901'de Yüzbaşı, 1910'da Binbaşı, 1914'de Yarbay, 1921'de Albay olmuş, Nisan 1922'de Mürettep Süvari Tümen Komutanlığına atanmıştır.

27 Şubat 1925'te, Şeyh Sait Harekâtında sevk ve idaresi hatalı bulunmuş, 1 nci Süvari Tümen Komutanlığından açığa alınmıştır. 9 Şubat 1926'da emekliye ayrılan Alb. M. Arif Örgüç Nisan 1940'ta İstanbul'da ölmüştür.

Katıldığı Harpler :

1911 — 1912 Osmanlı — İtalyan Harbinde,
1912 — 1913 Balkan Harbinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde Süvari Alay Komutanlığı,
1919 — 1922 İstiklâl Harbinde Süvari Tümen Komutanlığı yapmıştır.

Levent Sahverdi Arşivi

Nişan ve Madalyaları :
Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı,
Harp Madalyası,
Gümüş Liyakat ve Gümüş İmtiyaz Madalyaları
İstiklâl Madalyası.

KOLORDU VE TÜMENLERİN KURMAY BAŞKANLARI

BATI CEPHESİNDE BÜYÜK TAARRUZA KATILAN KOLORDU VE TÜMENLERİN KURMAY BAŞKANLARI
(Gnkur. ATASE Bşk.lığı Arşivi Sınıf Dosyaları)

BİRİNCİ ORDU

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
P. 2272	Kur.Bnb. Muharrem Mazlum (Org. İSKORA) (1324-P. 53)	*1 nci Kolordu Kurmay Başkanı.*
	Kur.Bnb. Rasim (Alb.) (1322-Top. 19)	*15 nci Piyade Tümeni Kurmay Başkanı*
	Kur. Bnb. Mustafa Şevki (Yb.) (1324-P. 20)	*23 ncü Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1930'da öldü.*
	Kur.Yzb. Mehmet Fahri (Korg. BELEN) (1328-C.P. 41)	*23 ncü Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1950'de emekli oldu. Bakanlık yaptı.*
P. 2252	Kur.Bnb. Şemsettin (Alb.ERKUŞ) (1323-P.7)	*57 nci Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1946'da emekli oldu.*
P. 1017	Kur.Yb. İbrahim Rahmi (Tümg. BEĞEN) (1321-P. 10)	*2 nci Kolordu Kurmay Başkanı. 1943'te emekli oldu.*
P. 1022	Kur.Bnb. Mehmet Faik (Tümg. SÜTUNÇ) (1320-P. 60)	*3 ncü Kafkas Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1940'ta emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
P. 2558	Kur.Bnb. Mustafa Fazıl (Tümg. AYKUT) (1326-P. 10)	*4 ncü Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1949'da emekli oldu.*
P. 2261	Kur.Bnb. Mehmet Nuri (Org. YAMUT) (1324-P. 27)	*7 nci Piyade Tümeni Kurmay Bşk. 1954'te emekli oldu. 1961'de öldü.*
P. 2258	Kur. Bnb. Yusuf Ziya (Tümg. YAZGAN) (1323-P. 16)	*4 ncü Kolordu Kurmay Başkanı. 1939'da emekli oldu.*
P. 2411	Kur.Bnb. Mithat (ERMAN) (1325-P. 11)	*5 nci Kafkas Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1926'da emekliliğini istedi ve ayrıldı.*
P. 1941	Kur.Bnb. Ahmet Fevzi (Tümg. AKARÇAY) (1322-P. 17)	*11 nci Piyade Kurmay Başkanı. 1944'te emekli oldu.*
Top. 372	Yzb. İbrahim Şükrü (Kur.Bnb. SÖKMENSÜER) (1328-c. Top. 3)	*11 nci Piyade Tümeni Kurmay Başkanı, Gnkur. Bşk. Başyaveri. 1924'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1927'de emekli oldu. Hatay Cumhurbaşkanı.*
	Kur.Bnb. Mehmet Zeki (Tümg. EROKAY) (1324-P. 51)	*12 nci Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1940'da öldü.*
P. 2409	Kur.Bnb. Ömer Zeki (Yb. ÇOBANOĞLU) (1325-P. 2)	*12 nci Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. (İzmir Müstahkem Mevki Kurmay Başkanı iken, Müstahkem Mevki Piyade Tugay Komutanı Kur.Yb. Nihat BURSALI ile birlikte 14/15 Temmuz 1928'de Kazaen vurularak şehit düştüler.*
P. 2251	Kur.Bnb. Salih (Tümg. ERKUŞ) (1324-P. 6)	*6 ncı Piyade Tümen Kurmay Başkanı. 1946'da emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
Top.	Kur. Bnb. Sadık (Tümg. ALPDOĞAN) (1324-Top. 10)	*6 ncı Piyade Tümeni Kurmay Başkanı.*
P. 1759	Kur. Bnb. Ali Rıza (Yb. ERDENİZ) (1321-P. 91)	*8 nci Tümen Kurmay Başkanı. 1933'te emekli oldu.*
	Kur. Yzb. Emin (Alb.) (1331-P. 57)	*8 nci Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1955'te öldü.*
P. 2431	Kur.Bnb. Ömer Suphi (Alb. ATALAY) (1325-P. 58)	*14 ncü Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1948'da emekli oldu.*
P. 2676	Yzb. Sırrı (Tuğg. ŞENER) (1327-P. 16)	*14 ncü Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1924'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1950'de emekli oldu.*
P. 1033	Kur.Bnb. Faik (Yb.) (1319-P. 46)	*3 ncü Süvari Tümeni Kurmay Başkanı. 1926'da öldü.*
	İKİNCİ ORDU	
P. 1012	Kur.Yb. Hayrullah (Tümg. FİŞEK) (1320-P. 7)	*3 ncü Kolordu Kurmay Başkanı. 1946'da emekli oldu.*
P. 2257	Kur.Bnb. M. Emin (Tümg. ÇINAR) (1324-P. 13)	*1 nci Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1948'de emekli oldu.*
P. 1041	Kur. Bnb. Osman Nuri (Alb. SAYIM)(1319-P. 88)	*41 nci Piyade Tümeni Kurmay Bşk. 1939'da emekli oldu.*
P. 2111	Kur.Yzb. Rüştü. (Alb. AKPİRİM) (1323-P. 9)	*61 nci Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1948'de emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
P. 2684	Yzb. Ömer İskender (Tümg. ERDENER) (1327-P. 44)	*61 nci Piyade Tümeni Kurmay Başkanı. 1924'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1943'te emekli oldu.*
P. 420	Kur.Bnb. Mehmet Nihat (Yb. BURSALI) (1321-P.6)	*6 ncı Kolordu Kurmay Başkanı. İzmir Müstahkem Mevki Piyade Tugay Komutanı iken, Kur.Bşk. Bnb. Ömer Zeki ile 14/15 Temmuz 1928'de kazaen vurularak şehit oldu.*
	Kur.Bnb. İsmail Hakkı (Tuğg. BERKUK) (1323-P. 6)	*16 ncı Piyade Tümeni Kurmay Başkanı.*
P. 958	Kur.Bnb. Mahmut Celalettin (1318-P. 283	*17 nci Piyade Tümeni Kurmay Bşk.nı. 1926'da emekli oldu.*
	BEŞİNCİ SÜVARİ KOLORDUSU	
P. 208	Kur.Bnb. Baki (Korg. VANDEMİR) (1324-Sv. 3)	*5 nci Süvari Kolordusu Kurmay Başkanı. 1963'te öldü.*
P. 2410	Kur.Bnb. İsmail KURTCEBE (Org. NOYAN)(1325-P. 6)	*5 nci Süvari Kolordusu Kurmay Başkanı.*
Top.	Kur.Yzb. Ekrem (Tuğg. ATASEL) (1330-C-Top. 6)	*1 nci süvari Tümeni Kurmay Başkanı. görevde öldü.*
	Kur.Yzb. Tevfik (Tümg.) (1325-Sv. 6)	*2 nci Süvari Tümeni Kurmay Bşk.*
Sv. 189	Kur.Yzb.Bnb. Ali Hamit (Tuğg. DOĞRUER) (1323-Sv. 1)	*2 nci ve 14 ncü Süvari Tümenleri Kurmay Başkanı, 1946'da emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
	Kur. Yzb. Muzaffer (Org. TUĞSAVUL) (1330-C-Top. 19)	*14 ncü Süvari Tümeni Kurmay Başkanı. 1950'de emekliye ayrılarak İzmir Valisi oldu. 1951'de öldü.*

KOCAELİ GRUBU

P. 1012	Kur.Bnb. Ziya (Tümg. EKİNCİ) (1323-Top. 3)	*Kocaeli Grubu Kurmay Başkanı.*
	Kur.Yzb. İsmail Hakkı (Tümg. TURAN) (1328-C. P. 16)	*18 nci Piyade Tümeni Kurmay Başkanı.*
P. 2767	Yüzbaşı Hasan Fehmi (Org. ATAKAN) (1328-b.P. 9)	*Mürettep Süvari Tümeni Kurmay Başkanı. 1925'te Harp Akademisi'ni bitirdi.*

GRUP, KOLORDU VE TÜMENLERİN, TUGAY, ALAY VE TOPÇU KOMUTANLARI

BÜYÜK TAARRUZ VE TAKİP HAREKÂTINA KATILAN KOLORDU VE TÜMENLERİN, TUGAY, ALAY VE TOPÇU KOMUTANLARI

Dosya Sıra No	Görevi	Kimliği
Top. 33	Batı Cephesi Topçu Komutanı :	*Alb. Mehmet Emin (Tuğg.) (1312-Sh. Top. 19) Gn. Topçu Müfettişliği de yaptı. 1932'de sağlık nedeniyle emekli oldu.*

1 NCİ ORDU 1 NCİ KOLORDU

Top. 45.	1 nci Ordu Topçu Müfettişi :	*Albay Mustafa Naci (1313-Top. 23) 1930'da öldü.*
Top. 36	1 nci Kolordu Topçu Komutanı :	*Yb., Alb. Recep Vehbi (1312-Top. 22) 1925'te emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arsivi

Dosya Sıra No	Görevi	Kimliği
	15 NCİ PİYADE TÜMENİ	
P. 745	38 nci Piyade Alayı Komutanı	: *Yb. İlyas Zeki (Tümg. AYDEMİR) (1316-P. 428) 1939'da emekli oldu.*
P. 327	45 nci Piyade Alay Komutanı	: *Bnb. Ali Rıza (Yb.) (1313-P. 242) 1923'te istifa etti.*
P. 439	56 ncı Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Mehmet Fehmi (Tümg. TINAZTEPE) (1314-P. 132) 1936'da emekli oldu.*
Top. 68	15 nci Topçu Alay Komutanı	: *Yb. Şükrü (Alb. BÜLTEN) (1315-Sh. Top. 7) 1933'de emekli oldu.*
	23 NCÜ PİYADE TÜMENİ	
P. 994	31 nci Piyade Alay Komutanı	: *Bnb. Mehmet Rıfat (Alb. ÇULPAN) (1318-P. 449) 1933'de emekli oldu.*
P. 143	68 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Mehmet Tevfik (Alb.) (1311-b-P. 184) 1924'te istifa etti.*
P. 152	69 ncu Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Hüseyin Hüsnü (Alb.) (1311-b-P. 202) 1931'de emekli oldu.*
Top. 39	23 ncü Topçu Alay Komutanı	: *Yb. İsmail Hakkı (Alb. METE) (1312-Top. 39) 1929'da emekli oldu.*
	57 NCİ PİYADE TÜMENİ	
P. 96	57 nci Piyade Tugay Komutanı	: *Albay İbrahim Hakkı (Tuğg. EMİROĞLU) (1311-b-P. 33) 1930'da emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Görevi	Kimliği
P. 539	37 nci Piyade Alay Komutanı :	*Yb. İsmail Refii (Tuğg. EVİNÇ) (1315-P. 45) 1938'de emekli oldu.*
P. 1847	39 ncu Piyade Alay Komutanı :	*Bnb. Ahmet (Alb. TURAN) (1321-P. 444) 1938'de emekli oldu.*
P. 245	176 ncı Piyade Alay Komutanı :	*Yb. Mazhar (Alb.) (1312-P. 289) 1932'de emekli oldu.*
Top. 131	57 nci Topçu Alay Komutanı :	*Yb. Seyfettin (Tümg. AYKUTER) (1318-Sh. Top. 8) 1942'de emekli oldu.*
	2 NCİ KOLORDU	
Top. 76	2 nci Kolordu Topçu Komutanı :	*Yb. Hüseyin Hüsnü (Alb.) (1315-Ağ. Top. 25) 1931'de emekli oldu.*
	3 NCÜ KAFKAS PİYADE TÜMENİ	
P. 120	3 ncü Kafkas Piyade Tugay K. :	Alb. Rıfat (1311-b-P. 128) 1925'te öldü.
P. 1017	7 nci Piyade Alay Komutanı :	*Yb. Burhanettin (Tümg. DENKER) (1320-P. 28) 1938'de emekli oldu.*
P. 654	8 nci Piyade Alay Komutanı :	*Yb. Atıf (Alb. ULUSOĞLU) (1316-P. 54) 1931'de emekli oldu.*
P. 530	11 nci Piyade Alay Komutanı :	*Yb. Mehmet Adil (Tümg) (1315-P. 13) 1935'te emekli oldu.*
Top. 46	3 ncü Kafkas Topçu Alay Komutanı :	*Yb. Şerafettin (1313-Top-25) 1929'da emekli oldu.*
	4 NCÜ PİYADE TÜMENİ	
P. 18	4 ncü Piyade Tugay Komutanı :	*Yb. Servet (Alb.) (1307-P. 17) 1930'da emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Görevi	Kimliği
P. 652	40 ncı Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Necip Kadri (Tümg. DEMİRKAZIK) (1316-P. 43) 1939'da emekli oldu.*
P. 177	42 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Ahmet Nedim (Alb.) (1311-C. P. 307) 1931'de emekli oldu.*
P. 314	58 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Mehmet Rüştü (Alb.) (1313-P. 186) 1931'de emekli oldu.*
Top. 185	4 ncü Topçu Alay Komutanı	: *Bnb. Nazmi (Tümg. İNAN) (1320-Top. 32) 1938'de emekli oldu.*

7 NCİ PİYADE TÜMENİ

P. 64	7 nci Piyade Tugay Komutanı	: *Alb. Kâzım (1310-P. 14) 1926'da emekli oldu.*
P. 175	2 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Ali Vehbi (Alb.) (1311-C. P. 298) 1930'da emekli oldu.*
P. 203	23 ncü Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Ali Muzaffer (Tuğg.) (1312-P. 38) 1932'de emekli oldu.*
P. 296	41 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Münir (1313-P. 66) 1927'de emekli oldu.*
Top. 67	7 nci Topçu Alay Komutanı	: *Yb. Alb. Fuat (Tuğg. PEKÖZER) (1315-Top. 5) 1935'te emekli oldu.*

4 NCÜ KOLORDU

Top. 62	4 ncü Kolordu Topçu Komutanı	: *Yb. Adil (Alb. TÜNER) (1313-Sh. Top. 29) 1931'de emekli oldu.*

5 NCİ KAFKAS PİYADE TÜMENİ

P.	5 nci Kafkas Piyade Tümen Tug. Komutanı	: *Yb. Ali Rıza (Alb.) (1304-P. 29) 1927'de emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Görevi	Kimliği
P. 433	9 ncu Piyade Alay Komutanı :	*Kur. Yb. Hüseyin Hüsnü (Alb. DEMİRTEPE) (1321-P. 38) 1940'da emekli oldu.*
P. 919	10 ncu Piyade Alay Komutanı :	*Bnb. İsmail Hakkı (Yb.) (1318-P. 83) 1926'da emekli oldu.*
P. 653	13 ncü Piyade Alay Komutanı :	*Bnb. Cevat (Alb. KURAN) (1316-P. 46) 1931'de emekli oldu.*
Top.	5 nci Kafkas Tümeni Topçu Alay	Komutanı: *Kur. Bnb. Adil (Alb. TÜRER) (1322-Kale Top. 2)*

11 NCİ PİYADE TÜMENİ

P. 415	11 nci Piyade Tugay Komutanı :	*Alb. Halit (UZEL) (1314-P. 43) 1935'te emekli oldu.*
P. 1940	70 nci Piyade Alay Komutanı :	*Kur. Bnb. Rüştü (Korg. AKIN) (1322-P. 15/ 1944'te öldü.*
P. 1052	126 ncı Piyade Alay Komutanı :	*Bnb. İsmail Hakkı (Alb. ALPAN) (1319-P. 129) 1942'de emekli oldu.*
P. 1967	127 nci Piyade Alay Komutanı :	*Yb. Osman Nuri (Tümg. TUFAN) (1322-P. 138) 1942'de sağlık nedeniyle emekli oldu.*
Top. 37	11 nci Topçu Alay Komutanı :	*Yb. Eyüp Sabri (1312-Top. 28) 1926'da öldü.*

12 NCİ PİYADE TÜMENİ

P. 1017	12 nci Piyade Tugay Komutanı :	*Yb. Burhanettin (Tümg. DENKER) (1302-P. 28) 1938'de emekli oldu.*
P. 52	34 ncü Piyade Alay Komutanı :	*Yb.H. Ali Rıza (Alb.) (1309-P. 78) 1927'de emekli oldu.*
P. 1050	35 nci Piyade Alay Komutanı :	*Yb. Mehmet Talat (Tuğg. OĞAN) (1319-P. 120) 1941'de öldü.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Görevi	Kimliği
P. 545	36 ncı Piyade Alay Komutanı	: *Bnb. Mehmet (Alb. ŞAHİN) (1315-P. 74) 1931'de emekli oldu.*
Top. 74	12 nci Topçu Alay Komutanı	: *Yb. Mehmet Nihat (1315-Sh. Top. 23) 1933'te emekli oldu.*

1 NCİ ORDU KURULUŞUNDAKİ BAĞIMSIZ BİRLİKLER
6 NCI PİYADE TÜMENİ

P. 1029	50 nci Piyade Alay Komutanı	: *Bnb. Remzi (Alb. YANÇINTEPELİ) (1319-P. 27) 1940'ta emekli oldu.*
P. 117	51 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Mümtaz (Alb.) (1314-P. 55) 1936'da emekli oldu.*
P. 730	52 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Mehmet Tevfik (Alb.) (1316-P. 358) 1931'de emekli oldu.*
Top. 147	6 ncı Topçu Alay Komutanı	: *Bnb. Rasim (Korg. AKTUĞ) (1319-Top. 6) 1941'de emekli oldu.*

8 NCİ PİYADE TÜMENİ

P. 334	8 nci Piyade Tugay Komutanı	: *Alb. Mehmet Nuri (1313-P. 262) 1932'de öldü.*
P. 1901	131 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Ahmet Hakkı (Tümg. ÖZGENER (1319-P. 278) 1941'de sağlık durumundan emekli oldu.*
P. 785	135 nci Piyade Alay Komutanı	: *Kur. Yb. Ahmet Müfit (1317-P. 7) 15 Mart 1923'te isteğiyle emekli oldu.*
P. 663	189 ncu Piyade Alay Komutanı	: *Bnb. Mehmet Avni (Alb). (1316-P. 94) 1931'de emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Görevi	Kimliği
	(Bu alayın 2 nci Taburu Afyon ve İzmir'e ilk giren birliktir. Tabur Komutanı Bnb. Mehmet Hilmi (Yb.) (1317-P. 226) 1926'da öldü)	
Top. 8	8 nci Topçu Alay Komutanı	: *Yb. Zekeriya (Alb.) (1309-Ağ. Top. 3) 1923'te Gülhane Hastanesinde (İstanbul'da) öldü.*
	14 NCÜ PİYADE TÜMENİ	
P. 285	14 ncü Piyade Tugay Komutanı	: *Yb. Mehmet Şevket (Alb.) (1313-P. 39) (1926'da öldü).*
P. 915	25 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. M. Faik (Alb. ALSAÇ) (1318-P. 71) 1938'de emekli oldu.*
P. 113	26 ncı Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Yusuf Ziya (1311-C.P. 294) 1932'de emekli oldu.*
P. 127	30 ncu Piyade Alay Komutanı	: *Yb. E. Sait (Alb.) (1311-C.P. 148) 1930'da emekli oldu.*
Top.	14 ncü Topçu Alay Komutanı	: *Yb. Hüseyin*
	DİNAR MÜFREZESİ	
P. 52	59 ncu Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Ali Rıza (Alb.) (1309-P. 78) 1927'de emekli oldu.*
	3 NCÜ SÜVARİ TÜMENİ	
Sv. 114	27 nci Süvari Alayı Komutanı	: *Yb. Mehmet Celal (1317-Sv. 19) 1931'de emekli oldu.*
Sv. 141	28 nci Süvari Alayı Komutanı	: *Bnb. Hüsnü (Alb. AYKUT) (1319-Sv. 28) 1938'de emekli oldu.*
P. 1026	1 nci Ordu Menzil Bölge Müfettişi	: *Kur. Alb. Şakir (Tuğg. GÜLEŞ) (1319-P. 19) 1931'de sağlık durumundan emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Görevi	Kimliği
	2 NCİ ORDU 3 NCÜ KOLORDU	
Top. 88	2 nci Ordu Topçu Müfettişi	: *Alb. Abdüllatif (1316-Sh. Top. 7) 1927'de emekli oldu.*
Top. 73	3 ncü Kolordu Topçu Komutanı	: *Yb. Hüseyin Ragıp (Alb.) (1315-Sh. Top. 15) 1934'te emekli oldu.*
	1 NCİ PİYADE TÜMENİ	
P. 691	3 ncü Piyade Alay Komutanı	: *Yb. S. Tevfik (Tümg. ERDÖNMEZ) (1316-P. 212) 1938'de emekli oldu.*
P. 1982	4 ncü Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Ali Cevat (Alb.) (1319-P. 248) 1933'te emekli oldu.*
P. 366	5 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Hüseyin Hüsnü (Alb.) (1313-P. 403) 1935'te emekli oldu.*
Top. 83	1 nci Topçu Alay Komutanı	: *Yb. Mehmet İzzet (Alb.) (1316-Ağ. Top. 3) 1934'te emekli oldu.*
	41 NCİ PİYADE TÜMENİ	
	41 nci Piyade Tümen Komutanı	: *Kur.Yb. Mümtaz (Korg. AKTAY) (1321-P. 1)*
P. 107	12 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Hüseyin İhsan (Alb.) (1311-P. 82) 1931'de emekli oldu.*
P. 474	16 ncı Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Ömer Kerami (Alb.) (1314-P. 294) 1931'de emekli oldu.*
P. 152	19 ncu Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Hüseyin Hüsnü (Alb.) (1311-P. 202) 1931'de emekli oldu.*
Top. 70	41 nci Topçu Alay Komutanı	: *Yb. Mustafa Muammer (Alb.) (1315-Sh-Top. 8) 1931'de emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Görevi	Kimliği
	61 NCİ PİYADE TÜMENİ	
P. 151	61 nci Piyade Tugay Komutanı :	*Yb. Ahmet Şemsettin (Alb. SALUR) (1311-C. P. 201) 1931'de emekli oldu.*
P. 351	159 ncu Piyade Alay Komutanı :	*Yb. Mahmut Nedim (Alb.) (1313-P. 338) 1931'de emekli oldu.*
P. 610	174 ncü Piyade Alay Komutanı :	*Yb. Şevki (Alb. SAVAŞÇI) (1315-P. 428) 1936'da emekli oldu.*
P. 340	190 ncı Piyade Alay Komutanı :	*Yb. İrfan (Alb.) (1313-P. 288) 1932'de emekli oldu.*
Top. 90	61 nci Topçu Alay Komutanı :	*Yb. Mustafa Kâzım (Alb.) (1316- Top. 7)*
P. 489	3 ncü Kolordu Bağımsız 61 nci Piyade Alay Komutanı :	*Yb. Hüseyin Vecihi (1314-P. 372) 1931'de emekli oldu.*
	6 NCI KOLORDU	
P. 147	6 ncı Kolordu Topçu Komutanı:	*Yb. Rasim (Korg. AKTUĞ) (1319-Top 6)*
	16 NCI PİYADE TÜMENİ	
P. 124	43 ncü Piyade Alay Komutanı :	*Yb. Mehmet Hayri (Alb.) (1311-C-P. 142) 1931'de emekli oldu.*
P. 454	44 ncü Piyade Alay Komutanı :	*Yb. Mehmet Veysi (Alb.) (1314-P. 196) 1931'de emekli oldu.*
P. 427	64 ncü Piyade Alay Komutanı :	*Yb. İsmail Hakkı (Alb.) (1311-P. 86) 1934'te emekli oldu.*
Top.	16 ncı Topçu Alay Komutanı :	*Bnb. Ali Necdet*
	17 NCİ PİYADE TÜMENİ	
P. 58	17 nci Piyade Tugay Komutanı :	*Alb. İsmail Rüştü (1309-P. 124) 1930'da emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Görevi	Kimliği
P. 915	62 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Hasan Faik (Alb. ALSAÇ) (1318-P. 71) 1938'de emekli oldu.*
P. 73	63 ncü Piyade Alay Komutanı	: *Yb. Abdülgani (1310-P. 11) 1924'te emekli oldu.*
	47 nci Piyade Alay Komutanı	: *Giresunlu Osman Ağa*
Top. 174	17 nci Topçu Alay Komutanı	: *Yb. Mehmet Atâ (Alb. TOPÇUOĞLU) (1320-Top. 15) 1937'de emekli oldu.*
P. 1016	2 nci Ordu Menzil Bölge Müfettişi	: *Yb. Kemal (Tuğg. ERGÜDEN) (1320-P. 25) 1938'de emekli oldu.*

BATI CEPHESİ KOMUTANLIĞINA BAĞLI BİRLİKLER

Top. 107	25 nci Alay Komutanı	: *Yb. Abdülkadir (Alb.) (1316-Sh. Top. 37 evvel) 1931'de emekli oldu.*

5 NCİ SÜVARİ KOLORDUSU

Top. 26	5 nci Kolordu Topçu Komutanı	: *Alb. Salih Zeki (1311. C.Sh. Top. 14) 1929'da öldü.*

1 NCİ SÜVARİ TÜMENİ

Sv. 17	1 nci Süvari Tugay Komutanı	: *Alb. Cemil (1310-Sv. 5) 1933'te emekli oldu.*
Sv. 44	10 ncu Süvari Alay Komutanı	: *Yb. İsmail Hakkı (1311-C. Sv. 58) 1930'da emekli oldu.*
Sv. 87	11 nci Süvari Alay Komutanı	: *Bnb. Mehmet Nezir (1315-Sv. 61) 1925'te isteğiyle emekli oldu.*
Sv. 16	14 ncü Süvari Alay Komutanı	: *Yb. Salih Zeki (SERTİN) (1309-Sv. 26) 1924'te emekli oldu.*

NOT : İzmir'e ilk giren birliklerden olup öncü öncüsü bölük komutanı Yzb. Zeki (sonradan hava sınıfına geçip kuvvet komutanlığına kadar yükselen Orgeneral Zeki Doğan) komutanlık binasına bayrağımızı çekmiş ve kışla alanına toplanmış olan esirlerin etrafını nöbetçilerle sararak kaçmalarını önlemiştir)

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Görevi	Kimliği
Sv. 96	21 nci Süvari Alayı Komutanı	: *Yb. Emin Hüsnü (1316-Sv. 35) 1930'da emekli oldu.*

2 NCİ SÜVARİ TÜMENİ

Sv. 39	2 nci Süvari Tugay Komutanı	: *Alb. Ahmet Hamdi (1311-C.Sv. 43) 1932'de emekli oldu.*
Sv. 127	2 nci Süvari Alay Komutanı	: *Yb. Ahmet Kemal (1318-Sv. 14) 1939'da emekli oldu.*

NOT : Bu Alay İzmir'e ilk giren 2 nci Süvari Tümeni'nin öncüsü olup öncü öncüsü 4 ncü Bölük Takım Komutanı Kadifekale'ye bayrağımızı çekmiş, 4 ncü Bölük Komutanı Üsteğmen M. Arif Çatalyürek, Aydın istikametinden gelen Yunan Tümeninin durdurulmasını sağlamış ve olay yerine yetişen 8 nci Piyade Tümeni, Yunan Tümeninin Urla istikametinde kaçmasını önlemiş ve esir almıştır. 4 ncü Bölük Seydiköy yönünde üslenen Yunan Birliği ile yaptığı çarpışmalarda da yararlık göstermiş ve Bölük Komutanı Üsteğmen M. Arif Çatalyürek B.M.M. Takdirnamesiyle taltif edilmiştir.

Sv. 251 1 nci Süvari Alay Komutanı (Bu alayın başlangıçtaki komutanı Bnb. Atıf sonra Milletvekili olan Esenbel" olup Fransızca bildiği için Bornova'daki yabancıların güvenliğini sağlamakla görevlendirilmiştir). Sonra Bnb. Galip Şerafettin (Alb. İzmir) (1325-Sv. 67) bu alayın komutanı olmuş 1947'de emekliye ayrılmıştır. Bu subay İzmir'e giren 4 ncü Süvari Alayının öncü öncüsü olan iki bölüğün başında yaralı olduğu halde Hükümet Konağı'na bayrağımızı çekmeyi başarmış, İzmirliler kendisine değerli bir kılıç hediye etmiştir.

Sv. 203	20 nci Süvari Alayı Komutanı	: *Bnb. Kâzım (Alb.) (1323-Sv. 57) 1931'de emekli oldu.*

14 NCÜ SÜVARİ TÜMENİ

Sv. 1027	14 ncü Süvari Tugay Komutanı	: *Kur. Yb. Hüseyin Hüsnü (Tümg. ÜNSAL) (1319-P. 22) 1943'te yaş haddinden emekli oldu.*

Levent Sahverdi Arşivi

Dosya Sıra No	Kimliği	Görevi
Sv. 61	3 ncü Süvari Alayı Komutanı	: *Yb. Ahmet Ferit (Alb.) (1313-Sv. 46) 1933'te emekli oldu.*
Sv.	5 nci Süvari Alay Komutanı	: *Bnb. İbrahim*
Sv. 189	54 ncü Süvari Alay Komutanı	: *Kur.Bnb. Hamit (Tuğg. DOĞRUER) (1323-Sv. 1) 1946'da emekli oldu.*

KOCAELİ GRUBU

Top. 40	Kocaeli Grubu Topçu Komutanı	: *Yb. Mehmet Naim (Alb.) (1312-Sh. Top. 42) 1927'de kendi isteğiyle emekli oldu.*

18 NCİ PİYADE TÜMENİ

P. 444	15 nci Piyade Alay Komutanı	: *Yb. H. Hüsnü (1304-P. 160) 1923'te emekli oldu.*
P. 1129	24 ncü Piyade Alay Komutanı	: *Bnb. Reşat (Yb.) (1319-P. 414) 1925'te emekli oldu.*
Top. 52	18 nci Topçu Alay Komutanı	: *Yb. Mehmet Şerif (Albay) (1313-Top. 37) 1930'da öldü.*

MÜRETTEP SÜVARİ TÜMENİ

Sv. 217	33 ncü Süvari Alay Komutanı	: *Kur. Bnb. H. İskender (Yb. AKKOÇ) (1324-Sv. 32)*
Sv. 22	37 nci Süvari Alay Komutanı	: *Yb. M. Tahsin (1310-Sv. 34) 1928'de emekli oldu.*
Sv. 95	38 nci Süvari Alay Komutanı	: *Yb. İhsan Eşref (1316-Sv. 32) 1931'de emekli oldu.*

NOT : Bütün bu komutanların İstiklâl Madalyası olup çoğunun, Mecidi, Osmani Nişanları, Harp ve Liyakat Madalyaları, Demir Salip Nişanları var.

Levent Sahverdi Arşivi

BATI ANADOLU MENZİL MÜFETTİŞİ KURMAY ALBAY MEHMET KÂZIM (KORGENERAL MEHMET KÂZIM DİRİK) (1315-P. 87)

1881 Yılında Manastır'da doğmuş, 1900'da Harp Okulu'nu, 1912'de Harp Akademisi'ni bitirmiş çeşitli kurmay görevlerinde bulunmuş ve 18 Mayıs 1917'de 43 ncü Tümen Komutanlığına atanmıştır.

1913'te Binbaşı, 1915'te Yarbay, 1916'da Albay olmuş 7, 49, 56 ncı Tümen Komutanlıklarında bulunduktan sonra 8 Haziran 1918'de Batum (Doğu Ordular Grubu) Başmenzil Müfettişliğine atanmış, bu müfettişlik lağv edilince İstanbul'a gelmiş, Gelibolu ve Çanakkale'deki topların ve mühimmatın mütareke hükümlerine göre Anadolu'ya nakline memur edilmiştir.

3 Mayıs 1919'da 9 ncu Ordu Kıtaatı (Sonra 3 ncü Ordu oldu) Müfettişi Mustafa Kemal (ATATÜRK) Paşa'nın Kurmay Başkanlığına atandı ve onunla beraber 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı.

Eylül 1919-Ekim 1920'de Erzurum Müstahkem Mevki Komutanı ve Vali Vekili, 15'nci Kolordu Komutan Vekili olarak görev yaptı. TBMM Hükümetinin Gürcistan Mümessilliğinde, Batı Anadolu Menzil Müfettişliğinde, M.S.B. Sevkiyat ve Nakliyat Genel Müdürlüğünde bulundu. 26 Eylül 1923'te 2 nci Tümen Komutanlığına atandı. 1924'te General oldu. 16 Ekim 1925'te Bitlis Valisi, 1926'da İzmir Valisi olarak görev yaptı. 1928'de Korgeneral oldu. 24 Eylül 1928'de askerlikten emekliye ayrıldı. 1935 yılına kadar İzmir Valiliğinde kaldı. 3 Temmuz 1941'de öldü. ölümüne kadar da Trakya Müfettişliği yaptı.

Katıldığı Harpler :
1911 — 1912 Osmanlı—İtalyan Harbinde,
1912 — 1913 Balkan Harbinde kurmay görevlerinde,
1914 — 1918 Birinci Dünya Harbinde Tümen Komutanlığında,
1919 — 1922 Kor.K.V.liğinde, Batı Anadolu Mevzi Müfettişliğinde bulundu.

Nişan ve Madalyaları :
Beşinci ve Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı,
Üçüncü Rütbeden Kılıçlı Osmani Nişanı,
Harp Madalyası,
Gümüş Muharebe Liyakat, Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyaları,

Levent Sahverdi Arşivi

Alman İkinci Demir Salip, Avusturya — Macaristan Üçüncü Rütbeden Muharebe Liyakat,
Karadağ Hükümetinin Dördüncü Rütbeden Danilo Nişanları,
İstiklâl Madalyası

Eserleri :

"Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması" adlı bir eseri vardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ATATÜRK, M. Kemal; Nutuk, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1984.

Genelkurmay Başkanlığı Arşivi; Üst Düzeydeki Komutanların Özlük Dosyaları.

Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Sınıf Dosyaları.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı Arşivi; Komutanların ve Subayların Özlük Dosyaları.

Nutuk'ta Anılan Komutanların Biyografileri; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayını, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1981.

Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar; Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 1983.

Türk İstiklâl Harbi, c. II, Ks. 6, İkinci Kitap, Büyük Taarruz; Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1968.

Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri; Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayını, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1972.

Levent Sahverdi Arşivi

BAŞKOMUTAN
Mareşal Gazi Mustafa Kemal (ATATÜRK)

Levent Sahverdi Arsivi

Genelkurmay Başkanı
Mareşal Fevzi ÇAMAK
(Muharebeler Sırasında Org.)

Milli Savunma Bakanı
Kâzım (Orgeneral ÖZALP) Paşa

Batı Cephesi Komutanı
Tümgeneral İsmet
(Orgeneral İNÖNÜ)

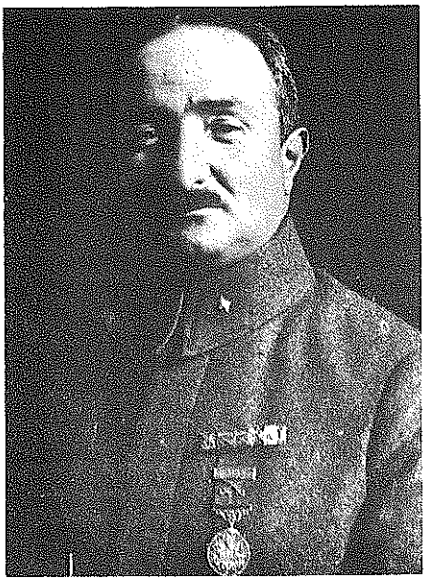

Batı Cephesi K.lığı Kur. Başkanı
Kurmay Albay Asım
(Orgeneral GÜNDÜZ)

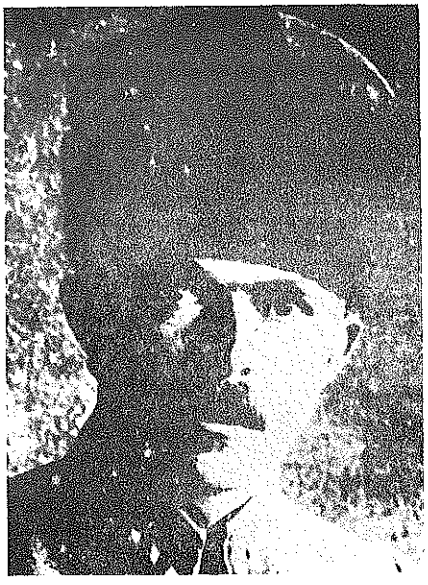
Levent Sahverdi Arşivi

I nci Ordu Komutanı
Tümg. Nurettin (Korgeneral)

I nci Ordu Komutanlığı
Kurmay Başkanı Kur. Albay Emin
(Korgeneral KORAL)

I nci Kolordu Komutanı
Kur. Alb. İzzettin
(Orgeneral ÇALIŞLAR)

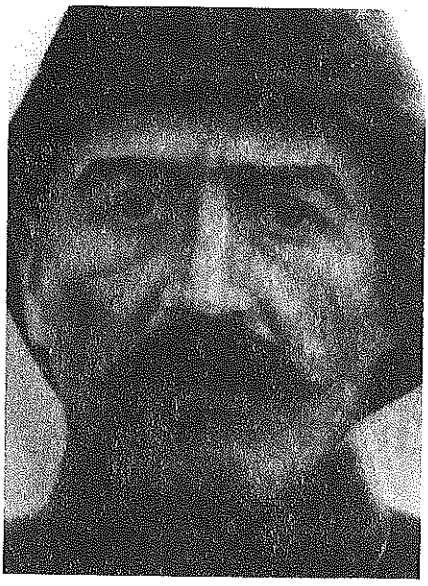

15 nci Piyade Tümen Komutanı
Kur. Yarbay Naci
(Korgeneral TINAZ)

Levent Sahverdi Arşivi

23 ncü Piyade Tümen Komutanı
Kur. Yarbay Ömer Halis
(Korgeneral BIYIKTAY)

57 nci Piyade Tümen Komutanı
P. Alb. Reşat (ÇİĞİLTEPE)

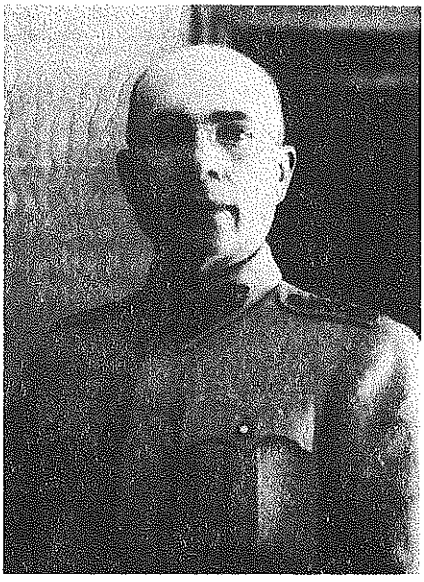

57 nci Piyade Tümen Komutanı
Kur. Yarbay Sabit
(Orgeneral NOYAN)
(Alb. Çiğiltepe'nin intiharından sonra)

2 nci Kolordu Komutanı
Kur. Albay Ali Hikmet
(Korgeneral AYERDEM)

Levent Sahverdi Arşivi

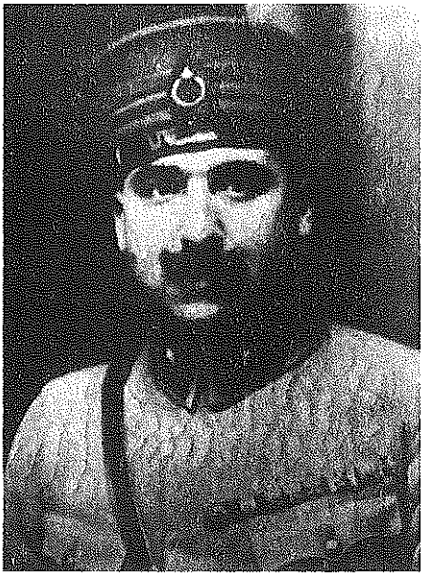
3 ncü Kafkas Piyade Tümen Komutanı Kur. Albay Kâzım (Org. ORBAY)

4 ncü Piyade Tümen Komutanı Top. Yarbay Sabri (Tümgeneral ERÇETİN)

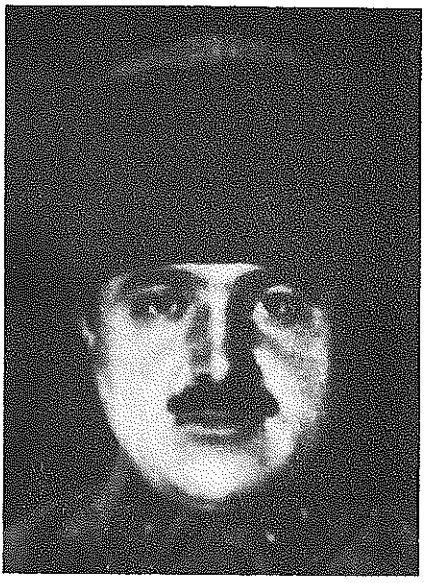

7 nci Piyade Tümen Komutanı Kur. Albay Naci (Korgeneral İLDENİZ)

4 ncü Kolordu Komutanı Kur. Albay Kemalettin Sami (Korgeneral GÖKÇEN)

Levent Sahverdi Arşivi

5 nci Kafkas Piyade Tümen Komutanı
Kur. Yarbay Halit
(Albay AKMANSU)

11 nci Piyade Tümen Komutanı
Kur. Yarbay Ahmet
(Korgeneral DERVİŞ)

12 nci Piyade Tümen Komutanı
P. Albay Osman Nuri
(Tümgeneral KOPTAGEL)

6 ncı Piyade Tümen Komutanı
P. Yarbay Nazmi
(Korgeneral SOLOK)

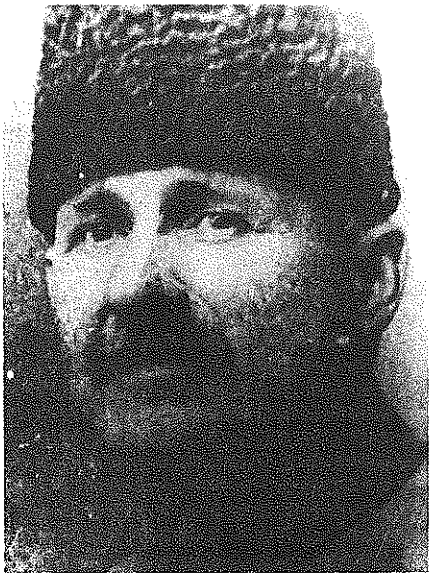
Levent Sahverdi Arşivi

8 nci Piyade Tümen Komutanı
P. Albay Kâzım
(Tümgeneral SEVÜKTEKİN)

14 ncü Piyade Tümen Komutanı
P. Yarbay Ethem Necdet ÇALLI
(Albay KARABUDAK)

3 ncü Süvari Tümen Komutanı
P. Binbaşı İbrahim
(Albay ÇOLAK)

Levent Sahverdi Arşivi

2 nci Ordu Komutanı
Tümgeneral Yakup Şevki
(Orgeneral SUBAŞI)

2 nci Ordu Komutanlığı
Kurmay Başkanı
Kur. Yarbay Hüseyin Hüsnü
(Tümgeneral EMİRERKİLET)

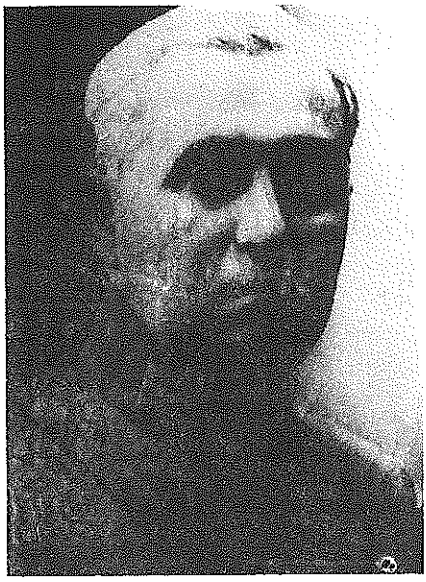

3 ncü Kolordu Komutanı Kur. Albay
Şükrü Naili
(Korgeneral GÖKBERK)

1 nci Piyade Tümen Komutanı
Kur. Yarbay Abdurrahman Nafiz
(Orgeneral GÜRMAN)

Levent Sahverdi Arşivi

41 nci Piyade Tümen Komutanı
Kur. Albay Alaattin
(Tümgeneral KOVAL)

61 nci Piyade Tümen Komutanı
Kur. Yarbay Salih
(Orgeneral OMURTAK)

6 nci Kolordu Komutanı
Kur. Albay Kazım
(Korgeneral İNANÇ)

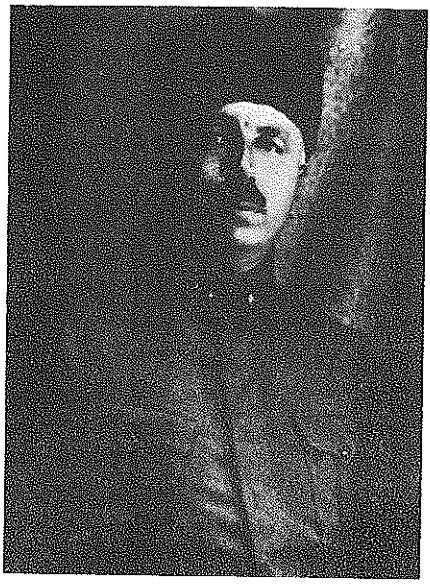

16 ncı Piyade Tümen Komutanı
Kur. Albay Aşir
(Tümgeneral ATLI)

Levent Sahverdi Arşivi

17 nci Piyade Tümen Komutanı
Kur. Albay Kâzım
(Tümgeneral ÖZSU)

5 nci Süvari Kolordu Komutanı
Tümgeneral Fahrettin
(Orgeneral ALTAY)

1 nci Süvari Tümen Komutanı
Sv. Albay Mürsel
(Tümgeneral BAKÜ)

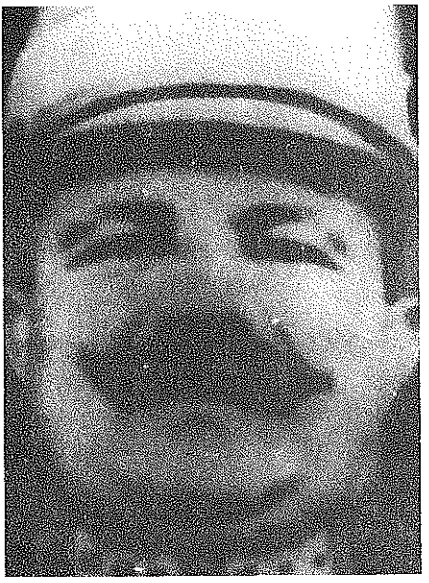

2 nci Süvari Tümen Komutanı
Kur. Yarbay Ahmet Zeki
(Tümgeneral SOYDEMİR)

Levent Sahverdi Arşivi

Kocaeli Grup Komutanı
P. Albay Halit
(Tümgeneral KARSIALAN)

14 ncü Süvari Tümen Komutanı
Sv. Yarbay Suphi
(Tümgeneral KULA)

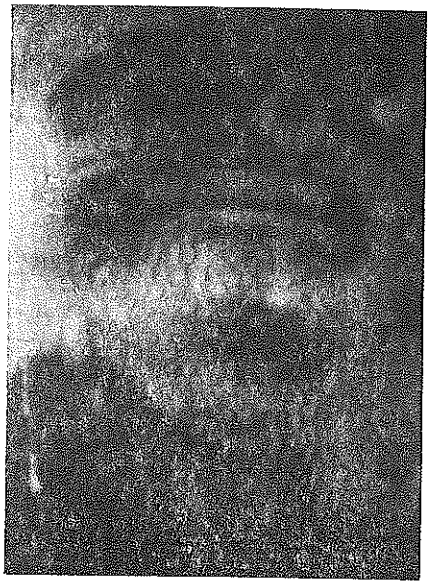

18 nci P. Tümen Komutanı
Kur. Yarbay M. Hulusi
(Albay CONK)

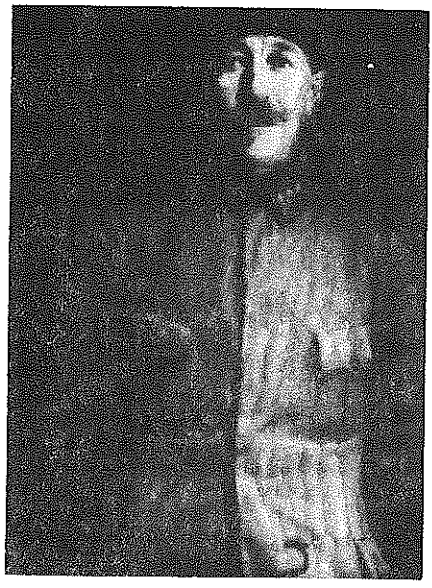

Mürettep Süvari Tümen Komutanı
Sv. Albay Mehmet Arif (ÖRGÜÇ)

Levent Sahverdi Arşivi

Batı Anadolu Menzil Müfettişi Kur. Albay Mehmet Kâzım (Korgeneral DİRİK)

Genel Topçu Müfettişi Top. Albay Emin (Tuğgeneral) (Batı Cephesi Topçu Komutanlığı da yapmış olup Sarı Emin lakabıyla anılır)

Levent Sahverdi Arşivi

MİLLÎ MÜCADELE'DE İTALYAN İŞGALLERİ

MEVLÜT ÇELEBİ

GİRİŞ

1. Dünya Savaşı'nın başlarında tarafsızlığını ilân eden İtalya savaşın gelişimini yakından izledi. İtalya için savaşa girmede amaç, ekonomik ve siyasal beklentilerini mümkün olduğunca fazla tatmin etmektir. Bu bakımdan İtalya savaşa, hangi taraf beklentilerini daha fazla karşılarsa o blokla birlikte girecektir. Fakat savaşın başlamasından 1 yıl sonra başlayan kamuoyu baskısı ve Çanakkale Savaşları'nın İtilâf Devletleri tarafından kazanılacağı endişesi ile İtalya savaşa Fransa ve İngiltere yanında girmeye karar vermiştir. İtalya, İngiltere ve Fransa ile yaptığı andlaşmalarla savaştan sonraki beklentilerini garanti altına almıştır. 1915 Londra ve 1917 St.Jean de Maurienne gizli andlaşmalarıyla İtalya'ya Anadolu'da, İzmir'den Antalya'ya kadar geniş bir bölge vaat edildi.

Savaş, İtalya'nın da yer aldığı İtilâf Devletleri tarafından kazanılmışsa da, İtalya'nın kendisine vaad edilmiş bölgelere yerleşmesinde bir takım zorluklar vardır. Her şeyden önce İtalya'ya vaad edilmiş olan İzmir, daha sonra, savaşa kendi yanlarında girmesi şartıyla Yunanistan'a da vaat edildi. Savaştan sonra toplanan Paris Barış Konferansı'nda İtalya ile Yunanistan arasında İzmir'e sahip olma konusunda büyük bir mücadele başladı. Bu mücadelede İngiltere, güçlü İtalya'ya karşı Yunanistan'ı destekledi. Konferansda, İzmir konusunda İngiltere'yi, Fiume meselesinde Amerika'yı karşısına alan İtalya, müttefiklerinden bağımsız bir Türkiye politikası izlemeye başladı.

İtalya'nın Mondros Mütarekesi'nden sonra Osmanlı Devleti'ne karşı izlediği politikanın temel özelliği işgallere zemin hazırlamak olmuştur. Bu politika ve İtalyan faaliyetleri gizli andlaşmalarla kendisine vaat edilen bölgelerde yoğunlaşmıştır. Hakkı olduğunu düşündüğü bölgelere sık sık savaş gemisi göndermek, liman kasabalarında kömür deposu inşa etmeye teşebbüs etmek, halkı bedava tedavi etmek ve ilâç dağıtmak, propaganda yapmak şeklindeki İtalyan faaliyetlerinin amacı işgale hazırlık ve kendilerini halka alıştırmaktır. Barış Konferansı'nda müttefikleriyle ilişkilerinin kopma noktasına gelmesinden ve yapılan hazırlıklardan sonra İtalya, An-

Levent Sahverdi Arşivi

talya'dan başlayarak geniş bir bölgeyi işgal ederek Anadolu'ya Yunanistan'dan önce girdi.

ANTALYA'NIN İŞGALİ : Antalya, Menteşe sahilleriyle birlikte İtalya'nın Anadolu'ya giriş kapısıdır. Antalya da gizli andlaşmalarla İtalya'ya vaad edilmiştir. Fakat İtalyanların Antalya ile ilgilenmeleri 1. Dünya Savaşı'ndan önce başlamıştı. Daha Balkan Savaşı döneminde İtalya'nın Antalya konsolosu Marchese A. Ferrante, İtalya'nın emellerini gösteren davranışlarda bulunmaktaydı. Örneğin, Antalya kalesinden bir-iki taş sökülse derhal olay yerine gidiyor ve "bu eserler Romalıların, yâni İtalyanların eserleridir. Bunları hiç kimse tahrip edemez" diyerek müdahale ediyordu [1].

Antalya ile bu gibi tarihî ve hissî bağlar kuran İtalyanlar, İngiltere ve Fransa ile yaptıkları gizli andlaşmalarla Antalya'yı kendileri için nüfuz bölgesi olarak almayı başardılar. Mütareke'den sonra Antalya'yı işgal etmek için uygun ortamı bekleyen İtalyanlar, çıkan fırsatları değerlendirmeye de özen gösterdiler. Şubat 1919 sonlarında Antalya hapishanesinden bazı mahkumların firar etmesinden sonra 22 Mart 1919'da Antalya'ya gelen Regina Elena gemisinden bir kaç İtalyan askeri karaya çıkarılarak eski İtalyan hastanesinde koruma altına alındı [2]. Bundan başka, İtalya'nın Antalya kontrol memuruna hükûmet konağında bir oda verildi. İşgalden önce Antalya'da bir telsiz-telgraf istasyonu kuran İtalyanlar, şehirde bir İtalyan okulu açmak için rahipler, rahibeler ve öğretmenler getirmişlerdi [3]. Antalya esnafından bazılarını limandaki kruvazöre davet eden İtalyanlar, kendilerine iyi muamele edildiğine dair bir kâğıt imzalattılar [4]. Esnafın ne anlama geldiğini bilmeden imzaladığı bu kâğıt İtalyanlar tarafından şehrin işgalinde kendilerine davet yapıldığı şeklinde kullanılacaktır [5].

Antalya'da bunlar olurken 21 Mart 1919'da İtalyanlar, konferanstan, "İtalyan kuvvetlerine Antalya'yı işgal etmek üzere müsaadede bulunulmasını" rica ettiler. Müttefiklerinden istedikleri desteği alamayan İtalyanlar

[1] M. Şefik Aker, *İstiklâl Harbi'nde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidali*, c. 1, İstanbul, Askerî Mat. 1937, s. 24-25.

[2] Nizameddin Karacebe, *Türk Ulusal Savaşı'nın İlk Parçası*, İstanbul, Askerî Mat. 1940, s. 67.

[3] Gen. Kur. Başkanlığı, *Türk İstiklâl Harbi* 1, (T.İ.H./1) Ankara, 1962, s. 145.

[4] Nuri Köstüklü, *Millî Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*, Ankara, Kültür Bak. Yay. 1990, s. 15, *T.İ.H./1*, s. 145.

[5] Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, (2. bsk.), Ankara, 1982, s. 30.

Levent Sahverdi Arşivi
Levent Sahverdi Arşivi

kendi sorumlulukları altında hareket ettiler. 23 Mart'ta resmî bir karar çıkarıldı: "1919, 16 Mart'ından itibaren Oniki Ada bölgesinden bu adalarla Kuşadası körfezinden... Antalya ve ötesine kadar olan Anadolu kıyılarında kaza hakkına sahip olmak üzere bir "Deniz İstasyon Komandosu" kurulduğu, bu sularda faaliyette bulunan bütün gemilerle işbu yerler ve sahillerde bulunan İtalyan deniz hizmetindeki askerlerin bu komandonun emrine verildiği tâyin ve tespit edilmiştir."[6]

Antalya'daki olaylar birbirini izlemeye devam etti. 27 Mart 1919 günü Antalya'dan Burdur'a giden posta arabası soyuldu. Aynı günün gecesi Antalya'nın hristiyan mahallesindeki meydanda, mürettep olduğu daha sonraki incelemelerde anlaşılan bir kutu barut infilâk etti. 28 Mart sabahı İtalya temsilcisi, mutasarrıf vekiline başvurarak "memlekette anarşi ve âsayişsizlik gördüğünü ve emniyet olmadığından İtalyan okulundaki rahibelerin korktuklarını ve bomba infilâki üzerine de rahibelerin korunması için 10 kişilik küçük bir kuvvetin karaya çıkarılacağını" söyledi. Mutasarrıf vekili, "rahibeleri korumak için gerekirse Türk kuvvetlerinin görevlendirilebileceğini" söylemişse de, temsilcinin ısrarı karşısında, karargâhtan dışarı çıkmamak şartıyla izin verdi[7].

Bu tâvize rağmen İtalyanlar Antalya'yı işgal etmeye kararlıdırlar. Nitekim 28 Mart 1919 günü, saat 15^{00}'den sonra limanda bekleyen kruvazörden karaya çıkan 300'den fazla İtalyan askeri Antalya'yı işgal etmeye başladı[8]. Şehrin işgal edildiği gün İtalyan komutan Antalya halkına aşağıdaki beyannameyi yayınladı: "Antalya ahalisinin can ve mallarının emniyeti taht-ı tehlikededir. Bu son günlerde vahim âsayişsizlik ile ölü ve mecruh vukua gelmiştir. Hapishaneden firar ile etraftan gelen muzır eşhas tarafından fenalıklar ika edilmektedir. Dünkü gün İzmir ile İstanbul'a giden posta soyuldu. Bugün sabahleyin memleketin merkezinde büyük bir bomba infilâk ettirildi. Antalya ahalisi tarafından vâki olan istida üzerine İtalya devlet-i fehimesi asakir-i bahriyesinin bir kısmı düvel-i müttefika namına memurin ve zabıta-yı mahalliyenin muavenetiyle âsayiş-i umumiyeyi temin etmek için bugün Antalya'yı işgal ediyorlar. Herhangi bir millete mensup olursa olsun, menafi-i umumiye namına hülus-u niyet sahiplerini

[6] Gotthard Jäeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, (2. bsk.), Çeviren: Cemal Köprülü, Ankara, T.T.K. Yay. 1986, s. 217.

[7] Aker, a.g.e. s. 18, *T.İ.H.*/1, s. 146.

[8] *Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Arşivi* (ATESE Arş.), Klasör (Kl.), 60, Dosya (D.), 237 (5-1), Fihrist (Fh.) 16, *Harp Tarihi Vesikalar Dergisi* (H.T.V.D.), sayı: 39, Belge: 937, *T.İ.H.*/1, s. 146.

Levent Sahverdi Arşivi

emirlerimizin tamamıyla muhafaza olunması için davet ediyoruz ve tedabir-i şedide-i harbiyeyi ittihaz etmeğe mecbur olmayacağımızı ümid ile tatbik edileceği beyan olunur."

28 Mart 1335 (1919), Bahriye Miralayı Gino Alessandro[9].

Antalya'nın İtalyanlar tarafından haksız yere işgali ve karaya çıkan askerlerin keyfi davranışlarda bulunmaları üzerine Antalya mutasarrıf vekili gemi komutanı G. Alessandro'yu ziyaret etti. İtalyan komutan, askerlerin keyfi davranışlarını ancak yukarıdaki bildirinin halka ilân edilmesi halinde önleyeceğini söyledi. 57. Tümen komutanlığı Antalya'daki 176. Alay'a, "İtalyanların işgaline rağmen Türk memur ve görevlilerin göreve devam etmelerini ve İtalyanların yapacakları her kanunsuz hareketin protesto edilmesini" emretti[10]. İzmir'deki 17. Kolordu komutanlığı işgali, İzmir'deki İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcileri nezdinde protesto etti ve durumu Harbiye Nezareti'ne yazdı. Harbiye Nezareti, Antalya mutasarrıflığına 29 Mart'ta, "Antalya'nın işgali hususunda endişelenecek bir durum olmadığını, nezaretin, meselenin çözümlenmesi için girişimde bulunduğunu ve İtalyanlarla iyi ilişkiler kurarak güvenliğin korunması gerektiğini" bildirdi. Nezaretin 31 Mart tarihli ikinci yazısında, "Antalya'ya asker çıkarılmasının bir işgal olmadığı, güvenliği sağlayan mahalli güçlere yardım amacıyla yapıldığı ve hükûmet otoritesini sarsacak hareketten kaçınılması konusunda, İstanbul'daki İtalya yüksek komiserliği tarafından Rodos'taki başkumandanlıklarına direktif verildiği" bildirildi[11].

Antalya'nın işgali Paris'te de tepkiyle karşılandı. Venizelos, Averoff kruvazörünü İzmir'e gönderdi. Averoff'u İtalyanların savaş gemisi Caio Duilio takip etti. Bu suretle İzmir'deki gerginlik son haddini buldu[12].

Antalya'daki gelişmelere devam etmeden önce İtalyanların Antalya'nın işgalinde kullandıkları iddialara değinmek istiyoruz. Bomba infilâkı olayı o günleri yaşamış insanların da belirttiği gibi[13] patlama olayından

[9] Aker, a.g.e. s. 21-22, Sıtkı Aydınel, *Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekatı*, Ankara, Kültür Bak. Yay., 1990, s. 16, dipnot: 26.

[10] Aker, a.g.e. s. 18.

[11] Aker, a.g.e. s. 22-23.

[12] Jaeschke, a.g.e. s. 217.

[13] O dönemde Antalya sultanî mektebi muallimi olan S. Fikri Erten'in notlarından: "... İnfilak yerinde zabıtamız İtalyan askerî markalarını hâvi kapsül bulmuşlardır.", Zikreden: Aydınel, a.g.e. s. 16, dipnot: 25.

Levent Sahverdi Arşivi

sonra yapılan incelemeler de patlamanın İtalyanların bir tertibi olduğunu gösterdi[14]. Âsayişsizlik iddiası da gerçeği yansıtmamaktadır. İzmir'deki İngiliz temsilciliği, bir yüzbaşıyı bu iddiayı incelemek üzere Antalya'ya gönderdi. Bu İngiliz yüzbaşı Antalya'nın işgaline sebep olarak gösterilen âsayişsizlik iddiasını "İtalyanlar tarafından tertip edilen hile" olarak tespit etmişti[15]. "Halkın isteği" iddiası da, daha önce söz edildiği gibi, İtalyanların gemiye davet ettikleri kişilere, içeriği hakkında yanlış bilgi vererek imzalattıkları İtalyanca bir kâğıttır. Antalya halkı şehirlerinin işgalini İtilâf Devletleri hükûmetlerine telgraflar göndererek protesto etti[16].

İşgalden kısa bir süre sonra İtalyanların Antalya'da kendilerine göre bir düzen kurdukları görülüyor. İşgali 300 civarındaki bir asker sayısıyla gerçekleştiren İtalyanlar bu mevcudu 30 Mart'da 600'e çıkardılar. Bu askerler şehrin içine ve çevresine çadırlı ordugâhlar kurarak yerleşmişler, postalar ve nöbetçiler görevlendirmişlerdir. Silâh ve mühimmat ambarlarını kontrol altına almışlar, Antalya'daki silâh ve mühimmatın başka yerlere nakline izin vermemişler, yollara yerleştirdikleri posta noktalarında yolcuların kontrolünü yapmaya başlamışlardır[17].

Antalya'nın işgalinden sonra İtalyanlar çevrede denetimi sağladıkları gibi şehrin 45 km. kuzeyindeki Bademağacı mühimmat deposunu da işgal ettiler. Burada bulunan piyade ve topçu cephanesinin deposu, o esnada Antalya'da bulunan 57. Tümen komutanı Albay M. Şefik Bey'in gayretiyle Burdur'un Çeltikçi köyüne nakledilebildi[18]. Antalya çevresinde sık sık keşif gezisi yapan İtalyan subay ve memurları yeni işgal bölgeleri hazırlamak için çaba göstermişlerdir. 8 Nisan 1919'da Burdur'a giden G. Alessandro ve Marchese A. Ferrante, Burdur mutasarrıfına Fransızca bir kâğıt imzalatmak istemişlerse de mutasarrıf kabul etmemişti[19]. Antalya'daki İtal-

[14] Aker, a.g.e. s. 28.

[15] *T.İ.H.*/1, s. 149.

[16] *T.İ.H.*/1, s. 146. S. Fikri Erten, Antalya halkının İtalyan gemilerini ziyaretleri hakkında şunları yazmıştır: "... Bu gemileri Yahudiler, Rumlar ve bu arada bir kaç cahil Türk dahi ziyaret etmişti. Gemide gördükleri izzet, ikram ve iyi muameleden dolayı memnun kaldıkları hakkında boş bir kâğıda imza atmışlar... İtalyanların ileri sürdüğü gibi bu halkın İtalyanların işgalini arzu ettikleri bir vesika değildi.", zikreden: Aydınel, a.g.e. s. 16, dipnot: 25.

[17] Aker, a.g.e. s. 28-29.

[18] Aker, a.g.e. s. 35.

[19] Aker, a.g.e. s. 37.

Levent Sahverdi Arşivi

yan temsilci Marchese A. Ferrante, "Alanya'dan Marmaris'e kadar sahilleri tamamen işgal edeceklerini" söylüyordu[20].

KONYA'NIN İŞGALİ : Antalya'yı işgal etmekle Anadolu'da bir üs kazanmış olan İtalyanlar yeni işgaller için cesaret de kazandılar. İtalya, 500 mevcutlu ve makinalıtüfeklerle donatılmış bir taburu yüksek rütbeli bir subay komutasında, Haydarpaşa istasyonundan trenle Konya'ya sevk etti. Bu kuvvet 24/25 Nisan 1919 gecesi Konya'ya vararak şehri işgal etti. İtalyanlar görderdikleri yeni kuvvetlerle bu sayıyı 1500'e çıkardılar[21]. "İtalyanlar Konya'yı işgal ederken Konya halkı onları dikkatle izliyordu. Şehir içine ilerleyen İtalyan birliklerini izleyen halk üzerinde bunlar en küçük bir korku yaratmıyorlardı. Halk, bunların asker değil, "maskara" olduklarını dahi söylüyordu. Buna karşın İtalyanların bakışlarında Konyalılara şirin görünmek ve yeni çevreyi yadırgadıklarını görmek mümkündü. İtalyanlar yerleşmeye başladıkları erkek öğretmen okulunu bir kale gibi tahkime çalışıyorlardı. Karargâhlarının bulunduğu yer ıslık sesinden, şakalarından geçilmiyordu. İtalyan karargâhı bir işgal alayının garnizonu değil de, meşk eden musiki okulları gibiydi."[22]

Cemal Paşa Konya'dan Harbiye Nezareti'ne 26 Nisan 1919'da gönderdiği telgrafda, "İtalya askeri temsilcisi Miralay Titelli'nin Konya'ya geldiğini, taburun Konya'da kalacağını ve tümen komutanı Miralay Desinpo için bina tedarik etmek gerektiğini söylediğini" bildirdi[23]. Antalya'dan sonra beklenmedik bir anda İtalyanların Konya'yı da işgal etmeleri artık İtilâf Devletleri'ni kanıksamış olan İstanbul Hükûmeti'nde fazla bir reaksiyon yaratmadı. Harbiye Nezareti durumu usulen Sadarete arzederken, Konya'daki Yıldırım Kıtaatı Müfettişliği'ne, "İtalyanların şiddetle protesto edilmesini, gerek ikamet, gerekse iaşe hususunda kendilerine hiç bir yardım yapılmamasını ve Mütareke hükümlerine aykırı hiç bir hareketlerinin protestosuz bırakılmamasını" emretti[24]. Fakat sonradan Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın arzusu üzerine" İtalyanlar hakkında da İngiliz ve Fransızlara karşı ittihaz edilen tarz-ı hareketin tatbik edilmesi gerektiği" bildirildi[25].

[20] *ATESE Arş.* Kl. 401, D. 3 (16-5), Fh. 14.

[21] *T.İ.H./1*, s. 148.

[22] M. Şevki Yazman, *İstiklâl Harbi Nasıl Oldu?*, İstanbul, 1934, s. 9-10.

[23] *H.T.V.D.* sayı: 39, Belge: 925.

[24] *T.İ.H./1*, s. 149.

[25] Jaeschke, a.g.e. s. 216.

Levent Sahverdi Arşivi

İtalyanlar, işgal politikalar gereği "Konya'da hiç bir şeye karışmamışlardır. Hele hükûmet işlerine ve icraatına burunlarını sokmadıkları gibi, varlıklarıyla yoklukları eşit olmuştur. Ellerinden geldiği kadar halka hoş görünmüşler, Konya'daki Mevlevilere gerekli saygıyı göstermeye özen göstermişlerdir. Memlekete zarar verecek ve halkı üzecek hiç bir harekette bulunmamışlardır."[26]

Şehzade Abdürrahim Efendi başkanlığında 16 Nisan 1919'da Anadoluya gönderilen Nasihat Heyeti 13 Mayıs 1919 günü Konya'ya geldi[27]. Konya'da bulunan İtalyanlar da bu heyeti karşılamak için yapılacak törene katılmak istediler. Dahiliye Nezareti Konya vilayetine 7 Mayıs 1919'da gönderdiği yazıda, "asakir-i osmaniye birinci safta, İtalyanlar ikinci safta olmak şartıyla merasime iştiraklerinin maal-i şükran kabul edilmesini" bildirdi[28].

İtalyanlar, bir Osmanlı şehzadesi başkanlığındaki heyeti karşılamaya özen gösterirken, Anadolu'daki işgal sahalarını genişletmekten de geri durmamışlardır. Menteşe sahilleri, Aydın vilayetinde bazı yerlerin ve Burdur'un, Konya vilayetine bağlı bazı yerlerle işgali üzerine Dahiliye Nezareti, İtalyan işgalleriyle ilgili olarak 13 Temmuz 1335 (1919) tarihinde Konya vilayetine aşağıdaki şifreyi gönderdi: "Konya'nın ekser şehirlerine ve diğer mahallere İtalyan askeri gönderilmesinden dolayı Bâb-ı âlice İtalya fevkalade komiserliği nezdinde teşebbüsat-ı mukteziyenin icra edildiği ve hâlihazırda hükûmet-i seniye, düvel-i muazzamanın şu kabilden işgal-i askerlerini cebren men'e kâdir olamıyacağı ve ahali tarafından miting tertibi ve tahriren ve şifahen protesto edilmesi gibi vesait-i müsâlemet-perveraneye müracaat elzem olub, fakat düvel-i muazzama askerlerine karşı fiilen mümânaat tarikine tevessül edecek olurlarsa bundan ancak kendilerine ve devlet-i metbû'larına vahim zararlar tevellüd etmesi meczûm bulunduğu hariciye nezaretinden cevaben bildiriliyor. Ana göre muamele îfa ve icab edenlere tebligat icrası."[29]

[26] Damar Arıkoğlu, *Hâtıralarım,* İstanbul, Tan Mat. 1961, s. 93.

[27] Mevlüt Çelebi, "İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrahim Başkanlığında Anadolu'ya Gönderilen Nasihat Heyeti (Anadolu Heyet-i Nasîhası), 16 Nisan-18 Mayıs 1919", *A.A.M.D.* cilt: VI, (Temmuz 1990), sayı: 18, s. 587.

[28] *Başbakanlık Osmanlı Arşivi,* Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti, (B.O.A.DH-KMS.), Dosya No: 51-2, Vesika No: 3.

[29] *B.O.A.* DH-KMS. Dosya No: 52-3, Vesika No: 37.

Levent Sahverdi Arşivi

MENTEŞE SAHİLLERİNİN İŞGALİ : Daha önce de söz edildiği gibi, İtalyanın Mütareke'den sonraki Türkiye politikası büyük oranda müttefikleriyle olan ilişkisine göre şekillenmiştir. Denilebilir ki, İtalya, Paris Barış Konferansı'nda müttefiklerine kabul ettiremediği her isteğinden sonra, Anadolu'da mutlaka bir harekette bulunarak müttefiklerine göz dağı vermek istemiştir. Adriyatik'deki çıkarları konusunda Konferans'a bir muhtıra sunan İtalya, bunu Amerika'ya kabul ettiremedi. Bunun üzerine başbakan Orlando Paris'i terk ederek Roma'ya döndü. İtalya'nın tepkisi yalnızca Konferans'ı terk etmekle kalmadı, İtalyan birlikleri Konya'yı işgal ettiler. Barış Konferansı da 6 Mayıs 1919 günü Yunan birliklerinin İzmir'i işgal etmelerine izin veren kararı aldı[30]. Paris'e dönen Orlando'nun bu kararı kabul etmekten ve Anadolu'da yeni işgaller yapmaktan başka yolu yoktu.

İzmir'i kaybettiğini anlayan İtalya, Mütareke döneminde yoğun faaliyetlerde bulunduğu Menteşe sahillerine işgal etmeye başladı. İtalya işgallerini İzmir'e doğru yapmak suretiyle hem işgal sahasını genişletiyor, hem de Yunanlıların İzmir'den sonra güneye doğru daha geniş bir alanı işgal etmelerini önlemek istiyordu.

İtalya'nın Menteşe sahilinde işgal ettiği ilk yer Fethiye'dir. Menteşe mutasarrıflığı 11 Mayıs 1919'da Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği aşağıdaki telgrafla Fethiye'nin işgalini haber verdi: "Bugün saat 06[00] da İtalya'nın Ligorya kruvazörü Fethiye'ye 50 kadar müsellah asker ile gemi kumandanı, emniyet-i mahalliyeyi muhafaza için mafevkinden(üstünden) aldığı emir üzerine kasabayı işgal ettiğini, yer gösterilmesini, askerin bulunduğu mahale İtalyan bandırası keşide ile âsayişin muhafazası için hükûmet-i Osmaniye tevhid-i mesai edeceğini beyan etmesi üzerine, asker ihracına bir sebep olmadığı, şerait-i mütarekeye muhalif bulunduğu söylenilmesine karşı, hükûmetinden emir aldığını ve askeri geri alamayacağını, askerine cüzi tecavüz ve hürmetsizlik vukuunda kasabayı bombardıman edeceğini ifade etti. Rüsumat memurunu celb ile askerin ikamet etmek üzere ambarın tahliyesini taleb ve muahharen ambardan feragatla rüsumat dairesi içindeki kolcu odasını işgal ve rüsumat balkonuna İtalyan bandırası keşide edildiği Fethiye kaymakamlığından şimdi aldığım telgrafda bildirilmiş, asker ihracına vesile olacak bir şey yokken asker çıkarılarak kasabanın işgali hilâf-ı mütareke olduğundan askeri kumandan ile müştereken protesto edilmesini ve İtalyan askerine yer gösterilmemesi, âsayişin muhafazası için

[30] Jaeschke, a.g.e. s. 217.

Levent Sahverdi Arşivi

onlarla teşrik-i mesai edilmemesi ve vazife-i inzibatın kemâ-fi-s-sâbık müstakilen îfa ve gerek İslâm ve gerek Rumlar tarafından muhill-i âsayiş hâdiseye meydan verilmemesi, bilâ-sebep yapılan bu ihraç hareketi bittabi tashih olunacağından heyecana mahal verilmeyip itidal ile îfa-yı vazifeye dikkat edilmesi ve bilâ-sebep yapılan bu ihraç hareketi tashih edilmediği takdirde zuhur edecek muhill-i âsiyiş ahvalin mesuliyeti tamamen kumandana ait olacağı hususunda protestonameye derc edilmesi cevabı tebliğ edilmiş olmakla, düvel-i müttefika mümessilleri nezdinde teşebbüsat-ı lâzımenin askerin geri alınması esbabının istikmali ile irade-i devletlerine süratle muntazar bulunduğum mâruzdur."[31]

Fethiye kaymakamlığı da 57. tümen komutanlığına işgali bildirirken şunları yazdı: "... Bahrî ve berrî kumandanlar işgali protesto etti. Alınan cevapta, âsayiş ile İtalyan doktor ve kontrol memurunun muhafazası için işgal edildiği ifade edildi..."[32] 57. Tümen komutanı Albay M. Şefik Bey, Fethiye kaymakamlığından aldığı bu haberi 17. Kolordu komutanlığına iletirken, âsayişin "ber-kemal" olduğunu da ekledi[33].

İtalya, Fethiye'yi işgal ettiği 11 Mayıs 1919 sabahı Bodrum'u da işgal etti. Bodrum'a gelen Fuvayit torpidosundan karaya çıkarılan 60 İtalyan askeri kasabayı işgale başladılar. İşgal Bodrum'da da protesto edildi. İtalyanlar protestolara verdikleri cevapta, "Bodrum'un işgalinin İtilâf Devletleri'nin bilgisi altında yapıldığını" söylediler[34]. Bodrum'a çıkan İtalyan askerleri, savunmasız Bodrum kalesine yerleştiler ve kaleye İtalyan bayrağı çektiler[35].

Mütareke döneminde yoğun İtalyan faaliyetlerine mâruz kalan Marmaris de, İtalyanlar tarafından, Fethiye ve Bodrum gibi 11 Mayıs 1919 günü işgal edildi. 11 Mayıs 1919 günü öğleden sonra Marmaris'e gelen İtalyan gemilerinden karaya çıkan 190 kişilik bir İtalyan birliği kasabayı işgale başladılar[36]. Karaya çıkan askerler, beraberlerinde bol miktarda

[31] *ATESE Arş.* Kl. 76, D. 4 (285), Fh. 53.

[32] *ATESE Arş.* Kl. 401, D. 2, Fh. 86.

[33] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 85.

[34] *ATASE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 79. Bodrum İtalyanlar tarafından işgal edildiğinde 10 yaşında olan Hüseyin Dönmez ile Bodrum'da 9 Temmuz 1992'de yaptığımız görüşmeden: "... Bodrum'a gelen 3-4 gemiden 100 kadar İtalyan askeri karaya çıktı. Onlar karaya çıkarken biz çocuklar limanda toplandık. Kaleye yerleştiler ve orayı karargâh olarak kullandılar..."

[35] Avram Galanti, *Bodrum Tarihi,* İstanbul, Işık Yay., 1945, s. 34.

[36] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 90.

Levent Sahverdi Arşivi

malzeme olduğu halde, "Hayalî" denen yere karargâh kurdular[37]. İtalyan işgali Marmaris'de de protesto edildi[38].

İşgalin, Mütareke hükümlerine aykırı olarak yapılması nedeniyle protesto edilmesi hiç bir sonuç doğurmadı. Enteresan olan, Osmanlı yetkilileri İtalyan işgallerini Mütarekeye aykırı olduğu gerekçesiyle protesto ederken, İtalya da işgallerini Mütareke adına yapıyordu.

Protestolara rağmen Fethiye, Bodrum ve Marmaris'teki İtalyan işgal hareketinde hiç bir değişiklik olmadı. İtalyanlar, egemenlikleri altındaki Rodos'da, "Anadolu'yu işgal için hazırlandıklarını" söylüyorlardı[39]. Antalya ve adalardan yapılan takviyeler sonucu Fethiye ve Marmaris'deki işgal kuvvetleri yüzlerle ifade edilmeye başlandı. 17 Mayıs 1919'da Fethiye'deki işgal gücü şöyledir: 300 piyade askeri, 40 makinalıtüfek askeri, bir yüzbaşı, 3 yüzbaşı doktor, bir üsteğmen, 2 teğmen ve 3 sivil memur[40]. Aynı günlerde Marmaris'deki İtalyan işgal gücü de şöyledir: 200 kişilik istihkam ve makinalıtüfek askeri, tabur komutanı bir yüzbaşı, 2 üsteğmen ve bir teğmen[41].

KUŞADASI'NIN İŞGALİ : Aslında Kuşadası işgal tehlikesini Menteşe sahillerinden önce yaşamaya başlamıştır. 7-8 Mayıs 1919 günü Kuşadası'na gelen İtalyan Regina Elena gemisinin komutanı G. Alessandro, Kuşadası kaymakamına, "geminin bir hafta limanda kalacağını ve askerlerinin her gün karaya çıkıp gün batımında gemiye döneceklerini" söyledi[42]. Gemi komutanı ertesi gün karaya çıkarak Kuşadası-Selçuk yolunu kontrol ederken, İtalyan askerleri de bozuk gümrük iskelesini onarmaya başladılar[43]. 12 Mayıs günü de iskelenin yapımına başladılar[44]. Bu hazırlıklardan sonra 14 Mayıs 1919 günü Kuşadası ve Selçuk istasyonu İtalyanlar tarafından işgal edildi[45]. Gemiye giden Kuşadası kaymakamı Ferruh Bey, "asker çıkarılmasının mütareke hükümlerine aykırı olduğunu ve memlekette âsayi-

[37] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 74.
[38] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 85.
[39] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 96.
[40] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 118.
[41] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 101.
[42] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 63.
[43] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 65.
[44] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 71, 71-2, 71-3.
[45] *ATESE Arş.* Kl. 14, D. 55, Fh. 8, *H.T.V.D.* Sayı: 37, Belge: 896, *T.İ.H./1*, s. 151.

Levent Sahverdi Arşivi

şin ber-kemal olup, asker çıkarılmasına gerek olmadığını" söyledi. Gemi komutanı Alessandro, kaymakama, "şimdilik âsayişin iyi olduğunu, ancak gelecekte bir olay meydana gelmesini önlemek için asker çıkardıkları" cevabını verdi[46]. 14 Mayıs'da Selçuk'a giden İtalyan birliği 202 deniz erinden ibaretti. Kuşadası'nda ise, 150 nefer ve birer takım kasabanın kuzeyinde, mezarlıkta ve hükûmet dairesinde 200 nefer bulunuyordu[47].

57. Tümen komutanı Albay M. Şefik Bey 17. Kolordu'ya aşağıdaki raporu 15 Mayıs 1919'da gönderdi: "... Hükûmet-i mahalliyenin protestosuna cevaben İtalyan sefine-i harbiyesi kumandanı Alessandro beyanat-ı âtide bulunmuştur: "Asker çıkarmakta İtalya hükûmetinin fena bir maksadı yoktur. Memurin, hükûmet-i metbû'ları namına kemâ-fi-s-sâbık îfa-yı vazife edebilirler. Gerçi âsayiş-i mahalliyede bir şey yok ise de, istikbalde âsayişe müteallik vuku bulacak herhangi bir hâdiseye vukuundan evvel mâni olmak maksadına mebnidir. Bu hareketimiz hükümet-i Osmaniye ile İtalyan hükûmeti arasında verilen karar neticesidir ve Megri (Fethiye), Marmaris ve Bodrum sevahiline de bu karar vechile asker ihraç edilmiştir." İtalyan kumandan mafevkinden aldığı emir dışına çıkamayacağını ilave etmiştir."[48]

İtalyanların Kuşadası'nı işgali İngiltere başbakanı L. Georgeu'u da sinirlendirdi. L. Geogeu, İtalya Başbakanı'nın olmadığı bir toplantıda, "bu İtalyanlar delirdiler" diye bağırmış ve Türkiye'nin her tarafına asker göndereceklerini iddia etmiştir[49].

İTALYAN İŞGALLERİ VE OSMANLI HÜKÛMETİ : İtalyanlar Anadolu'daki işgallerini, Osmanlı Hükûmetiyle yaptıkları anlaşma gereği yaptıklarını iddia ederken Osmanlı Hükûmetinin sessiz kaldığı görülmektedir. Nihayet Osmanlı Hükûmeti kamuoyuna bir açıklama yapma gereği duymuştur. Bu açıklamaya geçmeden önce, İzmir valisi Ahmet İzzet Bey'in İtalyan işgalleri hakkındaki düşüncesini veriyoruz. İzmir'de yayınlanan Islahat gazetesi 14 Mayıs 1919 günü Vali İzzet Bey'le yaptığı aşağıdaki röportajı yayınladı:

[46] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 107.

[47] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 106.

[48] *ATESE Arş.* Kl. 27, D. 107, Fh. 1, Bu raporun kısa bir özeti: *ATESE Arş.* Kl. 401, D. 2, Fh. 111.

[49] *istiklâl Harbi Gazetesi,* 16 Mayıs 1919, s. 4.

Levent Sahverdi Arşivi

Soru : İtalya hükûmetinin bazı sevahil-i Osmaniyeyi işgal ettiği doğru mudur?

Cevap : Vakıa, âhiren İtalyanlar Menteşe sevahiline bir kaç asker çıkarmış ise de, bunun bir işgal mahiyet-i kâtiyyesinde olmadığını temin edebilirim. Esasen, İtalya hükûmeti, hukuk-u düvele ve kavaid-i insaniyete riayetkâr bir devlet-i muazzama olmak hasebiyle alelhusus Avrupa'nın mukarreratına tâbi olan ahvalde hiç bir hareket-i münferide icrasıyla müttefiklerinin arzu ve maksad-ı asliyesi hilâfında harekette bulunmayacağına eminim. Halkın endişesi bundan ileri geliyorsa yine tekrar ederim ki, bir endişeye mahal yoktur.

Soru : İtalya hükûmetinin, Menteşe'de işgal mahiyetine haiz olmamak üzere bir kaç asker çıkardığını buyurdunuz. Bunun üzerine memurin-i hükûmetin vaziyeti ne şekildedir?

Cevap : Evvelce de söylediğim gibi, bu bir işgal değildir. Devlet memurlarının hepsi vazifelerine devam etmektedirler... Herhalde oralardaki vaziyet öyle endişeye mahal olacak mahiyette olmadığını temin ve âsayiş-i memleket namına vaziyetin daha müsait şekilde olabileceğini ümit ediyorum[50].

Basında da yer alan Osmanlı hariciye nazeratinin açıklaması da söyledi: "Hariciye Nezareti'nden İtalyan Heyetine verilen protesto: Paris Sulh Konferansı'nın netice-i mukarreratına istinat ettirildiği ve âsayiş-i mahalliyenin bozulduğundan, muhafazası emeliyle hareket edildiği beyanıyla, İtalya sefain-i harbiyesi kumandanları tarafından Aydın vilayeti dahilinde kâin Fethiye, Muğla ve Bodrum kasabalarına müsellem kuva-yı askeriye ve mitralyöz ihraç edilerek mevk-i mezkura eşgal altına alınmış ve keyfiyet gerek mahallî kumandanlardan, gerek makam-ı celile-i hilâfet ve saltanata bağlı ve sadakat ve ubudiyetiyle merbut olup kemal-i teheyyücle makina başında olarak hukuk-u Osmaniyenin muhafazasını istirham eden bilâ-tefrik cins ve mezheb ahali-i milliye tarafından telgraflarla bildirilmişti. Vatan-ı muazzeze karşı yapılan şu haksızlıkların izalesi ile beraber hukuk-u mukaddese-i milliyenin muhafazası çarelerine tevessülden hâli kalmayan hükûmet-i Osmaniyece hemen icab-ı hâl ve maslahata bi-t-teşebbüs Dersaadet'deki İtalyan fevkalade komiserliğine harbiye nezaret-i celilesi vasıtasıyla yazılan notada, mevki-i mezkurede mütemekkin ahali-i müslime ve gayr-ı müslimenin vifak ve sükûn ile imrâr-ı hayat eylemekte olduklarına

[50] Bu röportajın kısa bir özeti, *Ahenk*, 14 Mayıs 1919.

Levent Sahverdi Arşivi

ve oralarda emniyet ve âsayişin mevcud ve ber-kemâl bulunduğuna nazaran, işgalin, kumandanlara verilmiş olan gayr-ı sahih malumattan yapılmış olacağı ve bunların kendiliklerinden hareket eylemiş olacakları beyanıyla ve bu babda müdafaat-ı saire-i müfide dermeyanıyla kuva-yı işgaliyenin geri aldırılması iltimas olunmuştu.

İşbu tebligatın neticesine intizar olduğu sırada Kuşadası ile Selçuk istasyonunun ve Marmaris ile Megri'nin İtalyan kuva-yı askeriyesi tarafından işgal edildiği ve işgale teşebbüs eden kumandanın gerçi âsayiş mevcud ise de istikbalen âsayişe müteallik vuku bulacak herhangi bir hâdiseyi mâni olmak maksadına mebni olduğu ve bu hareketin hükûmet-i Osmaniye ile İtalya hükûmeti arasında verilen karar neticesi bulunduğunu dermeyan eylemiş olduğu memurin-i mahalliye tarafından bildirilmişti.

Halbuki : Hakikat minval-i meşruh üzere olup, hükûmet-i Osmaniye ile İtalya hükûmeti beyninde böyle bir karar mevcut değildir.

Bu son işgaller hakkında dahi hariciye nezaretince İtalya mümessil-i siyasiliği nezdinde teşebbüsat-ı mukteziye icra kılınmaktadır[51].

Bu açıklamanın gazetelerde yer aldığı günlerde Sabah gazetesine bir demeç veren dâhiliye nâzırı Ali Kemal Bey, gazetecinin, "İtalyanların işgal ettikleri yerlerden başka yerleri de işgal ettikleri sözlerini, "İtalyanların bulundukları yerde durdukları" şeklinde cevaplandırdı[52],

SÖKE'NİN İŞGALİ : İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgali, Dışişleri Bakanı Sonnino'nun ifadesiyle, "İtalya hükûmetini bazı girişimlerde bulunmaya yöneltdi."[53] Sonnino'nun kast ettiği girişimin işgal olduğu hemen görüldü. 16 Mayıs 1919 günü iki İtalyan subayı idaresinde 262 askerden oluşan bir birlik Afyon'a giderek istasyonu kontrol altına alırken, bir subay komutasındaki 50 asker de Akşehir istasyonuna yerleştiler[54].

İtalyan girişimleri bunlarla bitmedi. Kuşadası'nı işgal etmiş olan İtalyanların yeni hedefi Söke'dir. İtalyan komutan G. Alessandro'nun yaptığı bir keşif gezisinden sonra[55] Söke, 17 Mayıs 1919 günü 3 subay ve 200 as-

[51] *İkdam, Memleket, Sabah, ileri,* 20 Mayıs 1919, *Takvim-i Vakayi,* 21 Mayıs 1919, *Ahenk,* 26 Mayıs 1919.

[52] *Sabah,* 21 Mayıs 1919.

[53] *Ahenk,* 25 Mayıs 1919.

[54] *H.T.V.D.* sayı: 39, Belge: 927.

[55] *ATEŞE Arş.* Kl. 401, D. 2, Fh. 117.

Levent Sahverdi Arşivi

kerden oluşan bir İtalyan birliği tarafından işgal edildi[56]. İtalyan işgal komutanı, komutanlık binası önünde toplandığı halkı Söke'nin işgal gerekçesini şöyle açıkladı: "Biliyorsunuz, bir kaç günden beri aranızda bulunuyoruz. Biz buraya Sultan'ın emriyle geldik. Sizlere yardım edeceğiz. Sizlere medenî şeyler öğreteceğiz." (Bu sırada İtalyan bayrağı göndere çekilmektedir). Komutan konuşmasını bayrağı göstererek şöyle devam eder: "... Bu bayrak işte böyle şerefle yükselir ve ancak kanla iner."[57] Görüldüğü gibi İtalyanlar, Kuşadası'nı işgal ederken de iddia ettikleri gibi Söke'ye de Osmanlı Pâdişahı ve Hükûmeti'nin isteği üzerine geldikleri yalanını söylemişlerdir. Halkın, Saltanat'a olan geleneksel bağlılığını iyi bilen İtalyanlar bunu bir zaaf olarak görmüşlerdir.

MİLÂS'IN İŞGALİ : Milas'ın Güllük iskelesi daha önce İtalyanlar tarafından işgal edilmişti. 16 Mayıs 1919'da Güllük'e gelen İtalyan subay, tercüman, sivil subay ve 250 askeri, yemeklerini gemilerinde pişiriyorlar ve çadırlarında yiyorlardı. Atlarını da kiraladıkları ahırlarda barındırıyorlardı[58]. İtalyanlar bu birliği 11 otomobil, iki mitralyöz ve levazım askeriyle takviye ettiler. Bu yeni İtalyan çıkarmasını dahiliye nezaretine bildiren Menteşe mutasarrıfı şunları da ekliyordu: "... Bu hale nazaran, İtalyanların Milâs'a kuvvet sevk edecekleri istidlal olunuyor. Livanın hiç bir tarafında kuvvet sevkini icab ettirecek muhill-i âsayiş bir hal olmadığından hilaf-ı mütareke olan bu gibi hareketten sarf-ı nazar olunması hususunda teşebbüsat-ı lazımada bulunularak halkın teheyyücünü mucib olmakta bulunan ahval-i maruzeye nihayet verilmesi esbabının istikmali ve keyfiyetin irade buyurulması mâruzdur."[59]

İtalyanlar Milâs'ı işgale yönelik hazırlıklarına devam ederlerken, Fethiye'de de bir takım çalışmalar yapıyorlardı. Fethiye kasabasını Kaya nahiyesine bağlanan yolun tamirine başlayan İtalyanlar, Menteşe mutasarrıfının çabalarıyla bu işten vaz geçtiler[60]. Fakat bu kez de Fethiye'deki İtalyan kontrol memuru, halkın elindeki silâhları, güvenliği sağlamak gerekçe-

[56] *ATESE Arş.* Kl. 27, D. 107, Fh. 2. Söke'de işgal dönemini yaşamış olan Raci Ulusoy ile Bornova'da 22 Kasım 1988'de yaptığımız görüşmeden: "... İtalyanlar Söke'de büyük bir binayı yatakhane yaptılar. Hayvanlarını Türklerin ahırlarına bırakıyorlardı... Türk kahvehanelerine İtalyanlar da gelirdi..."

[57] İsmail Gün-Ahmet Özdemir, *Söke Tarihi ve Coğrafyası 1*, Aydın, 1943, s. 101.

[58] *ATESE Arş.* Kl. 401, D. 2, Fh. 118.

[59] *B.O.A.* DH-KMS, Dosya No: 53-4, Vesika No: 35.

[60] *B.O.A.* DH-KMS. Aynı Dosya ve Aynı Vesika.

Levent Sahverdi Arşivi

siyle, toplamaya kalkıştı. Menteşe mutasarrıflığı, "kontrol memurunun bu gibi hususatı hükûmete tebliğe selahiyeti olmadığından, ahvali dai-i şüphe eşhas var ise tarassud altına alınarak muhill-i âsayişe meydan verilmemesine itina olunmakla beraber, silâh tahrisine lüzum olmadığından memlekette âsayiş-i mahalliyi ve İtalya askerini tehdit edecek kuvvet bulunmadığını ve böyle bir hal olursa hükûmetce derhal icabına tevesül edileceğini suret-i münasebede" söyledi ve Fethiye halkındaki silâhların toplanmasını önledi[61].

Dahiliye nezareti Fethiye'deki bu gelişmeleri Sadaret'e arzederken Menteşe mutasarrıflığına da 24 Mayıs 1335'de (1919) şu şifreyi gönderdi: "İtalyan işgali de Yunan işgali gibi hak-şikenane (haksız) ve gasıbane bir tecavüzdür. Fakat biz bu tecavüzlere karşı ancak siyaseten mukabele edebiliriz. Sizce vazefe-i hamiyet, bu yüzden zuhura gelecek ihtilaflara siyaseten fazla çalışmak ve asla harb ve darbe ve hatta kuru münâzaa (ağız kavgası) ve münakaşaya girişmemektir. Mamafih fırsat düştükçe ahalimize de bu istilaların fenalıklarını anlatınız ve bunların sulh konferansınca def'i için elden ne gelirse yapıldığını da söyleyiniz. Dâhiliye Nâzırı Kemal."[62]

Bu arada Yunan işgali İtalyan işgal bölgelerine doğru genişlemekteydi. Yunan ilerleyişini endişeyle izleyen İtalyanlar, Güllük'deki kuvvetlerinden 300 kadarını 30 Mayıs 1919'da Milâs'a sevk ettiler. 1 Haziran günü İtalya'nın Anadolu sahillerindeki kuvvetlerinin komutanı General Badistoni Güllük'den Milâs'a geldi ve tekrar Güllük'e döndü[63]. Bütün bu hazırlıklardan sonra Milâs 2 Haziran 1919 günü bir tabur İtalyan kuvveti tarafından işgal edildi[64]. Milâs'ın yerli Yahudilerinden Yasef Levi'nin evi İtalyan komutana tahsis edildi ve evin balkonuna İtalyan bayrağı asıldı[65]. Milâs'daki azınlıklar da İtalyan işgalini coşkuyla karşıladılar[66].

Güllük ve Milâs'ın işgalini tamamlayan İtalyanlar, ayda 3 defa olmak üzere Rodos'dan, Marmaris, Gökova ve Güllük iskelelerine posta vapuru işletmeye başladılar. Bu vapurlarla ilk etapta İtalyan askerlerinin, daha sonra da yolcu ve eşya taşınması plânlandı[67].

[61] *B.O.A.* DH-KMS. Aynı Dosya ve Aynı Vesika.

[62] *B.O.A.* DH-KMS. Dosya No: 53-4, Vesika No: 35.

[63] *ATESE Arş.* Kl. 76, D. 4 (285), Fh. 65.

[64] M. Şefik Aker, *İstiklâl Harbi'nde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidali,* c. 2, İstanbul, Askerî Mat. 1937, s. 23.

[65] Ünal Türkeş, *Kurtuluş Savaşı'nda Muğla,* (2. cilt), İstanbul, 1973, s. 191.

[66] Aker, a.g.e. c. 2, s. 23.

[67] *Menteşe,* 3 Temmuz 1919, s. 4.

Levent Sahverdi Arşivi

ÇİNE'NİN İŞGALİ : Yunanlıların Aydın'ı işgal etmeleri Çine Rumlarını sevindirmişti. Rumlar, Çine'nin de Yunanlılar tarafından işgal edileceğini umuyorlar ve Yunanlılara karşılamak için hazırlıklar yapıyorlardı. Rumlar, Çine'de hükûmetin zayıflığından yararlanarak ve bir kaç Türk'ü de kandırarak, Çine'deki Rum ve Türk gençlerinden oluşacak bir gönüllü birlikle Çine'de güvenliğin sağlanmasını kaymakamdan istediler. Oysa Rumların asıl amacı, yerli Rumların işe yarar olanlarını silâhlandırmaktı. Kaymakam bu öneriyi önce uygun görmüşse de, Türklerin uyarısı üzerine bundan vaz geçmişti[68]. Buna rağmen Rum Papazı Çine müftüsüne, "Yunanlıların Çine'yi nasıl olsa işgal edeceklerini, bunun tatlılıkla yapılmasının Müslümanlara yararlı olacağını" söyledi[69].

Çine'de genel durum bu iken İtalyanlar da boş durmuyorlardı. 1 Haziran günü Çine yolunu keşfetmek üzere 2 otomobille, bir binbaşı, bir teğmen ve bir miktar İtalyan askeri Çine'ye hareket etti[70]. 5 Haziran 1919 günü, Ahiköy (Yatağan) ve Çine, 4 makinalıtüfek ile 200 kişilik piyade kuvveti tarafından işgal edildi. Bu birliği komuta eden İtalyan Generali'nin maiyetinde subaylar da bulunuyordu[71].

İşgalden hemen sonra, Aydın'ın Yunanlılar tarafından işgali üzerine karargâhını Çine'ye nakletmiş olan 57. Tümen komutanı Albay M. Şefik Bey, hükûmet dairesine giderek İtalyan Generali'ne, "Çine'ye hangi amaçla geldiklerini" sordu. General, "halkın isteği üzerine ve hükûmete yardım etmek amacıyla" geldiklerini söyledi. Gerçekte Çine halkı İtalyanları dâvet etmiş değildi[72].

Çine'nin İtalyanlar tarafından işgalinden sonra İtalya ve Yunanistan arasındaki rekabet Anadolu'daki işgal bölgelerine uzandı. İtalyanlar Yunanlılara karşı kuvvetlerini Çine çevresinde toplamaya başladılar. Bu konu hakkında Menteşe mutasarrıfı Hilmi Bey dâhiliye nezaretine, 17 Haziran 1335 (1919) tarihli şu telgrafı gönderdi: "Dün Milâs'daki İtalyan kuvvetlerinden bir batarya top ile 4535'i mütecaviz efrad-ı askeriye Bozöyük nahiyesi merkezi olan Âhi karyesine geldiler. Bugün Milâs'dan Muğla'ya gelen Milâs havalisi kumandanından topların ne için geldiği ve nereye gideceği

[68] Âsaf Gökbel, *Millî Mücadele'de Aydın*, Aydın, Coşkun Mat. 1964, s. 135-136.

[69] Aker, a.g.e. c. 2, s. 23.

[70] *ATESE Arş.* Kl. 401, D. 4 (1-3), Fh. 26.

[71] Aker, a.g.e. c. 2, s. 29, Gökbel, a.g.e. s. 147.

[72] Aker, a.g.e. c. 2, s. 29.

Levent Sahverdi Arşivi

lede-l-istîzâh (açıklama istendiği zaman), Yunanlıların bu havaliye taarruz etmeleri ihtimaline karşı Çine'deki kıtaatı takviye için muvakkaten Âhi karyesi civarında kalacaklarını ifade ve Çine'de 57. fırka kumandanının teşkil eylediği çetelerin Aydın-Dinar şimendifer hattının şimalinde icra-yı faaliyet etmeleri icab edip hattın cenup kısmının işgal muhafazası İtalya'nın mevdû olduğundan mıntıka-yı işgalleri dahilinde bulunmaları lüzumunu idareten dermeyan etmekle tezahürat-ı milliye hükûmetin ve fırkanın mâlumat ve tertibatı haricinde olup bir gûna mahiyet-i resmiyeyi haiz olmadığı ve bu tezahürat-ı milliye sarih haksızlığa, yâni, Yunanlılara karşı kıyamdan ibaret olup teskini (yatıştırma, yatıştırılma) düvel-i muazzamanın Türkiye hakkındaki karar-ı âdilanelerine ve Yunanilerin memleketten harice çıkarılmasına vâ-beste (...e bağlı) bulunduğu cevabı verilmiş ve iki saat kadar istirahatten sonra avdet eylediği mâruzdur."[73]

İtalya Anadolu'daki işgal bölgelerini Yunanlılara karşı savunmada kararlı davranırken, yeni işgal sahaları elde etmeyi de ihmal etmedi.

BURDUR'UN İŞGALİ : İtalyanların Antalya'yı işgal ettikten sonra Burdur'a yöneldiklerini ve Burdur mutasarrıfına Fransızca bir kâğıt imzalatmak istediklerini daha önce görmüştük. 1919 Haziran başlarında İtalya'nın Antalya temsilcisi yanında askeri bir müşavir olduğu halde Antalya'dan Burdur yoluyla Konya'ya kadar gitmişti. Temsilci Marchese A. Ferrante bu yolculuğu "Antalya-Burdur ve Bolvadin arasında yapılması düşünülen demiryolu güzergâhını incelemek amacıyla yaptığını" söyledi[74].

Fakat henüz 11 Haziran 1919 tarihinde Antalya ile Burdur arasında hiç bir yerde İtalyan askeri yoktu. Yalnız, hergün otomobillerle Antalya-Burdur arasında dolaşan İtalyan subayları köylülere yardım ediyorlardı[75]. İtalyan ajanları da Yunan ajanları gibi halktan imzalı oy toplamayı sürdürüyorlardı[76]. Bundan etkilenmiş olan yerli müslüman halktan İtalyanlar lehinde propaganda yapanlar da vardı[77]. Bunlar göstermektedir ki, İtalyanlar işgalden önce Burdur ve çevresinde hayli aktiflerdi.

[73] *B.O.A.* DH-KMS. Dosya No: 53-4, Vesika No: 35.

[74] Tayyib Gökbilgin, "1919'da Anadolu'da Yabancı İşgal ve Tahriklerin Doğurduğu Problemler", VII. Türk Tarih Kongresi, *Kongreye Sunulan Bildiriler*, c. 2, Ankara, T.T.K. Yay. 1973, s. 840.

[75] *ATESE Arş.* Kl. 80, Ds. 297, Fh. 5.

[76] *ATASE Arş.* Kl. 401, D. 4 (1-3), Fh. 65.

[77] *ATESE Arş.* Aynı Dosya, Fh. 147.

Levent Sahverdi Arşivi

Haziran ayı ortalarında İtalyanlar bir yandan Yunan işgalinin kendilerini tehdit etmesini önleyecek tedbirler alırken, diğer yandan da Antalya'ya yeni kuvvet sevk ediyorlardı. Antalya'ya 13 Haziran 1919'da iki bin kişilik iki piyade taburu çıkardılar. General Mansano'nun komuta ettiği bu birliğin yanısıra top, mühimmat ve otomobiller de Antalya limanına çıkarıldı[78]. 11. Ordu müfettişi Cemal Paşa'ya göre, İtalyanlar bu birliklerle Burdur ve Isparta'yı işgal edeceklerdi[79]. Bu son İtalyan çıkarması 9. Ordu Müfettişi M. Kemal Paşa'nın da dikkatini çekti. M. Kemal Paşa, 24 Haziran 1919'da 15. Kolordu kumandanlığına gönderdiği bir telgrafta Antalya'daki İtalyan kuvvetleri hakkında şunları yazdı: "İtalyanlar Antalya'daki kuvvetlerini fevkalade artırıyorlar. Bunun sırf İslâm ve Türklerle meskun memleketimizi taksime uğratmak maksadına müstenit olduğu anlaşılıyor... Antalya ve havalisinde de İtalyan kuvvetlerinin tezayüt ve saha-yı işgallerinin tezayüdü mucib-i endişe ve heyecan olmakta bulunduğu mealinde telgraflar keşide edilmek suretiyle tamamiyet-i mülkiyemiz aleyhinde olan bu hareketlerin protesto edilmesi..."[80]

M. Kemal Paşa'nın istediği tepki gösterilmeye başlanmıştı. İtalyan işgallerinin genişlemesi üzerine, işgal tehlikesini yakından yaşayan Ispartalılar 20 Haziran 1919'da bir miting düzenlendi[81]. Bu miting ve Ispartalıların İtalyanlara karşı kararlı tutumu[82] İtalyanları, defalarca işgale teşebbüs etmelerine rağmen Isparta'dan vaz geçmek zorunda bıraktı[83]. İtalyan işgal tehlikesine karşı Uluborlu halkı da harekete geçti ve 27 Haziran 1919'da Dahiliye Nezareti'ne bir protesto telgrafı gönderdi[84].

Isparta'da beklemedikleri bir tepkiyle karşılaşan İtalyanlar, bütün ağırlıklarını Burdur'a verdiler. Antalya'dan Burdur yönünü ilerlemekte olan İtalyan birliklerini engelleyecek Türk gücü de yoktu. Cemal Paşa Konya'dan 23. Tümen'e gönderdiği bir telgrafta, İtalyanların Isparta ve Burdur yönünde ilerlemelerine engel olunmasını emretti[85]. Harbiye Nezareti'ne gönderdiği başka bir telgrafta da, "İtalyanların ileri harekatını dur-

[78] *ATESE Arş.* Kl. 12, D. 46, Fh. 17.

[79] *H.T.V.D.* Sayı: 6, Belge: 126.

[80] *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri,* Ankara, 1964, s. 45.

[81] Celal Bayar, *Ben de Yazdım,* c. 7, İstanbul, Baha Mat. 1969, s. 2125-2127.

[82] Böcüzade Süleyman Sami, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi,* (2 cilt), Yay. Haz. Suat Seren, İstanbul, Serenler Yay. 1983, s. 344-345.

[83] Köstüklü, a.g.e. s. 27-33.

[84] *B.O.A.* DH-KMS. Dosya No: 52-2, Vesika No: 69.

[85] *H.T.V.D.* Sayı: 6, Belge: 124.

Levent Sahverdi Arşivi

durmak üzere Isparta ve Burdur bölgesinde milis teşkilatın kurulmasına mahallî hükûmetlerin engel olduğunu" bildirdi[86]. Harbiye Nezareti verdiği cevapta, "İtalyan işgaline karşı protesto ve mitinglerin gerekli olduğunu, ancak milis teşkilat kurmaktan ve fiilen mukavemet etmekten sakınılmasının uygun olacağını" bildirdi[87].

Antalya'dan hareket etmiş olan İtalyan birlikleri herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan 28 Haziran 1919'da işgal ettiler[88]. Halıcı Abdizâde Ethem Efendi'nin hükûmet karşısındaki evini karargâh yaptılar. Bu binaya telsiz istasyonu da kuran İtalyanlar hükûmet avlusuna bir de İtalyan bayrağı astılar. İşgal kuvvetleri, kullanmak için askerlik şubesi binasının tahliye edilmesinde ısrar etmişlerdi de, şube başkanı İsmail Hakkı Bey, "şube dairesinin tahliyesinin kötü tesir edeceği" düşüncesiyle karşı çıktı[89].

Burdur'da bir dispanser açan İtalyanlar halkı ücretsiz tedavi etmeye başladılar. Çocuklara İtalyan kartları ve çikolatalar dağıtarak halkı kendi yönlerine çekmeye çalıştılar[90].

Burdur'un da işgal edildiği günlerde, 2 Temmuz 1919'da Kütahya'daki İtalyan kuvvetlerinin durumu da şöyleydi: Kütahya istasyonunda 1 çavuş, 5 nefer, Alayunt istasyonunda 3 subay, 15 nefer. Bunların görevi hat muhafazası ile şimendiferlerin geliş-gidişini kontrol etmekti[91].

MUĞLA'NIN İŞGALİ : İtalyanların güneybatı Anadolu'daki işgal hareketlerinin son durağı Muğla'dır. Menteşe sahillerinin teker teker İtalyanlar tarafından işgal edilmesini üzüntü ve endişeyle izleyen Muğla halkı 12 Mayıs 1919'da Sadaret'e bir protesto telgrafı göndererek İtalyan işgallerinin önlenmesini istedi[92].

Muğla halkı, İtalyan işgallerine gösterdiği tepkinin daha sertini İzmir'in işgalinde Yunanlılara karşı gösterdi. İzmir'in işgal edildiği gün olan 15 Mayıs 1919 günü Kocahan'da düzenlenen büyük bir mitingle İzmir'in

[86] *H.T.V.D.* Sayı: 6, Belge: 128.

[87] *H.T.V.D.* Sayı: 6, Belge: 129.

[88] *H.T.V.D.* Sayı: 6, Belge: 125, Köstüklü, a.g.e. s. 22.

[89] Köstüklü, a.g.e. s. 22.

[90] Aker, a.g.e. c. 2, s. 58-60, Tayyib Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken 1,* Ankara, Türkiye İş Bankası Yay. 1959, s. 159.

[91] Kâzım Özalp, *Millî Mücadele,* c. 11, (1919-1922), Belgeler, Ankara, T.T.K. 1972, s. 118, Belge: 62.

[92] *ATESE Arş.* Kl. 76, D. 4 (285), Fh. 5.

Levent Sahverdi Arşivi

işgali protesto edildi[93]. Bu mitingle de yetinmeyen Muğlalı vatanseverler, "Menteşeliler Müdafaa-yı Vatan Cemiyeti"ni kurdular.

Muğla aydınları yaşadıkları toprakların Türklüğünü ispatlamak amacıyla bir gazete çıkarmaya karar verdiler ve 30 Haziran 1919'dan itibaren, "pazar ve perşembe günleri neşrolunur her şeyden bâhis Türk gazetesidir" altbaşlığını taşıyan Menteşe gazetesini yayınlamaya başladılar. Bu çabalara rağmen, haziran sonlarında Muğla'ya gelen İtalyanlar bir telsiz-telgraf istasyonu kurdular[94].

İtalya, Muğla'yı da işgal etmek için hazırlanırken mahallî yöneticilerle Yunanlılara karşı işbirliği yapma girişimlerinde de bulunmuştur. Bu konuda Muğla'dan Dâhiliye Nezareti'ne, "gayret mühim ve müstaceldir" notuyla aşağıdaki şifre telgraf, 16 Temmuz 1335 (1919)'da gönderildi: "Aydın'ın cenubunda Menderes nehrinin sol sahili İtalyan mıntıka-yı işgali olmak hasebiyle oraya tahatti (sınırı aşma, saldırma) eden Yunan kuvvetlerinin iade edileceğini ve avdet etmedikleri takdirde silâh istimal ederek tard edeceklerini İtalyan kumandanlarının ifadelerine atfen arz etmiştim. Menderes havalisinde Yunanlılarla İtalyanlar arasında müsademe başlar ise hükûmet-i Osmaniyenin ve bendenizle 57. fırka kumandanının bu hale karşı ne vaziyet alacağımızı General Giovalidi(?) Milâs kaymakamı vasıtasıyla istihrac (anlama, netice çıkarma) eyledi. Ne bendenizin ne de fırka kumandanının bu babda kendileriyle resmî taahhüdata girişmeye selahiyetdar olmadığımızı şu kadar ki, mal ve cana ve ırzına pek vahşi bir surette taarruz olunan unsur-u islâmın Yunanlılara karşı herhangi bir kuvvet tarafından vuku bulacak harekat ve tediyatı hüsnü telakki edeceklerini ve hasmane tavır ve vaziyet almayıp bilakis hukuk-u milliyeyi istirdad emeliyle kendilerine muavenet ve teşrik-i hareket eyleyeceklerini cevaben bildirdim. Bu cevaptan pek ziyade memnun ve mutmain olarak beyan-ı teşekkürat eyledikleri ve üç günden beri Çine'ye pek ziyade kuvvet ve levazım-ı harbiye sevk edip Yunanlılarla harb ihtimalini kabul ile istihzarat-ı harbiyede bulunduklarını arz eder..."[95]

Bu işbirliği girişimine rağmen İtalyanlar Muğla'yı da 23 Temmuz 1919 günü bir cebel topçu bölüğü ve bir piyade bölüğüyle işgal ettiler[96].

[93] Türkeş, a.g.e. s. 252, Ekrem Uykucu, *Muğla Tarihi*, (2. bsk.), İstanbul, 1983, s. 141.

[94] *Menteşe*, 30 Haziran 1919, s. 4.

[95] *B.O.A.* DH-KMS. Dosya No: 53-4, Vesika No: 35.

[96] *ATESE Arş.* Kl. 27, D. 102, Fh. 43, Türkeş, a.g.e. s. 224.

Levent Sahverdi Arşivi

SONUÇ : Mondros Mütarekesi'nden sonra, gizli andlaşmalarla kendisine vaad edilen bölgelerde işgallere hazırlık mahiyetinde bir takım faaliyetlerde bulunan İtalya, 28 Mart 1919'da Antalya'yı işgal ederek Anadolu topraklarına girdi. İtalyan işgallerinin gerekçesi, gerçeği yansıtmamakla birlikte, âsayişin bozuk olduğu iddiasıdır. İtalyalar, işgal etmeyi plânladığı yerlerde, bizzat kendileri âsayişi bozmuştur.

İtalyanlar işgallerini herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan yapmışlardır. İşgallerini gerçekleştirirken mahallî ve merkezi hükûmete haber verme gereği bile duymadılar. İtalyan işgallerinin kolaylıkla yapılmasının en önemli nedeni, İtalyanların, mütarekeden sonraki faaliyetleridir. Bu faaliyetlerle İtalyanlar kendilerini halka alıştırmışlardır. İtalyanların halka çok iyi davranmış olmaları tepki görmemelerinin önemli bir nedenidir. Yunanlıların işgallerini vahşice yaparken İtalyanların halka yumuşak davranmaları, İtalyan işgal bölgelerinin halk için güvenlik içinde yaşayacakları yer olarak görmelerini sağlamıştır. İtalyanlar işgalleri altında yaşayan bölgelerde yaşayan Türkleri Yunanlılara karşı korurken, Yunan işgal bölgesinden göç etmek zorunda kalan Türklere de yardım elini uzatmıştır.

Osmanlı Hükûmeti İtalyan işgallerine karşı da fiilî bir mukavemet gösterilmesine izin vermemiştir. İşgallerin Mondros Mütarekesi'ne aykırı olduğunu düşünen Osmanlı Hükûmeti buna rağmen fiilî mukavemet gösterilmesinin daha kötü sonuçlar doğuracağı gerekçesiyle yalnızca protesto mitingleri düzenlenmesine izin vermiştir. Osmanlı Hükûmeti ile İtalyanın Mondros Mütarekesi'ne bakışlarının farklı olduğu görülmektedir. Osmanlı Hükûmeti İtalyan işgallerini Mütareke'ye aykırı olduğu için protesto ederken, İtalyanlar da işgallerine Mondros Mütarekesi'ni hukukî bir gerekçe olarak kullanmıştır.

Anadolu'daki İtalyan işgal kuvvetlerinin Temmuz 1919'daki durumları şöyledir: Konya'da; 1300 nefer, 8 makinalıtüfek. Antalya'da; 3 tabur, 5 cebel topu, birkaç makinalıtüfek. Akşehir'de; 1 subay, 50 nefer. Burdur'da; 500 nefer, 8 makinalıtüfek, 2 top. Afyon'da; 4 subay, 262 nefer[97].

57. Tümen bölgesindeki İtalyan kuvvetlerinin durumu da şöyledir: Fethiye, Marmaris ve Bodrum'da birer piyade bölüğü, Güllük iskelesinde bir piyade bersagliere taburu, Söke ve Koçarlı'da birer piyade ile birer süvari ve bir makinalıtüfek bölüğü, ayrıca Söke'de bir cebel bataryası, Ku-

[97] Gökbilgin, a.g.e. s. 162, Karacebe, a.g.e. s. 143.

Levent Sahverdi Arşivi

şadası'nda bir piyade taburu ile iki piyade bölüğü ve bir makinalıtüfek bölüğü, Çine'de bir tabur piyade ve bir bisikletli piyade bölüğü. Bu kuvvetlerden alayların karargâhları Kuşadası ve Antalya'dadır. Tugay karargâhları Leryos Adası ve Antalya işgal kuvvetleri komutanlığının karargâhı Rodos'tur[98].

İtalya'nın Anadolu'daki kuvvetlerinin karargâhı Antalya'dır. Fakat İtalyanlar egemenlikleri altındaki Oniki Ada'yı da bir üs olarak kullanmışlardır. Adaların Anadolu sahillerine yakın olması İtalyanların Anadolu'daki kuvvetlerini artırmaları için bir avantaj oluşturmuştur.

[98] *ATESE Arş.* Kl. 27, D. 107, Fh. 32, 32-1, *ATESE Arş.* Kl. 15, D. 61, Fh. 35-1, 35-2.

Levent Sahverdi Arşivi

AKBAŞ BASKINI (OLAYI) VE YANKILARI

Arş. Gör. ADNAN SOFUOĞLU

GİRİŞ

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalayarak I. Dünya Savaşı'ndan çekildi. Ateşkes Antlaşması 24 maddeden oluşuyordu ve çok ağır hükümleri ihtiva etmekteydi[1]. Antlaşma istismara da çok müsait idi. Özellikle bazı maddeler Osmanlı Devletini tamamen savunmasız hale düşürüyor ve müttefikler suni sebeplerle çıkartılacak karışıklıklarla emniyetlerinin bozulduğunu ileri sürerek ülkenin önemli stratejik mevkilerini işgal etme hakkını elde ediyorlardı[2].

Nitekim Ateşkes Antlaşmasından sonra İtilâf Devletleri Antlaşmayı istismar ederek, daha önce aralarında yaptıkları gizli antlaşmalardaki[3] nüfuz bölgelerini işgal etmeye başladılar.

Diğer taraftan Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından evvel 400.000'i aşan Türk Ordusu, Antlaşma'nın tatbikatından sonra bu sayı iyice düşerek birlikler kadro haline gelmişti[4].

Yine Mütarekeden sonra İtilâf Devletlerinin yanısıra Yunanistan da 30.12.1918'de Paris Barış Konferansı'na sunduğu bir muhtıra ile daha önce kendilerine vaat edilen Batı Anadolu'yu talep etmeğe başladı[5]. Bila-

[1] Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Selahattin Tansel, *Mondrostan Mudanya'ya Kadar,* C. I, Ankara 1973, s. 10-13; Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, İstanbul 1983, s. 17-32, 51-64.

[2] Mondros Mütarekesi maddeleri için bkz. Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi,* C. III, Kısım 4, Ankara 1983, s. 742-746; Alî Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi,* Ankara 1948, s. 33-34, 66-68; İsmet İnönü, "Devlet Kurucusu Atatürk" Belleten XXXIII No. 129, Ocak 1969, s. 1-2.

[3] Gizli Antlaşmalar için bkz. Yuluğ Tekin Kurat, *Osmanlı İmparatorluğunun Paylaştılması,* Ankara 1986, s. 17-20; Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika,* C. I, Ankara 1973, s. 2; *Türk İstiklal Harbi Mondros ve Tatbikatı,* C. I, Ankara 1962, s. 7-8.

[4] *T.İ.H. Mondros ve Tatbikatı,* C. I, s. 49-57 vd.

[5] Gothard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri,* Ankara 1986, s. 50.

Levent Sahverdi Arşivi

hare Yunanlılar Batı Anadolu üzerindeki istekleri doğrultusunda siyasî ve askerî faaliyetlerini hızlandırdılar[6].

Bu durum İtilâfların faaliyetlerine sessiz kalmış olan Türk tarafını harekete geçirdi. Nitekim yapılan girişimler neticesi 1 Aralık 1918'de İzmir'de İzmir Müdafaa-ı Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti resmen kuruldu ve faaliyetlerine başladı[7].

Nihayet yaptıkları girişimler neticesi Yunanlılar İtilâf Devletlerinin de (İtalya hariç. Çünkü bu durum kendi politik hedef ve çıkarlarına aykırı idi ve mesele kendilerine bildirildiğinde bunu kerhen desteklemişlerdi.) tasvibiyle 15 Mayıs 1919 günü İzmir'i işgal etmeğe başladılar[8].

İzmir'in bu şekilde işgali ise ülkede büyük bir infiale sebep oldu. Nitekim İzmir işgaline karşı memleketin çeşitli yerlerinden İtilâf temsilciliklerine ve İstanbul Hükümeti'ne protesto telgrafları çekildi. Yine İstanbul başta olmak üzere çeşitli bölgelerde işgali protesto mitingleri tertip edilmeğe başlandı. Bu miting ve toplantılarda silâhlı mücadeleye karar verildi. Hatta bazı bölgelerde gönüllü kaydına dahi başlandı[9].

Bu şekilde İzmir'in işgali bir dönüm noktası teşkil etti. Nitekim daha önce İtilâf Devletlerinin işgal ettikleri yerler için bu derece tepki oluşmamıştı.

[6] Yunan istekleri ve faaliyetleri için bkz. Dimitri Kitsikis, *Yunan Propagandası*, Meydan Neşriyatı, Basım tarihi belli değil, s. 28-35; Michel Llewellyn Smith, *Anadolu Üzerindeki Göz*, İstanbul 1978, s. 84-vd.; Gothard Jaeschke *a.g.e.*, s. 50-65; Bilge Umar, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Ankara 1974, s. 48-51; Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1953, s. 56-vd; Salahi R. Sonyel, *a.g.e.*, C. I, 51-52.

[7] *T.İ.H.*, C. I, 5-134; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, 1859-1952 İstanbul 1952, s. 48; Celal Bayar, *Ben'de Yazdım*, C. V, İstanbul 1968, s. 1619; Nurdoğan Taçalan, Egede Kurtuluş Savaşı Başlarken, İstanbul 1970, C. I, s. 145-148; Nail Moralı, *Mütarekede İzmir Olayları*, Ankara 1973; Yuluğ Tekin Kurat, Batılı Kaynakları Işığı Altında İzmir'in İşgali Sorunu", VII. Türk Tarih Kongresi, s. 845-847.

[8] Bu konuda geniş bilgi için bkz. *T.İ.H.*, C. II, K. 1, s. 54 vd; Celal Bayar, *a.g.e.*, C. VII, s. 1796 vd; Bilge Umar, *a.g.e.*, s. 119 vd; Ahmet Midillili, *Türk İstiklal Harbinin Başında Milli Mücadele*, Ankara 1928, s. 287 vd.; M.K. Atatürk, Nutuk C. I, M.E.B. Yayını, İstanbul 1981, s. 2 vd; Ali Türkgeldi, *a.g.e.*, s. 113 vd.; Kazım Özalp, *Milli Mücadele*, C. I, Ankara 1985, s. 11-12; Nurdoğan Taçalan, *a.g.e.*, C. I, s. 127 vd.; Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, C. I, Ankara 1965, s. 86 vd.

[9] İstanbul Mitingleri, Kemal Arıburnu, *Milli Mücadelede İstanbul Mitingleri*, İstanbul 1975, Silahlı Mücadeleye karar verildiği bkz. M. Akif Tütenk, *Milli Mücadelede Denizli*, İzmir 1969, s. 6 vd; Sadi Borak "Sarıklı Mücahit" Hayat Tarih Mecmuası Ekim 1968, Sayı: 9; Protestolar bkz. M. Şefik Aker, *İstiklal Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali*, C. I, Ankara 1937, s. 71; *T.İ.H.*, I. II, K. 1, s. 64-65; Tayyib Gökbilgin *a.g.e.*, C. I, s. 87; M. Akif Tütenk, *a.g.e.*, s. 9.

Levent Sahverdi Arşivi

Esasında Yunanlılar'ın İzmir'i işgalleri Megali İdealarını[10] gerçekleştirmek yönünde önemli bir adım attıklarını gösteriyordu. Nitekim Yunanlılar bu işgalle yetinmeyip, işgal edilecek yerler içinde bulunmayan bölgeleri de işgal etmeğe başladılar ki 29 Mayısta bu şekilde Ayvalık'ı işgal ettiler[11]. Bu gelişmeler onların niyet ve hedeflerini açıkça ortaya koyuyordu.

Bu durumda İstanbul'da işgalden hemen sonra yeniden kurulmuş olan Damat Ferit Hükümeti ilk etapta işgale karşı tepki gösterme yönünde bir tavır koydu[12]. Özellikle Harbiye Nezareti bir bakıma mukavemet sayılacak birliklerin "terk-i mevki" etmemeleri yönünde emirler yayınladı[13].

Esasında Harbiye Nezareti işgale karşı mukavemetten yana bir tavır almıştı ama nasıl bir sistem dahilinde mücadele edileceği açık değildi. Diğer taraftan bu sırada Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetleri silâhlı mücadele yapmak ve direniş kuvvetleri oluşturmak için gayret sarfetmekteydiler. Yine bu sırada sivil katkılı askerî direnişler de vukubulmağa başlamıştı[14].

İşte bu ortam içinde Kuvay-ı Milliye hareketi doğdu[15]. Bilahare de bu yönde teşkilâtlanma faaliyetleri başladı.

İŞGALLER KARŞISINDA BÖLGEDEKİ GELİŞMELER VE KÖPRÜLÜLÜ HAMDİ BEY[16]

Yunan işgalleri devam ettiği sıralarda diğer bölgelerde olduğu gibi Burhaniye ve Edremit ilçelerinde de savunma hazırlıkları başlatılmıştı. Ni-

[10] Megali idea hakkında bkz. Salahi R. Sonyel, *a.g.e.*, s. 30; Michael Llewelyn Smith, *a.g.e.*, s. 11.

[11] Hıfzı Erim, *Ayvalık Tarihi*, Ankara 1948, s. 67 vd.; Hilmi Ergeneli, "1919'da Ayvalık Savunması İle İlgili Anılar" Düzenleyen Adnan Ergeneli, Belleten, C. 98, No. 189-190 Nisan 1984; *T.İ.H.* C. II, K. 1, s. 96-100; İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Ege'de Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşına Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim Tahtakılıç Bey*, Ankara 1989, s. 99-100.

[12] *H.T.V.D.*, Sayı 38 Belge 907; *T.İ.H.* C. II, K. 1, s. 101; Hilmi Ergeneli, *a.g.m.*, s. 192-193; Celal Bayar, *a.g.e.*, C. VIII, s. 2492. Hükümet bilahare bu tutumundan vazgeçmiş ve tam aksi bir tavır almıştır.

[13] *T.İ.H.* C. II, K. 1, s. 68; Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. II, Belge No: 2; M. Şefik Aker, *a.g.e.*, C. I, s. 69.

[14] Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 9; İlhan Tekeli-Selim İlkin, *a.g.e.*, s. 62-63; Sıtkı Aydınel, *Güneybatı Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Harekatı*, Ankara, 1990, s. 70.

[15] M. Şefik Aker, *a.g.e.*, C. I, s. 84-86; Sıtkı Aydınel, *a.g.e.*, s. 75-80; *T.İ.H.* C. II, K. 1, s. 79 ve 123'te Kenan Esengin, *Milli Mücadelede İç Ayaklanmalar*, İstanbul 1982, s. 21.

[16] Kolağası İbrahim Beyin oğlu olan Hamdi Bey 1886'da Köprülü'de doğdu. Tahsilini Köprülü ve Üsküp'te yaptı. Balkan Savaşlarında görev aldı. 1914'de Edirne Polis

Levent Sahverdi Arşivi

tekim daha İzmir işgalinden önce 17 Mart 1919'da İzmir'de toplanan İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Kongresine Edremit'ten Müftü Cemal Efendi, Hukuk mezunu Muammer Bey, Eczacı Avni İsmail, Havran'dan Hasan Kamil Beyler katılmışlar. Bunların dönüşlerinde Edremit'te, Kongrede alınan kararlar doğrultusunda, O sırada kaymakam olan Hamdi Bey'in de teşvikiyle, Edremit Körfezi'nin İtalyan nüfuzuna verileceği söylentisi üzerine miting tertip edilmiş ve üst makamlarla yabancı mümessilliklere telgraf ve notalar gönderilmişti ki bu gelişmeden sonra 8 Nisan da Hamdi Bey kaymakamlıktan alındı. O da Edremit'ten ayrılarak Burhaniye'de eniştesi Şükrü Bey'in evine yerleşti[17]. Daha sonra İzmirin işgali üzerine Edremit'te İdman Yurdunda bir toplantı yapıldı. Toplantıya Hamdi Bey de iştirak etti. Ayrıca bu toplantıya Seyitzade Seyit Bey, Hidayet Efendi, Dramalı Cemali Bey, Kazak İsmail Efendi de katılmıştı. Toplantıda derhal bir teşkilât kurulması için çalışmaların başlatılmasına karar verildi. Bilahare Burhaniye'ye gelen Hamdi Bey, burada Müderris Şükrü Efendi, Müftü Mehmet Bey, Hacı Tali Bey, Fabrikatör Ali Osman Ağa ve Hakkı Çakıroğlu'nu Belediye'ye davet etti. Onlarla meseleyi görüştü ve bu yönde faaliyete geçildi. Daha sonra Havran'a gittiğinde Müderris Şükrü Efendi'nin bütün donanımı hazır, bir bölük gönüllü hazırlamış olduğunu gördü. Buradan tekrar Edremit'e dönen Hamdi Bey'in girişimleriyle gönüllü kaydına hız verildi. Nitekim bir iki gün içerisinde 300 kişinin kaydı yapıldı[18]. Bilahare Burhaniye'de oluşturuluş olan Redd-i İlhak Cemiyeti üyeleri Ayvalık'ta bulunan 172. Alay Komutanı Ali Bey'in (Çetinkaya) yardımını sağlamak ve onun ne düşündüğünü öğrenmek maksadıyla Hamdi Bey'i (Köprülülü) yanında Hacı Tali, Posta Müdürü Hacı Zihni ve Jandarma Kumandanı Hüsnü Beyler olduğu halde O'nun yanına gönderdiler. Hamdi Bey ile yanında Sansür Ali Bey olduğu halde Ali Bey Ayvalık-Gömeç arasında bir yerde 23 Mayıs'ta buluştular. Burada Yunanlıların Ayvalık'ı işgal etmeğe kalkışmaları halinde yapılacak işler ile asker ve cephane konuları ele alındı. Ali Bey bu sırada Burhaniyelilerden yiyecekleri kendilerince sağlanmak üzere 150-200 kişilik bir millî kuvvet hazır-

Müdürlüğü'nde Kısm-ı İdari Reisliğinde bulundu. Bilahere Demirköy, Malkara, Keşan ve Sındırgı kazalarında Kaymakamlık yaptı. En son olarak da 1917'den beri Edremit Kaymakamlığı yapmaktaydı. Mücellitoğlu Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler,* C. II, Ankara 1954, s. 685-690.

[17] Zeynel Kozanoğlu, Hamdi Bey ve Akbaş Baskını, Ankara 1970, s. 15-19.

[18] Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.,* s. 24-26; Kamil Su, *a.g.e.,* s. 52-60.

Levent Sahverdi Arşivi

lamalarını istedi[19]. Bilahare Burhaniyeliler bu istek doğrultusunda dört bölükten oluşan millî bir tabur meydana getirdiler. Bu kuvvetin başına da Hamdi Bey'i geçirdiler[20],

Burhaniye'de bu faaliyetler sürdürülürken 29 Mayıs 1919'da Ayvalık'a Yunanlılar askerî birlik çıkararak işgale başladılar. Bunun üzerine Gömeç'te bulunan Sansûr Memuru Burhaniye'ye telefon ederek Hamdi Bey'i aradı ve O'na Ali Beyle buluşmalarında kararlaştırdıkları üzere Milis Kuvvetleri Karargahının Kerem Köy'de kurulması için hemen harekete geçmenin uygun ve yararlı olacağını bildirdi. Bunun üzerine Hamdi Bey Edremit, Havran ve Zeytinli merkezlerine telefon ederek durumu ilgililere aktardı. Bundan sonra Hamdi Bey acele hazırlık yaptı ve bilahare içlerinde Burhaniye Hükümet Tabibi'ninde bulunduğu 60 kadar kuvvetle Burhaniye'den ayrıldı. Bunlar Kerem Köyü'ne geldiklerinde milislerin sayısı 150'ye yükselmişti. Hamdi Bey böylece 3 Haziran'dan başlamak üzere 172. Alay ile işbirliği yapma imkanını buldu. Böylece askerî kuvvetlerle birlikte gönüllülerden oluşan milislerden Ayvalık'ta Yunanlılar'a karşı bir cephe oluşturuldu. Bilindiği gibi bu cephenin komutanı Ali Bey idi. Hamdi Bey ile Pelitköylü Mehmet Çavuş da O'na bağlı olarak milislere komuta ediyorlardı[21]. İlk etapta Hamdi Bey burada meydana gelen çatışmalara katıldı. Bilahare Yunanlıların Kınık ve Bergama arkasından Kozak nahiyesine doğru harekete geçmeleri ve burayı alarak ilerlemeleri üzerine Hamdi Bey'e elindeki millî kuvvetlerle Burhaniye ilçesinin savunması için gerekli tertibi almak görevi verildi[22]. Ancak bilahare cephede meydana gelen bazı olaylar Ali Bey ile Hamdi Bey'in aralarının açılmasına sebep oldu[23]. Bu yüzden Hamdi Bey milislerin komutasını geçici olarak Pelitköylü Mehmet Bey'e bıraktıktan sonra Burhaniye'den ayrıldı ve Balıkesir'e gitti[24]. Hamdi Bey burada Barhaniye Kuvay-ı Milliye Komutanı sıfatıyla Balıkesir Kongresi'ne katıldı[25].

[19] *Türk Tarih Kurumu Arşivi; Ali Orhan İlk Kurşunun* notlarından naklen Kamil Su, *Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, Ankara 1984, s. 50-51; Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 31-37.

[20] Kamil Su, *a.g.e.*, s. 51.

[21] Kamil Su, *a.g.e.*, s. 60-61; T.İ.H. C. II, K. 1, s. 100; Hıfzı Erim, Ayvalık Tarihi, Ankara 1948, s. 67; Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 34; Selahattin Tansel, *a.g.e.*, C. I, s. 269.

[22] Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. II, Belge 51; Sivil Teşkilat, Bölük Komutanları için bkz. Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 43-44.

[23] Kamil Su, *a.g.e.*, s. 69-75; Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 40-41; *Hacım Mühittin Çarıklı Kuvay-i Milliye Hatıraları*, Yayına Hazırlayan Şerafettin Turan, Ankara 1967, s. 23.

[24] Kamil Su, *a.g.e.*, s. 75.

[25] *Hacım Mühittin Çarıklı Kuvay-ı Milliye...*, s. 26.

Levent Sahverdi Arşivi

Kongre'den sonra Hamdi Bey tekrar cepheye döndü. Ancak Ali Bey ile sürtüşmeleri devam etti. Bu yüzden bir müddet sonra Kâzım Bey (Özalp) olaya müdahale etti ve Hamdi Bey'i Balıkesir Heyet-i Merkeziye (Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi) idare heyetine getirtti. Böylece Ayvalık'tan ayrılan Hamdi Bey bundan sonra Balıkesir Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziye üyesi olarak vazifede bulundu[26].

Hamdi Bey'in Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi'ndeki görevi Millî Kuvvetler'e asker tedarik etmek idi[27].

HAMDİ BEY BİGA'DA

Bu sırada Biga'da Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı kurulması için Kâzım Bey, Kaymakamı sıkıştırıyordu. Kaymakam ise müterreddit davranıyordu. Nihayet Biga'nın önde gelen kişilerinden olan Müftü Hamdi Efendi 10 Eylül'de Biga Müdafaa-i Hukuk Teşkilâtı'nı kurmayı başardı[28]. Bilahare Biga Müftüsü Hamdi Bey Biga'daki karışıklığı ki Kara Hasan Çetesi meselesi vardı[29]. Gidermek ve ve teşkilâtı geliştirmek için Balıkesir Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesinden yardım istedi. Bunun üzerine asker, silâh ve cephane tedarik etmek, uygunsuz hareketlerde bulunanlara hadlerini bildirmek, yapılan yolsuzlukları önlemek ve Müdafaa-i Hukuk Teşkilatını güçlendirmek üzere Heyet-i Merkeziye'ce Hamdi Bey'in Biga'ya gönderilmesine karar verildi[30].

Bunun üzerine Hamdi Bey 12 Ocak 1920'de yanında Dramalı Rıza Bey olduğu halde 37 kişilik bir kuvvetle Balıkesir'den Biga'ya hareket etti[31]. Bilahare Hamdi Bey yanlarında Dramalı Rıza ile Bandırmalı Kâni Beyler olduğu halde 40 kişilik Kuvay-ı Milliye atlı birliğiyle Biga'ya geldi. Burada kendilerini Müdafa-i Hukuk Heyeti karşıladı[32].

[26] Hamdi Bey ile Ali Bey arasındaki sürtüşmeler için bkz. Kamil Su, *a.g.e.*, s. 81-86; *Hacım Mühittin Çarıklı Kuvay-ı Milliye...*, s. 29-31; Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 51-53.

[27] Kamil Su, *a.g.e.*, s. 114.

[28] Zühtü Güven, *Anzavur İsyanı*, Ankara 1965, s. 59; Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan*, C.V, İstanbul 1966-67, s. 105-106.

[29] Kamil Su, *a.g.e.*, s. 119-120.

[30] İzmir'e Doğru Gazetesinden naklen, Kamil Su, *a.g.e.*, s. 124.

[31] Kamil Su, *a.g.e.*, s. 124; Kazım Özalp, *a.g.e.* C. I, s. 90; Hamdi Bey'in yanında Manastırlı Mahmut, Köprülülü Şerif Tikveşli Süleyman Çavuş, Balıkesirli Kara Mustafa, Resneli Ahmet, Kumanovalı Hüseyin Çavuş, Kepsutlu Arnavut Abdi, Menemenli İbrahim, Tikveşli Mülazım Sabri Bey ve daha birkaç adamı olduğunu beyan ediyor. Dramalı Rıza Bey ile Kani Beyin onları Biga'da karşıladığı ifade ediyor bkz. Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 69.

[32] Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.*, aynıyer; Hasan İzzettin Dinamo, *a.g.e.*, C.V, s. 148.

Levent Sahverdi Arşivi

Hamdi Bey burada Belediye Dairesi'ne yerleşerek burayı karargah yaptı. Bilahare Hamdi Bey ve arkadaşları bütün güçlerini Biga ve yöresinde güvenliği sağlamaya verdiler ve Kara Hasan Çetesi'ni ortadan kaldırdılar. Daha sonra faaliyetlerini bölge ileri gelenlerini millî davaya kazanma, Yunan cephesinde çarpışan asker ve kuva-yı milliyecilere silâh ve cephane tedarik etme, cepheye asker gönderme yönünde yoğunlaştırdılar[33].

KUVAY-I MİLLİYE'NİN SİLÂH İHTİYACI VE BÖLGEDEKİ SİLÂH DEPOLARINDAN FAYDALANMA DÜŞÜNCESİ

Bilindiği gibi bu sırada Batı Anadolu'da Yunan işgalinin genişleyerek sürmesi ve iç karışıklıkların meydana gelmesi Kuvay-ı Milliye'nin silâh ve cephaneye olan ihtiyacını o nispette şiddetlendirmekteydi. Nitekim 29 Ocak 1920 tarihli İstanbul İngiliz askerî istihbarat teşkilatınca hazırlanan rapora göre Fevzi Paşa'nın tahminiyle millî kuvvetlerin sayısı 15.000 idi ve silâh ve cephane kıtlığından miktarı hızla artırılamıyordu. İstanbul'dan temin edilen, Mudanya ve Bursa üzerinden sevk edilen silâh ve cephane de yetersiz kalmaktaydı. Zaten İstanbul'dan sevkedilen cephane sadece buraya gönderilmemekte aynı zamanda ihtiyaç nispetinde diğer cephelere de gönderilmekteydi[34]. Ayrıca o sırada İzmir'in Yunanlılarca ilhak edileceği şayiası yayılmıştı. Diğer taraftan Milne Hattı meselesi gündemdeydi ve Türk kuvvetlerinin bilindiği gibi mevcut cepheden 3 km geri alınmaları isteniyordu. İşte bunlara karşı Kuvay-ı Milliye ve nizamî birlikler karşı tedbir almaya çalışmaktaydılar. Bu sebeple makul olan bütün kuvvetleri seferber ederek bir taarruz hazırlanmaktaydı[35]. Bu sıralarda yine bu sebeple olacak 14. ve 20. Kolordulara tekrar asker alınması düşünülüyordu. Bunun için de tabiiki çok sayıda silah ve cephaneye ihtiyaç vardı. İşte bu sebeple Anadolu'da bulunan ve İtilâf Devletlerinin kontrolu altında olan silâh depolarından faydalanma yolu düşünüldü[36].

Bilindiği gibi Mütarekeden sonra Mütareke hükmü gereği silâh depolarına İtilâf Devletlerince elkonulmuştu. Anadolu depolarında bulunan si-

[33] Kamil Su, *a.g.e.*, s. 126-127; Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 70-75.

[34] Nitekim Ali Fuat Paşa Bekir Sami Bey'den 31.12.1919'da Niğde ve Ankara için İstanbul'dan silâh temin edilerek Mudanya ve Bursa Yolu ile gönderilmesini istedi. Bekir Sami Beyde şiddet baskı ile para toplatarak silâhları temin etti ve 6.1.1920'de silâh sevkine başladı. *T.T.K. Arş. Bekir Sami Dos. Defter: 3*, 31.12.1919 ve 1-1, 6-1, 6.1.1920 belgeler; Rapor için bkz. Bilal Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, C. I, Ankara 1973, s. 320.

[35] Nutuk, C. 1, s. 393; Rapor için bkz. Bilal Şimşir, *İngiliz Belgelerinde...*, C. I, s. 357.

[36] Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 74.

Levent Sahverdi Arşivi

lâhların sürgü kolları topların kamaları da sahile ve İstanbul depolarına taşınmıştı. En büyük silâh depoları önceki bölümde de belirttiğimiz gibi İstanbul ve Gelibolu Yarımadası'nda bulunmaktaydı. Bu depolarda Türk subayları bulunmakla beraber, esas muhafaza tamamen İtilâf kuvvetlerine aitti. Bu arada İzmir ve Manisa'daki silâh depolarına, buraları işgal eden Yunanlılar el koymuşlardı[37].

Bu sırada 14. Kolordu Bölgesi ile Çanakkale ve Bolayır çevresinde, Bolayır Piyade Cephane Deposu, Borator Piyade Cephane Deposu, Karapınar Piyade Cephane Deposu ve Sahra Mermisi Deposu, Ali Bey Çiftliği Piyade Cephane ve Sahra Mermisi Deposu, Gaziler Piyade Cephane ve Top Mermisi Deposu, Kaydos (Ecabat), Akbaş, Hasanoba, Türecik, Ezine, Ayvacık piyade cephane ve top mermisi depoları bulunmaktaydı. Tabiîki 14. K.K. bölgesinde bulunan depolardan faydalanılmaktaydı. Ancak Çanakkale ve Gelibolu Yarımadasında bulunan depolardan faydalanılamamaktaydı[38]. Bunlardan Gelibolu Yarımadası'nda bulunan Akbaş Deposunda, Kafkas Cephesinde Ruslarla çarpışan Türk kuvvetlerinin ihtilâlden sonra Ruslardan Kars, Ardahan ve Batum şehirlerini geri alırken ele geçirdikleri silâh ve cephanenin önemli bir kısmı bulunmaktaydı[39]. Depoda sekiz bin Rus tüfeği, kırk Rus ağır makineli tüfeği ve beşbin sandık cephane (başka bir belgeye göre 20.000 sandık cephane), ayrıca muhabere ve istikam malzemesi bulunmaktaydı[40].

Gelibolu sancağına bağlı Eceabat kazasının Akbaş mevkiindeki bu cephaneliği Fransız birliği muhafaza etmekteydi. O sıralarda İstanbul gazetelerinde Akbaş'daki silâh ve cephanenin Bolşevik Ruslara karşı savunan Çarlık yanlısı bir kuvvet olan Vrangel (Nikolayevig Vrangel)[41] ordusu as-

[37] Kazım Özalp *a.g.e.*, C. I, s. 89.

[38] *Askeri Tarih Stratejik Etüd Dairesi Arşivi Klasör 508, Dosya 66 Fihrist 23.*

[39] Kamil Su, *a.g.e.*, s. 135.

[40] *ATASE Arş. Klasör 36 Dosya 120-141 F 2/1;* Zeynel Kozanoğlu, Kurmay Binbaşı İsmail Hakkı Bey'e dayanarak Akbaş cephaneliğinde 8 bin Tüfek, 137 711 Alman Piyade Fişengi, 5,5 milyon Mavzer cephanesi, 14 milyon Rus tüfengi cephanesi, 7.331 Sahra topu mermisi, 104 onbeşlik Skoda mermisi, 398 onboçukluk obüs mermisi olduğunu beyan ediyor. Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.* s. 77.

[41] Vrangel (Pyoti Nikolayaviç, Kouna 1878-Brüksel 1928) Rus generalidir. Rus-Japon savaşına katıldı. Birinci Dünya Savaşında komutanlığı başarılı idi. 1917'de Bolşevik ihtilalinde ihtilâl karşıtı olduğundan Kırım'a çekildi. Denikin ordusunda Bolşeviklere karşı savaştı. Bilahare Denikin'in yerine Ukrayna ordusunun başına geçti. Kırımdaki ordusunu yeniden düzenledi. 1920'de Sovyet-Polonya Savaşı sırasında Sovyetlere saldırdı. Ancak başarılı olamadı. Ordusuyla Geliboluya geldi. Buradan da ordusuyla birlikte Yugoslavya'ya nakledildi. Burada 1925 yılına kadar Sovyetlere karşı mücadelesine devam etti. Bilahare buradan ayrılarak Belçikaya gitti. H. Adnan Özelçin, *Nutkun İçinden,* Ankara 1981, s. 193-194.

Levent Sahverdi Arşivi

kerlerine verileceği haberleri çıkmaktaydı. Bu mesele Kuvay-ı Milliye ile Heyet-i Temsiliye'nin dikkatini çekmişti[42] Nitekim bölgedeki deponun nakledilmesini gerçekleştirmek üzere bazı nakliye gemileri Gelibolu önüne gelmekteydi.

AKBAŞ DEPOSU'NA BASKIN ÖNCESİ HAZIRLIK VE ALINAN TERTİBAT

Yukarıda belirtildiği gibi silâh ve cephaneye en çok ihtiyaç duyulduğu bir ortamda çok sayıda silah ve cephaneye sahip bulunan Akbaş depolarının Anadolu sahillerine nakilleri düşünüldü[43]. Bu durumda 10 kadar adamıyla Biga'ya gelmiş olan Köprülülü Hamdi Bey, Akbaş Deposu'nun bir baskınla naklini üzerine aldı. Bilahare de hazırlıklara başlanıldı. Ayrıca 61. Fırka Kumandanı Kâzım Bey, Dramalı Rıza Bey'i 40 asker adamıyla Hamdi Bey'in emrine vermiş. Dramalı Rıza Bey bunun üzerine o sırada Biga'da bulunan Hamdi Bey'e katılmıştı[44].

Hamdi Bey hazırlık çerçevesinde ilk olarak Akbaş bölgesinde esaslı bir inceleme yapmak üzere Dramalı Rıza Bey'i görevlendirdi[45]. Bunun üzerine Dramalı Rıza Bey kıyafet değiştirerek iki arkadaşıyla birlikte Biga'dan Lapsekiye geçti. Burada Bergos (Şimdiki Umurbey) Bucak Müdürü Reşadettin Bey'le buluştu. Bilahare birlikte Gelibolu yakasına geçtiler. Gelibolu'da gereken kişilerle temas sağlandıktan sonra Reşadettin Bey geri döndü. Dramalı Rıza Bey ise bir hafta kadar Akbaş depolarının etrafında çoban kıyafetiyle dolaştı. Hatta bir yolunu bularak silâh depolarına girip içeride de incelemelerde bulundu. Bunun yanında bazı köylülerle tanışıp, onlar vasıtasıyla muhafızların vaziyet ve mevkilerini, nöbetçilerin adedini, ne şekilde nöbet değiştirdiklerini, telefon hatlarını, depolardan deniz kıyısına giden yolları, depolardaki malzeme miktarını ve sahildeki kayıkların yanaşabileceği noktaları tespit etti[46]. Dramalı Rıza Bey bu bilgileri topladıktan sonra Biga'ya döndü. Bilahare bu bilgilerin ışığında Hamdi Bey'le bir plân hazırladılar. Bu gelişmeleri Hamdi Bey aynı zamanda bir şifre ile 61. Fırka Kumandanı'na bildirdi[47]. Bunun üzerine Kâ-

[42] Mücteba İlgürel "Akbaş Cephaneliği Baskını" Tarih Dergisi Özel Sayı 33.,3.80/81, s. 272.

[43] Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 89.

[44] Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 89-90.

[45] Kamil Su, *Akbaş Olayı*, s. 139.

[46] Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 90; Kamil Su, *Akbaş Olayı*, s. 139-140; Zühtü Güven, *a.g.e.*, s. 34.

[47] Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 90.

Levent Sahverdi Arşivi

zım Bey 14. K.K. Vekili sıfatıyla İstanbul'da Galatalı Şevket Bey'e (Bahr-ı Şefid ve Boğazlar Kumandanı) bir telgraf göndererek Lapseki ve Karabiga civarında kalan Kolordu'ya ait eşyanın Bandırma'ya nakli için bir motor göndermesini ve motor kaptanının da, Lapseki'de kendisi tarafından gönderilecek memurun kendisine vereceği emre göre hareket etmesi lüzumunun tebliğini rica etti. Esasında böyle bir eşya mevcut değildi. Lapseki'de bulunacak memur ise Kolordu'nun bir subayı kıyafetine girecek olan Hamdi Bey olacaktı[48]. Bu hazırlanan plânın bir parçasıydı.

Bu hazırlıklardan sonra Hamdi Bey ve arkadaşları 18 Ocak 1920'de Lapseki'ye geldiler. Meseleyi gizlemek, casusların haber almasını engellemek için Kara Hasan'ın tutuklandığı sırada kaçan çete mensuplarını yakalamak üzere geldiklerini ve arama yapacaklarını belirttiler. Yine aynı bahaneyle dikkatleri başka yöne çekmek için 30 kişilik bir kuvvetle Dramalı Rıza Bey Bergos'a gönderildi[49].

Bu arada Hamdi Bey ise Lapseki Kaymakamı Hasan Basri Bey'i ziyaret etti. Bilahare Kaymakam'ın yardımıyla ve Kayıkçı Hasip Ağa, Lapseki Millî Teşekkülünün başında bulunan Hancı Lütfü Bey ile arkadaşı İbrahim Ağa vasıtasıyla Lapseki, Çardak, Gelibolu ve Umurbey iskelesinden ne kadar motor ve kayık varsa temin edildi[50].

Bu sırada Bergos'ta bulunan Dramalı Rıza Bey de yukarıda belirttiğimiz gibi eşkiya takibi için geldiklerinin etrafa yayılmasını sağladı. Bu gelişmeler olurken Bucak Müdürü Reşadettin Bey'e Hamdi Bey'in gece Bucağa geleceği bildirilerek, hazırlık yapılması Umum Kuvay-ı Milliye Kumandanınca istendi. Nitekim o gece Hamdi Bey Bucağa geldi. Derhal Reşadettin Bey'inde hazır bulunduğu bir toplantı düzenlendi. Toplantıda Kürt Bekir ve arkadaşları hakkında sorular soruldu. Çevrede arama yapılacağı için halkın bundan telaş etmemesi ve kuşkuya kapılmaması söylendi. Gelişlerinin sadece eşkıyayı ortaya çıkarmak gayesine yönelik olduğu belirtilerek Reşadettin Bey'den bu hususun halka duyurulması istendi. Bu tedbirler alındıktan sonra Hamdi Bey ve arkadaşları harekat merkezi olarak seçtikleri Lapseki'ye döndüler[51]. Burada üç gün kalındı. Yine burada

[48] Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 90.

[49] *Başbakanlık Arşivi Bab-ı âli Evrak Odası. Umumi No 346145.*

[50] Geniş bilgi için bkz. Zühtü Güven, *a.g.e.*, s. 35; İsmail Aydın Hoşgör, *Kurtuluş Savaşında Biga*, Biga 1970; Naci Sadullah Sander "İstiklal Savaşının İlk Cephesi Nasıl Kuruldu" Cumhuriyet Gazetesi, 18.5.1968-17.6.1968.

[51] *B.A. B.E.O. Umumi No: 346145.*

Levent Sahverdi Arşivi

da halka eşkiya takibi için geldikleri imajını vermek için aynı zamanda Kara Hasan Çetesi'ne mensup kişileri yakalamak gayesiyle etrafa ufak müfrezeler çıkarıldı.

Lapseki'de bunlar yapılırken Dramalı Rıza Bey de baskın hareketine katılacak arkadaşlarıyla birlikte gizlice Gelibolu yakasına geçti. Bilahare yapılacak baskınla ilgili son hazırlıklar yapıldı[52]. Hamdi Bey de bu arada Lapseki'de kaymakamın yanısıra jandarma komutanı ve şube başkanı ile anlaştı ve plân gereği adamlarından ikisini asker kaçağı diye yakalattırarak Gelibolu Müstahkem Mevki Komutanlığı'na sevkettirdi. Komutan Halit Bey de durumu biliyordu. getirilen kaçakları O da Akbaş Cephaneliği'ne sevketti. Akbaş'da Osmanlı Devleti adına görevli Binbaşı Bahri Bey yaptığı soruşturmadan sonra onların asker kaçağı olduğuna hükmederek ikisini de cephaneliğinde görevlendirdi. İki gün sonra da Yüzbaşı Davut Bey ki bu da Hamdi Bey'in adamlarındandır. Akbaş'daki Türk Muhafız Birliği Komutan Yardımcılığı görevine getirildi[53].

Diğer taraftan Dramalı Rıza Bey, Gelibolu yöresinde dolaşan Tahir Çetesiyle ilişki kurdu ve ondan kendisine yardımda bulunacağı sözü aldı. Bundan sonra Bergos'a geldi. Aynı zamanda Hamdi Bey de 23 Ocak 1920 günü Bergos'a gelmişti. Burada baskın gününe kadar kalındı[54]. Bu arada İstanbul'da Galatalı Şevket Bey vasıtasıyla Çanakkale Mütareke Komisyonu'ndan temin edilen Bolayır motoru Bergos'a geldi[55]. Yine Lapseki'den ve diğer bölgelerden temin edilen kayık, motor ve mavnalar da Bergos iskelesinde toplandılar[56]. Bunlar Bolayır motoruna bağlandı. Artık baskın için bütün tertibat alınmıştı.

AKBAŞ DEPOSU'NA BASKIN VE SİLÂH VE CEPHANENİN ANADOLU YAKASINA TAŞINMASI

Nihayet 26-27 Ocak 1920 gecesi plân gereğince ilk olarak otuz kadar Kuvay-ı Milliye askeri motorlarla Gelibolu Yarımadası'na devriye gemileri-

[52] Kamil Su, Akbaş Olayı, s. 143-144.

[53] Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 81-82.

[54] Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 145.

[55] Zühtü Güven ve Hasan İzzettin Dinamo eserlerinde, Bolayır motorunun Bergos iskelesinde bulunan Kuvay-ı Milliyeye ait erzakı Karabiga'ya götürmek üzere Köprülülü Hamdi Bey tarafından Çanakkale'de mütareke komisyonundan istenerek alındığı belirtilmektedir. Zühtü Güven, *a.g.e.*, s. 31; Hasan İzzettin Dinamo, *a.g.e.*, C.V. s. 356.

[56] *B.A.B.E.O. Umumi No 346145;* Zühtü Güven, *a.g.e.*, s. 35.

Levent Sahverdi Arşivi

ne görünmeden geçirildi[57]. Bunlar Dramalı Rıza Bey'in başkanlığında evvela telefon hatlarını kestiler. Bilahare Cephaneliği koruyan Fransız nöbetçileri tesirsiz hale getirdiler. Arkasından Senegalli askerlerin bulunduğu Muhafız Birliği binasını sardılar. Bomba ve silâhlarla yatak koğuşuna hücum ederek teslim olmalarını istediler. Şaşkına dönen Fransız Muhafız Birliği askerleri teslim oldular. Bunun akabinde derhal depolar açıldı ve daha önce oradaki köylülerden de sağlanan elemanlarla cephane ve silâhlar büyük bir çabuklukla taşınmaya başlandı[58]. Nitekim yüzelli kişilik bir grup oluşturan bu ekip kısa zamanda silâh ve cephaneyi kıyıya taşıdı. Bu arada baskın grubu, orada görevli Osmanlı topçu neferleri Binbaşı Bahri Bey'le, Mülazım Hulusi ve Osman Efendileri ve yine orada bulunan altı Fransız askerini de bağlayarak beraberlerinde götürdüler[59]. Sahile cephane taşındığı sırada karşı kıyıda bekleyen Hamdi Bey'in emrindeki Bolayır motoru ve ona bağlı kayıklara gereken işaret verildi. Onlar da derhal harekete geçerek cephanenin taşındığı mevkiye geldiler. Bilahare burada motor ve kayıklara hızla yüklenen silâh ve cephane karşı tarafa Bergos Bucağı'na getirildi. Orada da köylerden toplanan ve geceyarısı getirilen çeşitli taşıtlar beklemekteydi. Bunlar da esas meseleden haberdar değillerdi. Bu sırada aynı zamanda Bergos'ta çok sıkı tedbirler alınarak telefon ve telgraf merkezleri tutulmuş, Lapseki ve Çanakkale ile bağlantı tamamen kesilmişti[60]. Nihayet Bergos iskelesine getirilen silâh ve cephaneler burada bulundurulan taşıtlara yüklenerek Kuvay-ı Milliye elemanlarının kontrolünde kıyıdan içerilere doğru yola çıkarıldı[61]. Bu taşıtlar bir müddet Lapseki'ye doğru yol aldılar. Bir süre sonra ise yoldan sapıp Beypaş, Hacıkemler köylerine geçerek Balcılar'a geldiler ve yüklerini buraya boşalttılar. Bilaha-

[57] *Nutuk C. I;* ve Giyos Yetkin, *"Köprülülü Hamdi Bey" Edremit Gazetesi,* 1961; Zeynel Kozanoğlu, ve Zühtü Güven eserlerinde baskın tarihi 26/27 Şubat 1920 olarak verilmektedir. Bu tarih yanlıştır. Çünkü resmî belgelerde baskın tarihi 26/27 Ocak 1920 olarak verilmektedir. bkz. *B.A.B.E.O,* Umumi No: 346145, Baskın Nutuk, C. III, vesika 239'da da doğru olarak 26/27 Ocak 1920'dir.

[58] Kazım Özalp, *a.g.e.,* C. I, s. 90-91.

[59] Gelibolu Mutasarrıflığı 29 Ocak 1920'de Dahiliye'ye gönderdiği raporunda "Gelibolu Sancağına bağlı Eceabat Kazasının Akbaş mevkiindeki silah deposuna iki akşam önce Anadolu'dan geçen yüzelli kadar kimsenin Osmanlı Topçu neferlerini bağladıkları ve Binbaşı Bahri Bey'le Mülazım Hulusi ve Osman Efendiler ile orada bulunan altı Fransız neferini bağladıkları bunlarla birlikte ambardaki silâh ve cephaneyi ve diğer eşyayı da alarak geri döndükleri" şeklinde verilmektedir. *B.A.B.E.O. Umum No: 346145 ATESE ARŞ. Klasör 36 Dosya 120(141), f. 1*

[60] *B.A.B.E.O. Umumi No 346145.*

[61] Kamil Su, Akbaş Olayı, s. 150-151.

Levent Sahverdi Arşivi

re buradan silâh ve cephaneler yörükler vasıtasıyla önce Çan'a, bilahare oradan da Yenice Köyü'ne taşındı[62]. Silâh ve cephanelerin Bergos'tan uzaklaştırılmasından sonra elde bulundurulmakta olan Binbaşı Bahri Beyle Fransız askerleri serbest bırakılarak bir kayıkla Akbaş'a geri gönderildiler. Bu arada Bolayır motoru da olay yerinden uzaklaştırılarak baştan kara bir vaziyette karaya oturtulmuş olarak terkedildi[63]. Böylece Akbaş baskını plânı bölgede görev yapan İtilâf devriyelerine duyrulmadan başarıyla uygulanmış oldu.

AKBAŞ BASKINI OLAYININ YANKILARI; OLAYIN BÖLGEDE KUVAY-I MİLLİYE NEZDİNDE VE HEYET-İ TEMSİLİYE'DE YARATTIĞI MEMNUNLUK

Akbaş baskınının başarıyla sonuçlanması Balıkesir Kuvay-ı Milliyesi'nde büyük bir sevinç meydana getirdiği gibi Heyet-i Temsiliye ve yurt sathında da büyük bir memnunluk meydana getirdi[64]. Nitekim Kazım Bey'in durumu 29.1.1920'de bir telgrafta Heyet-i Temsiliye'ye bildirmesi üzerine[65] Mustafa Kemal Heyet-i Temsiliye namına aynı gün Kazım Bey'e verdiği cevapta "Köprülülü Hamdi Bey'in fedakârane ve cesurane hareketle elde eylediği şayan-ı gıbta muvaffakiyetten mütehassıl teşekkürâtımızın mümaileyhe tebliğine delâlet buyrulmasını rica eder, böyle azim bir muvaffakiyete saik olan zat-ı biraderilerini tebrike şitap eyleriz" demekteydi[66]. Ayrıca Mustafa Kemal 29.1.1920'de Heyet-i Temsiliye namına bütün Heyet-i Merkeziyelere bir tamim neşrederek hadise hakkında bilgi verdi[67]. Bundan sonra da Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi'ne her taraftan tebrik telgrafları gelmeye başladı[68].

[62] Kamil Su, Akbaş Olayı, s. 151; Zühtü Güven, *a.g.e.* s. 36.

[63] *B.A.B.E.O.* Umumi No 346145; *ATESE* Arş. Klasör 36 Dosya 141, F 25; Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Sayı 47 Belge No: 1103. Hamdi Bey bir kâğıda Fransız İşgali Kumandanlığına hitaben "Muhafazanız altında bulunan silâhlar aslen bizimdir ve bize lazımdır. Cephaneliği ikiyüz kişi ile ben bastım içindekileri ben aldım. Askerlerinizin hiçbir kabahatı yoktur. Kendilerinden aldığım bütün teçhizatı iade ederek onları nezdinize gönderiyorum" diye yazarak Fransız askerleri komutanına verdi. Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.* s. 90. Zeynel Kozanoğlu da baskın tarihini 26/27-2-1336 olarak veriyor ki bu tarih yukarıda belirtildiği gibi yanlıştır.

[64] Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 91.

[65] Telgraf Metni için bkz. Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 91-92; Nutuk C. III, vesika 239.

[66] Nutuk C. III, vesika 239 b. Ayrıca M. Kemal, Kazım Bey'e gönderdiği tebrik telgrafında bu olayın Türklerin Anadolu sahilinden Rumeli sahiline ilk geçişlerine benzer bir cesaret ve fedekarlık addettiği şeklinde nitelemekteydi.

[67] Tamim metni için bkz. Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 92; Nutuk C. III, vesika 239 c.

[68] Kazım Özalp *a.g.e.*, C. I, s. 91.

Levent Sahverdi Arşivi

Diğer taraftan yukarıda belirttiğimiz gibi elde edilen silâh ve cephane Batı Anadolu Kuvay-ı Milliyesi açısından çok önemliydi. Çünkü henüz bütün güçlerini getirmemiş olan Yunanlılara karşı taarruz yapılması düşünülmekteydi[69]. Hem bu bakımdan, hem de cephede silâh ve cephaneye ihtiyaç olduğu sırada onlara bu olay büyük bir moral verdi. Ayrıca Meclis-i Mebusan'da, Misak-ı Millî kararlarının ilân edildiği günün bir gün öncesinde gerçekleştirilen bu baskın aynı zamanda Kuvay-ı Milliye'nin emrivakilere ve işgallere karşı direneceğini, istenilen hedeflere ulaşıncaya dek mücadele edileceğini gösteren bir gelişme ve bir mesaj idi.

İTİLÂF DEVLETLERİNİN TEPKİLERİ (HÜKÜMET NEZDİNDE VE BÖLGEDEKİ GİRİŞİMLERİ)

Yine bu olay İtilâf Devletlerinin prestijini düşüren ve ona indirilen bir darbe idi. Bu sebeplerle bu baskın İtilâf Devletlerinde öfke ve kızgınlık meydana getirdi. Nitekim İtilâf Devletleri mümessilleri Akbaş baskınına karşı çok şiddetli tepki gösterdiler. İlk olarak Çanakkale ve Gelibolu'da bulunan İngiliz ve Fransız subayları geniş araştırma ve soruşturmaya giriştiler. Olayın gerçekleştirildiği sabah bandırası belli olmayan fakat İngilizlere ait olduğu sanılan bir torpido Umurbey (Bergos) iskelesine geldi. Kıyıya beş on top atışı (Nordanfild) yaptı. Bilahare iskeleye yanaştı. Karaya yirmi otuz kadar deniz piyade askeri çıkardı. Burada iskelede bulunan bir kayıkçıyı sorguya çektiler. Bunun arkasından çevrede, sonuçsuz kalan kısa bir araştırma yaptıktan sonra iskelede bulunan kahveci Mehmed Çavuş adında birisini şüphe üzerine yanlarına alarak Çanakkale yönüne uzaklaştılar. Aynı zamanda Akbaş'a da İngilizler tahkik memurları gönderdiler[70]. İngilizler esasında fazla uzaklaştırılamadıklarını sandıkları cephanenin peşindeydiler. Bu şekilde göz dağı verip cephaneyi geri almak düşüncesindeydiler. Bu olaydan mahallî yöneticileri de suçluyamıyorlardı. Çünkü deponun yönetimi tamamen kendi yani İtilâf subaylarının ellerindeydi.

Bu sırada şöyle bir gelişme vuku buldu. Akbaş baskınından yararlanmak isteyen bölgedeki Rumlar namına Kalay-ı Sultaniye (Çanakkale)

[69] Bu durum daha önce de belirtilmişti. Bu konuda Kazım Bey de şu bilgiyi veriyor. "Akbaş'tan getirilen silâhlar ile bir taarruz kuvveti teşkil ve techiz ettikten sonra, henüz Anadolu'ya çok sayıda asker çıkarmamış olan Yunanlılara karşı Soma ile Akhisar arasında büyük bir taarruz yaparak, Yunanlıları İzmir'den çıkarmak. Bunun için Karesi, Saruhan, Çanakkale sancaklarının ve Bursa vilayetinin bir kısmında muhtelif seneler askerleri silâh altına çağrılmıştı" Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 94.

[70] *B.A.B.E.O. Umumi No: 346145,* Hükümete verilen ültimatom, H.T.V.D. Sayı 47 vesika 1106.

Levent Sahverdi Arşivi

Metropolid Vekili ile bir kaç şahıs İngiliz kumandanı nezdine giderek yakına kadar gelmiş olan Kuvay-ı Milliye'ye karşı ya muhafazalarını veya müdafaa için kendilerine silâh verilmesini talep ettiler[71].

Bu arada halk arasında heyecan meydana getiren Lapseki'nin Fransızlarca işgali söylentisi yayıldı. Asılsız çıkan bu habere karşın 31.1.1920'de Fransızlar bu olayla ilgili olarak Kilidbahir ahalisinden ve kayıkçı taifesinden Hüseyin Bey'in karısı ve çocuklarını ve Çanakkaleli Mustafa ile Acifte Hasan'ın ailesi ve kızlarını tevkif ettiler. Aynı zamanda Binbaşı Bahri Bey'i tutuklayarak ifadesinin alınması için Çanakkale'deki İngiliz temsilcisinin yanına getirdiler[72]. Bunun üzerine Dahiliye Nezareti duruma müdahele ederek, olayla irtibatları kesin olmayan bu zatların tahliyesinin gerçekleştirilmesi için Sadaret'ten meselenin Hariciye Nezareti'ne aksettirilmesini istedi[73].

Bir taraftan bu gelişmeler olurken diğer taraftan 29.1.1920'de Karadeniz Ordusu Kumandanı General Milne, Harbiye Nezareti'ne bir tezkere göndererek "Gelibolu şube-i ceziresinde kain bir silâh deposuna bazı berhava kimseler tarafından vukubulan hücum dolayısıyla bu gibi bir vakanın Dersaadet'te gelmemesinin teminini lüzumlu addeder ve bu sebeple Maçka silâhhanesine İngiliz askerinden mürekkep bir muhafaza kıtasının gönderilmesini teklif ederim. Zat-ı samilerinin maiyet-i devletlerine talimat-ı lazimeyi ita buyuracaklarına eminim" diyerek silâh depolarının kendilerince kontrol edilmek istendiğini beyan etti[74]. Bu şekilde bir bahaneyle İngilizler İstanbul'daki silâh depolarına el koymak istiyorlardı.

Harbiye Nezareti ise General Milne'nin teklifini kabul etmemekle beraber o sıradaki siyasî ortamın nazikliği sebebiyle ki Harbiye Nazırı ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi İtilâf mümessillerinin baskısıyla bir müddet önce istifa etmişlerdi. Karşı teklifte bulunarak oyalama yoluna gitti. Nitekim Harbiye Nezareti 31.1.1920'de General Milne'ye verdiği cevapta "Dersaadette bu gibi bir hadisenin vukua gelmemesini temin için Harbiye Nezareti bütün tedabiri ittihaz eylemiştir. İtilâf kuvvetlerinin depolara fuzuli müdahelesi yüzünden tahaddüs eden vakayi muhtelif tarihlerde arz edilmiş olup bir sui tefehhüm hudûsüne mahal kalmamak için zat-ı alilerine bervech-i zir mukabil teklifi dermeyan eder ve kabul buyrulacağını da ümid eylerim.

[71] *B.A.B.E.O. Umumi No: 346145; ATESE Arş. Kalasör 36 Dosya 120 (K.1) F 4/2.*

[72] *ATESE Arş. Klasör 36 Dosya 120 (141) F. 16.*

[73] *B.A.B.E.O. Umumi No 346145.*

[74] *B.A.B.E.O. Umumi No 346145.*

Levent Sahverdi Arşivi

Maçka silâhhanesine muttasıl binada bir Fransız müfrezesi mevcuttur ve keza bir kaç metre mesafede Taşlık nam mahalde vücuda getirilmiş bir İngiliz parkı vardır. Gerek buradaki Fransız müfrezesinin kuvvetinin takviyesi ve gerekse izam edileceğini teklif buyurduğunuz İngiliz müfrezesinin taşlık'a izamı maksadı temin eder. Katiyen muhtemel olmamakla beraber bir hadise vukuunda veya memurin-i Osmaniye'nin hemen talebi akabinde iş bu müfrezeler Osmanlı muhafızlarına muavenet etmek suretiyle emru muhafaza daha şedid ve müessir olacağı gibi herhangi bir suretle bir su-i tefehhüme de meydan bırakılmayacaktır.

Osmanlı muhafızlarının daha ziyade takviyesini de emreylediğimi arz eder ve bilvesile ihtiramatımın kabulünü rica ederim."[75] dedi.

Bu şekilde aynı zamanda Milne'nin teklifinin Harbiye Nezareti'nce kabul edilmediği ifade edilmekteydi.

Diğer taraftan Lieutenant (Korgeneral) Wilson Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafla, Akbaş'tan alınan silâh ve cephanelerin Boğaz'ın öbür tarafına geçirildiğini ve Bergos (Umurbey) üzerinden Bandırma treniyle Balıkesir'e doğru gönderilmekte olduğunu belirterek, silâh sevkiyatının önünün alınması ve silâhların kendilerine teslim edilmesini istemişti[76]. Bu sert nota üzerine İstanbul Hükümeti 31.1.1920'de 14. K.K. bir yazı göndererek Bergos yoluyla Balıkesir'e doğru nakledildiği iddia edilen silâh ve cephanelerin elde edilerek Bandırma'ya gönderilen İngiliz müfrezesine teslimini istedi. Aynı zamanda idari soruşturma açılmasını talep etti[77]. Ayrıca olaydan sorumlu olarak gördükleri Kâzım Bey'i (Özalp) İstanbul'a istediler[78].

[75] *B.A.B.E.O. Umumi No 346145,* Ayrıca Harbiye Nezareti 31.1.1920'de Sadaret'e sunduğu şifre telgrafta "Karadeniz İngiliz Başkumandanlığı Akbaş Deposuna vuku bulmuş olan bu taarruzu vesile ittihaz ederek Dersaadetteki Maçka silâhhanesini bir İngiliz muhafaza kıtasının igsalini teklif ediyor. Mütarekenamede depolarımızın İtilâf kuvvetleri tarafından taht-ı muhafazaya alınacağına ve depolar umur inzibatiyesine müdahele edileceğine dair bir kayıt mevcut değildir. Mamafih vaziyet-i hazıra dolayısıyla vukua getirilmiş olan emri vakiler sebebiyle mütarekeye istinaden büsbütün reddi cihetine de gidilmeyerek mezkûr kumandanlığa mukabil bir teklif dermeyan edilmiştir" demektedir. *B.A.B.E.O. Umumi No 346145.*

[76] İlhami Bebek, *Milli Mücadelede Akbaş Cephaneliği Olayı,* Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1987, s. 94.

[77] Harbiye Nezareti aynı zamanda T.K.K. dan da olayla ilgi bir soruşturma açılarak faillerin ortaya çıkarılmasını istemiştir. *ATESE Arş. Klasör 36 Dosya 120 K. 1, F. 3.*

[78] Kazım Özalp, *a.g.e.*, C. I, s. 92.

Levent Sahverdi Arşivi

Buna mukabil Osmanlı Hükümeti'ne başvurarak Akbaş olayında ihmali görülenlerin tutuklanarak kendilerine verilmesi talebinin yerine getirilmediğini bahane eden İngilizler 1 Şubat 1920 günü Bandırma'ya bir yüzbaşı komutasında ikiyüz kişilik bir Hint birliği çıkardılar[79].

Bu durumu haber alan Bekir Sami Bey de derhal Mudanya Mevki Kumandanlığı'na, Mudanya'ya da asker çıkarma ihtimali olduğunu, böyle bir vaziyet karşısında telefonla Fırkadan emir almadıkça bir tek askerin çıkmasına müsade etmeyeceklerini söylemesini bildirdi ve Mudanya'ya gelmiş olan bilumum cephanenin de gönderilmesini istedi[80].

Yine bu sırada Bandırma'ya çıkmış olan İngiliz müfreze kumandanı ile İngiliz irtibat subayı 14. K. Kumandanlığına gelerek Korgeneral Wilson'un bir notasını Yusuf İzzet Paşa'ya verdiler[81]. Bu notada Akbaş meselesinden bahsedilerek kaçırılan silâhların şubat ayı içinde ve faillerinin 15 Şubat'a kadar kendilerine teslim edilmesi istenmekteydi. 14. K.K. verdiği cevapta "Kolordunun bu hadiseden ancak İngilizlerin ihbarıyla haberdar olabildiği silâh ve cephanelerin bulunması için gerekli tedbirleri alacağını" belirterek oyalama yoluna gitti[82]. Esasta Harbiye Nezareti 31 Ocak 1920 tarihinde yukarıda belirttiğimiz yazıyı 14. K. Kumandanlığına göndererek tedbir alınmasını istemişti.

Diğer taraftan, İngilizlerin Bandırmayı işgali ve bu notaları üzerine 61. Fırka Komutanlığı tarafından bir kuvay-ı milliye birliğinin Susurluk'ta toplanması ve Bandırma yöresinde bir takım gösteri faaliyetlerinde bulunulması kararını aldı[83]. Ayrıca Bandırma İngiliz işgal komutanına kasaba boşaltılmadığı takdirde Kuvay-ı Milliye'nin oradaki İngiliz kuvvetlerine saldıracağı bildirildi[84].

[79] ATASE Arş. Klasör 36 Dosya 120 (K. 1) F. 25; T.T.K. Arş. Bekir Sami Dos. D. 3, 2-1336 şifre, karaya asker çıkaran kruvazörler aynı gün geri döndüler. Limanda yalnız nakliye gemisi kaldı. Karaya çıkarılan askerler o gün gelen başka bir zırhlıyla geriye götürülmek istendi. Fakat anlaşılmıyan bir sebeble bu işlem geri bırakıldı. *B.A.B.E.O. Umumum No 346145.*

[80] T.T.K. Arş. Bekir Sami Dos. D. 3, 1.2.1336 şifre.

[81] Kazım Özalp *a.g.e.*, C. I, s. 93; İzmir'e Doğru Gazetesi 11 Şubat 1920.

[82] *ATESE Arş. Klasör 36, Dosya 120 (141) F. 25.*

[83] Kazım Özalp *a.g.e.*, C. I, s. 92.

[84] Kazım Özalp *a.g.e.*, C. I, s. 92.

Levent Sahverdi Arşivi

İTİLÂFLARIN GİRİŞİMLERİNE KARŞI HEYET-İ TEMSİLİYE VE BALIKESİR HEYET-İ MERKEZİYESİNİN TEPKİLERİ VE GİRİŞİMLERİ

Akbaş baskınından sonraki gelişen bütün bu olaylar ve özellikle Bandırma'nın işgali ile tutuklama hadiseleri Heyet-i Temsiliye'yi de harekete geçirdi. Nitekim 2 Şubat 1920'de Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal, K.K. Yusuf İzzet Paşa'ya gönderdiği telgrafta olaya kısaca değinerek Sivas Kongresi beyannamesinin üçüncü maddesiyle, Osmanlı Devleti'nin herhangi bir tarafına karşı meydana gelecek müdahele ve işgale karşı topyekün savunma esasının kabul edildiğini bildirerek milletçe bu işin bertaraf edilmesini, Bandırma'nın işgaline karşı direnilmesi gerektiğini belirtti. Ayrıca bu işgal olayının diğer bir gayesinin de İtilâf Devletlerinin, Yunanlılarla muharebe eden Kuvay-ı Milliye'nin arkasını kesmek olduğunu belirtti[85]. Yine 2 Şubat 1920'de 61. Fırka Kumandanı'na gönderdiği telgrafta, bu işgal karşısında tutumunun ne olacağını sordu. Kazım Bey (Özalp) aynı gün bu telgrafa Bandırma'ya çıkan İngiliz müfrezesinin önemli olmadığı bu sebeple çıkarmanın engellenmediği, karaya çıkan İngiliz müfrezesinin içeriye doğru ilerlemesi halinde karşı koymak üzere Manyas Gölü'nün doğusunda Aksakal mevkiinde Kuvay-ı Milliye konulacağı cevabını verdi[86].

Bandırma'nın işgali olayı Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi'nin de sert tepkisine sebep oldu. Nitekim işgal olayı üzerine "İzmir'e Doğru" gazetesinde olayın aleyhine hemen yayın başlatılarak kamuoyu oluşturuldu. Balıkesir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti İzmir Şimal mıntıkası Heyet-i Merkeziyesi de Balıkesir'de bulunan İngiliz irtibat subayına 1 Şubat 1920'de bir protesto notası verdi. Nota'da, işgal olayının devletler hukukuna ve insanlığa aykırı bir olup bitti olduğu belirtilmekteydi[87]. Yine Heyet-i Merkeziye adına Vasıf Bey (Çınar), Mustafa Kemal'e gönderdiği 2 Şubat 1920 tarihli telgrafla, Bandırma'ya çıkan İşgal kuvvetinin kendisine bir tebligatta bulunduğunu, bu tebligatta Akbaş Cephaneliği olayının Heyet-i Merkeziye tarafından düzenlenmiş olabileceği, eğer durum bu şekilde ise bunun Mondros Mütarekesi şartlarına aykırı olduğu, bundan dolayı da kaçırılan silâhların derhal iadesinin gerektiği, aksi takdirde önemli yerlerin İtilâf

[85] ATASE Arş. Klasör 23 Dosya 1336/11 F. 4 (1, 2); Bu konu üzerine alınması gerekli tedbirleri içeren ve komutanlara gönderilen şifre bkz. Nutuk C. III vesika 240.

[86] ATESE Arş. Klasör 23 Dosya 1336/11 F 4, (2, 3).

[87] Protesto notası için bkz. *Naşihat Gazetesi*, Konya 1920, sayı 14-259'dan naklen Kamil Su, *a.g.e.*, s. 173-176; İzmire Doğru gazetesi sayı 28-29 Ayrıca Başbakanlık Arşivinden alınan orijinal metin bkz. Mücteba İlgürel, *a.g.m.* s. 281-282.

Levent Sahverdi Arşivi

Devletleri tarafından işgal edileceği bildirildiği ve Heyet-i Merkeziye'nin ise bu tebligatı şiddetle protesto ettiğini, ayrıca Heyet-i Merkeziye karargahına gelen İngiliz subaylarına protesto sebebinin izah edilerek, İzmir'den Yunan işgali kaldırılmadıkça silâhların iadesinin mümkün olamıyacağını Heyet-i Merkeziye'nin gücünü milletin sarsılmaz iman gücünden aldığını, bu sebeble de Bandırma'nın işgali karşısında Heyeti Merkeziye'nin sessiz kalmayacağı ve her türlü tedbiri alacağının da sert bir dille belirtildiğini ifade etmekteydi[88].

İNGİLİZLERİN BASKISIYLA İSTANBUL HÜKÜMETİ'NİN BİR GİRİŞİMİ

Bu gelişmelerin yanı sıra İngilizler Akbaş baskınının soruşturmasını da mahalli Türk hükümeti yetkililerinin yardımıyla yapmaktaydılar. Ancak bir İngiliz Yüzbaşısının yönettiği bu soruşturmadan olumlu bir netice elde edemediler. Cephanenin kaçırıldığına ve nerede depo edildiklerine dair en ufak bir bilgi dahi elde edemediler[89]. Bu soruşturmaya paralel olarak yukarıda belirtildiği gibi Harbiye Nezareti emriyle 14. K. Kumandanlığı da bir soruşturma açarak 61. Fırka Kumandanı'nı bu soruşturmayı yürütmekle görevlendirdi. Halbuki 61. Fırka Kumandanı da bu hadisenin içinde idi. Anlaşılan 14. K.K. gerekenin yapıldığını ilgili taraflara göstermek isityordu. Yoksa meselenin üzerine gitme taraftarı değildi. Nitekim bu soruşturma da bir sonuç vermedi. Yusuf İzzet Paşa soruşturma neticesini 5 Şubat 1920 tarihinde Harbiye Nezareti'ne gönderdiği raporda "Akbaş'dan alınıp Anadolu yakasına geçirildiği iddia edilen silâhların ve cephanenin Bandırma'ya getirilmemiş olduğunun kesinlikle belli olduğu ve Balıkesir ve Edremit havalisinde de görüldüğüne dair 61. Fırkaca şimdiye kadar yapılan soruşturma ve takibattan bir iz elde edilemediği"ni ifade ettikten sonra İzzet Paşa kendi düşüncesini "Fikri acizanemce bu esliha ve cephane şayet Anadolu yakasına geçirilmiş ise aradan geçen onbeş gün zarfından artık tekmil memleket dahilinde ya ahali tarafından yağma ve fürûht veya tamamı tevzi edilmiş olması pek ziyade muhtemel olup bu esliha ve cephanenin tekrar bulunması ve ahaliden alınması Yunanlılara karşı pek vasi bir cephede bulunmakta olan Kolordunun esasen pek zayıf kuvve-i umumiyesiyle ve kezalik memleketin pek noksan jandarma kuvvetiyle gayr-i kabildir. Bundan başka ahalinin yedinden silâh ve cephanenin ahzı maksadıyla yapılacak ufak bir hareket-i askeriye ise zaten İzmir'in elan Yunanlıların taht-ı işgalinde devam etmekte bulunmasından dolayı

[88] İlhami Bebek, *a.g.e.*, s. 94.

[89] *B.A.B.E.O. Umumi No: 346145.*

Levent Sahverdi Arşivi

son derece meyus olan ve mütarekeden bu ana değin memalik-i Osmaniye dahilinde en ziyade sukunet ve asayişi muhafaza edebilmiş olan Kolordunun mıntıkasındaki ahaliyi pek büyük bir heyecana ve hercümerce sevk edecek olup bundan da memleketin anasır-ı muhtelifesi arasında pek ziyade şayan-ı teessüf asayiş ve emniyeti muhafaza etmeğe kâfi kuvve-i nizamiye mevcut bulunmamasından dolayı hiçbir mesuliyet kabul edemem" şeklinde açıkladı. Tedbir olarak da "asayişin temini için İslimbot ve teçhizat ile 309 ve 311 lilerin askere alınmalarını" talep etti[90]. Bu şekilde aynı zamanda yukarıda belirtilen Yunanlılara karşı taarruz için askere alınma işlemi bu bahane ile hem örtülmek hem de resmî hale sokmak istemek olduğu anlaşılıyor.

İNGİLİZLERİN DEVAM EDEN NETİCESİZ GİRİŞİMLERİ VE TÜRK TARAFININ YAPTIĞI KARŞI GİRİŞİMLERİN ETKİSİ

Bu arada İngilizler General Beyç komutasındaki bir heyetle Çanakkale taraflarında 5 Şubat'ta bir soruşturma daha başlatmışlardı. Bu soruşturma başlar başlamaz da Çanakkale'ye yedibin asker çıkarılacağı haberi yayıldı. Bu olay bölgede huzursuzluk meydana getirdiği gibi İngilizlerin asker sayısını onsekiz bine çıkararak Trakya'nın işgaline girişecekleri şeklinde haberlerin yayılmasına sebep oldu[91].

[90] *B.A.B.E.O. Umumi No: 346145,* Yusuf İzzet Paşa 6.2.1920'de Bekir Sami Bey'e gönderdiği şifrede ise, İngiliz harp gemilerinin Bandırmaya geldiğini ve Akbaş cephaneliği meselesi ile Bandırma üzerinden sevk edilen cephaneyi soruşturduklarını belirterek "gerek Akbaştan ve gerekse Bandırmadaki esliha ve cephane sevkiyat ve nakliyatının kuvayı milliyece tertip ve icra edildiğine kani olduklarını ifade ediyorlar" dedikten ve cephanenin teslimini istediklerini ifade ettikten sonra "Teşkilat-ı milliye rüesası ile şimdiye kadar münasebatta bulunmadığım gibi bu babda reisen kendilerine tebligatta bulunmak selahiyetini dahi haiz olmadığımı ve ancak bir taraftan Karesi mutasarrıfı ve diğer taraftan Bursa valisi gibi ruesay-ı hükümete ve ayrıca maiyet kumandanları olan iki fırka kumandanına kemal-i ehemmiyetle meseleyi bildirerek kendi mıntıkaları dahilinde bu babda ifası mümkün olan tedabirin müttehiden ittihazını teklif edeceğini" beyan ederek şahsî kanatini Akbaş hadisesinin İngiliz aleyhdarı hareket olmadığı, Yunan işgali ve faaliyetlerine karşı tedbir için yapıldığı, şayet İzmir işgali sona erdirileceği resmen tahakkuk ederse ve istiklal-i millimiz temin edileceği İtilâf Devletleri bir lisan-ı resmi ile ilan ve temin ederlerse bu gibi harekatın duracağı hatta Akbaştan alınan cephane ve silahların daha fazlasını derç ve teslimi davet edileceği cevaben bildirilmelidir" demekteydi. T.T.K. Arş. Bekir Sami Dosyası D. 3, 6.2.1920 şifre.

[91] *B.A.B.E.O. Umumi No. 346145,* ATESE Arş. Klasör Dosya 120 (141) F. 29.

Levent Sahverdi Arşivi

Bu soruşturma heyetince Akbaş baskını ile ilgili sandıkları Gelibolu Mutasarrıfı Recep Bey[92], Belediye Başkanı, İstinaf Müdde-i Umumisi, Polis Komiseri, eski Belediye Başkanı, Orman Memuru, Telgraf Müdürü, Bergos (Umurbey) Bucak Müdürü Raşadeddin Bey[93] eşraftan bazı kimseler, iş adamları, sivil ve asker bazı memurlar evlerinden alınarak bir motorla 5 Şubat 1920'de Çanakkale'ye getirildiler[94]. Bu gelişme üzerine I.K. Kumandanlığı ve Müdafa-ı Hukuk Cemiyetleri tarafından İstanbul Hükümeti ve İtilâf Devletleri temsilciliklerine protestolar gönderildi[95].

Bunların yanısıra İngilizler Akbaş baskınının hemen akabinde Çanakkale'deki telgraf merkezini de işgal etmişlerdi. Soruşturma müddetince nöbetçiler yerleştirerek telgraf merkezini kontrolleri altında bulundurdular[96].

İngilizler ayrıca soruşturmaya başladıktan bir müddet sonra Akbaş depolarındaki kalan cephaneleri boşaltarak Çimenlik iskelesine yığdılar. Bir bölümünü de Boğaz dışına çıkardılar[97]. Bunun yanında Gelibolu Yarımadası'nda bulunan Gelibolu, Maydos, Bolayır, Bigalıkale Depolarını da boşalttılar[98]. İngilizler bu faaliyetlerin yanısıra Çanakkale'de olağanüstü tedbir olarak sürekli devriyeler gezdirdiler. Torpidolarla sürekli Boğaz'ı taradılar. Şehrin Hastahane Bayırı denilen semtinde aralıksız makineli tüfek atışları yaptılar[99]. Bu arada cephanenin taşınmasında kullanılan ve yukarı-

[92] Receb Bey, Ayan Reisi Tevfik Paşanın (Son Osmanlı Sadrazamı) kardeşi idi. Bu zatın silah kaçırmak gibi işlerle ilgisi olmayacağından ve meziyetlerinden bahsedilerek serbest bırakılması Çanakkale mutasarrıfı tarafından istendi. Ancak sonuç alınamadı. *B.A.B.E.O. Umumi No. 346145.*

[93] Reşadettin Bey, olayı bütün ayrıntılarıyla anlatmaktan çekinmemiştir. Bunun üzerine sorgusu tamamlanan Reşadettin Bey gerektiğinde yeniden sorgusu yapılmak üzere, Çanakkaleye kendiliğinden geleceğine dair namusu üzerine yemin ettirildikten sonra serbest bırakıldı. B.A.B.A.O Umumi No. 346145; H.T.V.D. Sayı 47, Vesika 1103.

[94] *B.A.B.E.O. Umumi No. 346145;* H.T.V.D. Sayı 48 vesika 1116. Bunlar bilahare İstanbul Hükümetinin girişimleri sonucu bulundukları cezaevinden alınarak daha uygun bir yer olan Redif Dairesine nakledildiler. Aynı belge.

[95] *H.T.V.D. Sayı 48'de bu* protestonameler mevcuttur. Ayrıca Hakimiyet-i Milliye gazetesinde 24 Şubat 1920'de Gelibolu Hadisesi başlığı altında yayınlanmıştır. Hakimiyet-i Milliye C. I, Sayı: 11, 24 Şubat 1920; Düzce Belediye Başkanı da bu konuda bir protesto göndermiştir. Protestonamenin altında Belediye Başkanı Hüseyin Remzi'nin yanısıra Meclis üyeleri ve eşraftan bazılarının da imzası vardır. *ATESE Arş. Klasör 23 Dosya 1336/11 F. 4 (30, 31).*

[96] *B.A.B.E.O. Umumi No. 346145.*

[97] *B.A.B.E.O. Umumi No. 346145;* ATESE Arş. Klasör 36, Dosya 120 (141) F. 12.

[98] Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 96.

[99] *B.A.B.E.O. Umumi No. 346145;* ATESE Arş. Klasör 36, Dosya 120 (141) F. 4/2.

Levent Sahverdi Arşivi

da belirtildiği gibi Karabiga'da baştankara bir vaziyette terkedilmiş olan Bolayır motorunu buldular. Bunun üzerine Karabiga'ya 50 kadar deniz piyadesi çıkardılar. Nahiye Müdürü'nü çağırarak soruşturma yaptılar. Fakat bir netice elde edemediler. Bilahare motoru yedeklerine alarak Nahiye'yi terk ettiler[100]. Neticede görüldüğü gibi İngilizler bütün bu uğraşılarından olumlu bir sonuç elde edemediler.

Buna mukabil Türk tarafının gerek askerî gerekse sivil makamlarının protestoları ve çeşitli girişimleri bir süre sonra etkisini gösterdi. Balıkesir'de bulunan İngiliz Temsilcisi Mister Arthur, Heyet-i Merkeziye'ye gelerek İngiliz genel karargahının, Heyeti Merkeziye'nin protestolarını dikkate alarak, Bandırmadaki kuvvetlerin geri çekilmesi için emir verdiğini bildirdi[101]. Nitekim Bandırmadaki İngiliz kuvvetleri 11 Şubat 1920'de Limandaki torpidolarına binerek İstanbul yönüne hareket ettiler[102]. Bilahare de General Beyç'in tutuklanan kişilerin, olayla ilgisi bulunmadığını belirtmesi üzerine bu kişiler serbest bırakıldılar[103].

Bu gelişmenin Kuvay-ı Milliye'nin bir başarısı olarak ortaya çıkması, harekete bir dinamizm getirdiği gibi bölgedeki askerî otoritelerin ve Kuvay-ı Milliye teşkilâtının halkın gözündeki etkisi ve saygınlığını arttırıcı unsur oldu[104].

İNGİLİZLERİN HÜKÜMET NEZDİNDE DEVAM EDEN GİRİŞİMLERİ KARŞISINDA ALİ RIZA PAŞA HÜKÜMETİ'NİN TUTUMU

Ancak İngilizler meselenin peşini bırakmış değillerdi. İstanbul Hükümeti nezdinde girişimlerine devam etmekteydiler. İtilâf Devletlerinin gayesi Millî Mücadele yanlısı kumandanların bu gibi bahanelerle görevden alınmalarını sağlamaktı. Diğer taraftan İngilizler aynı zamanda bu olayı kullanarak iktidardaki hükümetin yerine kendilerinin direkt etkili olacağı bir hükümetin iktidar olmasını sağlamak istemekteydiler. Bu sebeple İtilâf Devletlerinin Hükümet üzerinde baskısı artınca ki onlar olayın sorumlusu olarak gördükleri Kazım Bey (Özalp) ve Yusuf İzzet Paşa'nın görevlerinden alınmasını Harbiye Nezareti'nden istemişlerdi. Osmanlı Hükümeti olayı yerinde soruşturmak üzere eski Onbeşinci Kolordu Ku-

[100] *B.A.B.E.O. Umumi No. 346145.*

[101] ATESE Arş. Klasör 23, Dosya 1336/11, F. 4 (11.12.13).

[102] ATESE Arş. Klasör 23, Dosya 1336/11 F. 4 (18.19.20).

[103] B.A.B.E.O. Umumi No. 346145.

[104] İlhami Bebek *a.g.e.* s. 93.

Levent Sahverdi Arşivi

mandanı Mirliva Ali Rıza Paşa'yı Bandırma'ya gönderdi. Harbiye Nazırı Fevzi Paşa da 14. K. Kumandanlığına yazdığı telgrafla Ali Rıza Paşa'ya her türlü kolaylığın gösterilmesini istedi[105]. Ali Rıza Paşa 15 Şubat 1920 günü Bandırma'ya gelerek görevine başladı[106].

Ali Rıza Paşa burada yaptığı soruşturma neticesinde Akbaş hadisesinden askeriyenin sorumlu olmadığı neticesine vararak bunu bir raporla İstanbul'a sundu[107]. Bilahare Ali Rıza Paşa İstanbul'dan gelen başka bir soruşturma heyetiyle birlikte Karabiga'ya gitti. 20 Şubat 1920'de Karabiga'ya varan bu heyet Biga olayını soruşturacaktı[108] Yani Kara Hasan Çetesi meselesini.

Ali Rıza Paşa'nın bu raporuna rağmen İtilaf Devletleri yukarıda belirttiğimiz komutanların görevinden alınmalarında ısrar etmekte idiler. Bunun üzerine Yusuf İzzet Paşa kendine yöneltilen suçlamaları reddederek İstanbul'a savunma niteliğinde bir rapor gönderdi. Raporda, Akbaş hadisesi meydana geldiği sırada görevli olarak Bursa'ya gittiğini, oradan da İstanbul'a geçtiğini ve Ocak ayının son haftasında Bandırma'ya geldiğini belirtmekteydi. Ayrıca raporda Kolordu'nun olaydan sorumlu tutulamıyacağını, sorumluların İtilâf Devletleri olduğunu, iddia edilen şekilde kaçakçılık olayı varsa bunu ancak silâh kaçakçılığından büyük çıkarlar sağlayan Rumların gerçekleştirmiş olabileceğini, hatta Bandırma'daki İngiliz irtibat subayının da kendisine Akbaş olayından Kolordu'nun sorumlu olmadığını söylediğini belirtmekteydi[109].

Harbiye Nazırı Başyaveri Salih Bey (Omurtag) de 28 Şubat 1920'de Mustafa Kemal Paşa'ya, İngilizlerin Yusuf İzzet Paşa'nın görevinden alınması, yerine başka birinin atanması için baskı yaptığını, bu baskı üzerine Hükümetin de Yusuf İzzet Paşa'nın yerine Nurettin Paşa'yı atamayı düşündüğünü bildirdi[110]. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa 20 Şubat 1920'de 14. K.K. Yusuf İzzet Paşa'ya Hükümetin kendisini kolordu kumandanlığından alması ihtimaline karşı olması gerekli tedbiri ve bu konudaki düşüncelerini sordu. Ayrıca baskılar arttığı takdirde görevini kendine bağlı başka birine bırakmasını istedi. Böylelikle İtilâf Devletlerinin

[105] ATESE Arş. Klasör 36, Dosya 120 (141) F. 24.
[106] ATESE Arş. Klasör 23, Dosya 1336/11 F. 5.
[107] ATESE Arş. Klasör 23, Dosya 1336/11 F. 5 (8, 9).
[108] ATESE Arş. Klasör 23, Dosya 1336/11 F. 5 (8, 9).
[109] ATESE Arş. Klasör 36, Dosya 120 (141) F. 26 26/1.
[110] ATESE Arş. Klasör 23, Dosya 1336/11 F. 5 5/1.

Levent Sahverdi Arşivi

Hükümet'e ve Kuvay-ı Milliye'ye daha fazla karışmalarının önüne geçilmesi amaçlanmaktaydı[111].

Diğer taraftan Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'dan İngiliz baskısına karşı direnmesini isteyerek böyle bir hareketin millî menfaatlerimize en uygun davranış olacağını da belirtti[112].

Fevzi Paşa ise İngilizlerin baskısı yoğunlaşana kadar henhangi bir azil ve tebdil yapma taraftarı değildi. O'na göre İngilizlerin bu olayı kullanmaları bir hükümet bunalımı doğurma isteklerinden başka birşey değildi[113].

İngilizler bütün bu faaliyetlerinin yanısıra ayrıca İstanbul'da muhalif blokla irtibat kuvvetlendirdiler ve bölgede Kuvay-ı Milliye'ye karşı Ahmet Anzavur'u tekrar faaliyete geçirdiler.

SONUÇ

Mondros Ateşkes Antlaşmasını istismar eden İtilâf Devletleri daha önce aralarında yaptıkları gizli antlaşmalardaki nüfuz bölgelerini işgal etmeğe başlamışlardı. Bu arada Yunanlılar da İtalyanların dışında İtilâf Devletlerinin de tasvibiyle İzmir'i işgal ettiler. Bu işgal İtilâf Devletlerinin işgallerine nazaran ülkede büyük bir infiale sebep oldu. Bu durumda mukavemetten yana tavır takınan Harbiye Nezareti'nin yanısıra Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri silâhlı mücadele yapmak ve direniş kuvvetleri oluşturmak için gayret sarfetmeğe başladılar. Bu ortam içinde özellikle Batı Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Hareketi doğdu ve bu yönde teşkilâtlanma faaliyetleri başladı.

[111] İlhami Bebek, *a.g.e.*, s. 97-98; Bekir Sami Bey de Yusuf İzzet Paşanın 9.2.1920 günkü vazifeden çekilmesi için tazyik yaptıkları telgrafına aynı gün "Zat-ı şahanelerinin Bandırmada Düvel-i mutelife zabıtanının tazyiki karşısında vazifeden çekilmenin çekildikten sonra Düvel-i mutelifeye karşı daha tehlikeli bir vaziyet alabileceğiniz surette pek muvafık aksi halde bugün vezaif-i milliyeyi ifa eden bütün kumandanların birer tazyik ile terk-i vazife ettirilebilecekleri kanaatini tevlid edeceğinden gayr-i muvafık telakki etmekte olduğu maruzdur" cevabını verdi. T.T.K. Arş. Bekir Sami Dos. D. 3 9.2.1336 şifre. 23 Şubat 1920'de İstanbulda İngiliz Yüksek Komiseri amiral j. De Robeck tarafından İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzona gönderilen raporda olay M. Kemal'in adamları tarafından Gelibolu Yarımadasındaki Akbaş cephaneliğinin boşaltıldığı, İtilaf Devletleri muhafızlarının yakalandıkları Başvezirin baskını tavsip etmediğini soruşturma yapıldığı, Bab-ı Ali görevlilerinin üzüntülerini ifade ettikleri, Mustafa Kemal'in olayı bir zafer olarak nitelediği şeklinde ifade edilmektedir. Bkz. Bilal Şimşir, İngiliz Belgelerinde Atatürk C. I, s. 381, s. 383'te.

[112] İlhami Bebek, *a.g.e.*, s. 98.

[113] İlhami Bebek, *a.g.e.*, s. 98.

Levent Sahverdi Arşivi

Bu sırada Köprülülü Hamdi Bey'in de çabalarıyla Burhaniye'de bir milis birliği oluşturuldu. Daha sonra Hamdi Bey Ayvalık savunmasında milis komutanı olarak yer aldı. Bilahare Balıkesir Heyet-i Merkeziye Üyeliğine getirilen Hamdi Bey, Heyet-i Merkeziye'ce asker silâh ve cephane tedarik etmek ve Müdafa-i Hukuk Teşkilâtını güçlendirmek üzere Biga'ya gönderildi.

Diğer taraftan bu sırada Batı Anadolu'da Yunan işgalinin genişleyerek sürmesi ve iç karışıklıkların meydana gelmesi yeni oluşturulmağa çalışılan yeni millî kuvvetlerin silah ve cephaneye olan ihtiyacını o nispette artırmıştı. İşte bu sebeple Anadolu'da bulunan İtilâf Devletlerinin kontrolü altında olan silâh ve cephane depolarından faydalanma yolu düşünüldü. Nitekim bu doğrultuda Akbaş Deposu'na baskın düzenlendi ve silâh ve cephanenin önemli kısmı Anadolu yakasına geçirildi.

Akbaş baskını Balıkesir Kuvay-ı Milliyesi ile Heyet-i Temsiliye ve yurt sathında büyük bir memnunluk ve sevinç meydana getirdi. Büyük moral kaynağı oldu.

Ayrıca Meclis-i Mebusan'da Misak-ı Millî kararlarının ilân edildiği günün bir gün öncesinde gerçekleşen bu olay aynı zamanda, Kuvay-ı Milliye'nin emrivakilere ve işgallere boyun eymeyeceğini, işgallere karşı direneceğini, istenilen hedeflere ulaşıncaya dek mücadele edileceğini gösteren bir gelişme, bir mesaj idi.

Diğer taraftan bu olay İtilâf Devletlerinin prestijini düşüren ve onlara indirilen bir darbe idi. Bu sebeplerle baskın İtilâf Devletlerinde özellikle İngiltere nezdinde üyük öfke ve kızgınlık meydana getirdi.

Nitekim İtilâf Devletleri mümessilleri bu olaya şiddetli tepki göstererek İstanbul Hükümeti nezdinde girişimlerde bulundular. Ayrıca bölgede bizzat kendileri soruşturma açtılar. Top atışı yaparak ve asker çıkararak baskıda bulunmak istediler.

Bu arada İngilizler bu bahaneyle İstanbul'daki silâh depolarına el koymak girişiminde bulundukları gibi, aynı zamanda Bandırma'ya da bir askerî birlik Hint Birliği çıkardılar. Ancak bütün bu girişimlerden olumlu bir sonuç elde edemediler.

Buna rağmen İngilizler meselenin peşini bırakmadılar. Bu bahaneyle İstanbul Hükümeti'ne baskıda bulunarak bölgedeki Millî Mücadele yanlısı komutanların görevlerinden alınmasını istediler.

Levent Sahverdi Arşivi

Bütün bunlara karşı Kuvay-ı Milliye bölgedeki görevliler ve Heyet-i Temsiliye gerekli tertibatı almakta tereddüt etmediler. İngilizlerin girişimlerini boşa çıkarttılar.

İngilizler, bu faaliyetlerinin yanısıra İstanbul'da muhalif blokla irtibatı kuvvetlendirdiler ve Bölgede Kuvay-ı Milliye'ye karşı Ahmet Anzavur'u tekrar faaliyete geçirdiler.

Bu olayı İngilizler aynı zamanda İstanbul işgalinin bir bahanesi olarak da kullandılar.

Levent Sahverdi Arşivi

ROMA'DA CANONİCA MÜZESİ'NDE ATATÜRK

Büyükelçi SELÇUK KORKUD

Vatikan'da görevde iken bir İtalyan dostum "Roma'da Türkler için çok değerli bir müze var" dedi. Gittim. Roma'nın ihtişamlı Pincio Parkı'nda Villa Borghese yakınında bulunan bu müze, tanınmış İtalyan heykeltraş Pietro Canonica (Torina 1869-Roma 1959)'nın ömrünün son dönemini geçirdiği "La Fortezzuola" diye adlandırılan tarihi villa'dadır.

Son zamanlara kadar helkeltraş'ın eşinin yaşadığı bu villa'da, bugün Canonica'nın eserleri teşhir edilmekte, ayrıca eşinin ölümünden sonra sanatkârın atölyesi de ziyarete açılmış bulunmaktadır. Müze her bakımdan sanatın evrenselliğini bir kez daha simgelemektedir.

Heykel sanatında yeni klâsikçilik ile insan psikolojisi üzerindeki derin vukufunu büyük bir incelikle bağdaştıran bu heykeltraş, İtalya'da ve çeşitli ülkelerde yaptığı anıtlarla da tanınmıştır.

Ülkemizde de Cumhuriyetin ilk döneminde 1927'de Ankara Etnografya Müzesi önündeki Atatürk Anıtı'nı, aynı yıl Ankara Zafer Meydanı'ndaki Mareşal üniformalı Atatürk heykelini, 1928'de İstanbul Taksim Meydanı'ndaki Cumhuriyet Anıtı'nı, 1932'de İzmir'deki Atatürk Anıtı'nı gerçekleştirmiştir.

Roma'daki Canonica'ya ait müzenin bizim bakımımızdan önemi, Atatürk'ün ilginç bir büstüne ilâveten, Türkiye'de yapmış olduğu anıtlara ait bazı büyük modellerin görkemli bir şekilde sergilenmiş olmasıdır. Heykeltraş'ın atölyesinde, ayrıca anıtlarla ilgili olarak hükümetimizle, bu arada o dönemin başbakanı İsmet Paşa ile yaptığı temaslara ilişkin resimler ve belgeler bulunmaktadır.

İnsan, Roma'nın ortasında büyük bir İtalyan sanatçısının tarihimizin bu en önemli dönemine ait olarak bize bıraktığı söz konusu ölmez eserler ve anılar karşısında gerçekten derin bir heyecan duymaktadır.

Bu tanıtım yazımıza ek olarak ünlü heykeltraşın, Canonica Müzesi'nde yer alan Atatürk büstü ile Taksim Cumhuriyet anıtına ait bazı kabartı modelleri ve müze duvarlarında sergilenen belgelerin fotoğraflarını sunuyoruz.

Roma'ya gidenlere bu müzeye mutlaka uğramalarını tavsiye ederim.

Levent Sahverdi Arşivi

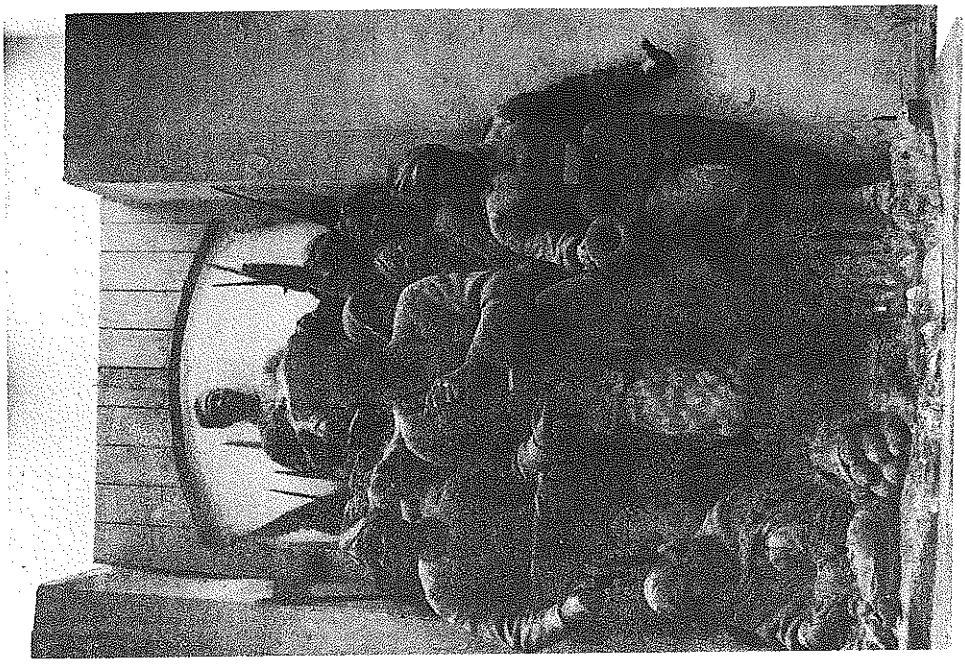

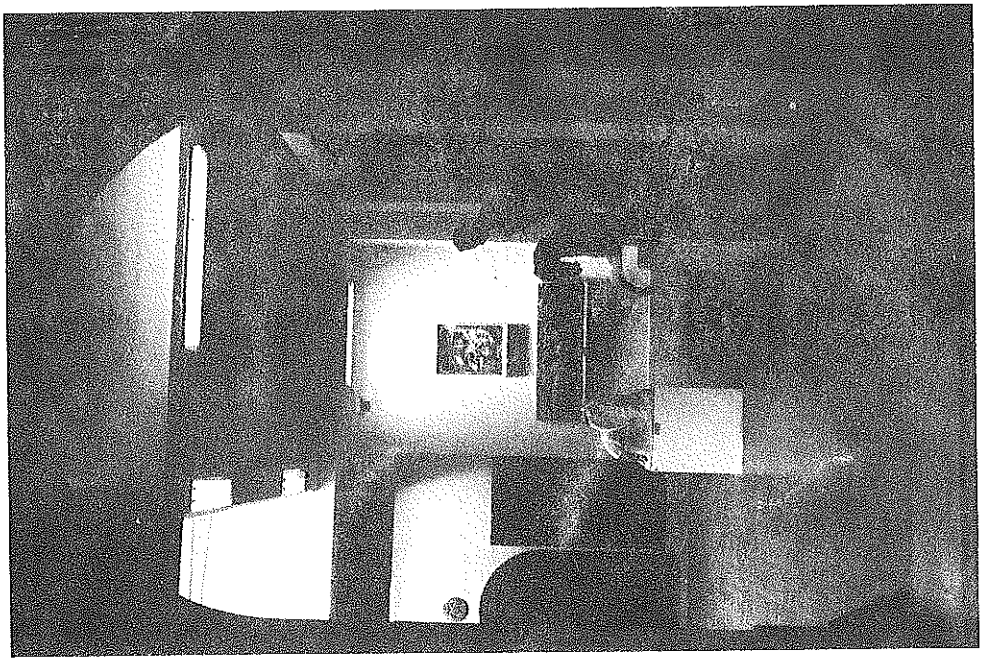
Canonica Müzesi'ndeki Atatürk büstü

Taksim Cumhuriyet Anıtı'na ait model

Levent Sahverdi Arşivi

Taksim Cumhuriyet Anıtı'na ait modeller

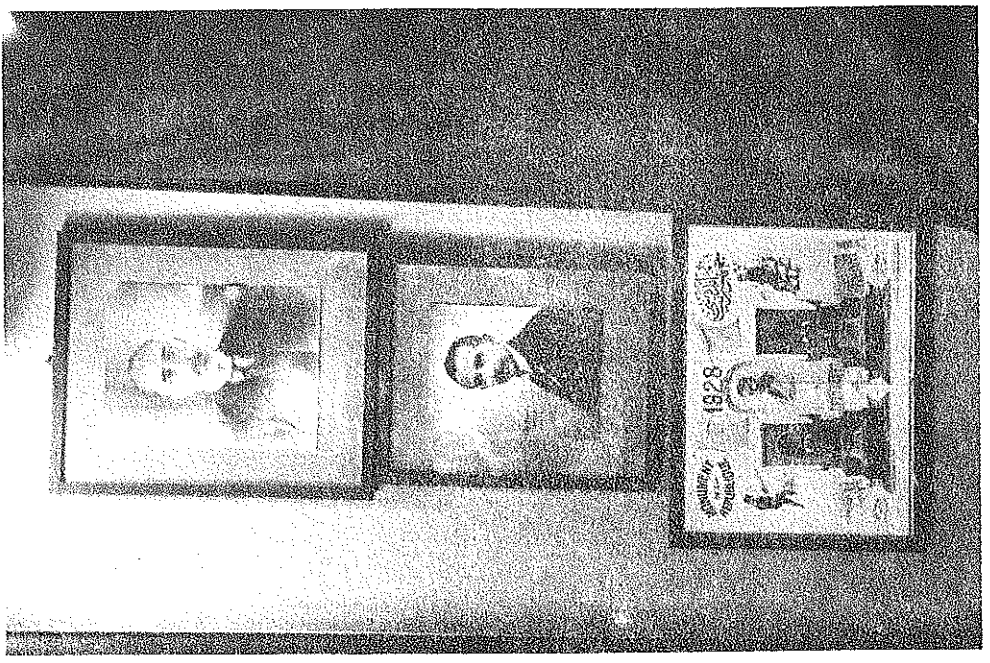
Levent Sahverdi Arşivi

Taksim Cumhuriyet Anıtı'na ait modeller

Levent Sahverdi Arşivi

İsmet Paşa'nın, Pietro Canonica'ya armağan ettiği resim ve anıta ait bir vesika

Pietro Canonica'nın, müzede sergilenen yağlıboya resmi

Levent Sahverdi Arşivi

Levent Sahverdi Arşivi

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ (1-25. Sayılar) DİZİNİ

— A —

AKBIYIK, Yaşar : *Maraş'ın Düşman İşgalinden Kurtulmasında Atatürk'ün Rolü,* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 225-231.

AKBIYIK, Yaşar : *Güney Vilayetlerimizin İşgalinin Türk Basınındaki Yankıları,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 783-792.

AKBIYIK, Yaşar : *Milli Mücadele Sırasında Maraş'a Yapılan Yardımlar,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 591-601.

AKÇAKAYALIOĞLU, Cihat : *Atatürk, Milli Egemenlik ve Türk Çocuğu,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 577-585.

AKÇAKAYALIOĞLU, Cihat : *Atatürk ve Atatürkçülük Üzerine Bir Deneme,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 175-192.

AKÇAKAYALIOĞLU, Cihat : *Cumhuriyet Öncesine Genel Bir Bakış ve Atatürk İnkılâbında Yöntem,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 171-195.

AKÇAKAYALIOĞLU, Cihat : *Nutuk Nasıl İncelenmeli, Nasıl Tanıtılmalı ve Öğretilmelidir?* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 245.

AKÇAKAYALIOĞLU, Cihat : *Atatürk ve Türk Kurtuluş Savaşı,* Cilt IX, sayı 25, Ankara 1992, sayfa 37-66.

AKGÜL, Suat : *Paris Konferansı'ndan Sevr'e Türkiye'nin Paylaşılması Meselesi,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 381-395.

AKIN, İlhan : *Devrimlerin Temeli,* Cilt VII, sayı 20, Ankara 1991, sayfa 175-179.

AKYÜZ, Yahya : *Atatürk'ün Türk Eğitim Tarihindeki Yeri,* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 71-90.

AKYÜZ, Yahya : *Atatürk'ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 233-239.

ALŞAN, Reşat : *Cumhuriyetin Kuruluşunda ve İlk Onbeş Yılında PTT İşletmesi,* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1990, sayfa 391-419.

ALTINBAŞ, Zehra : *Anayasalarımızda Kadın Hakları,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 455-466.

ALTUĞ, Yılmaz : *Atatürk and The Building of a Modern Nation State,* Cilt III, Sayı 7, Ankara 1986, sayfa 107-125.

Levent Sahverdi Arşivi

ALTUĞ, Yılmaz : *Modern Bir Devlet Yaratıcısı Olarak Atatürk,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 519-535.

ALTUĞ, Yılmaz : *Atatürk ve Lozan Barış Konferansı'nın İlk Devresi,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 417-436.

ALTUĞ, Yılmaz : *Bir Yunanlı Yazara Göre TÜRK İstiklâl Savaşı'ndan Önce Yunanistan'da "Genel Durum",* Cilt V, sayı 15, Ankara 1989, sayfa 551-555.

ALTUĞ, Yılmaz : *Foreign Policy of Atatürk,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 39-46.

ALTUĞ, Yılmaz : *Journal de Geneve'de Türk Bağımsızlık Savaşı Günlüğü,* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1990, sayfa 337-341.

APAYDIN, Ekrem : *Türkiye Cumhuriyeti'nin Bakan ve Büyükelçilerinden Zekâi Apaydın'ın Albümünden,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 300-308.

ARI, Kemal : *Yunan İşgalinden Sonra İzmir'de "Emvâl-i Metruke" ve "Fuzulî İşgal" Sorunu,* Cilt V, sayı 5, Ankara 1989, sayfa 691-706.

ARI, Kemal : *1923 Türk-Rum Mübadele Anlaşması Sonrasında İzmir'de "Emvâl-i Metrûke" ve Mübâdil Göçmenler,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 627-657.

ARI, Kemal : *Samsun Demiryolu'nun Temel Atma Töreni ve Reisicumhur Gazi Mustafa Paşa'nın Samsun Gezisi,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 609-622.

ARI, Kemal : *Cumhuriyet Dönemi Nüfus Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 409-420.

ARIKAN, Zeki : *Cumhuriyet'in İlânı ve İzmir Basını,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 959-976.

ARIKAN Zeki : *İşgal Dönemi İzmir Basını,* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 145-165.

ARIKAN, Zeki : *Atatürk'le İlgili Eski Bir Belge,* Cilt V, sayı 15, Ankara 1989, sayfa 607-612.

ARIKAN, Zeki : *Kurtuluştan Sonra İzmir'de Çıkan İlk Gazete: Türk Sesi,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 75-95.

ARIKAN, Zeki : *Mustafa Necati'nin Mütarekedeki Yazıları,* Cilt VIII, sayı 24, Ankara 1992, sayfa 605-642.

AVANAS, Ahmet : *Mütareke Başlarında 2. Ordu'nun Konya'ya Nakli ve Ortaya Çıkan Sorunlar,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 373-380.

AVCI, Cemal : *Kayıplar (Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu),* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 511-514.

Levent Sahverdi Arşivi

AVCI, Cemal : *Kayıplar (Şevket Rado),* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 793-797.

AVCI, Cemal : *Atatürk, Din ve Lâiklik,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 479-492.

AYBARS, Ergün : *Millileşme ve Çağdaşlaşma Lideri Atatürk,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 863-869.

AYBARS, Ergün : *Milli Mücadelede İngiliz Basını I,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 603-636.

AYBARS, Ergün : *Milli Mücadele'de İngiliz Basını II 1920-1923 Sevr'den Lozan'a,* Cilt VII, sayı 19, Ankara 1990, sayfa 45-73.

AYDİN, Mesut : *Milli Mücadele Döneminde İstanbul'da Anadolu Lehinde Faaliyette Bulunan Gizli Gruplardan Zabitan Grubuna Ait Bir Vesika,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 591-599.

AYSAN, Mustafa : *Atatürk'ün Ekonomik Görüşü: Devletçilik,* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 617-644.

—B—

BANOĞLU, Niyazi Ahmet : *Milli Kongre ve Faaliyetleri,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 197-212.

BANOĞLU, Niyazi Ahmet : *Atatürk'ün Sipariş Ettiği Bazı Kitaplar,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 425-426.

BANOĞLU, Niyazi Ahmet : *Basından Günü Gününe Büyük Zaferin Hikâyesi,* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 37-90.

BANOĞLU, Niyazi Ahmet : *Atatürk ve Latife Hanım,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 519-533.

BANOĞLU, Niyazi Ahmet : *Taksim Cumhuriyet Abidesi'nin Tarihçesi,* Cilt IX, sayı 25, Ankara 1992, sayfa 109-125.

BAYCAN, Nusret : *Çeşitli Cephelerde Kâzım Karabekir,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 449-457.

BAYCAN, Nusret : *Türk İstiklâl Harbi'nde Şehit Düşen Subaylar,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 677-740.

BAYCAN, Nusret : *Ali Fuat Cebesoy,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 441-454.

BAYCAN, Nusret : *İsmet İnönü,* Cilt V, sayı 15, Ankara 1989, sayfa 625-638.

BAYCAN, Nusret : *Fevzi Çakmak,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 177-206.

Levent Sahverdi Arşivi

BAYCAN, Nusret : *Ankara'nın Başkent Oluşu,* Cilt VII, sayı 19, Ankara 1990, sayfa 119-130.

BAYCAN Nusret : *Orgeneral Cevat Çobanlı,* Cilt VII, sayı 20, Ankara 1991, sayfa 367-389.

BAYCAN, Nusret : *Karadeniz Olayı ve I. Dünya Harbine Girişimiz,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 175-182.

BAYCAN, Nusret : *Türk İstiklâl Harbi'nde Terfi veya Takdirname ile Taltif Edilen Subaylar,* Cilt IX, sayı 25, Ankara 1992, sayfa 127-280.

BAYÇU, Turhan : *Yabancı Gözüyle Atatürk ve Türk İnkılâbı (çeviri),* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 393-399.

BAYKAL, Bekir Sıtkı : *Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 108-126.

BAYKAL, Bekir Sıtkı : *Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 671-710.

BAYKAL, Bekir Sıtkı : *Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 413-434.

BAYKAL, Bekir Sıtkı : *Dört Hafta Sürmez Düşmanı Tepelemiş Olacağım (çeviri),* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 757-761.

BAYKAL, Hülya : *Milli Mücadele'de Basın,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 471-479.

BAYKAL, Hülya : *Atatürkçü Çağdaşlaşma Yönünden Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna Tam Üyeliği,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 741-762.

BAYKAL, Hülya : *Milli Mücadele Yıllarında Mustafa Kemal Paşa ile Cemal Paşa Arasında Yazışmalar,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 379-439.

BAYKARA, Tuncer : *Atatürk ve Seçim,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 645-649.

BAYRAKTAR, Bayram : *Milli Mücadele'de Denizli Olayı,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 141-153.

BERBER, Engin : *Kurtuluş'tan Sonra İzmir'de Yunan İşgal Dönemine Tepkiler,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 443-460.

BEYSANOĞLU, Şevket : *Mustafa Kemal Atatürk'ün Diyarbakır'daki Kafkas Cephesi Komutanlığı,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 487-503.

BORAK, Sadi : *Atatürk'ün Biyografisinde Yapılan Yanlışlıklar,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1985, sayfa 277-285.

BORAK, Sadi : *Lâtife Hanım, Ünlü Gazeteci Price'a Hayatını ve Özelliklerini Anlatıyor,* Cilt VII, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 173-176.

Levent Sahverdi Arşivi

BORAK, Sadi : *Mustafa Kemal Büyük Taarruz Gününü Bütün Dünyadan Nasıl Gizli Tuttu?* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1990, sayfa 381-389.

BORAK, Sadi : *Atatürk'e Ait Sanılan Şiirler,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 479-491.

BORAK, Sadi : *İşgal Kuvvetleri Başkomutanı General Harington'un Ele Geçen Gizli Raporu,* Cilt VII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 161-173.

BORAK, Sadi : *31 Mart Vakasının Çıkış Nedenleri Üzerine Çeşitli Yorumlar ve Atatürk ve Hareket Ordusu Üzerine Orgeneral İzzettin Çalışların Bir Makalesi,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 357-371.

BORAK, Sadi : *Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar ve Kitaplığı,* Cilt IX, sayı 25, Ankara 1992, sayfa 73-83.

BOZKURT, Gülnihal : *Atatürk'ün Hukuk Alanında Getirdikleri,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 45-53.

BOZKURT, Gülnihal : *Alman Belgelerinde Atatürk ve Kurtuluş Savaşı,* Cilt IX, sayı 25, Ankara 1992, sayfa 85-93.

BURSALIOĞLU, Ziya : *Atatürkçü Eğitim Üzerine,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 799-803.

BURSALIOĞLU, Ziya : *Cumhuriyet-Lâiklik-Eğitim Üzerine,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 379-381.

BURSALIOĞLU, Ziya : *Atatürk, Barış ve Eğitim,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 421-423.

—C-Ç—

CRISS, Nur Bilge : *Atatürk's Movement at Its Start The Views of Outsiders (1919-1921),* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1990, sayfa 345-376.

CUNBUR, Müjgan : *Atatürk Döneminde Kadın Eğitimi,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 259-272.

ÇAĞATAY, Neşet : *Lâiklik ve Din İlişkileri,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 557-565.

ÇAPA, Mesut : *İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti (Aralık 1918-Mart 1920),* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 553-566.

ÇAYCI, Abdurrahman : *Çanakkale ve Gelibolu Yarımadasının Atatürk'ün Askerî Kariyerindeki Yeri,* Cilt VII, sayı 19, Ankara 1990, sayfa 29-44.

ÇAYCI, Abdurrahman : *Atatürk, Bilim ve Üniversite,* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 61-69.

ÇAYCI, Abdurrahman : *Atatürk ve Tarih Boyutu İçinde Çağdaşlaşma,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 47-62.

Levent Sahverdi Arşivi

ÇELEBİ, Mevlüt : *İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrahim Başkanlığında Anadolu'ya gönderilen Nasihat Heyeti (Anadolu Heyet-i Nasihası) : 16 Nisan-18 Mayıs 1919,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 561-589.

ÇELİKER, Fahri : *Bitlis'in Kurtuluşu ve Mustafa Kemal Paşa,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 379-392.

ÇELİKER, Fahri : *Çanakkale ve Mustafa Kemal,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 635-655.

ÇELİKER, Fahri : *18 Mart Zaferi,* Cilt IV, sayı II, Ankara 1988, sayfa 437-448.

ÇELİKER, Fahri : *Atatürk'ün Yaşamından : Almanya Seyahati,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 651-663.

ÇELİKER, Fahri : *Atatürk'ün Yaşamından : Falkenhayn-Mustafa Kemal Anlaşmazlığı,* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 167-182.

ÇUBUKÇU, İbrahim A. : *Atatürk, Din ve Lâiklik,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 573-576.

ÇUBUKÇU, İbrahim A. : *Törelerimizde Kadının Yeri,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 441-447.

ÇUBUKÇU, İbrahim A. : *Atatürkçülükte Barış ve Sevgi,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 657-662.

ÇUBUKÇU, İbrahim A. : *Halifelik, Din ve Lâiklik,* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1990, sayfa 301-305.

ÇUKUROVA, Bülent : *15 Mayıs 1919 İzmir'de Yunan Mezalimi,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 461-471.

ÇUKUROVA, Bülent : *Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul Gizli Grupları,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 519-526.

ÇUKUROVA, Bülent : *Celâl Bayar'ın Batı Anadolu'daki Faaliyetlerine İlişkin Bir Raporu,* Cilt VII, sayı 20, Ankara 1991, sayfa 347-365.

—D—

DAL, Kemal : *Milli Egemenlik ve Temsili,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 97-109.

DALAY, Fazıl : *1928 Senesinde Atatürk'ün Ankara Bahçeler Müdürlüğü Serasını'na Gelip Çiçek Alması,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 691-694.

DALAY, Fazıl : *Atatürk, Ankara Orman Çiftliğini Nasıl ve Niçin Kurdu?* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 503-509.

DAVER, Bülent : *Secularism in Turkey,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 297-309.

Levent Sahverdi Arşivi

DEMİROĞLU, Cem'i : *Atatürk ve Gençlik,* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 603-606.

DOĞRAMACI, Emel : *Atatürk ve Kadın,* Cilt IV, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 91-106.

DOĞRAMACI, Emel : *Atatürk ve Kadın Hakları,* Cilt VIII, sayı 24, Ankara 1992, sayfa 443-449.

DOĞRAMACI, İhsan : *Atatürk ve Eğitim,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 653-669.

DÖNMEZER, Sulhi : *Atatürk İnkılâpları ve Sosyal Değişme Teorileri,* Cilt V, sayı 15, Ankara 1989, sayfa 523-537.

DÖNMEZER, Sulhi : *Toplumsal Değişme ve Atatürk İnkılâpları,* Cilt VII, sayı 19, Ankara 1990, sayfa 21-28.

DÖNMEZER, Sulhi : *Atatürk Liderliğinin Sosyopsikolojik Analizi,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 15-31.

— E —

ENGİNSOY, Cemal : *Batı Yayın Dünyasında ATATÜRK,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 831-846.

ENGİNSOY, Cemal : *Milli Kurtuluş Önderi Olarak Atatürk,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 527-541.

ENGİNSOY, Cemal : *Atatürk'de İnsan Sevgisi,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1986, sayfa 85-96.

ENGİNSOY, Cemal : *Çok Yönlü Tarihi Kişiliği İle Atatürk,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 127-148.

ENGİNSOY, Cemal : *Atatürk Biyografisinden Sayfalar,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 551-624.

ENGİNSOY, Cemal : *Atatürk Biyografisinden Sayfalar,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 345-416.

ENGİNSOY, Cemal : *Atatürk Biyografisinden Sayfalar III,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 567-601.

ENGİNSOY, Cemal : *Türk İstiklâl Savaşı'nın (1919-1922) Dünya Askerlik Tarihindeki Yeri,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 297-308.

ENGİNSOY, Cemal : *ABD Kaynaklarına Göre Atatürk,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 75-92.

ENGİNSOY, Cemal : *İngiliz Kaynaklarına Göre Atatürk,* Cilt VII, sayı 19, Ankara 1990, sayfa 75-92.

ENGİNSOY, Cemal : *"Amasya Protokolü" Üzerine,* Cilt IX, sayı 25, Ankara 1992, sayfa 29-36.

Levent Sahverdi Arşivi

ENGİNÜN, İnci : *Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılışı ve Yazarlarımız,* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 733-741.

ENGİNÜN, İnci : *Edebi Eser Kahramanı Olarak Atatürk,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 343-351.

ERENDİL, Muzaffer : *Atatürkçü Düşünce Işığında Milli Birlik,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 121-161.

ERENDİL, Muzaffer : *Atatürk ve Demokrasi,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 401-440.

ERENDİL, Muzaffer : *Atatürk ve Demokrasi,* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 683-731.

ERENDİL, Muzaffer : *Atatürk'ün Güvendiği Gençlik ve Eğitim,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 401-408.

ERENDİL, Muzaffer : *Atatürkçü Uygulamada Milli Güç,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 353-368.

ERENLİ, Muhterem : *Atatürk ve Havacılık,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 215-244.

ERGİL, Doğu : *Atatürkçü Düşüncenin Temeli: LAİKLİK,* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1990, sayfa 245-300.

ERGİN, Feridun : *Birinci Dünya Savaşı'nda ve Atatürk Döneminde Fiyatlar ve Gelirler,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 59-84.

ERGİN, Feridun : *Musul Sorunu ve Körfez Petrolleri,* Cilt VII, sayı 20, Ankara 1991, sayfa 165-173.

ERGİN, Feridun : *Mütareke Kabineleri,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 391-406.

ERGÜN, Mustafa : *Türk Eğitiminin Batılılaşmasını Belirleyen Dinamikler,* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1990, sayfa 435-457.

ERKÜN, Safa : *Atatürk'ün Ülkü ve İlkeleri Arasındaki Bütünlük ve Uyum,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 493-505.

EROĞLU, Hamza : *Milli Egemenlik İlkesi ve Anayasalarımız,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 137-163.

EROĞLU, Hamza : *Yurtta Sulh, Cihanda Sulh,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 435-449.

EROĞLU, Hamza : *Şerefli Bir Tarih : Lozan,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 805-811.

EROĞLU, Hamza : *İsmet İnönü ve I. ve II. İnönü Muharebelerinin İçerde ve Dışarda Etkileri,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 65-83.

EROĞLU, Hamza : *Milli Birlik ve Beraberlik,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 85-99.

Levent Sahverdi Arşivi

EROĞLU, Hamza : *Modern Eğitim İlkesi Olarak Eğitim Birliği ve Yanlış Uygulamalar,* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 35-46.

EROĞLU, Hamza : *Türkiye Cumhuriyeti'nin İlânı,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 7-26.

ERTAN, Temuçin Faik : *Lozan Görüşmeleri Sırasında Türk Heyeti ile TBMM Hükümeti Arasındaki İlişkiler,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 615-626.

ERTUĞRUL, Gülden : *Atatürk ve Kadın Hakları,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 55-65.

— F —

FEYZİOĞLU, Turhan : *Atatürk ve Milliyetçilik,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 353-411.

FEYZİOĞLU, Turhan : *Türk Millî Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Millet Egemenliği,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 741-791.

FEYZİOĞLU, Turhan : *Atatürk ve Kadın Hakları,* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 585-601.

FEYZİOĞLU, Turhan : *Millî Kurtuluş Önderi Atatürk ve Milletlerarası Etkisi,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 13-48.

FEYZİOĞLU, Turhan : *Mustafa Kemal Atatürk, Oeuvre Et İnfluence,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 287-357.

FIĞLALI, Ruhi Ethem : *Nutuk'da İslâm Tarihi İle İlgili Motifler,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 39-43.

— G —

GEDİL, Aynur : *Atatürk ve Kadın Eğitimi,* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 259-265.

GEORGEON, François, Çev. Niyazi Öktem : *Kemalist Dönemde Türkiye'de Fransızca Yayın Yapan Basına Toplu Bir Bakış (1919-1938),* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1990, sayfa 321-335.

GİRİTLİ, İsmet : *Atatürkçülük İdeolojisi,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 102-107.

GİRİTLİ, İsmet : *Atatürkçü Çağdaşlaşmanın Türk Toplumundaki Sonuçları,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 335-340.

GİRİTLİ, İsmet : *Atatürk Cumhuriyeti'nin Lâiklik İlkesi,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 55-64.

Levent Sahverdi Arşivi

GİRİTLİ, İsmet : *Japonya'nın Modernleşmesi ve Atatürkçü Modernleşme,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 361-377.

GİRİTLİ, İsmet : *Atatürk ve Barış,* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 607-615.

GİRİTLİ, İsmet : *Samsun'da Başlayan ve İzmir'de Biten Yolculuk (1919-1922),* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 49-57.

GİRİTLİ, İsmet : *Atatürkçü Çağdaşlaşmada Bilim ve Teknoloji,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 359-370.

GİRİTLİ, İsmet : *Modernleşme İdeolojisi Olarak Atatürkçülük,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 289-296.

GİRİTLİ, İsmet : *Harf İnkılâbı ve Atatürk,* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 31-35.

GİRİTLİ, İsmet : *Mondros'dan Mudanya'ya, Sévres'den Lausanne'a,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 277-284.

GİRİTLİ, İsmet : *Fransız İhtilâli ve Etkileri,* Cilt V, sayı 15, Ankara 1989, sayfa 539-549.

GİRİTLİ, İsmet : *Atatürkçülük İdeolojisinin Dogmatik İdeolojilere Üstünlüğü,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 27-38.

GİRİTLİ, İsmet : *Atatürkçü Lâiklik Anlayışı,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 473-478.

GİRİTLİ, İsmet : *Atatürk ve Halkçılık,* Cilt VII sayı 20, Ankara 1991, sayfa 181-188.

GİRİTLİ, İsmet : *Yeni Türk Devletleri ve "Türk Modeli",* Cilt VIII, sayı 24, Ankara 1992, sayfa 421-428.

GİRİTLİ, İsmet : *Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu İle Institut De France,* Cilt IX, sayı 25, Ankara 1992, sayfa 27-28.

GÖKÇEN, Sabiha : *Atatürk ve Gençlik,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 311-321.

GÖKDEMİR, Ahmet Ender : *Millî Mücadele'de Elviye-i Selâse,* Cilt VII, sayı 19, Ankara 1990, sayfa 151-160.

GÖKSEL, Burhan : *Atatürk ve Kadın Hakları,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 213-235.

GÖKSEL Burhan : *Atatürk'ün Eğitim Hakkındaki Görüşleri ve Misak-ı Maarif,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 921-958.

GÖKSEL, Burhan : *Atatürk'ün Gençlik Konusuna Bakışı ve Niçin Atatürkçülük Eğitimi,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 467-485.

GÖNENCAN, Zahit : *Atatürk ve Sosyal Güvenlik (23.4.1920-10.11.1938),* Cilt VII, sayı 19, Ankara 1990, sayfa 131-140.

Levent Sahverdi Arşivi

GÖRGÜLÜ, İsmet : *Sesli Belgelerden Kemal Atatürk,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 459-470.

GÖRGÜLÜ, İsmet : *Atatürk'ün "Arıburnu Muharebeleri Raporu" ve "Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçe" Adlı Eserlerinde Yer Almayan Emir ve Raporlarından Bir Demet,* Cilt VII, sayı 19, Ankara 1990, sayfa 93-118.

GÖRGÜLÜ, İsmet : *Atatürk'ün Biyografisine Yeni Sayfalar, (Org. İzzettin Çalışlar'ın Günlüğünden),* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 241-258.

GÖNLÜBOL, Mehmet : *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 451-473.

GÖNLÜBOL, Mehmet : *Atatürk ve Dış Politika,* Cilt VIII, sayı 24, Ankara 1992, sayfa 439-442.

GÖNLÜBOL, Mehmet : *"Yurtta Barış, Cihanda Barış",* Cilt IX, sayı 25, Ankara 1992, sayfa 9-25.

GÖNÜLAL, İsmet : *Türk Kadını ve Kadın Hakları Kaynakçası,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1986, sayfa 615-621.

GÜNEŞ, İhsan : *Atatürk'ün Bilinmeyen Bir Konuşması,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 463-465.

GÜNEŞ, İhsan : *Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden Halk Fırkası'na Geçiş,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 427-442.

GÜNEŞ, İhsan : *Millî Mücadele Dönemi Bütçeleri,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 763-781.

GÜNEY, Salih : *Fiedler'in Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 309-315.

GÜRSES, Hilmi : *Atatürk'ün Türk Toplumuna Bakış Açısı ve Gençliğin Bu Bakış İçerisindeki Yeri,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 149-150.

—H—

HAFIZOĞULLARI, Zeki : *Türk Hukuk Devrimi ve Lâiklik,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 671-676.

HAQQI, S.A.H. : *Üçüncü Dünya Milletleri Açısından Mustafa Kemal ve Kemalizm (Türkçe-İngilizce),* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 341-347.

—I, İ—

IRMAK, Sadi : *Atatürk'ü Anarken,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 164-166.

Levent Sahverdi Arşivi

IRMAK, Sadi : *Atatürk'ün Dünyadaki Yankıları,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 27-54.

IRMAK, Sadi : *Atatürk ve Meclis,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 247-286.

IRMAK, Sadi : *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 487-495.

IRMAK, Sadi : *İnkılâpların En Zoru,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 285-287.

IRMAK, Sadi : *Milli Mücadele'de Yurt ve Dünya,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 517.

IRMAK, Sadi : *Atatürkçülüğün İlkeleri-İnkılâpların Fikir Temelleri,* Cilt V, 15, Ankara, 1989, sayfa 489-522.

IRMAK, Sadi : *İkinci İnönü Zaferi'nin Sonuçları,* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1990, sayfa 377-389.

İÇLİ, Tülin Günşen : *Atatürk Düşüncesinde Sosyal Yapı Unsurları,* Cilt VII, sayı 20, Ankara 1991, sayfa 309-322.

İÇLİ, Tülin Günşen : *Atatürk ve Aile,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 97-103.

İÇLİ, Tülin Günşen : *Atatürk ve Türk Kadını,* Cilt IX, Sayı 25, Ankara 1992, sayfa 67-72.

İLHAN, Suat : *Türk Kurtuluş Hareketinin Safhaları ve Çağdaşlaşmaya Etkileri,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 319-326.

İLHAN, Suat : *Atatürkçülüğün Evrenselliği,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 13-19.

İLHAN, Suat : *Atatürk'ün Yetiştiği Ortam,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 279-288.

İLHAN, Suat : *The Universality of Atatürk,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 5-11.

İLHAN, Suat : *Atatürk'ün Kazandırdığı Değerler ve Atatürkçülükten Beklentilerimiz,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 267-276.

İLHAN, Suat : *Atatürkçülük Kültür Unsurlarımızdan Birisidir,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 459-471.

İLHAN, Suat : *Türk Çağdaşlaşması,* Cilt VII, sayı 19, Ankara 1990, sayfa 7-19.

İNAN, Afet : *Atatürk'ün Bazı Özellikleri,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 96-101.

İNAN, Afet : *Çağdaşlaşmada Kadın Hakları,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 331-334.

Levent Sahverdi Arşivi

İNCEDAYI, Cevdet Kerim : *Türk İstiklâl Mücahedesi Konferansları,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 639-690.

İNCEDAYI, Cevdet Kerim : *Türk İstiklâl Mücahedesi Konferansları,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 183-231.

İNCEDAYI, Cevdet Kerim : *Türk İstiklâl Mücahedesi Konferansları,* Cilt VIII, sayı 24, Ankara 1992, sayfa 643-681.

İZGİ, Özkan : *Atatürk'ün Eğitim ve Üniversitelere Bakış Açısı,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 267-276.

İZGİ, Özkan : *Atatürk ve Millî Birlik,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 671-676.

İZGİ, ÖZKAN : *Atatürk'ün "Tarih İlmi" Hakkındaki Düşünceleri,* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 133-137.

—K—

KARADUMAN, Necmettin : *Millî Egemenlik,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 315-318.

KARAGÖZOĞLU, Galip : *Atatürk'ün Eğitim Savaşı,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 193-213.

KARAHASAN, Mustafa : *Kitap Tanıtma : Harp Yönetimi ve Atatürk,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 223-232.

KARAHASAN, Mustafa : *Mustafa Kemal Atatürk'ün Ölümü Dolayısıyla Yugoslavya Basınının, Eseri ve Kişiliği Üzerine Değerlendirmeleri (1938-1988),* Cilt VII, sayı 19, Ankara 1990, sayfa 147-150.

KASALAK, Kadir : *Erzurum Kongresi'nin Yapıldığı Günlerde Manda ve Himaye Konusunda Komutanlar Arasında Yazışmalar ve Basında Tartışmalar,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 397-407.

KAYIRAN, Mehmet : *Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı,* Cilt V, sayı 15, Ankara 1989, sayfa 639-664.

KAYNAR, Reşat : *Atatürk ve Millî Birlik,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 1-3.

KAYNAR, Reşat : *Atatürkçülükte Millileşme, Lâikleşme, Çağdaşlaşma (Medeniyetçilik),* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 521-526.

KAYNAR, Reşat : *Atatürkçülük,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 289-309.

KAYNAR, Reşat : *Atatürk'ün Kültür ve Eğitim Anlayışı,* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 579-583.

KIRZIOĞLU, Fahrettin : *Mustafa Kemal Paşa-Erzurum İlişkileri Üzerine Belgeler (1919-1920),* Cilt VII, sayı 20, Ankara 1991, sayfa 223-283.

Levent Sahverdi Arşivi

KOCATÜRK, Utkan : *Atatürk'ün Üniversite Reformu İle İlgili Notları,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 3-95.

KOCATÜRK, Utkan : *İsmet İnönü İle Bir Konuşma,* Cilt I, sayı 1 Ankara 1984, sayfa 199-212.

KOCATÜRK, Utkan : *Türk Toplumunda Çağdaşlaşma Gereği,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 327-330.

KOCATÜRK, Utkan : *Atatürk'ün Hastalığı, Son Günleri ve Ölümü Hakkında Prof. Dr. Nihat Reşat Belger'in Notları,* Cilt II, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 543-553.

KOCATÜRK, Utkan : *Büyük Nutkun Basılışı Esnasında Atatürk Tarafından Yapılan İki Düzeltme,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 609-614.

KOCATÜRK, Utkan : *Prof. Dr. Afet İnan'la Bir Konuşma,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 711-739.

KOCATÜRK, Utkan : *Atatürk'de "Gençlik" Kavramı ve Atatürkçü Gençliğin Nitelikleri,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 21-25.

KOCATÜRK, Utkan : *Celâl Bayar'la Bir Konuşma,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 323-359.

KOCATÜRK, Utkan : *Atatürk's Consept of "Youth" and the Characteristics of the Atatürkist Youth,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 101-105.

KOCATÜRK, Utkan : *Atatürk's Thesis Concerning Central Asia as A Cradle of Civilazation- Atatürk'ün Tarih Tezi : Bir Uygarlık Beşiği Olarak Orta Asya,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 497-507.

KOCATÜRK, Utkan : *Atatürk's Revolutions and Modernization,* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 107-125.

KOLLU, Atilla : *Büyük Zafer (Öncesi ve Sonrası ile),* Cilt VIII, sayı 24, Ankara 1992, sayfa 481-560.

KONUKÇU, Enver : *Heyet-i Temsiliye-İzmit İlişkileri (Eylül 1919-Nisan 1920),* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 223-235.

KORKMAZ, Zeynep : *Milli Mücadele ve Sonrasında Türklük Şuuru,* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 47-60.

KÖNİ, Hasan : *Yazı Devriminin Önemi Üzerine,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 493-497.

KÖSTÜKLÜ, Nuri : *Milli Mücadele'de Denizli Isparta ve Burdur Sancaklarında "Kuva-yı Milliye" Fikri Üzerinde İlk Çalışmalar,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 479-485.

KÖSTÜKLÜ, Nuri : *Milli Mücadele'de Denizli, Isparta, Burdur ve Çevresindeki Azınlıkların Tutum ve Davranışları,* Cilt V, sayı 15, Ankara 1989, sayfa 665-690.

Levent Sahverdi Arşivi

KÖSTÜKLÜ, Nuri : *Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 601-613.

KÖSTÜKLÜ, Nuri : *Birinci İnönü Muharebesi ve Siyasi Sonuçları Üzerine Bazı Düşünceler,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 603-607.

KÜRKÇÜOĞLU, Ömer, GÖNLÜBOL, Mehmet : *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 451-473.

—M-N—

MERT, Özcan : *Atatürk'ün İlk Öğretmeni Şemsi Efendi,* Cilt VII, sayı 20, Ankara 1991, sayfa 331-346.

MUMCU, Ahmet : *Cumhuriyetin İlk Dönemlerinde Lâiklik,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 513-526.

MUMCU, Ahmet : *Misak-ı Milli ve Anayasamız,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 813-830.

MUMCU, Ahmet : *1924 Anayasası,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 383-399.

MUMCU, Ahmet : *Türkiye'nin Akıl Çağına Geçişi,* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 669-682.

MUMCU, Ahmet : *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Milli Birliğin Yeri,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 371-377.

MUNGAN, İhsan : *Atatürk Türkiyesi'ni Mekanistik Yaklaşımla Yorumlama Denemesi : An Attempt To Interpret Atatürk's Turkey In Terms of The Mechanistic Approach,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 539-559.

NESİM, Ali : *Kıbrıs Türklerinde Atatürk İlke ve İnkılâpları,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 309-341.

—O-Ö—

ORBAY, Kâzım : *Atatürk'e Ait İki Hatıra,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 127-136.

ÖKTEM, Niyazi (çev.) : *Kemalist Dönemde Türkiye'de Fransızca Yayın Yapan Basına Toplu Bir Bakış,* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1986, sayfa 321-335.

ÖNDER, Mehmet : *Ziya Gökalp'in Son Saatleri ve Atatürk'ün Yakın İlgisi,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 625-634.

ÖNDER, Mehmet : *Atatürk'e Mektuplar,* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 91-132.

Levent Sahverdi Arşivi

ÖNDER, Mehmet : *Atatürk-Yahya Kemal Dostluğu,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 637-644.

ÖNDER, Mehmet : *Müzeler ve Atatürk,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 63-73.

ÖNDER, Mehmet : *Milli Mücadele'nin Gazetesi Hakimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?* Cilt VII, sayı 20, Ankara 1991, sayfa 285-302.

ÖNDER, Mehmet : *Atatürk'ün Almanya Gezisi,* Cilt VIII, sayı 24, Ankara 1992, sayfa 561-600.

ÖZBUDUN, Ergun : *Türkiye'nin Kuruluş Yıllarında Bir Yabancı Gazetecinin Ankara Yolculuğu ve Atatürk'le Görüşmesi (çeviri),* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 167-191.

ÖZBUDUN, Ergun : *Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin Hukukî Niteliği,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 475-503.

ÖZBUDUN, Ergun : *Siyasi Lider Olarak Atatürk,* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 645-647.

ÖZBUDUN, Ergun : *Atatürk ve Demokrasi,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 285-589.

ÖZBUDUN, Ergun : *Atatürk ve Lâiklik,* Cilt VIII, sayı 24, Ankara 1992, sayfa 429-438.

ÖZÇELİK, Ayfer : *Gediz Taarruzu,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 581-589.

ÖZGÜNEŞ, Mehmet : *Devlet Adamı Atatürk,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 192-198.

ÖZKAYA, Yücel : *Milli Mücadele'de Anadolu Ajansının Kuruluşu ve Faaliyetlerine Ait Bazı Belgeler,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 587-607.

ÖZKAYA, Yücel : *Milli Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 871-911.

ÖZKAYA, Yücel : *Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Dernekler,* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 139-186.

ÖZKAYA, Yücel : *İstanbul'un İşgali Üzerine Aydınların İstanbul'dan Ankara'ya Kaçışı Olayı,* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 127-143.

ÖZKAYA, Yücel : *Atatürk Biyografisinden Sayfalar I,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 93-153.

ÖZKAYA, Yücel : *Atatürk Biyografisinden Sayfalar II,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 507-538.

ÖZKAYA, Yücel : *Atatürk'ün Hukuk Alanında Getirdikleri,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 499-505.

ÖZKAYA, Yücel : *İzmir Suikastı,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 67-73.

Levent Sahverdi Arşivi

ÖZKAYA, Yücel : *Kuvâ-yı Milliye,* Cilt VIII, sayı 24, Ankara 1992, sayfa 451-480.

ÖZTOPRAK, İzzet : *Atatürk, Çağdaşlaşma ve Dış Dünyadaki Etkileri,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 288-299.

ÖZTOPRAK, İzzet : *Milli Mücadele'ye Tepki : Şeyh Recep Olayı,* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 237-244.

ÖZTOPRAK, İzzet : *Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey'in İstifası Meselesi,* Cilt IX, sayı 25, Ankara 1992, sayfa 95-107.

ÖZTORUN, Necdet : *Atatürkçülük'te Devletin Dinamik İdeali,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 625-652.

ÖZTORUN, Necdet : *Atatürkçülüğü Hareketle Birlikte Yürütecek Bir Programın Esasları,* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 557-577.

ÖZTORUN, Necdet : *Türk Milleti'nin En Medeni, Refah Seviyesi Yüksek Bir Millet Olarak Varlığını Yükseltmede Atatürkçülük, (Bir Sistem Yaklaşımı),* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 527-549.

ÖZSELÇUK, Nusret : *30 Ağustos Zaferi,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 663-670.

—P-R—

PEHLİVANLI, Hamit : *Çanakkale Muharebeleri Sırasında Müttefiklerin Propagandası ve Karşı Propaganda,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 535-552.

PEHLİVANLI, Hamit : *Askerî Polis Teşkilâtı İstihbarat Raporlarında Batı Cephesi'nde Yunan Askerî Harekâtı ve Zulmü,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 155-160.

RUSTOW Dankwart A. : *Atatürk, Populism and Democracy,* Cilt VII, sayı 19, Ankara 1990, sayfa 141-145.

—S-Ş—

SARIKOYUNCU, Ali : *Zonguldak ve Havalisinde Millî Mücadeleye Zarar Verici Faaliyetler,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 331-356.

SAVAŞ, Vural : *Atatürkçü İdeoloji ve Çağdaş İdeolojiler,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 311-343.

SAYDAM, Abdullah : *Kurtuluş Savaşı'nda Trabzon'a Yönelik Ermeni-Rum Tehdidi,* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1990, sayfa 421-434.

SOYSAL, İsmail : *Atatürk'ün Barışçı Politikası ve Dünyadaki Etkileri,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 111-119.

Levent Sahverdi Arşivi

SÜSLÜ, Azmi : *Çanakkale Savaşları ve Önemi,* Cilt VII, sayı 20, Ankara 1991, sayfa 303-307.

ŞEHİDOĞLU, Süreyya Hami : *Kurtuluş Savaşı'nda Savaş Sanayi,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 317-324.

ŞEHİDOĞLU, Süreyya Hami : *Kurtuluş Savaşı'nda Bir Vatandaşımızın Uçak Bağışı,* Cilt VIII, sayı 24, Ankara 1992, sayfa 601-604.

ŞENALP, Leman : *Atatürk'de Okuma Tutkusu,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 369-377.

ŞENALP, Leman : *Atatürk Dönemi Eğitim Sisteminde Kütüphanelerin Yeri,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 507-518.

ŞIVGIN, Hale : *Mustafa Kemal'in İlk Savaşı,* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 187-195.

ŞIVGIN, Hale : *Mustafa Kemal'in Maraş'ın Kurtuluşu İçin Faaliyetleri,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 481-494.

ŞİMŞİR, Bilal N. : *Ankara'nın Başkent Oluşu,* Cilt VII, sayı 20, Ankara 1991, sayfa 189-222.

—T—

TANFER, Vehbi : *Atatürk ve Atatürkçülük,* Cilt I, sayı 1, Ankara 1984, sayfa 195-198.

TANFER, Vehbi : *İrtica Olayları Karşısında Atatürk,* Cilt VI, sayı 17, Ankara 1990, sayfa 307-319.

TANFER, Vehbi : *Türk Kurtuluş Savaşı : Kapsamı ve Yöntemi Sorunu,* Cilt VII, sayı 20, Ankara 1991, sayfa 323-330.

TANFER, Vehbi : *9 Eylül 1922-24 Temmuz 1923 Tarihleri Arasında Türkiye'nin Uluslararası Alanda Hukuksal Yönden Kabulü ve İzlenen Dış Politikanın Genel Özellikleri,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 105-116.

TANSUĞ, Sabiha : *Ankara Etnografya Müzesi,* Cilt VI, sayı 18, Ankara 1990, sayfa 659-663.

TEVETOĞLU, Fethi : *Kızılaycı Hamit Bey,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 681-690.

TEVETOĞLU, Fethi : *Mustafa Kemal Paşa - General Harbord Görüşmesi Tanık ve Tercümanı : Prof. Dr. Hulûsi Y. Hüseyin (Pektaş),* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 197-207.

TEVETOĞLU, Fethi : *Atatürkle Okyar'ın Çıkardıkları Gazete: Minber,* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 183-193.

TEVETOĞLU, Fethi : *Atatürk-İttihat ve Terakki,* Cilt V, sayı 15, Ankara 1989, sayfa 613-623.

Levent Sahverdi Arşivi

TEVETOĞLU, Fethi : *Milli Mücadele Kahramanlarından Baha Sait Bey,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 207-221.

TEVETOĞLU, Fethi : *Atatürk'ün Güvendiği Bir Kişi : Dr. Rasim Ferit Talay,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 623-638.

TEZCAN, Mahmut : *Atatürk'ün Eğitim Anlayışına Felsefî ve Sosyolojik Bir Yaklaşım,* Cilt V, sayı 15 Ankara 1989, sayfa 557-594.

TOKER, Metin : *Atatürk ve Barış,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 537-549.

TORUMTAY, Necip : *Atatürk the Great Liberator and Founder of the Modern Turkish Republic,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 233-257.

TUNCER, Hüner : *Türk Kadınının Geçirdiği Evrimin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 163-172.

TURAN, Mustafa : *İstiklâl Harbi'nde "Milne Hattı",* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 567-579.

TÜFEKÇİ, Gürbüz D. : *Atatürk Milliyetçiliği,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 913-919.

TÜMERDEM, Yıldız : *Atatürk ve Çağdaş Türk Kadını,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 151-153.

TÜNAY, Bekir : *Mustafa Kemal ve "İttihat ve Terakki"* Cilt I, sayı I, Ankara 1984, sayfa 236-276.

TÜNAY, Bekir : *Atatürk ve Liderlik,* Cilt I, sayı 2, Ankara 1985, sayfa 555-571.

TÜNAY, Bekir : *Atatürk'ün Üstün Kişiliği,* Cilt I, sayı 3, Ankara 1985, sayfa 847-862.

TÜNAY, Bekir : *Atatürk'ün Sevgi Felsefesi,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 163-173.

TÜNAY, Bekir : *Atatürk ve Hatay,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 449-461.

TÜNAY, Bekir : *Jeopolitik Tehdidler Karşısında : "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh",* Cilt II, sayı 6, Ankara 1986, sayfa 743-756.

TÜNAY, Bekir : *Atatürk ve Cumhuriyet,* Cilt III, sayı 7, Ankara 1986, sayfa 155-170.

TÜNAY, Bekir : *Atatürk ve Milli Birlik,* Cilt III, sayı 8, Ankara 1987, sayfa 409-419.

TÜNAY, Bekir : *Atatürk'ün İnkılâpçılık İlkesi,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 671-679.

TÜNAY, Bekir : *Atatürk ve Sorumluluk,* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 209-224.

Levent Sahverdi Arşivi

TÜNAY, Muharrem : *Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası,* Cilt II, sayı 4, Ankara 1985, sayfa 245-256.

TÜNAY, Muharrem : *Atatürk'ün Halkçılık İlkesi ve Çalışma Hayatı,* Cilt II, sayı 5, Ankara 1986, sayfa 505-518.

TÜZÜN, Necat : *Atatürk İnkılâplarında Lâiklik,* Cilt IV, sayı 10, Ankara 1987, sayfa 27-34.

—U-Ü—

UMUNÇ, Himmet : *The Universal Values Of Atatürk's Educational Policy,* Cilt VIII, sayı 22, Ankara 1991, sayfa 33-37.

ÜLKEN, Yüksel : *Atatürk ve İnsan Sevgisi,* Cilt III, sayı 9, Ankara 1987, sayfa 509-517.

ÜLKEN, Yüksel : *Atatürk'te Eğitim - Bilim ve Teknik,* Cilt IV, sayı 12, Ankara 1988, sayfa 551-556.

ÜNSAL, Hüsamettin : *Lâiklik ve Atatürk'ün Lâiklik Politikası,* Cilt V, sayı 15, Ankara 1989, sayfa 595-605.

—Y—

YALÇIN, Durmuş : *Milli Mücadele'de İdareciler, Günümüzün ve Geleceğin İdareciliği,* Cilt VII, sayı 21, Ankara 1991, sayfa 407-470.

YAVUZ, Bige : *1921 Tarihli Türk-Fransız Anlaşması'nın Hazırlık Aşamaları,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 273-308.

YAVUZ, Ünsal : *Fransız Arşivleri Resmî Belgelerine Göre TBMM'nin Açılışının Dış Etkileri,* Cilt V, sayı 13, Ankara 1988, sayfa 195-221.

YAVUZ, Ünsal : *Atatürk'te Ulusal ve Evrensel Boyutlarıyla Barış Kavramı,* Cilt VI, sayı 16, Ankara 1989, sayfa 153-161.

YEŞİLÇAYIR, Neşe : *Atatürk'ün Yazdırdığı Bazı Notlar,* Cilt IV, sayı 11, Ankara 1988, sayfa 495-501.

YILDIRIM, Hüseyin : *İrade-i Milliye Gazetesi,* Cilt VIII, sayı 23, Ankara 1992, sayfa 325-330.

—Z—

ZEYREK, Şerafettin : *Amasya Mülâkatı,* Cilt V, sayı 14, Ankara 1989, sayfa 467-477.

*

Levent Sahverdi Arşivi

Atatürk Araştırma Merkezi : *Dergimiz Çıkarken,* sayı 1, sayfa 1-2.
Merkez Araştırma Ekibi : *Atatürk'ün Bir Hatıra Defterine Yazdıkları,* Cilt I, sayı 1, sayfa 286-287.
Merkez Araştırma Ekibi : *Atatürk'ün Bilinmeyen Bir Notu,* Cilt I, sayı 2, sayfa 349-352.
Merkez Araştırma Ekibi : *Onuncu Yıl Nutku'nun Son Şekli,* Cilt I, sayı 2, sayfa 505-511.
Merkez Araştırma Ekibi : *Atatürk'ün 3 Temmuz 1919'da Erzurum'a Gelişi,* Cilt I, sayı 3, sayfa 793-798.
Merkez Araştırma Ekibi : *İstanbul Meclis-i Mebusanı'nın Gizli Oturumunda Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Bir Konuşması,* Cilt I, sayı 3, sayfa 977-982.
Merkez Araştırma Ekibi : *Kayıplar (Prof. Dr. Afet İnan 1908-1985)* Cilt I, sayı 3, sayfa 983-986.
Merkez Araştırma Ekibi : *Kayıplar (Gothard Jaeschke),* Cilt II, sayı 4, sayfa 257-275.
Merkez Araştırma Ekibi : *Atatürk'ün Türk Gençliğine Hitabı,* Cilt II, sayı 5, sayfa 319-322.
Merkez Araştırma Ekibi : *Kayıplar (Muslih Fer 1909-1985),* Cilt II, sayı 5, sayfa 527.
Merkez Araştırma Ekibi : *Kayıplar (Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal 1908-1987),* Cilt III, sayı 9, sayfa 695-700.
Merkez Araştırma Ekibi : *Kayıplar (Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak 1904-11.XI.1990),* Cilt VII, sayı 19, sayfa 161-164.

HABERLER

Haberler : *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* Cilt II, sayı 6, sayfa 763-765.
Haberler : Cilt III, sayı 7, sayfa 213-214.
Haberler : Cilt III, sayı 8, sayfa 473-474.
Haberler : Cilt IV, sayı 11, sayfa 515-514.
Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Gönderdikleri Mesaj : Cilt I, sayı 1.
Cumhurbaşkanımız Kenan Evren Diyor ki, Cilt II, sayı 4, sayfa 1.
Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Töreni, *Cumhurbaşkanımız Kenan Evren'in Konuşması,* Cilt II, sayı 6, sayfa 535-536.
Suat İlhan'ın Konuşması, Cilt II, sayı 6, sayfa 536-540.
Joseph Luns'un Konuşması, Cilt II, sayı 6, sayfa 540-555.

Levent Sahverdi Arşivi